

NAAC ACCREDITATION 'A'

आकांक्षा

साहित्य-संस्कृती विशेषांक

२०१५-१६

॥ ज्ञानमयो भव ॥

प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीचे
मॉडर्न कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय

गणेशखिंड, पुणे ४११ ०१६

कै. शंकरराव कानिटकर

संस्थापक, प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटी,
पुणे ४११००५

॥ ज्ञानमयो भव ॥

प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीचे

मॉडर्न कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय

गणेशखिंड, पुणे ४११ ०१६

आकांक्षा

साहित्य-संस्कृती विशेषांक

सल्लागार समिती

प्रा. डॉ. गजानन र. एकबोटे

प्रा. प्रकाश दीक्षित

प्रा. सुरेश तोडकर

संपादन समिती

प्रा. डॉ. संजय खरात

प्रा. डॉ. संस्कृती आवलगावकर

डॉ. सविता सबनीस

प्रा. शम्पा चक्रवर्ती

प्रा. संगीता ढमढेरे

प्रा. संदीप सानप

प्रा. गौरी कोपर्डेकर

प्रा. अनुपमा सोनवणे

डॉ. रवींद्र क्षीरसागर

प्रा. केतकी सरवटे

प्रा. आबासाहेब शिंदे

प्रा. दिपन्निता भांजा

विद्यार्थी प्रतिनिधी

श्याम दाताळ, श्रध्दा तळेकर, ओमप्रसाद कते

विद्यापीठ प्रतिनिधी (UR)

गायत्री मुळीक

विद्यार्थी प्रतिनिधी (BR)

प्रशांत वाळके

मुखपृष्ठ, मांडणी, सजावट व मुद्रण स्थळ

निर्मल मिडीया सेंटर

जी-६, अलोकनगरी, कसबापेठ, पुणे-११.

मो. : 9922447724

Local Managing Committee

Prof. Dr. G. R. Ekbote - Chairman, P. E. Society, Pune-5
Prof. Shamkant Deshmukh - Secretary, P. E. Society, Pune-5
Prof. S.V.Todkar - Chairman, L. M. C.
Prof. P. G. Dixit - Visitor
Shri. C. C. Kamble - Member
Dr. Sanjay S. Kharat - Secretary
Prof. Mrs. J. G. Ekbote - Member
Adv. C. G. Ghate - Member
Adv. Manoj Wadekar - Member
Dr. J. S. Gagangras - Teacher Representative
Prof. Parag Shah - Teacher Representative
Shri. Rajendra Yemul - Non-Teaching Representative

नियतकालिकाच्या स्वामित्वाबाबत व अन्य तपशिलाबाबत निवेदन

प्रकाशन स्थळ : मॉडर्न कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
गणेशखिंड, पुणे ४११०१६
प्रकाशन काळ : वार्षिक
मुद्रकाचे नाव : निर्मल मिडिया सेंटर, कसबा पेठ, पुणे
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
प्रकाशकाचे नाव : प्राचार्य डॉ. संजय खरात
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : मॉडर्न कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
गणेशखिंड, पुणे ४११०१६
संपादकाचे नाव : प्राचार्य डॉ. संजय खरात
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : मॉडर्न कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
गणेशखिंड, पुणे ४११०१६
मालकी : मॉडर्न कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
गणेशखिंड, पुणे ४११०१६

मी, प्राचार्य डॉ. संजय खरात जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती माझ्या समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.

- प्राचार्य डॉ. संजय खरात, प्रकाशक

या अंकात प्रकाशित केलेल्या लेखन साहित्याशी संपादक, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. हा अंक फक्त खाजगी वितरणासाठी आहे.

infor@moderncollegek.org
www.moderncollegek.org

Progressive Education Society's

Modern College of Arts, Science & Commerce

Ganeshkhind, Pune 411016. Tel.: (020) 2563 4021, 2563 1091, Fax : 2565 0931

Progressive Education Society's Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune-411 016 was established in 1992 in the vicinity of Pune University, with the objective of imparting quality education to the students. It is affiliated to the University of Pune and offers various Graduate and Post Graduate courses. In a short span, the College has made a mark of its own in academic as well as extra curricular activities.

The College has been successful in keeping pace with the changing educational scenario, there by introducing new career oriented courses every year. It has firmly established itself as 'Modern' and 'Progressive'. The college has highly qualified and experienced teaching staff, who consistently strive for allround development .of the students. In academic year 2010-1011, NAAC has reaccredited Modern College, Ganeshkhind with 'A Grade. The college has received Best College Award by Pune University for the year 2012-13. The college is now identified as DST-FIST sponsored college by DST. The College has been included in DBT-STAR College Scheme sponsored by DBT.

SALIENT FEATURES

- Prime Location (very close to University of Pune & Chaturshrungi Hills).
- Affiliated to the University of Pune.
- Reaccredited by NAAC with 'A Grade.
- Well qualified and experienced faculty.
- Healthy and academic environment.
- Well equipped laboratories with internet connectivity.
- E-teaching and e-learning methodology.
- Well stocked Library with digital library facility and internet.
- Gymnasium for staff and students.
- Placement Cell.
- Well equipped administrative office for convenience of students.
- Precious and well equipped audio-visual hall.
- Beautiful green campus with well developed Botanical Garden.
- Canteen facility.
- Spacious parking, playground and Indoor games.
- Adequate sports facilities.
- Encouraging students to participate in cultural activities, discussions, in-house interactions, industrial visits, training and presentations.
- High Tech computer laboratory with latest computers, latest hardware and software.
- Special focus on Industry-Institute Interface.
- College magazine 'Akanksha', a platform for students to express their innovativeness and creativity.
- Conducts state/national level seminars/workshop & conferences.

PROFILE

INDEX

साहित्य विभाग

माझ्याही ओठांवर आले...	तेजस प्रशांत जोशी	१४
‘ययाती : एक अजरामर कलाकृती’	वि. स. खांडेकर	१५
400 Years of Shakespeare: A Legacy	Shantanu Manke	16
मला भावलेली व.पुं.ची ‘ठिकरी’	ऋतुजा चिंचपुरे	१७
वपुर्झा	श्रुतिका पांडे	१८
इंसानियत	सुयश शिंदे	१९
मुसाफिर	श्रद्धा तळेकर	२०
वार करण्याची सवय	सचिन गोडगे	२१
‘संभाजी’	श्रद्धा साईनाथ तळेकर	२२
दुनियादारी शिकविणारी दुनियादारी	चेतना झडपे	२३
माझा शेतकरी बाप	विशाल ससाणे	२३
मला पण हे जमेल	पूजा गाडेकर	२४
अज्ञात गांधी	रेखा कुलकर्णी	२५
वाली	सोनल कांबळे	२५
टाकीचे घाव सामान्य स्त्रीचा असामान्य प्रवास	कीर्ती कदम	२६
टाकीचे घाव सोसताना	एन. एम.डोके	२८
प्रगती	सागर गवळी	२८
Dollar Bhau - Mind Vs Money	Kajal Mulla	30
A Passage to India	Hemant Rughoonauth	31
My Revelation	Vinay Bhosale	31
Titanic	Raut Vinayak	32
मानव जीवन का न्यूटन	आकाश मोरे	३३
सफलता की सीढियाँ	वर्षा वाघमारे	३४
गोदान मेहनत कश लोगों का यशोगान	साई ठाकरे	३५
हेड कार्पोरेट युवक की यशोगाथा	साई ठाकरे	३६
बालपण	सन्मान गोळवलकर	३६
आणि पुन्हा गवसले सूर	मंजुषा कुलकर्णी	३७
अ-शिक्षितांची शाळा	श्याम दाताळ	३८
शब्दांचा खेळ	श्रुतिका पांडे	३८
शनिवार माझा सांगाती	शिरिष देवधर	४८
पाऊस तिच्या डोळ्याला	प्राजक्ता निकुरे	४९
अशी माझी माय हाय	शुभम बी	५०

क्या सॅटेलाईट चैनलसे बच्चों की मासूमियत समाप्त होगी ?	गौरी रेंगडे	५१
स्टार्टअप इंडिया	सागर गावंड	५३
रविवारी सुट्टी	अर्चना निमसे	५४
संस्कृती विभाग		
मी आणि माझा आदिवासी समाज	विनोद आत्राम	५५
भीमराया	सुयश शिंदे	५७
आसामधील वनसंस्कृतीचे रक्षणकर्ते	सांडभौर दत्तात्रय	५८
Iraq- An Ancient Country	Saad Ahmed	60
लोकशाही	हणमंत शिंदे	६१
Mauritius - Multicultural County	Hemant Rughoonauth	63
जीवन	शर्वरी भोसले	६३
कुंपणाच्या बाहेर	प्रियंका शेडाळे	६३
Arunachal Pradesh	Sijar Jilen, Abraham Raye, Tege Ngomle, Jumdo Lona	64
माझीच असते कविता	श्याम दाताळ	६७
ती किरणे पडता डोईवरी	श्रद्धा तळेकर	६७
Afghanistan - Facts and Statistics	Sayeed Aminullalh	68
The Sound of Rain	Shantanu	69
धर्म कशाला पाहिजे	सागर हडके	६९
Union of Comoros Culture and Festival	Mousoibou Soifoine Ali	70
Somalia	Shermake	71
Historical Culture of Nigeria	Adnerle Keyode Micheal	72
Know my Country Nigeria	Nvamba Raymond Ifeanyi	73
Hanging Garden of Babylon	Jaber Awad	74
Sawa Lake	Fawwaz Khlaif	74
Great Mosque of Samarra	Amjed Hadi	74
मी योतोय	तुषार जोशी	६७
ती	मिताळी धुमाळ	७५
Holy Sites - Imam Hussien Sherine	Amjad Hameed	76
Abu Hanifa Nu'ma	Haitham Riyadh	76
जाणीव	प्रणव मुक्तावरम	७६
Abu Hanifa Nu'ma	Haitham Riyadh	76
Departmental Reports		77
Activity Reports		119

‘आकांक्षा’ हा मॉडर्न महाविद्यालय गणेशखिंडचा वार्षिक नियतकालिकाचा अंक प्रसिद्ध होत आहे. नेहमीप्रमाणेच एका नव्या व वेगळ्या विषयावर हा अंक आहे. ‘साहित्य-संस्कृती विशेषांक’ असल्याने या नियतकालिकाच्या माध्यमातून साहित्याचा वेध विद्यार्थ्यांनी घेतला आहे. कोणत्याही व्यक्तीच्या जीवनात ग्रंथ वाचनाचे अनन्य साधारण महत्त्व असते. आपले माजी राष्ट्रपती डॉ. अब्दुल कलाम असो व महाराष्ट्राचे पहिले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण असो या सान्यांनीच आपल्या जडण-घडणीचे श्रेय ग्रंथानांच दिले आहे. ग्रंथ ज्ञान देतात पण आकलनाच्या माध्यमातून आपण या ज्ञानाची पडताळणी केली पाहिजे तरच आपले व्यक्तिमत्त्व अनुभवसंपन्न व समृद्ध होते. शेवटी ‘ग्रंथ हेच गुरु’ ही उक्ती विद्यार्थ्यांनी ध्यानात घेतली पाहिजे. या महाविद्यालयात परदेशी विद्यार्थ्यांची संख्या लक्षणीयरित्या वाढत आहे. या विद्यार्थ्यांनी आपल्या संस्कृतीची ओळख या अंकातून करून दिली आहे त्या विद्यार्थ्यांचे व संपादक मंडळाचे हार्दिक अभिनंदन!

१६ मे १९३४ रोजी गुरुवर्य शंकरराव कानिटकर यांनी प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना केली. आज त्यांनी लावलेल्या या रोपट्याचा वटवृक्ष झाला आहे. कानिटकर सरांनी दाखविलेल्या मार्गांनीच ही वाटचाल सुरु आहे. म्हणूनच आम्हाला हे यश लाभले आहे. बघता बघता ५८ शाखांमध्ये या संस्थेचा विस्तार झाला आहे. आगामी काळातही हा विकास सातत्याने होत राहिल असा विश्वास आहे.

कोणत्याही माणसाला शिक्षणाने पूर्णत्व प्राप्त होत असते. हे शिक्षण देण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्यशाळा, महाविद्यालये व विद्यापीठे करीत असतात. शिक्षण जास्तीत जास्त जीवनोपयोगी व दर्जेदार होण्यासाठी या शिक्षणव्यवस्थेत सुधारणा होणे गरजेचे असते. आगामी काळात महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा येत आहे. शिक्षण क्षेत्रात या कायद्यावर विचारमंथन व चर्चा सुरु आहे. अध्यापक, संशोधन, विस्तारित सेवा याद्वारे ज्ञाननिर्मिती व ज्ञानप्रसार हाच विद्यापीठांचा हेतू असतो. हा हेतू साध्य होण्यासाठी विद्यापीठांची स्वयत्तता अत्यंत महत्वाची ठरते. यामुळे

शिक्षणाच्या दर्जाबाबत तडतोड करावी लागणार नाही. या व्यवस्थेच्या माध्यमातून शिक्षण घेऊन बाहेर पडणारा विद्यार्थी हा उत्तम संवाद कौशल्ये प्राप्त करून व परिपूर्ण ज्ञान घेऊन बाहेर पडावा, त्याला नोकरीची हमी मिळावी अथवा स्वयंरोजगार निर्मितीची क्षमता त्यांच्या अंगी यावी. असे झाले तरच विद्यापीठ स्थापनेचे उद्दिष्ट साध्य होईल. या नव्या कायद्यामध्ये या सर्व बाबींचा विचार व्हावा असे मला वाटते.

१९९२ साली मॉडर्न कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, गणेशखिंड या शाखेची स्थापना झाली. पुढील वर्षी हे महाविद्यालय आपली रौप्य महोत्सव साजरा करणारा आहे. या पंचवीस वर्षात सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे सर्व पुरस्कार या महाविद्यालयाला लाभले आहेत. उत्कृष्ट महाविद्यालयाचा पुरस्कारही या महाविद्यालयाने आपल्या कतृत्वाने मिळविला आहे. तसेच ‘नॅक’ची ‘अ’ श्रेणीही या महाविद्यालयाला मिळाली आहे. आगामी काळात होणाऱ्या नॅकच्या पुनर्मूल्यांकनातही आमचे महाविद्यालय यश मिळवेल याची मला खात्री आहे.

या शिक्षण क्षेत्रात आपले स्वतंत्र स्थान निर्माण करणाऱ्या आमच्या या शाखेचा गुणात्मक विकास झपाट्याने होत आहे. इथला प्राध्यापक वर्ग संशोधनाच्या क्षेत्रात भरीब कामगिरी करीत आहे. विविध भागातून महाविद्यालयात येणारे विद्यार्थीही अनेक क्षेत्रात यश संपादन करीत आहेत. ही गौरवाची बाब आहे. असेच सुयश आगामी काळात या महाविद्यालयाला लाभो ही शुभेच्छा!

महाविद्यालयाचे प्राचार्य या महाविद्यालयांच्या प्रगती साठी सातत्याने प्रयत्नशील असतात. त्यांच्या समर्थ व्यक्तिमत्त्वामुळे महाविद्यालय बहरत आहे. त्यांनाही या निमित्ताने शुभेच्छा! प्रा. सुरेश तोडकर (एल.एम.सी. अध्यक्ष) व प्रा. प्रकाश दीक्षित (व्हिजीटर) यांच्या मार्गदर्शनामुळे या महाविद्यालयाची ही पंचवीस वर्षांची वाटचाल यशस्वी झाली आहे. त्यांचेही हार्दिक अभिनंदन. प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी, विद्यार्थी, त्यांचे पालक यांचाही वाटा या वाटचालीत महत्वाचा आहे. या सर्वांचे अभिनंदन. खूप छान विषय घेऊन ‘आकांक्षा’ हा अंक प्रकाशित होत आहे. संपादक मंडळाचे मनापासून अभिनंदन!

धन्यवाद.

प्रा. डॉ. गजानन र. एकबोटे
कार्याध्यक्ष
प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटी

भोलाप

मॉडर्न महाविद्यालय, गणेशखिंडच्या यशात दरवर्षी भर पडत आहे. सतत नवनवीन कल्पना राबविण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्य या महाविद्यालयाद्वारा पार पडत असते. या वर्षी सौर-पवन मिश्र ऊर्जा प्रकल्पाचे उद्घाटन झाले. या प्रकल्पाचे उद्घाटन पुण्याचे पालक मंत्री मा. गिरीश बापट यांच्या हस्ते करण्यात आले. या प्रकल्पामुळे महाविद्यालय वीजेच्या बाबतीत स्वयंनिर्भर होणार असून पर्यावरणपूरक असेच हे पाऊल महाविद्यालयाने उचलले आहे. आमच्या या संदर्भातील आदर्श जर इतर महाविद्यालयांनी घेतला तर शाश्वत विकासासाठी ते अत्यंत महत्त्वाचे ठरेल.

‘मॉडर्नइटस्’ या आमच्या माजी विद्यार्थी संघटनेच्या माध्यमातून उद्योजकतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी ‘विविधा’ हा उपक्रम राबविला जातो. या उपक्रमामुळे आमचे अनेक विद्यार्थी स्वयंरोजगार निर्माण करू लागले आहेत. असेच उपक्रम सातत्याने घेत राहिलो तर पंतप्रधानांचे ‘कौशल्य विकासाचे’ स्वप्न पूर्ण होण्यास आपण हातभार लावू शकू. या उपक्रमातील सहभागींचे अभिनंदन!

गेल्या पाच वर्षात महाविद्यालयाने सर्व स्तरांवर भरीव कामगिरी केली आहे. या वर्षी दोन विद्यार्थीनी शिवछत्रपती पुरस्काराच्या मानकरी ठरल्या तसेच सी.पी.ई. साठीचे नामांकन, डॉ. क्षीरसागरांना 'Innovation teacher' म्हणून मिळालेला पुरस्कार या उल्लेखनीय बाबी आहेत. या महाविद्यालयातील सर्व घटक यासाठी प्रयत्नशील आहेतच. सांघिक कामगिरीच्या बळावर आपण अत्यंत तयारीनिशी या आव्हानाला सामोरे जाऊ या बद्दल मला खात्री आहे. सर्वच प्राध्यापक, प्रशासकीय वर्ग, यांना माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा!

दरवर्षी एक नवीन संकल्पना घेऊन ‘आकांक्षा’ या महाविद्यालयाच्या नियतकालिकाचा अंक आकाराला येतो. यंदा साहित्य-संस्कृती या विषयाच्या संदर्भात विद्यार्थ्यांनी लिहिले आहे. विद्यार्थ्यांच्या सृजनशीलतेला वाव देणाराच हा विषय आहे. अनेक

पुस्तकांचे वाचन या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी केले आहे. तसेच महाराष्ट्रातील आदिवासी भागातील, परराज्यातील, परदेशातील विद्यार्थ्यांनी या अंकाच्या माध्यमातून आपली संस्कृती दर्शविली आहे. या अंकासाठी लेखन करणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांचे व संपादक मंडळाचे हार्दिक अभिनंदन!

महाविद्यालय लवकरच आपली २५ वर्ष पूर्ण करणार आहे. पी.ई. सोसायटीचे कार्याध्यक्ष मा. गजानन एकबोटे सरांच्या मार्गदर्शनामुळेच इथवरचा प्रवास यशस्वी झाला आहे. प्रथम मी त्यांच्याप्रती मनापासून कृतज्ञता व्यक्त करतो. तसेच मा. श्यामकांत देशमुख, प्रा. सुरेश तोडकर व प्रा. ज्योत्स्ना एकबोटे यांच्या सहकार्यामुळे हे यश प्राप्त होऊ शकले. त्यांचेही या निमित्ताने आभार मानतो. महाविद्यालयाच्या यशात ज्यांचा महत्त्वाचा वाटा आहे त्या प्राचार्य डॉ. संजय खरात यांचेही या प्रसंगी अभिनंदन करतो. भविष्यातही महाविद्यालयाला असेच सुयश लाभो अशी कामना करतो.

मा. डॉ. एकबोटे जी. आर आणि प्रा. सौ. ज्योत्स्ना एकबोटे यांना ‘आयकॉन ऑफ एज्युकेशन’ हा पुरस्कार मिळाला, त्यायोगे प्रो. ए. सो. नाव महाराष्ट्राच्या नकाशावर ठळकपणे आले आहे. या पुरस्काराबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन तसेच ज्येष्ठ नियामक मंडळ सदस्य प्रा. पी.एस. चिरपुटकर यांची प्रो. ए. सोसायटीच्या उपाध्याक्षपदी झालेली नियुक्ती अभिनंदनीय आहे.

प्रसिद्ध बांधकाम व्यावसायिक व प्रो. ए. सो.च्या नियामक मंडळाचे सदस्य चंद्रकांत शेड्डी यांच्या दुःखद निधनामुळे आम्ही एका विश्वासू व निस्पृह सहकाऱ्यास मुकलो. त्यांना महाविद्यालयातर्फे भावपूर्ण श्रद्धांजली.

आपल्या वैभवात भर टाकणारी गोष्ट म्हणजे प्रो. ए. सोसायटीचे ‘ज्ञानमय’ हे रिसर्च जर्नल होय. त्यामुळे अनेक संशोधकांना आपल्या संशोधनाच्या प्रकाशनाचा मार्ग खुला झाला आहे. ही आनंदाची बाब आहे. या जर्नलमध्ये लेखन करणाऱ्या सर्वांचेच अभिनंदन!

धन्यवाद!

प्रा. प्रकाश दीक्षित
व्हिजीटर मॉडर्न महाविद्यालय,
गणेशखिंड, पुणे १६

Pune city is known for education, software industry, sports, woman safety, I.T. and software parks multinational companies. Govt. of India included Pune city in the list of Metro cities. Hence Pune city will be developed in a systematic way. At present we live in a globalised world with its unique challenges of dealing with multi-cultural and multi-ethnic communities at varied levels for socio-economic developed society. So our main aim should be to provide good academic and social environment to all our students.

In today's global competitive technical and management era, quality and excellence play an important role in educational system and transformation of knowledge and information is essential.

In the present system of education there is more emphasis on building and state of the art infrastructural facilities which are equally important and necessary. But we should give more emphasis on quality practical education consisting of co-curricular, extra curricular and social activities effectively and systematically on regular basis along with the regular academic curriculum. This will help our students for their entire life, to develop their character, responsibilities towards their family, society and entire nation as a whole to bring their individuality, and to build self confidence. Due to this the students will have more practical and innovative knowledge. This will help our students to get better career options, to become world class and to become good entrepreneurs and professionals and thus to face global challenges in future with proper understanding of human values. To achieve this, students shall have good academic career, excellent communication skills, good personality use of effective time management, positive attitude and mindset, proper interview techniques, proper skills to handle and work in a group and the ability to handle stress management, good physical and mental health, proper reading-writing, listening skills etc. All these parameters are included in "Soft Skill Development Programme". It should be introduced to the students more effectively and systematically.

We, the Management of P.E.Society, more

particularly Dr. G.R. Ekbote, Chairman. BC of P.E. Society has clear vision and mission to implement the concept of quality practical education more effectively by conducting series of educational, social and cultural activities under "Systematic Education Plan" (SEP) regularly in our college.

As a part of social responsibility we the management, staff and students of our college should participate in different environmental projects etc. in and around Pune.

'Coming together is a beginning

Keeping together is a progress

Working together is a success

So together we can and we will,

Team work and

team Intelligence'

Our yearly magazine "AKANSHA" has always given us an insight to young, creative and questioning minds of our staff and students and also gives the platform for their innovative, creative observations and expressions.

My sincere thanks to our team leader Dr. G.R. Ekbote, Chairman, Business Council, PE Society, Prof Dixit, visitor of our college and dynamic and dedicated Principal Dr. Sanjay Kharat and Mr. Ganesh Sathe (O.S) and all teaching and non-teaching staff of our college all LMC members and BC members for their valuable guidance, constant support, motivation and co-operation in the development and growth of our college.

My sincere wishes for Re-accreditation of our college by NAAC in future.

Thanks a lot and best wishes to all

Prof. S. V. Todkar

Chairman, LMC
Modern College, Pune

AKANSHA

भारत

अध्ययन, अध्यापन व संशोधन या तीन बाबी प्रत्येक महाविद्यालयाचा अविभाज्य भाग असतात. महाविद्यालये ही नेहमीच विद्यार्थीकेंद्रित व्यवस्था राबवित असतात. समाजातील विविध क्षेत्रातून विद्यार्थ्यांचा ओघ महाविद्यालयांकडे येत असतो. आमच्या महाविद्यालयात देखील अशी विविधता बघायला मिळते. शहरी भागाबरोबरच ग्रामीण भागातूनही जवळ-जवळ ४०% विद्यार्थी-विद्यार्थिनी आमच्या महाविद्यालयात येतात. त्याच बरोबर साधारणतः ४७% मागासवर्गीय विद्यार्थी आमच्या महाविद्यालयात शिकत आहेत. एकूण विद्यार्थी संख्येमध्ये ५२% विद्यार्थिनी आहेत ही गौरवास्पद बाब आहे. महाविद्यालयामध्ये शिकविणाऱ्या शिक्षकांमध्ये देखील ७३% महिलाच आहेत. तसेच ८ देशातील २२ विद्यार्थी व भारतातील १७ राज्यातील विद्यार्थी आमच्या महाविद्यालयात अध्यापन करीत आहेत. आमचे महाविद्यालय हे महाराष्ट्राबाहेरील विद्यार्थ्यांचे आकर्षण केंद्र झाले आहे असेच या संख्येवरून निदर्शित होते.

आमच्या महाविद्यालयात येणाऱ्या या सर्वच विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा यासाठी आम्ही प्रयत्नशील आहोत. त्यासाठी सातत्याने वेगवेगळे उपक्रम राबविले जातात. विविधा, युवासप्ताह, 'व्यक्तिमत्त्व विकास कार्यशाळा' या सारख्या अनेक उपक्रमांच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांच्या अंगभूत कौशल्यांचा विकास केला जातो. उच्च शिक्षणातील आव्हाने पेलण्यासाठी त्यांना समक्ष केले जाते. Placement cell या केंद्राच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना विविध क्षेत्रातील नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून दिल्या जातात.

महाविद्यालयात येणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या बदलत्या भावविश्वाचाही विचार महत्त्वाचा असतो. ते किशोरावस्थेतून तारुण्यावस्थेकडे मार्गस्थ होत असतात. या संक्रमण अवस्थेला सकारात्मकपणे सामोरे जाता यावे तसेच त्यांच्या मनातील विविध आंदोलने, त्यांच्या कौटुंबिक समस्या यातून त्यांना बाहेर पडता यावे यासाठी महाविद्यालयात Counseling Centre सुरू करण्यात आले आहे. व्यावसायिक समुपदेशकाकडून हे समुपदेशन (Counseling) केले जाते. विद्यार्थी भावनिकदृष्ट्या स्थिर असला म्हणजे त्याचा विकास होऊ शकतो. आणि

विद्यार्थ्यांच्या विकासावरच देशाचा विकास अवलंबून असतो.

विद्यार्थी सक्षम बनविण्यात शिक्षकांचाच वाटा मोठा असतो. आपल्या ज्ञानाचा कौशल्याचा वापर करून प्राध्यापक विद्यार्थी घडवित असतात. म्हणूनच सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक व वैज्ञानिक क्षेत्रातील अद्ययावत ज्ञान त्याने ग्रहण केले पाहिजे. तसेच स्वयं-अध्ययन व संशोधन या प्रक्रियांमध्येही त्याने गतीशील असायला हवे. सातत्याने नवनविन प्रयोग व उपक्रमशीलतेच्या आधारे प्राध्यापक नवी पिढी सुयोग्य पद्धतीने घडवू शकतो. आमच्या महाविद्यालयात असे उपक्रमशील प्राध्यापक असल्याने यशस्वी विद्यार्थ्यांची संख्या झपाट्याने वाढत आहे. सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या गुणवत्ता यादीतही अनेक विद्यार्थी झळकले आहेत. 'नेट, सेट' व 'गेट' या परीक्षांमध्ये आमच्या काही विद्यार्थ्यांनी यश मिळाले आहे. तसेच आमच्या काही विद्यार्थ्यांनी पीएच.डी. ही सर्वोत्तम पदवी प्राप्त केली आहे. ही निश्चितीच अभिनंदनीय बाब आहे.

२०१५-१६ चा 'आकांक्षा'चा अंक प्रसिद्ध होत आहे. साहित्य आणि संस्कृती यावर तो आधारित आहे. दर्जेदार साहित्याच्या वाचनाने प्रत्येकामध्ये अमूलाग्र बदल होऊ शकतो. पण त्यासाठी दर्जेदार साहित्य वाचले पाहिजे. प्रत्येक भाषेतील चरित्रवाङ्मय हे आपल्याला स्थल-काल-परिस्थितीची जाणीव करून देत असते. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, महात्मा गांधी, बाबा आमटे, महात्मा फुले, लोकमान्य टिळक आदि मान्यवरांच्या चरित्र वाचनाने विद्यार्थी विचारप्रवृत्त व जागरूक होतात. वर्तमानपत्र वाचनाचा ही खूप मोठा फायदा होतो. संपत्तीचे विकेंद्रिकरण, गरीब-श्रीमंत वाढती दरी, नैतिक मूल्यांची घसरण, भ्रष्टाचार या मूलगामी समस्यांचे भान या वयातच विद्यार्थ्यांना यामुळे येऊ शकतो.

भारत आणि भारताबाहेरच्या अनेक भागातून विद्यार्थी आमच्या महाविद्यालय येतात. त्यांना आमच्या महाविद्यालयात समावून घेणे, त्यांना एकटेपणा वाटणार नाही याची काळजी घेणे ही आमची नैतिक जबाबदारी आहे. या अंकातून आम्ही त्यांची संस्कृती जाणून घेण्याचा प्रयास केला आहे. या उपक्रमातून

निश्चितच ते या व्यवस्थेत एकरूप होतील. सोमालीया नायजेरिया, अफगणिस्थान, कोमरोस, इराक या देशातील आमच्या विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या संस्कृतीचा परिचय करून दिला आहे. या अंकात त्यांचे सण, उत्सव, वेशभूषा याचे सुरेख प्रतिबिंब पडले आहे. या सर्वच विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन!

संस्थेचे कार्याध्यक्ष डॉ. गजानन एकबोटे सर, यांच्या मार्गदर्शनामुळे आम्ही सातत्याने यश मिळवित आहोत. प्रा. श्यामकांत देशमुख (सचिव), प्रा. सुरेश तोडकर (स्थानिक व्यवस्थापन समिती - अध्यक्ष), प्रा. प्रकाश दीक्षित (व्हिजिटर) व प्रा. सौ. ज्योत्स्ना एकबोटे

यांच्या सहकार्यामुळेच आम्ही यशस्वी वाटचाल करित आहोत. तसेच सर्व प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी, विद्यार्थी व पालक यांच्या सक्रिय सहभागातूनच महाविद्यालय प्रगतीपथावर आहे. या सर्वांचेच या निमित्ताने आभार व्यक्त करतो. संपादक मंडळाच्या अविरत प्रयत्नातूनच हा अंक प्रकाशित होत आहे. त्यांचेही मनापासून अभिनंदन! धन्यवाद!

प्रा. डॉ. संजय खरात
प्राचार्य

Mission Statement

*Our Goal is
To create and develop
'Modern' Youth
as responsible citizens with
Multidimensional
Personalities
by inculcating among
Students a blending of
Cultural awareness,
Compassionate and
Progressive attitude,
Scientific insights and
Time-tested traditional values.*

संस्था गीत

गरुडभरारी वेगाची - विकासाची - समृद्धीची ॥
ज्ञानात जागृती देशाची, घातली साद उत्थानाची ॥धृ.॥

हे मंदिर स्थापिले शारदेचे, ज्ञानी गुणी शिक्षकांनी
ज्ञानमयो भव, व्हा प्रोग्रेसिव्ह, मंत्र दिला गुरुवर्यांनी
कवच हे 'मॉडर्न' शब्दाचे, क्षितिजे ही समृद्धीची
गरुडभरारी वेगाची - विकासाची - प्रगतीची ॥

डौलात फुलविल्या, विद्याशाख घेऊनी निर्मितीचा
गगनी उगवला ज्ञानसूर्य, अन् तिमिर सरे अज्ञानाचा
संचालक हे सारे शिक्षक, जोड अलौकिक त्यागाची
गरुडभरारी वेगाची - विकासाची - प्रगतीची ॥

व्यापार ज्ञानदानाचा कोणी इथे कधी केला नाही
संस्कारांचा विचार कोणी, अन् कधी त्यागला नाही
विद्यार्थी व्हावा ज्ञानार्थी, कास धरू या वचनाची
गरुडभरारी वेगाची - विकासाची - प्रगतीची ॥

नवतंत्रज्ञान मिळो सर्वांना, असू दे रंक, असो राव
नवमंत्राचे भान मनाशी, नाही स्वार्थाचा भाव
ना मोहाला थारा, ना आसक्ती धनसंपत्तीची
गरुडभरारी वेगाची - विकासाची - प्रगतीची ॥

निर्मिती
प्रा. डॉ. गजानन र. एकबोटे
कार्याध्यक्ष, प्रो. ए. सोसायटी, पुणे
गीतकार : जयंत जोर्वेकर

‘ज्ञानमय’ हे रिसर्च जर्नल प्रो. ए. सोसायटी तर्फे
प्रकाशित झाले आहे. या नियतकालिकांच्या
लेखन प्रक्रियेत व संपादन प्रक्रियेत सहभागी
असणाऱ्या सर्वांचे हार्दिक अभिनंदन!

संपादकीय

दिसामाजी काही तरी ते लिहावे।

प्रसंगी अखंडित वाचित जावे।

समर्थ रामदास स्वामींचे हे वचन वाचनाचे-लेखनाचे महत्त्व अधोरेखित करणारेच आहे. आज महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचे वाचन-लेखन अत्यंत कमी होत आहे. प्रसारमाध्यमांच्या गदारोळात विद्यार्थी हरवत चालला आहे. उद्याचा भावी नागरिक हा वैचारिक दृष्ट्या प्रगल्भ हवा. त्यासाठी वाचन संस्कृतीच्या संवर्धनाची गरज आहे. वाचन मनापासून केले तर लेखन नक्कीच सुधारते. मागरेट फुलर म्हणतात की-"Today A Reader, Tomorrow A Leader" भावी पिढीच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी आजच त्यांच्यात वाचनाची सवय रुजविण्याची गरज आहे. काळाची पावले ओळखूनच आम्ही आमचा 'आकांक्षा' या महाविद्यालयीन नियतकालिकाचा २०१५-१६ चा अंक 'वाचन' या विषयावर भर देऊन प्रसिद्ध करीत आहोत. माजी राष्ट्रपती डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांच्या जन्मदिनी 'वाचन प्रेरणा दिन' साजरा केला गेला. वाचनाची ही प्रक्रिया एका दिवसापुरती न रहाता ती सातत्यपूर्ण राहावी हाच हेतू या अंकाच्या प्रकाशना मागे आहे. या अंकाच्या माध्यमातून मराठी, इंग्रजी व हिंदी भाषेतील विविध साहित्यकृतींचा परिचय आमच्या विद्यार्थ्यांनी करून दिला आहे. ज्येष्ठ कविवर्य मंगेश पाडगावकर यांच्या साहित्याचा वेध घेणारा अत्यंत भावपूर्ण श्रद्धांजलीपर लेख हे या अंकाचे विशेष ठरावे.

साहित्य-संस्कृती ही आमच्या समाजाची दुहेरी विण असते. समाजाला उन्नत बनविण्यासाठी, समाजाची ओळख निर्माण करण्यासाठी साहित्य आणि संस्कृती नेहमीच महत्वाची भूमिका बजावत असतात. संस्कृती ही नेहमीच प्रवाही व परिवर्तनीय असते. यात समाविष्ट होणाऱ्या नव-नवीन घटकांमुळे ती व्यापक होत जाते. भारतीय संस्कृती ही अशीच बहुपदरी, बहुपैलू आहे. महाविद्यालयीन संस्कृतीतही जणू काही विद्यार्थ्यांमुळे इथल्या मूळ संस्कृतीला नवे आयाम मिळत जातात. मॉडर्न महाविद्यालय, गणेशखिंड ही असेच परदेशातील परराज्यातील विद्यार्थ्यांनी गजबजून गेले आहे. या विद्यार्थ्यांना आम्ही अंतःकरणापासून आपलेसे केले आहे.

या विद्यार्थ्यांचा दैनंदिन भाषिक व्यवहार सोयीचा व्हावा म्हणून आम्ही 'त्रैभाषिक पुस्तिका' मराठी, हिंदी व इंग्रजी मधून प्रकाशित केली आहे. या सर्वच विद्यार्थ्यांशी वैयक्तिक पातळीवर प्राध्यापक संवाद साधतात. या संवादातूनच संस्कृतीचे आदान-प्रदान साध्य होत आहे. या अंकाच्या माध्यमातून त्यांच्या संस्कृतीचे इंधनपुष्टी रंग' दर्शवित आहोत.

१९९२ साली स्थापन झालेल्या महाविद्यालयाची वाटचाल निश्चितच गौरवास्पद आहे. प्रत्येक वर्षी काहीतरी नवीन उपक्रम

महाविद्यालय राबवित असते. यावर्षी सौर आणि पवन उर्जा प्रकल्प कार्यान्वित करण्यात आला. त्याचे उद्घाटन मा. पालकमंत्री गिरीश बापट यांच्या हस्ते झाले. वीजेच्या बाबतीत स्वयंपूर्णता व नैसर्गिक स्रोतांचा वापर ही या प्रकल्पाची महत्वाची वैशिष्ट्ये होय. शाश्वत विकासाच्या बाबतीत हे आमचे महत्त्वपूर्ण पाऊल होय.

या अंकातून प्रकाशित होणारे विविध अहवाल आमच्या विभागीय प्रगतीचा व वैयक्तिक कामगिरीचा लेखाजोखा मांडत असतात. हे सर्वच अहवाल संबंधित प्राध्यापकांनी वेळेवर उपलब्ध करून दिले. त्या सर्वांचेच मनःपूर्वक आभार. भाषेच्या प्राध्यापकांच्या मदती शिवाय हा त्रैभाषिक अंक निघणे केवळ अशक्य! या सर्वच संपादक मंडळातील सदस्यांचे आभार. प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीचे कार्याध्यक्ष डॉ. गजानन एकबोटे व संस्थेतील सर्वच मान्यवर या सर्वांच्या प्रती मी कृतज्ञता व्यक्त करतो. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय खरात हे आमच्या कल्पना प्रत्यक्षात उतरविण्याकरिता नेहमीच प्रेरणा व स्वातंत्र्य देतात. त्यांच्या सक्रिय सहकार्यामुळे हा अंक प्रकाशित होऊ शकतो. त्यांचेही आभार मी व्यक्त करते. 'निर्मलमिडिया' या प्रिंटिंग प्रेसचे श्री. जाधव यांच्या कल्पक दृष्टिकोनामुळे हा अंक अत्यंत सूबक व नाविन्यपूर्ण रितीने छापला जातो. म्हणूनच संपादक मंडळाच्या वतीने त्यांचे मनापासून आभार मानते.

हा साहित्य-संस्कृतीचा अंक सिद्ध होत आहे. हा साराच शब्दांचा खेळ आहे आणि शब्दांवर, भाषेवर प्रेम करणारे सर्वच जण या अंकाचे स्वागत करतील याची खात्री आहे. तुमचा निरोप घेतांना ज्यांनी आम्हाला शब्दांवर प्रेम करायला शिकविले त्या पाडगावकरांची आर्ततेने आठवण होत आहे. त्यांच्याच कवितेचे काही शब्द उद्धृत करते आणि थांबते.

भिऊन माझ्या सावलीला पळत होतो,

नको त्या वळणावर वळत होतो

एकलेपणात हताश होऊन जळत होतो

तुम्ही मला भिजवलंत

हिरवगार रुजवलंत।

इतकं दिलतं

इतकं दिलत

इतकं दिलत तुम्ही मला!

माणूस केलतं तुम्ही मला!

डॉ. संस्कृती आवलगावकर

संपादकीय

Congratulations

Dr. Gajanan Ekbote for the pride moment of celebration as **ICON of EDUCATION** by the news paper '**Lokmat**' at the hands of **Hon. Vinod Tawade** (Minister Higher & Technical Education Maharashtra State)

Prof. Jyotsna Ekbote for getting **ICON of Education** by the news paper '**Lokmat**' at the hands of most celebrated actress **Jaya Bacchan**.

अभिनंदन

डॉ. जगदिश चिंचोरे यांना
टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाची
पीएच.डी. ही पदवी प्राप्त.

प्रा. पी.एस. चिरपुटकर यांची
पी.ई.सोसायटीच्या उपाध्यक्षपदी
नियुक्ती

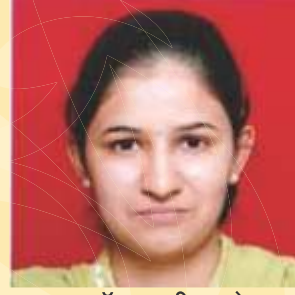
प्राचार्य डॉ. संजय खरात
यांचे महाराष्ट्राच्या वनविभागा
तर्फे 'महाराष्ट्राच्या पश्चिम घाटातील
मासे-संरक्षण व संवर्धन' हे पुस्तक प्रसिध्द

डॉ. माधुरी कुलकर्णी
यांनी आंतरराष्ट्रीय परिषदेत
सादर केलेल्या शोधनिबंधास
द्वितीय क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त

डॉ. सुषमा कातडे
यांनी राष्ट्रीय परिषदेत
सादर केलेल्या शोधनिबंधास
द्वितीय क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त

डॉ. मानसी तुकदेव
यांनी आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात
केलेल्या पोस्टर प्रेझेंटेशनला
प्रथम क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त

डॉ. निलिमा कुलकर्णी
यांनी आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात
केलेल्या पोस्टर प्रेझेंटेशनला
प्रथम क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त

प्रा. सोनिया जोशी
सेट (UGC) परीक्षा उत्तीर्ण

डॉ. रवींद्र क्षीरसागर यांना
'Innovation teacher' (SPPU)
पुरस्कार प्राप्त

डॉ. पल्लवी बुलाख
यांना भारती विद्यापीठाची
पीएच.डी. ही पदवी प्राप्त.

गायत्री मुळीक
विद्यापीठ प्रतिनिधी म्हणून निवड

श्री. अशोक सुतार
पी. ई. सोसायटी तर्फे
'आदर्श कर्मचारी' पुरस्कार प्राप्त

प्रशांत वाळके
विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून निवड

शिवाणी वाणी
'Gender Champion' म्हणून निवड

हेमंत रघुनोथ
'Gender Champion' म्हणून निवड

Congratulations

Omkar Indari

Best Student Award - 2015-16

Omkar Indari of M.Sc-II Biotechnology receiving the 'Best Student Trophy' 2015-16 at the hands of Prin. Ashokrao Bhoite, Pro. VC, Shivaji University, Kolhapur.

Each of our generations has one thing in common; we try our best to shape the next generation in our own image; to prevent them from making past mistakes; helping them to learn from ours, guiding them to make the right decisions that will help them achieve goals that were beyond our reach. These efforts inspire younger generations to go on and create the world we take for granted. Today, I only wish to inspire you the way my elders have inspired me.

Our generation is oriented to go for gold; our efforts are fuelled by ambition. But history teaches that the great, immortal men and women in any field of life – Einstein, Newton, Watson and Crick; they never had any true ambition. What fuelled their efforts is the same thing which should drive all of you – a pure, unadulterated love of their field of study; and the dedication to do the best they could with whatever resources that were available to them.

When I joined this college, I was an average student; I studied, I paid attention. My secret to success is pure hard work, and humility. I had faith in my faculty and my seniors to advise me to bring me this far, and that is exactly what has happened.

My department as a whole has always been like a family to me. The faculty served as elders who guided us to realise our true potential; the seniors served as siblings who advised us on the challenges faced by our current generation and as for my classmates, we made our way in this department by helping each other in all walks of life, which is why I treasure them.

Success does not come to us easily. I was nominated for

this award three times. The Best Student Award features an aptitude test and a set of two interviews which must be cleared. Back in my third year, I was nominated for my first interview and I washed out early. For my second attempt in MSc 1, I received a call-back for my second interview but still didn't win. I still didn't give up on myself and persevered to try harder next time. Sure enough, I was not disappointed.

The people who conducted these interviews are not lenient. Their goal is simply to find the best candidate for the position and in doing so will try their best to throw you off your guard. They have an extensive knowledge of their respective subjects. I cleared the interviews, not only because I cared about the award, but also because I wanted to assert my confidence to them and prove my intellectual quotient which I had the opportunity to hone and upgrade between attempts.

I see towards this achievement very positively. I am acquainted with some of the previous winners; I know their strengths and am aware of their knowledge of the subject. They are the kind of people who will pioneer their own fields of research soon. I am proud to be a part of this illustrious group and feel as happy today as the day I received my award. This will not be my endgame, but will mark the start of the rest of my life which shall be dedicated to pioneering any field of study I put my mind to.

-Omkar Indari

MSc.Biotechnology Part II
(2015-16)

साहित्य

प्रतिबिंब - साहित्य जगताचे

माझ्याही ओठांवर आले...

(ज्येष्ठ भावकवी मा. मंगेश पाडगावकरांना भावपूर्ण श्रद्धांजली!)

‘मंगेश पाडगावकर गेले’ अचानक कानांवर बातमी आदळली आणि काही क्षण सगळ्या संवेदना बधीर झाल्यासारखं वाटलं. पाडगावकरांच्याच एका कवितेमुळे मी बालपणीच काव्य जगताशी जोडला गेलो. “सांग सांग भोलानाथ पाऊस पडेल काय” ही ती कविता. शालेय जीवनातल्या सगळ्या भाव-भावना पाडगावकरांनी किती सुरेखपणे आपल्या कवितेतून रेखाटल्या आहेत. आज देखील ही कविता ऐकली की, लहानपणीच्या रम्य आठवणी मनात रुंजी घालतात. मराठी कवितांची - मराठी संगीताची ताकद म्हणावी तर हीच!

सुदैवाने माझं शालेय शिक्षण मराठी माध्यमातून झाल्यामुळे मराठी भाषेची किंबहुना मराठी साहित्याची श्रीमंती मला लहानपणीच समजली होती. कुसुमाग्रज, बहिणाबाई चौधरी, बा. भ. बोरकर, वसंत बापट, मंगेश पाडगावकर अशा अनेक दिग्गजांच्या कविता पाठ्यपुस्तकात शिकायला म्हणून असत. स्वातंत्र्यवीर सावरकरांची

“ने मजसी ने परत मातृभूमीला; सागरा प्राण तळमळला” ही कविता आजही डोळ्यांत आसवं उभी करते. एकही इयत्ता न शिकलेल्या बहिणाबाई जेव्हा “अरे संसार संसार, जसा हात चुल्यावर” ही कविता लिहितात, तेव्हा आपणहून हात नमस्कारासाठी जुळतात. या सगळ्याच दिग्गजांच्या कविता पुन्हा-पुन्हा ऐकल्या तरी मनाचं समाधान होत नाही.

मराठी संगीताची मराठी गाण्यांची तर बातच निराळी. सगळीच गाणी एक से बढकर एक! “प्रेमास्वरूप आई”, “भावनांचा तू भुकेला रे मुरारी”, “जो आवडतो सर्वांना; तोची आवडे देवाला”, “चांदणे शिंपीत जाशी” अशी कितीतरी भावगीतं अजूनही तितकीच ताजी वाटतात. ग. दि. माडगूळकर लिखित आणि सुधीर फडकेंच्या आवाजातील ‘पराधीन आहे जगती पुत्र मानवाचा’ ह्या गीतरामायणातील गाण्याची थोरवी शब्दांत न सांगता येण्यासारखी आहे. अशा भोसलेंनी गायलेलं ‘या चिमण्यांनो परत फिरा रे’ हे गाणं ऐकलं की डोळ्यांच्या कडा पाणावल्याच म्हणून समजाव्यात. श्रीनिवास खळेनी संगीतबद्ध केलेलं ‘एका तळ्यात होती बदके पिले सुरेख’ हे गीत एकटे पडलेल्या लोकांच्या मनाची भावना किती समर्थपणे व्यक्त करतं. अरुण दाते- यशवंत देव आणि मंगेश पाडगावकर या त्रिकुटाविषयी तर काय बोलावं? “भातुकलीच्या खेळांमधील राजा आणि राणी” हे गीत ज्यानं ऐकली नाही, तो विरळाच समजावा. हे गीत या त्रिकुटाचा दर्जा आपल्या सगळ्यांना सांगून जातो. पाडगावकरांच्याच लेखणीतून उतरलेली ‘अशी पाखरे येती’, ‘श्रावणात धननीळा बरसला’, ‘शुक्रतारा मंदवारा’ आणि ‘डोळ्यांमधले आसू पुसती ओठांवरले गाणे’ ही आणखी काही अजरामर अशी भावगीतं. ही सगळीच गाणी रसिकांना स्वर्गीय सुखाचा आनंद देऊन जातात.

पाडगावकरांची प्राणज्योत मालवली आणि माझ्या मनात मात्र एका प्रश्नानी पिंगा घालायला सुरुवात केली. पाडगावकर गेले. जुन्या पिढीतील अजून एक रत्न गळून पडले. मराठी कविता पोरकी झाली याची प्रखर जाणीव एकीकडे होत होती. तर दुसरीकडे ‘आता यापुढे मराठी संगीताचं काय होणार?’ हा गहन प्रश्न आ वासून उभा

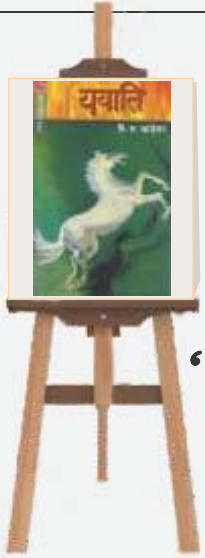
राहिला. पाडगावकर काय किंवा कुसुमाग्रज काय; शांता शेळके असोत वा पु. ल. देशपांडे असोत, ही सगळीच मंडळी खूप थोर होती; पण त्याहीपेक्षा जास्त महत्त्वाचं म्हणजे तेव्हाचे रसिक प्रेक्षकही दर्दी असायचे. चांगल्या दर्जेदार संगीताची प्रेक्षकांना जाण होती आणि मधुर ऐकण्यासाठी प्रेक्षक आसुलेले असायचे. प्रेक्षक दर्जेदार होते, मधुर संगीताची जाण असणारे होत मंडळी.

सध्याच्या नवीन युगात पूर्वीसारखी दर्जेदार गाणी ऐकायला मिळत नाहीत. किंबहुना तेवढी प्रतिभाच आमच्या तरुण पिढीत नाही; ही टीका नक्कीच रास्त आहे; पण याबद्दल नुसती तक्रार करून काहीच साध्य होणार नाही. त्यासाठी ठोस पावलं उचलण्याची मला गरज वाटते. याची सुरुवात लहानपणापासूनच व्हायला हवी. सध्याच्या इंग्रजाळलेल्या युगात मुलांच्या कानांवर इंग्रजी गाण्यांचा अक्षरशः भडिमार केला जातो. त्यात बहुतांश मुलं इंग्रजी माध्यमातून शिकत असल्यामुळे मराठी गाणी त्यांच्या कानांवर पडणं जवळजवळ अशक्यच असतं आणि चुकून जर का एखादं मराठी गाणं त्यांनी ऐकलंच तरीही त्यांना त्याचा अर्थच कळू शकत नाही. मुलांच्या शब्दकोशात 'मोर' ह्या शब्दाऐवजी 'पिकॉक'

हा शब्द असतो आणि त्यामुळेच 'नाच रे मोरा, आंब्याच्या बनात' या गीताचा त्यांना काहीच बोध होत नाही. मराठी भाषेशी फारशी जवळीक नसल्यामुळे "शाळेभोवती तळे साचून सुट्टी मिळेल काय" ह्या ओळींतील मजा त्यांनी कधी अनुभवलेलीच नसते.

या सगळ्याची परिणती शेवटी प्रेक्षकांचा दर्जा घसरण्यात होते. लहान वयात मुलांना दर्जेदार संगीताची चवच दिली नाही, तर साहजिकच पुढे ते मुल 'कोंबडी पळाली', 'मैं अल्कोहोलिक हूँ' अशा खालच्या पातळीवरच्या गाण्यांकडेच वळणार. त्यात त्या मुलांचा काहीच दोष नाही. म्हणूनच मला मनापासून असं वाटतं की, ज्यांना शक्य असेल त्यांनी पूर्वीच्या काळातील दर्जेदार संगीत जास्तीत जास्त तरुणांपर्यंत पोहोचवलं पाहिजे. सुरुवातीला तरुण नाकं मुरडतील; पण एकदा त्या माधुर्याची चटक लागली की, इतर कुठलंही सुमार संगीत ते ऐकू शकणार नाहीत. पाडगावकरांना यापेक्षा जास्त चांगली श्रद्धांजली कुठली असू शकते?

– तेजस प्रशांत जोशी
S.Y.B.A.

‘ययाती : एक अजबाब कलाकृती’ वि. स. खांडेकर

लेखक परिचय – विष्णू सखाराम खांडेकर. मराठी साहित्य जगतातील एक सदैव चमकणारा 'ध्रुवतारा' त्यांचा जन्म ११ जानेवारी १८९८ रोजी सांगली येथे झाला. सुरुवात जरी विनोदी लेखनाने केली असली, तरी पुढे ते एक थोर विचारवंत आणि समीक्षक म्हणू ओळखले जाऊ लागले. आपल्या अंगी असणाऱ्या प्रतिभेच्या जोरावर अनेक साहित्यप्रकारांत त्यांनी लेखन केले. त्यांच्या एकूण कलाकृतींमध्ये 'ययाती' आणि 'अमृतवेले' या दोन कादंबऱ्यांना महत्त्वाचे स्थान आहे.

त्यांचे पत्रकारिता क्षेत्रातले योगदानही प्रशंसनीय आहे. त्यांच्या या योगदानाची दखल घेत भारत सरकारने १९६८ साल 'पद्मभूषण' पुरस्काराने गौरविले. तर १९७० मध्ये साहित्य अकादमीने 'महत्तर सदस्यत्व' (फेलोशीप) बहाल केली. सन १९७६ मध्ये सर्वोत्कृष्ट भारतीय साहित्यासाठी दिल्या जाणाऱ्या 'ज्ञानपीठ' पुरस्काराने खांडेकरांना गौरवित करण्यात आले. कोल्हापूर येथील शिवाजी विद्यापीने त्यांना डी.लीट पदवी बहाल केली. त्यांच्या साहित्यकृती भारतातील अनेक भाषांमध्ये अनुवादित करण्यात आल्या.

अखेर ०२ सप्टेंबर १९७६ मध्ये त्यांचे वृद्धापकाळाने निधन झाले; पण आपल्या साहित्याच्या जोरावर ते चिरंतन स्मरणात राहतात. अशा थोर साहित्यिकाला मानाचा मुजरा.

पुस्तक परिचय : 'ययाती' म्हटलं की, आठवंतं ते खांडेकरांना मिळालेलं 'ज्ञानपीठ'. ययाती नेहमीच माझ्या कुतूहलाचा विषय होता. काय असेल 'ययाती'मध्ये? कशी असेल ही कादंबरी? असे नानाविध प्रश्न या कादंबरीविषयी औत्सुक्य निर्माण करत आणि त्याच औत्सुक्यापोटी मी 'ययाती'कडे खूप अभ्यासू नजरेने पहायचं ठरवलं. मुखपृष्ठावर खिकाळणाऱ्या अश्वाचं सुरेख रेखाचित्र. मोठ्या अक्षरात झळकणार 'ययाती' हे शीर्षक. पण एवढ्यावरून ययाती काय असेल याची कल्पना येणं केवळ अशक्य. आणि म्हणूनच मी 'ययाती' वाचली. आणि खांडेकरांच्या लेखनप्रतिभेची कल्पना आली. ज्ञानपीठ मिळवण्यासाठी कोणत्या दर्जाचं लेखन हवं याची प्रचिती आली. कादंबरीची व्याप्ती उमगली.

काय आहे असं ययातीमध्ये? ययाती म्हणजे एक अजोड कलाकृती. कथेच्या प्रत्येक पात्रांतून मानवी जीवनाचं कोडं उलगडणारं एक पुस्तक. प्रत्येक ओळीवर आणि ओळींतल्या प्रत्येक शब्दावर खिळवून ठेवणारी कादंबरी. वाचकाला एका जागी खिळवून ठेवण्याची ताकदच या कादंबरीचा दर्जा अधोरेखित करतात. राजहंसाचा दुधातील पाण्याशी जसा नावापुरता संबंध असतो अगदी तसाचें संबंध या कादंबरीचा पुराणाशी गुंफून एक अजोड कलाकृती कशी निर्माण करावी यांचा जणू वस्तूपाठच खांडेकरांनी घालून दिला. या कादंबरीत एकूण चार पात्रं रंगवण्यात आली आहेत. ययाती राजा, देवयानी राणी, शर्मिष्ठा आणि कच. प्रत्येक पात्रं आपापलं मन घेऊन ही कादंबरी सजवतात. प्रत्येक पात्रं वेगवेगळ्या मानवी भावनांचं दर्शन घडवतं. कादंबरी भलेही श्रृंगारीक वाटत असेल; पण ती तेवढ्याच प्रमाणात आदर्श वाटते. मानवी खरा अन्वयार्थ सांगणारा काल्पनिक आरसा म्हणजे ययाती. कामवासनेत अखंड बुडालेला ययाती राजा. त्याचा तो स्त्रीलंपटपणा. चिरकालीन समाजाशी साधर्म्य दाखवतो. संयम ज्याला माहीतच नाही, असा ययाती तर अहंकारी, मनात दंश धरणारी त्याची राणी देवयानी. ती महत्वाकांक्षी प्रेमभंग झाल्याने द्विधा अवस्थेत असारी देवयानी. मात्र, त्याचवेळी ययातीवर शरीरसुखाच्या पलीकडे जाऊन प्रेम करणारी 'शर्मिष्ठा' या कादंबरीला वेगळाच अर्थ प्राप्त करून देते. या

कादंबरीला फक्त शृंगारकथा ठरवण्यापासून ती वाचकाला परावृत्त करते. निरपेक्ष प्रेम हाच जिचा स्वभावधर्म बनलाय, अशी शर्मिष्ठा. खऱ्या प्रेमाची ओळख करून देण्यासाठी शर्मिष्ठा नावाचं पात्र पुरून उरतं. तर कादंबरीला खऱ्या अर्थाने पूर्णत्वास नेणारा 'कच' विसरून चालत नाही. विचारी, प्रचंड ध्येयवादी, संयमी अशा कच साकारताना खांडेकरांना नक्कीच वेळ लागला असेल, यात तिळमात्र शंका नाही.

ही कादंबरी म्हणजे ययातीची कामकथा आहे. देवयानीची संसारकथा आहे. शर्मिष्ठेची प्रेमकथा तर कचाची भक्तिगाथा आहे. आणि म्हणूनच कादंबरीला श्रृंगारिक ठरवणं मुखपणाचं ठरतं.

अशा या चार पात्रांवर आधारित 'ययाती' पूर्णत्वास जाते. सुरुवातीपासून शेवटापर्यंत उलगडत जाणारी 'ययाती' वाचकांना स्तब्ध करण्यात यशस्वी ठरतेच. प्रत्येक पानागणिक अंगांवर रोमांच आणणारी आणि त्या रोमांचामधून पुढचं कुतूहल निर्माण करणारी 'ययाती' ही 'ज्ञानपीठा'चं महत्त्व वाढवते असं म्हटल्यास वावगं ठरू नये. आणि म्हणूनच ययाती एकदा तरी वाचायला हवीच. मी तर वाचली. तुम्ही कधी वाचताय?

– शुभम बाळासाहेब कथले

400 Years of Shakespeare: A Legacy

In found memory of William Shakespeare

The world is set to stage and celebrate the life and legacy of a legend who left behind a treasure trove of plays, sonnets and sayings. It has been 400 years since the demise of the Bard of Avon yet his legacy, his influence upon the English language and his enduring popularity show little sign of

relenting. Even the people, who love to hate Shakespeare, have to admit that he and his work are indispensable and ubiquitous. Even after four centuries, his plays continue to be studied, performed, reinterpreted and sometimes, even criticized in diverse cultural and political contexts throughout the world, and his words and works still continue to influence and impress. Ben Jonson, a playwright, poet and literary critic during the time of Shakespeare, prefaced a posthumous collected edition of Shakespeare's dramatic works, saying that 'He was not of an age, but

for all the time' and had called Shakespeare 'Soul of the age, the applause, the delight, the wonder of our stage'. Owing to the beauty of the language and the universal themes of love, loss, revenge, sorrow and comedy, in his plays; they are translated and performed more often than those of any other playwright. His existing works consist of 38 plays and 154 sonnets. In his glorious twenty-four years career, he penned a plethora of comedies, romances, tragedies and tragicomedies. His impact on the language, literature and culture is impossible to ignore. Hundreds of words and phrases coined by him are widely used today. If you are 'a sorry sight' when you 'catch a cold'; whether you 'break the ice' or say 'good riddance' to someone; whether you 'lie-low' or have a 'scuffle'; whether you 'gossip' or 'grovel'; you need Shakespeare to 'rant'. His relevance even in 2016 and is unparalleled. As the year commemorates a luminous legacy of a legend, the 'scepter'd isle' along with the rest of the world is poised to celebrate the life and times of a literary genius and a visionary.

Shantanu Manke

F. Y. B. A.

आपल्याला दोनच गोष्टी हुशार बनवतात एक भेटलेली व्यक्ती आणि दुसरं वाचलेली पुस्तके, या व.पुं.च्या वाक्याला आपण सारेच परिचित आहोत. खरंच भेटलेली प्रत्येक व्यक्ती आपल्याला खूप काही देते, खूप काही शिकवते. तसेच वाचलेली पुस्तकेही आपल्याला खूप काही देऊन जातात. कधी भूतकाळाच्या संदर्भात तर कधी वर्तमानाच्या संदर्भात तर कधी भविष्यकाळाच्या संदर्भातही; पण जेव्हा वास्तवाशी संदर्भ येतो, तेव्हा आपण आपले सगळे इंद्रिय टवकारून, भान हरपून, मनोमनी पोहचेल्यात घट्ट पाय रोवून उभे राहतो. कारण वास्तव असच आहे. तुमच्या आमच्यातलं, चालू घडामोडींवर, कधी इथं तर कधी तिथं आपल्या डोळ्यांसमोर खेळणारं आणि आपल्याला परिस्थितीनुसार खेळवणारं....

आपल्याला हुशार बनवण्यामध्ये पुस्तकांचा खूप मोठा हातभार. जणू आपल्याला घडवण्यासाठी ज्या गोष्टी आपल्याला शिकवता येत नाही, त्या सर्व गोष्टी पुस्तकाच्या सहवासात शिकतो आणि पुस्तकाशी संवाद साधताना जास्त शिकता येतो.

मला पुस्तके खूप आवडतात जणू माझा खजिनाच. मी खूप पुस्तके वाचली, खूप पुस्तके आवडली, पण खरं सांगू पुस्तक घडवण्यामध्ये मोलाचे रत्न असतात ते म्हणजे लेखक जे आपल्या अनुभवांतून, लेखन शैलीतून एक अजरामर कलाकृती सादर करतात आणि ही सारे रत्ने आम्हा नवीन पिढीकरता लाखमोलाचे मार्गदर्शन करतात. व. पु. काळे, पु. ल. देशपांडे, वि. वा. शिरवाडकर, द. मि. मिरासदार, मंगेश पाडगावकर, रत्नाकर मतकरी इ. अशी अनेक नावे तोंडात आहेत. लक्षात आहेत, पण त्यातूनही जी मनाला भावलेली पुस्तके काही औरच असतात. त्यापैकी मला आवडलेलं, भावलेलं, असं पुस्तक म्हणजे व.पुं.ची 'ठिकरी' ही कादंबरी.

मी खूप काही शिकले या कादंबरीतून, खूप धीट, झाले म्हणा तर... कारण ही कादंबरीच अशी आहे की, आपल्याला बळ मिळवून देणारी. आपल्याला सावरणारी, भिजवून टाकणारी, चौकोनातून बाहेर काढणारी. स्वतंत्र विचार देणारी. 'ठिकरी' मी आपल्या समोर घेऊन येतेय...

व.पुं.च्या कादंबरीची कथानायिका 'सोना' जिने मला सेल्फ रिस्पेक्ट शिकवला आणि तसाच समोरच्या व्यक्तीचाही रिस्पेक्ट, प्रेम स्वीकारायला शिकवलं. 'ठिकरी' या शब्दाचा अर्थ आपल्याला चटकन् लहानपणी भूतकाळाच्या पडद्यामागे नेतो. 'ठिकरी पाणी' खेळत असताना खडूने घरं आखायची (चौकोन) आणि बरोबर चौकोनात आली की, वाचलो; पण रेषेवर पडली की बाद... असा काहीसा खेळ, मज्जा यायची खेळताना पण हाच खेळ आपल्या आयुष्यात कसा रंगतो ते आपल्याला कळत नाही. आपण लहान असतो ना! मोठं झाल्यावर प्रश्न पडतो की, आपण 'ठिकरी' आहोत की काय? नशीब आपल्या हातात जरी असलं तरी परिस्थिती सांगून येत नाही. सोनाच्या ही मनाने हाच मनात प्रश्न केला होता. की आपण ठिकरी खेळणाऱ्या आहोत की, स्वतःच ठिकरी आहोत हा संयम जोपर्यंत दूर होत नाही, तोपर्यंत काय करायचं? नव्या अनोळखी चौकोनात जाऊन पडण्यापेक्षा परिचयाचा जुना चौकोन काय वाईट? अशा विचाराची सोनाची जरी अधूनमधून तगमग होत असली, तरी ती इतर ठिकऱ्यांना दया आणि सहानुभूतीची शाल न पांघरता आपल्या परीने उब देत होती. त्या ठिकऱ्यांपैकी जेव्हा त्यांच्या स्वतःच्या वाट्याला आलेल्या चौकोन सोडायचा प्रयत्न करेल, तेव्हा ती ठिकरी योग्य चौकोनात पडणार आहे की, नाही हे सोना दक्षतेने पाहणार आहे.

मनात अनेक सुखी स्वप्नांचे उंचच्या उंच बांधलेले मनोरे, अनेक फुलवलेल्या बागा अनेक फुलापरी सुगंध देणारे क्षण. प्रत्येक मुलगी आपल्या स्वप्नांच्या राज्यात ते अनुभवत असते, जगात असते; पण जेव्हा या या स्वप्नांतील जग खोटे ठरते, तेव्हा अनेक सुखी स्वप्नांचे बांधलेले उंचच्या उंच मनोरे कोसळतात. पण नशीबही असं की स्वप्नांच्या जगात 'जमीन'च नसते. त्यामुळे जमीनदोस्त होण्याची आशा बाळगणारी ही स्वप्न जमीन न मिळाल्याने कोसळतातच. जमीनच नाही, तर फुलवलेल्या बागा येणार कुठून? नाहीतरी स्वप्ने ही स्वप्नांच नाही का?

अशा मनःस्थितीत असलेली सोना जेव्हा स्वतःला आरशात पाहते. स्वतःला न्याहाळते, स्वतःला समजावते, तेव्हा त्या मनाची होणारी तडफड, होणारा मनःस्ताप, होणारी चिडचिड, अनेक आसवं बाहेर पडावी विनंती करतात. तरीही डोळ्यांच्या काठोकाठ आलेली आसवं आणि त्याला पापणीच्या खाली न येण्याची शिक्षा मिळते. त्यातही दया आणि सहानुभूती नावाच्या राक्षसीणी दाराबाहेर वाटच बघत बसलेल्या असताना दार उघडून त्यांना न जुमानता, आपल्या दाराला टाळे लावणे, आणि त्या राक्षसीणीच्या डोळ्यांत आपली बेधडक नजर लादून, कंबरला पदर खोचून त्यांना नमस्कार करणारी म्हणजेच 'सोना' होय.

स्वप्नातले ते उंच मनोरे, ती फुललेली बाग, नाही फुललेली बाग, डोळ्यांतलं आटलेलं पाणी, मनाचा धाडकन आपटलेला दरवाजा, त्याला इच्छा नसताना घातलेलं वेटोळ्याचं कुलूप, आणि

हरवलेली माणुसकी, आणि अवघड पेपर काढणारी परिस्थिती. आजपर्यंत कोणीही पाहिलेली नाही, असं होणे शक्यच नाही; पण त्यातूनही आपल्या स्वभावाचा झेंडा आपण मिरवतोच 'स्वभावाला औषध नाही' म्हणतात तेच खरं! तर अशी सोना जेव्हा चित्रालीला भेटते, तेव्हा चित्राली खरी मोकळी होते.

मला सोनाची जगाकडे पाहण्याची नजर आवडते. तुम्हालाही, आवडेल नक्की! तर अशा सोनाची गोष्ट 'ठिकरी' ही कादंबरी नक्की वाचा. आणि मग कळेल आपण पण ठिकरी आहोत की नाही ते!

व.पु. हे न सुटलेलं कोडं आहे. हे नक्की. आपल्या प्रत्येक

क्षणांचे जणू साक्षीदार, त्यांची 'ठिकरी' ही जगायला शिकवते. पाय रोवून उभं राहायला शिकवते.

मला सोना खूप आवडली, भावली. ही व्यक्तिरेखा व.पुं.नी खूप छान पद्धतीने सजवली आहे. या व्यक्तिरेखेला व.पुं.नी खराखुरा न्याय दिलेला दिसतो. ही कादंबरी वास्तवाने भरभरून ओसांडून वाहणारी आहे. व.पुं.च्या लेखणीने फुललेली आहे.

आपल्याला फक्त त्याचा सुवास, सुगंध घ्यायचाय ती 'कादंबरी, अनुभवयाची आहे.

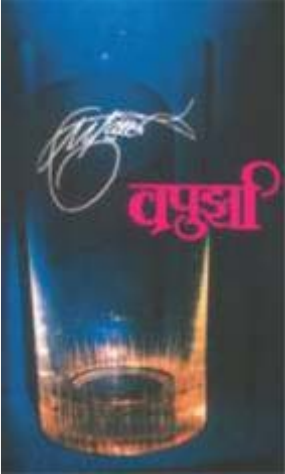
मग 'ठिकरी' वाचून पहा. नक्की आवडेल...

- ऋतुजा चिंचपुरे

S.Y.B.Com

वपुर्झा -

मनाला ओढ लावणारं पुस्तक

वसंत पु. काळे हे नाव आपल्या सर्वांच्या ओळखीच. लेखक, कथाकार, आर्किटेक्ट, व्हायोलिन, हार्मोनियम वादक, उत्तम रसिक आणि उत्तम फोटोग्राफर. सुंदरतेची आवड असणारे आणि म्हणूनच त्यांच्या कथा ह्या सुंदर मनांवर आणि विचारांवर आधारित असणाऱ्या मनांचे कंगोरे उत्तम निरीक्षणामुळे मांडता येणारे असे हे आपल्या सर्वांचे लाडके व. पु. काळे

वपुर्झा हे पुस्तक वर्षभरापूर्वी लायब्ररीमध्ये माझ्या हाती लागलं. तसं व.पुं.ची पुस्तक वाचायला वेड आधीपासूनच वपुर्झा या पुस्तकात जीवनाचा जणू काही प्रतिबिंब दाखवला आहे. वपुर्झा या पुस्तकाला वाचकांनी चांगली दाद दिली. २०१० मध्ये १२वी प्रसिद्ध झाली.

वपुर्झा मध्ये वेळ, संवाद, आठवणी, शृंगार, संसार, प्रेम, नाती, स्त्री-पुरुष, स्वभाव, राजकारण, पती-पत्नी, मैत्री सातत्य, भक्ती, विश्वास-संशय एकंदरीत रोज आपल्या समोर येणारे विभिन्न घटक वेगवेगळे स्वभावाची माणसे आणि अनुभव या सगळ्यांचा समावेश या पुस्तकात केला आहे. पुस्तक वाचतांना अनेक वाक्य मनाला स्पर्श करून गेले त्यातल पहिलेच वाक्य मनाला स्पर्श करून गेले. ते वाक्य म्हणजे 'अंत आणि एकांत ह्यापैकी माणूस एकांतालाच जास्त घाबरतो'.

शब्द, खूप महत्वाचे असतात, शब्दांनीच संवाद साधला जातो व. पु. म्हणताना संवादाच नातं विचारांशी, ते अगदी खरं. कधीतरी हा अनुभव आपल्यालाही आलाच असेल, पुस्तकामध्ये एक वाक्य जे मी पण अनुभवले ते म्हणजे 'रातकिडा कर्कश ओरडतो', त्या ओरडण्याचा त्रास होतो. ह्यात शंकाच नाही. पण त्यापेक्षा जास्त त्रास तो कुठे बसून ओरडतोस याचा पत्ता लागत नाही. त्याचा होतो. 'शृंगार आणि वैराग्य एकत्र नांदत नाहीत'. त्याचप्रमाणे संशय आणि भक्ती. वैराग्य केवळ तारुण्यावर आघात करीत असेल, पण संशय उभ्या आयुष्याची राख करतो, हे व.पुं.च वाक्य अगदी मनाला पटलं. तसंच संशयाने एकदा समजुतदारपणाची वाट अडवली की माणूस सत्य जाणून घेण्याचा खटाटोपच करीत नाही.

आयुष्यातले आनंदाचे अनेक क्षण, उपेक्षेचे हुंदके, दुःखाचे कढ आणि आवर घातलेले आवेग - हे ज्याचे त्यालाच माहीत असतात. एखादा तरी साक्षीदार अशा उन्मळून टाकणाऱ्या क्षणी जवळ असावा ह्यासारखी इच्छा पुरी न होणं ह्यासारखा शाप नाही. पण साक्षीदार मिळून त्याला त्यातली उत्कटता न कळणं ह्यासारखी वेदना नाही. त्यापेक्षा एकलेपणाचा शाप परवडला नाही का? कधी कधी शब्द किंवा ओळी आपल्याला आपल्या आयुष्याबद्दल किती विचार करायला लावतात ना, हो पण हे विचार आपण केले तर आपल्याला पडणारे प्रश्न अपोआपच सुटतात. अशा बऱ्याच ओळी वपुर्झा या पुस्तकात तुम्हाला भेटतात. एक प्रश्न त्यातूनच आपल्याही मनात आलाच असणार तो म्हणजे, पोरकेपणा म्हणजे नेमकं तरी काय? याच प्रश्नाला व.पुं. उत्तर म्हणजे आपली व्यथा इतरांना न समजणं हाच पोरकेपणा. इंग्लंड अमेरिका खरोखर एवढे ग्रेट देश आहेत का? "पुस्तकात वाचकांना हा प्रश्न विचारलाय,

त्याच कारण म्हणजे आपण त्या देशांमध्ये काय पाहतो? व.पु.ना तिथं प्रत्येक माणूस दिवसाचं मिनिट नि मिनिट वापरतांना दिसला. खरी संपत्ती वेळ हीच. त्यांनी फक्त तेवढंच टिपलं. तो देश समृद्ध का झाला ते त्यांना समजलं. त्यांच्या मते, वेळेचं माहात्म्य त्यांना अमेरिकेने शिकवलं.

पुस्तका मध्ये अगदी मनावर बिंबणारं वाक्य म्हणजे 'कबुतराला गरुडाचे पंख लावता येतीलही पण गगनभरारीचं वेड रक्तातच असावं लागतं. कारण आकाशाची ओढ दत्तक घेता येत नाही'.

प्रेम- हा शब्दचं आपल्या सगळ्यांच्याच आवडीचा, पण प्रेम करताना माणसानेही मनापासून प्रेम करावं डोळे गेले तरी चालतील पण नजर शबूत हवी. स्वर नाही सापडला तर नाही, पण नाद विसरणार नाही, पाय थकले तरी बेहतर पण गतीची ओढ टिकवून धरीन, ही भूक कायम असली की, झालं. आयुष्यात ही भूक जिवंत ठेवावी आणि निर्भयतेने पूरी करीत राहवं. Love decides what is wrong instead of who is wrong प्रेमाबद्दल अजून सांगताना व. पु. म्हणतात प्रेम हे आकाशाइतकं उत्तुंग आणि विशाल आहे. पण त्याचबरोबर ते लग्नसंस्थांबद्दल सांगतात की ती अगदी जमिनीला घट्ट धरून उभी आहे. आता लग्न म्हटलं की संसार आलाच. व.पु. म्हणतात, संसार असाच असतो, लाकडाचा धूर डोळ्यांत जातो म्हणून चूल पेटवायची थांबावयाचं नसतं. संसारात हे वाक्य अगदी रुजत ते म्हणजे तू चिंतेत असताना मी मजेत आहे असं कधी

घडणार नाही.

वपुर्झा पुस्तकात मला प्रत्येक शब्द, वाक्य हे अर्थपूर्ण वाटले. त्यामुळे प्रत्येक पान वाचतांना या पुस्तकात पुढच्या पानाची ओढ लागली. या पुस्तकाच वैशिष्ट्य म्हणजे कोणतंही पान उलगडून वाचल तरीही चालत. मला ज्या वेळी हे कळालं त्यावेळेस मी सहज पुस्तक चाळतांना मी पत्नी या संदर्भात काही ओळी वाचल्या, आणि त्या मला खूप आवडल्या, ते म्हणजे, पत्नी गेली की विश्व हरवलं, सूर म्हणजे संगीताची जननी, बासरी ही नुसती भोकं असलेली बांबूची नळी असते. ओठांतून फुंकर, प्राणाचं चैतन्य देणारा गेला की बासरीचा पुन्हा बांबू झाला. एका टोकाला कापडाचा तुकडा लावलेली ती झटकणी होते. प्रेम करणारी इतर कितीही माणसं भोवती गोळा झाली तरीही तो निव्वळ ऑर्केस्ट्रा होतो. काही काळ मनोरंजन होत, इतकंच, "पत्नी म्हणजे बासरी त्याहीपेक्षा व.पू. म्हणतात पुरुष म्हणजे बांबूची नळी. प्राणांची फुंकर घालून ओठाला लावणारी पत्नी गेली की नवऱ्याची झटकणीच होते".

व.पु. काळे यांनी त्यांच्या सुरेख, सुंदर आणि अर्थपूर्ण शब्दांनी वपुर्झा या पुस्तकांची ओढ आणि आवड माझ्या मनात निर्माण केली आहे, मी वाचकांना एक सल्ला देईन की नक्कीच सर्वांनी वपुर्झा हे पुस्तक वाचा. तुम्हाला ही वपुर्झा या पुस्तकाबद्दल ओढ निर्माण होईल.

श्रुतिका पांडे

S. Y. B.A.

इंसानियत

इंसानियत के किनारे लगा हुआ था एक छोर
मानव अपनी बेखुदी के लिए कुछ भी करने के लिए तैयार है
ऋषी बैठे हुए तपस्या कर रहा होगा
उसकी तपस्या के माध्यम से अच्छी बातें बता रहा होगा
पर लोक उसकी बातें ठुकराकर आगे चले जाते हैं।

मुझे ताजुब लगता है इन बातों पर
मानव इंसानियत भुल गया।
इंसान के साथ वह जानवर बन गया।

मैं घबरा जाता हूँ हरपल
इस जानवर मानव से
वह बुरा बनता जा रहा
अपने ही इनिया में

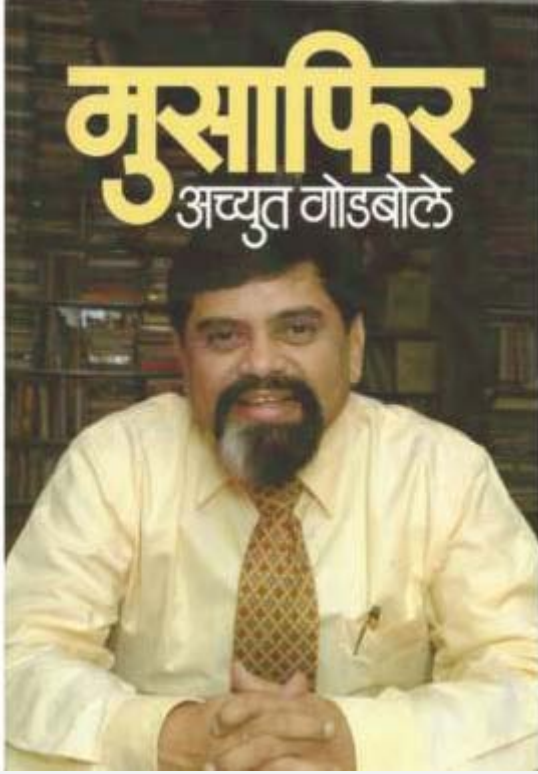
एक आदमी को तडपता देख
तमाशा देख रहा मानव
भुके आदमी का
निवाला छीन रहा मानव
क्या हो गया है मानव को
वह कभी मानवता नहीं दिखा रहा

हे मानव पशुता के अँधेरे को हटा दे
अपनी खुबी से इंसानियत का दिया जला दे
मैं महसूस कर रहा हूँ दुःख को
मैं महसूस कर रहा हूँ दर्द को
बस एक बार किसीकी मदत कर दे
तेरा जीवन जन्म से जन्म बनेगा

सुयश शिंदे

F.Y.B.A.

‘मुसाफिर’

अच्युत गोडबोले यांचा उत्कट जीवनप्रवास

नव्या पिढीचे आवडते लेखक म्हणून आज ज्यांना ओळखले जाते त्या डॉ. अच्युत गोडबोले यांचा आज मी परिचय करून देत आहे.

लेखक : डॉ. अच्युत गोडबोले यांचा जन्म स्वातंत्र्यादिना दिवशी १५ ऑगस्ट १९५० रोजी झाला. मुंबईतील आय.आय.टी. मध्ये केमिकल इंजिनिअर. त्यांनी सॉफ्टवेअर क्षेत्रात भारत, इंग्लंड आणि अमेरिकेमध्ये ३२ वर्षे जगन्मान्य आंतरराष्ट्रीय कंपन्यांमध्ये काम करण्याचा अनुभव घेतला आहे. आणि त्या कंपन्यांच्या प्रगतीस अनेक पटीने हातभार लावला आहे.

अच्युत गोडबोले हे बहुश्रुत आहेत असे म्हटल्यास काहीच वावगे ठरत नाही. कारण कम्प्युटर वरची ऑपरेटिंग सिस्टिम, डेटा कम्प्युनिकेशन्स अँड नेटवर्क्स अशी चार-एक पुस्तके तर त्यांनी लिहिलीच पण मराठीतून कम्प्युटरच संगणकयुग, व्यावस्थापना-वरील ‘बोर्डरूम’, संगीतावरील ‘नादवेध’ विज्ञानावरील ‘किमयागार’, अर्थशास्त्रावरील ‘अर्थात’ मानसशास्त्रावरील ‘मनात’, गुलाम, स्टीव्ह जॉन्स, झपूजा अशी अनेक पुस्तके त्यांनी

लिहिली आहेत. डॉ. गोडबोले यांनी विविध विषयावरील विपुल लेखन केले आहे. हे त्यांच्या पुस्तकांच्या नावावरून लक्षात येते. मराठी भाषेमध्ये इतक्या विविध विषयांची माहिती उपलब्ध करून देण्याचे असामान्य काम त्यांनी केले आहे. किमयागार मध्ये विविध शास्त्रज्ञांच्या कार्यावर त्यांनी लिखाण केले आहे. मनात मध्ये मानसशास्त्रावर आधारित दिलेली माहिती असो की, ‘गणिती’ मधील भास्कराचार्यापासून अनेक थोर गणितज्ञांचा करून दिलेला परिचय असो. वाचकांना त्यामुळे अत्यंत रंजकपणे व सोप्या भाषेत हे ज्ञान प्राप्त होते. म्हणून या लेखात त्यांच्या कामगिरीचा गौरव केलाच पाहिजे. एवढेच नसून त्यांच्या अनेक पुस्तकांना महाराष्ट्र शासनाचे पुरस्कार प्राप्त झाले आहेत.

बहुमानाचे अनेक पुरस्कार प्राप्त असणारे आणि मराठी भाषा ही ज्ञान भाषा असावी असे म्हणणारे अच्युत गोडबोले यांचे ‘मुसाफिर’ हे आत्मचरित्र माझ्या सारख्या सामान्य वाचकालाच नव्हे तर सुप्रसिद्ध लेखक, पत्रकार, कार्यकर्ते, नाटककार यांना सुद्धा चकित करून सोडते.

डॉ. गोडबोले यांनी मुसाफिर मध्ये आपल्या बालपणाविषयी, समाजसेवेविषयी, रंजकपणे मांडणी केली आहे. त्याच प्रमाणे त्यांना व्यसनानी पछाडून सोडले होते हे देखील त्यांनी सुस्पष्टपणे मांडले आहे. यावरून त्यांचा प्रामाणिकपणा दिसून येतो. सोलापूरामध्ये त्यांचे बालपण गेले एकत्र कुटुंबामुळे विविध विषयावरील संस्कार त्यांच्यावर घडत गेले. गणिताचे उत्कृष्ट प्रोफेसर असलेल्या आपल्या वडिलांशीच गणित सोडवण्याची स्पर्धा करणे, बुद्धिबळाचे डाव मांडणे, रात्र-रात्र गाणी, मैफिली त्यातील राग यांच्यावर चालणाऱ्या चर्चा मग्न होऊन ऐकणे हेच त्यांचे छंद बनत गेले. आय.टी. मध्ये असताना सुद्धा त्यांनी सिनेमा पाहणे, गाण्यांच्या रेकॉर्ड ऐकणे यासोबतच अनेक विषयांवरील वाचनाचा सपाटाच सुरू केला. एकदा त्यांच्या इंग्रजी वर एका मुलाने चेष्टाकेली आणि त्यामुळे ते खचून गेले नाहीत. तर त्यांनी आपली इंग्रजी चांगली नाही म्हणून तिच्या हात धुऊन मागे लागले. अनेक पुस्तके वाचणे आरशा समोर उभे राहून सराव करणे असे अनेक उपाय करून त्यांनी आपली इंग्लीश केवळ सुधारलीच नाही तर त्यामध्ये त्यांनी स्वतःची मक्तेदारी निर्माण केली. पुढे आयटी मध्ये उत्तीर्ण झाल्यावर चांगली नोकरी धुडकावून ते शहाद्याला आदिवासींची सेवा करण्यासाठी निघून गेले. त्यांच्यासाठी ते दहा दिवस तुरुंगातही जाऊन आले आणि त्या दहा दिवसात त्यांनी तुरुंगातील जीवनाचा खुलासाच आपल्यासमोर मांडून ठेवला. पुढे पटणी या सॉफ्टवेअर कंपनी मध्ये असताना त्यांना अनेक व्यसनानी पछाडले. पण नंतर मुलगा ऑडिस्टिक आहे म्हणजेच ऑटिझम हा भयानक आजार त्यांना झाला आहे हे कळल्यावर त्यांचे सर्व व्यसन गळून पडले. केमिकल इंजिनिअर असलेले आणि सॉफ्टवेअर बदल थोडेही ज्ञान नसलेले गोडबोले सॉफ्टवेअर क्षेत्रात पडतात काय, त्याचे मान संपादन करून पटणी

सारख्या मोठ्या सॉफ्टवेअर कंपन्यांमध्ये सी.ई.ओ. पदापर्यंत मजल मारतात काय? झपाटून विविध विषयांचा अभ्यास काय करतात आणि केवळ एखादी गोष्ट आपल्याला येत नाही. म्हणून तिच्या मार्गे चिकाटीने लागून त्यामध्ये हुकुमत मिळवणे हा अवघड विषय सोप्या करून सांगणे. या छंदापोटी अविरत लेखन काय करतात. त्यांचे हे कार्य खरच आवाक करणारेच आहे.

खरच कुठे त्यांचे सोलापूरातले बालपण आणि कुठे आय.टी.मध्ये असतानाचे अनेक विषयांचे वाचन आणि संगितावरील वेडेप्रेम. कुठे शहाद्याच्या आदिवासींची सेवा करणारे गोडबोले तर कुठे सॉफ्टवेअर कंपन्यांमध्ये अचाट कामगिरी करणारे अच्युत गोडबोले.

हो अच्युत गोडबोले हे नावच खरंतर प्रेरित करणारे आहे. आपला मुलगा ऑटिस्टिक आहे म्हणून हातावर हात ठेऊन न राहता तशा अनेक मुलांसाठी त्यांनी ऑटिस्टिक मुलांची शाळा सुरू केली.

डॉ. अच्युत गोडबोले यांच्या आत्मचरित्राचे शिर्षक देखील खूपच बोलके आहे. “मुसाफिर हूँ यारो न घर है ना ठिकाना मुझे बस चलते जाना है बस चलते जाना” या गाण्याच्या ओळी यामुळे सहज आठवतात. अनेक क्षेत्रात मुसाफिरी करत. त्या क्षेत्रावर आपला ठसा उमटवित अविरत वाटचाल करणारे डॉ. गोडबोले हे साऱ्याच तरुणांच्या गळ्यातले ताईत बनले आहेत. सगळ्यांनाच त्यांचे कार्य प्रेरणा देणारे आहे.

श्रध्दा तळेकर

M.A. I

वार करण्याची सवय

वार करण्याची सवय
तिला जडली आहे
मलाही प्रेमाची भलतीच
नशा चढली आहे

माझीच सवय मला
नडली आहे
मनातल्या कागदावर आजही
तुझीच कविता मी रचली आहे

हौस फिटली आहे
कागदावर उतरविण्याची
सोडली सखे वाट मी
त्या मगृजळ स्वप्नांची

आठवर असू दे फक्त
आभाळातल्या देवानं
बांधलेल्या
त्या रेशमी बंधाची

ध्येय तेच
दिशा मात्र बदलल्या
डावातल्या काही चाली
नियतीनेच डावलल्या

चीड आली रे त्या
निष्ठुर निर्णयांची
होती का ही चाहल
वादळाची

ही चाल मला झेपलीच नाही
हे एकांत वादळ ओसरलेच नाही
ती चूक माझीच होती
हो ती माझीच चूक ना सखे

वेळ तर मी दिला
काळजीचा जो हात मी दिला
शब्दापलीकडच्या सुंदर सहवास
मात्र तू दिला...

फक्त तो असत्याच्या
काटेरी वाटेतला
दिला तो दिलासा तो ही
फसवाच निघाला

दिला तू फक्त एकांत
आणि आठवणी
त्याचाच तर आज मी
हिशोब मांडला

एक कष्टाने बांधला
तर लगेच दुसराही
बांध तुटला

ही काय सवय मला जडली आहे
केलेल्या प्रत्येक वाराचीही मी
आनंदानं कविता केली आहे.
कळेल तुला ही
होतील वेदना

कर सहन आता त्या
मी परत येणार आहे
मी परत येणार आहे

सचिन गोडगे

S. Y. Com

‘संभाजी’

विश्वास पाटलांची गाजलेली ऐतिहासिक कादंबरी

विश्वास पाटील हे नाव जेष्ठ कादंबरीकार म्हणून सर्वत्र परिचित आहे. यांचा जन्म २८ नोव्हेंबर १९५९ मध्ये कोल्हापूर येथे झाला. त्यांचे शिक्षण एम.ए. इंग्रजी (वाङ्मय) आणि एल.एल.बी. ते सध्या महाराष्ट्र शासनाच्या सेवेतील एक आय.ए.एस. अधिकारी आहेत.

पाटील यांचे वाङ्मय मराठी आणि हिंदी या भाषांसोबतच इतर भाषांमध्येही प्रसिद्ध झाले आहे. त्यांच्या **झाडाझडती** या कादंबरीला १९९२ चा साहित्य आकादमीचा पुरस्कार, तर कलकत्त्याच्या भाषा परिषदेचा पुरस्कार त्यांच्या **पानिपत** कादंबरीस मिळाला. **महानायक** ही त्यांची नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांच्या जीवनावरील कादंबरी अकरा भाषांमध्ये प्रकाशित झाली आहे. तर **रणांगण** नाटकाचे सुमारे पाचशे प्रयोग देशांत आणि परदेशात झाले आहेत.

आज हिंदी भाषेत प्रकाशित होणाऱ्या प्रथम श्रेणीतील समीक्षक आणि वाचक प्रिय लेखकांमध्ये विश्वास पाटील यांचे नाव घेतले जाते.

विश्वास पाटील यांनी ऐतिहासिक कागदपत्रांचा मागोवा घेऊन छत्रपती संभाजी राजांच्या वास्तवाशी संबंधित विविध स्थळांना भेटी देऊन संभाजी राजांच्या धीरोदात्त व्यक्तिमत्त्व आणि लढवय्या मुत्सद्देगिरीचा घेतलेला अभ्यासपूर्ण आणि अस्सल वेध त्यांच्या संभाजी या कादंबरीत त्यांनी घेतला आहे.

एक हत्ती आणि आणि सहा अंधळे यांची गोष्ट सगळीकडे प्रचलित आहे. ज्या अंधळ्या व्यक्तीच्या हाताला हत्तीचं शेपुट येतं. त्याला हत्ती दोरी सारखा वाटता. ज्याच्या हाताला पाठ लागते तो म्हणतो हत्ती भिंतीसारखा आहे. ज्याच्या हाती सोंड लागते त्याला हत्ती सापासारखा भासतो. तर ज्याच्या हाताला कानाचा स्पर्श होतो तो म्हणतो हत्ती सुपासारखा आहे. आणि जो पायाला हात लावतो, त्याला हत्ती खांबासारखा आहे असे वाटते.

तसेच संभाजी राजांच्या बदल लोकांचे समज-गैरसमज होते. कोणी म्हणायचे ते हड्डवादी होते. कोणी म्हणायचे संभाजी महाराज समाजवादाच्या दृष्टीकोनातून चांगले होते. तर कोणाला ते चतुर राजकारणी वाटायचे. काहिना वाटे त्यांच्यामध्ये ‘बहुजन सुखाय बहुजन हिताय’ हे गुण नव्हते. शंभूराजांनी राज्यात वतनदारी देण्यास नकार दिला. त्यामुळे वतनदारांनी आणि त्यांच्याच काही आप्त-स्वकियांनी त्यांच्या विरोधात जाऊन बंड पुकारले आणि मोगलांना जाऊन मिळाले. काही अष्टप्रधान मंडळी देखील त्याच्या जीवावर उठले. एवढे घडून देखील संभाजी राजांनी त्यांच्या थोडी कुमक घेऊन आठ वर्ष मोगलांविरुद्ध लढले, त्यांचा थरकाप उठवला. पण बंडाळी मुळे त्यांचा शेवट झाला.

संभाजी राजाची उद्भेदक व्यक्तिरेखा आणि महाराष्ट्रातल्या इतिहासातले राजकारण आणि समाज व्यवस्था जाणून घ्यायचे असेल तर जन्मलेल्या प्रत्येकाने आपल्या जीवनामध्ये ही कादंबरी जरूर वाचावी ही चित्तथरारक आहे. इतिहासाचे भान देणारी आहे.

श्रद्धा साईनाथ तळेकर

M.A.I

इनसान अकसर वही बनता है जो वह अपने बारे में सोचता है। यदि मैं यह सोचने लगूँ कि मैं कुछ नहीं कर सकता तो मैं वाकई कुछ भी करने में असमर्थ रहूँगा, लेकिन जब मुझे यह विश्वास होगा कि मैं कर सकता हूँ तो मुझमें वह करने की योग्यता भी आ जाएगी, जो शुरु में मेरे पास नहीं थी।”

– महात्मा गांधी

शिकविणारी दुनियादारी

काही नावांच्या आणि त्यांच्या प्रतिभाशक्तीतून घडून गेलेल्या कलाविष्काराच कोण जाणे पण एक वलय निर्माण होतं. त्या कलाविष्कारांमध्ये गूढतेच्या छटा मिसळत जातात, आणि ते पूर्णत्वाला जातं तेव्हा त्या विषयी एक दरारा निर्माण होतो. सुहास शिरवळकर आणि त्यांची दुनियादारी यांच्या बाबतीत तसा तो झालाय. सुहास शिरवळकरांची दुनियादारीने मराठी कादंबरीतली साचेबद्धता मोडून काढली. मराठीतली मैलाचा दगड ठरलेली ही कादंबरी आहे. १९८२ मध्ये प्रकाशित झालेली कादंबरीची पहिली आवृत्ती दीड वर्षातच संपून गेली. या कादंबरीने अनेकांची भावविश्व समृद्ध झाली. अनेकांना या कादंबरीची भुरळ पडली. खूप जणांना ही आपली वाटली.

दुनियादारी ही एक काल्पनिक सत्यकथा आहे. तुमची, माझी, आपल्या मित्रांची, घराघरातून नित्य घडणारी. म्हणूनच जोपर्यंत दोस्ती-यारी, दुश्मनी, आनंद-दुःख, प्रेम-मत्सर... या भावना मानवी मनात अनंत आहेत; जोपर्यंत दोन पिढ्यांमध्ये मानसिक अंतर आहे. तो पर्यंत ही काल्पनिक परंतु प्रातिनिधिक असलेली सत्यकथा अमर आहे. अक्षर आहे.

दुनियादारीतील पात्रे व प्रसंग व्यक्तिशः आस्तित्वात नसली तरी ही आजच्या पिढीची, घराघरातून घडणारी, जिवंत कहाणी आहे. उघड्या डोळ्यांनी ही पात्रं आपल्या अवतीभवती वावरतांना अवश्य दिसतील. अस्वस्थ करतील. ही कादंबरी काल्पनिक आहे. आहे. त्यातील पात्र काल्पनिक आहेत. नि कथानकाचा विचार केला तर हे सारं खरं आहे. कादंबरीतल्या घटनांचं सहज अवलोकन केलं, तरी

आपल्या लक्षात येईल, की त्या इतक्या सार्वत्रिक आहेत की त्या घडण्यासाठी कोणत्याही विशिष्ट कॉलेजची गरज नाही. त्या भारतातल्या कोणत्याही खेड्यातल्या कॉलेजमध्ये घडू शकतात. पुणे-मुंबई सारख्या विद्येच्या माहेरघरातही घडू शकतात. प्रादेशिकतेनुसार होणारे बदल दुर्लक्षित केले. तर कथानकातील पात्रं कुठेही त्यांच्या मूळ स्वरूपात आढळू शकतात. कारण पात्रं काल्पनिक असली तरी त्यांचे स्वभाव काल्पनिक नसतात. सुहास शिरवळकरांनी ते अनुभवलेली आहेत. त्यांच्यावर कल्पनांचा मुलामा चढवलेला आहे. सुहास शिरवळकरांचं बरंच आयुष्य हे पुण्यात गेलं. त्यांच्या कॉलेजच्या विश्वातले सारे अनुभव पुण्यातले आहेत. म्हणून या कादंबरीच्या पार्श्वभूमीसाठी शिरवळकरांनी पुणे निवडलं आहे.

या कादंबरीवर २००१ मध्ये मराठी मालिका अल्फा मराठीवर प्रसारित झाली जी बरीच वर्षे चालली. २०१३ मध्ये दुनियादारी हा सिनेमा प्रदर्शित झालं आणि या सिनेमाला तुफान यश मिळालं. दुनियादारीवर सिनेमा करावसं वाटणं हेच दुनियादारीचं यश आहे. तरीही दुनियादारी ही दुनियादारी आहे. ती स्वयंभूषणे वाचकांवर राज्य करत आलेली आहे. मालिका सिनेमा नव्हता तेव्हाही ती तिच्या स्वयंगतीने विकली जात होती. मालिका-सिनेमानंतरही दुनियादारीचा प्रभाव राहीलच... अनेकांचा दुनियादारी शिकवत.

चेतना झडपे

F.Y. B. A

माझा शेतकरी बाप

माझा शेतकरी बाप
शेतामध्ये त्या राबतो तो रे
मिरची भाकर घरामध्ये खातो
माझा शेतकरी बाप

सन्मानाने समाजात जगतो
माता-पित्याची सेवा करतो
दारिद्र्याला सामोरे जातो
माझा शेतकरी बाप

काळ्या आईची सेवा करतो
शेतीतून काढतो पिकं
त्या पिकाला नाही भाव
कर्जाला त्या सामोरे जातो
माझा शेतकरी बाप

विशाल ससाणे

M.A.I. (Eco)

‘मला पण हे जमेल’

असा विश्वास निर्माण करणार पुस्तक

जगी सर्वसुखी असा कोण आहे? समर्थाच्या या प्रश्नातच ‘कुणीही नाही’ हे उत्तरही दडलेलं आहे. असंच का असावं? आयुष्यभर सुखाच्या, आनंदाच्या शोधात राहूनही माणसं आनंदाला पारखी का राहतात? निसर्गाची... नियतीची तशीच योजना असते का? पेशानं डॉक्टर असणाऱ्या आणि शिआत्सुचा सखोल अभ्यास करणाऱ्या डॉ. चंद्रशेखर देसाई यांनी नेमक्या याच प्रश्नाचा बहंगी वेध घेण्याचा प्रयत्न केला आहे.

‘अपघातामुळं सक्तीची विश्रांती घ्यावी लागलेल्या तरुण भाचीला डॉक्टर देसाई सुख, संतोष, समाधानाचं, त्यांना गवसलेलं रहस्य उलगडून सांगत आहेत, अशी पुस्तकाची मांडणी आहे. आनंदाची रहस्यं सांगणारी अनेक पुस्तकं आज उपलब्ध आहे. मात्र, हे पुस्तक निश्चित केवळ वेगळं ठरावं. माणसाच्या गरजा या त्याच्या रोमारोमात भरलेल्या अब्जावधी अनेक जनुकांच्या गरजा असतात. या जनुकांचा परिणाम त्याच्या प्रत्येक कृतीवर भावनांवर व विचारांवर होत असतो. मौज अशी की, या सगळ्या जनुकांपैकी ६० टक्के जनुकं आमिबासारखी, ३८.४ टक्के जनुकं माकडासारखी, तर केवळ १.६ टक्के जनुकं ‘माणसा’सारखी असतात. ‘अमिबा’ जनुकांच्या गरजा भागल्या की संतोष... ‘माकड’ जनुकांच्या भागल्या की समाधान आणि माणूस जनुकाच्या गरजा भागल्या की आनंद, अशी निसर्गानंच तरतूद करून ठेवली आहे. याच तीन भागांना आपल्याकडं स्थूल, सूक्ष्म व कारण शरीर असं म्हटलं आहे. संतोष मिळणाऱ्या गोष्टीतून फक्त संतोषच मिळतो, आनंद नाही, हे समजून न घेतल्यामुळेच सगळी गल्लत होते. अतिसुखातून आनंद मिळण्याऐवजी दुःखच पदरी येतं.

माणसाची रचनाच अशी आहे, की संतोष, सुख यापलीकडं त्याची एक गरज असते- ती आनंदाची. ही कशी भागते? ओशोंच्या शब्दांत सांगायचं तर, ‘जीवनात आनंद हवा असेल तर असं काही काम करा, ज्याची गरज नाही? निसर्गानं केवळ माणसाला दिल्या आहेत त्या तीन खास खुल्या जिज्ञासा, संभाषणकला आणि सर्जनशीलता. त्यांचा वापर करून त्यानं मनुष्यजीवनाचा आनंद लुटावा, हीच तर निसर्गच्छा असते! आनंदाचा हा मूलाधार सांगून

डॉक्टरांनी ‘ई-झोन’ ही संकल्पना मांडली आहे. ‘ई-झोन’ म्हणजे आनंद मिळविण्याचे सहा मार्ग. डॉक्टर त्याला ‘सहा पदरी आनंद मार्ग’ म्हणतात. या सहा ‘लेन’ यांची नावं इंग्रजीत ‘ई’ अक्षरांनी सुरू होतात. म्हणून हा ‘ई-झोन’ एज्युकेशन (शिक्षण), एक्सप्लोरेशन (संशोधन), एक्सिरिमेन्टेशन (प्रयोगशीलता), एक्सस्पेशन (अभिव्यक्ती), एक्सस्पिरिअन्स (अनुभव) व एक्झिक्युशन (अंमलबजावणी).

विविध शास्त्राधार संकलित, एकत्रित स्वरूपात देत असतानाच ते सारं सामान्य वाचकांसाठी शक्य तितकं सोपं करण्याचा प्रयत्नही त्यांनी केला आहे. प्रत्येक प्रकरणानंतर सारांशरूपानं दिलेले ‘महत्वाचे मुद्दे’? त्या दृष्टीने उपयुक्त ठरावेत. शिवाय, ‘हे वाचून आता मला नक्की काय करावंसं वाटतंय?’ अशा प्रकारची लिहिण्यासाठी चौकट ठेवून वाचकांना विचार/कृतीसाठी उद्युक्त करण्याचा प्रयत्नही केला आहे. समुपदेश करणाऱ्या तज्ञांनीही जाणून घ्यावं, असं पुस्तकात खूप काही आहे.

जीवनोपयोगी असं ज्ञान अनेकांकडं असतं, मात्र त्यांना ते शब्दांकित करणं जमतंच असं नाही, अनुभव, व्यासंग, संशोधन, समुपदेशन याबरोबरच आपल्याला जे माहित आहे ते इतरांना सांगण्याची कळकळ यातून दिसून येते. मला ही या पुस्तकानी प्रेरित केले. ‘अरे, मलापण हे जमेल’ हा त्यांनी प्रत्येकाला दिलेला दिलासाही तेवढाच महत्वाचा आहे.

पुस्तकाचं नाव : अरे! मलापण हे जमेल...

लेखक : डॉ. चंद्रशेखर देसाई

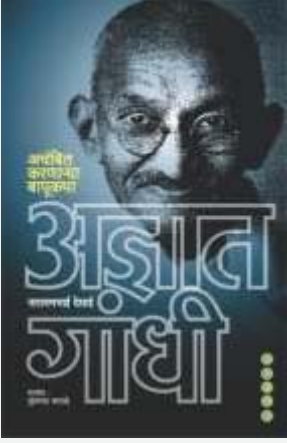
पृष्ठ : १५६

पूजा विजय गाडेकर
MSC. Biotechnology

“अज्ञात गांधी”

नारायणभाई देसाई लिखित-

‘अज्ञात गांधी’ हा महात्मा गांधींच्या जीवनातील कथांचा नारायणभाई देसाई यांच्याकडून केला गेलेला एक संग्रह आहे. कथा-कथन करण्याची नारायणभाईंची शैली ओघवती व चित्तवेधक आहे. काळजाला भिडणारी आहे. कोणत्याही कथेत अतिरंजकता नाही. शब्दांची आतषबाजी नाही. गांधींच्या सर्व कथा हृदयाला स्पर्श करणाऱ्या आहेत. त्यामुळे नारायणभाई देसाई ‘गांधी

कथाकार’ म्हणून लोकप्रिय आहेत.

‘बापूकथा’ ही पुराणकथा किंवा मनोरंजक कथेसारखी कथा नाही. सत्यासाठी जगलेल्या व सत्यासाठी मृत्यू स्वीकारलेल्या ‘मोहनदास करमचंद गांधी’ या महापुरुषाची कथा आहे. या कथांमध्ये गांधींच्या स्वभावाचं गुणवर्णन आहे. गांधींच्या आचार-विचारांची गुंफण आहे. गांधींचे जीवनसिद्धांत आहे. या कथांमधून गांधींना स्मरण करण्याची संधी मिळते, असे नारायणभाई देसाई यांचे मत आहे.

आपल्या भारत देशातही अनेक तरुण मुलं-मुली आहेत, ज्यांना इतिहासाच्या पुस्तकापलीकडचे गांधी समजून घेण्याची इच्छा बाळगतात. आजच्या भारतातले प्रश्न आणि वास्तवाकडे पाहताना, अनेकजण ते प्रश्न सोडवण्यासाठी गांधी मार्गाचा अवलंब करू

इच्छितात.

या ‘गांधी कथे’मध्ये दोन गोष्टी सामावलेल्या आहेत. एक म्हणजे गांधी नावाचा विचार आणि दुसरी म्हणजे गांधी नावाचा माणूस. गांधी नावाच्या माणसाचे विचार, तर आजही अचंबित करणारे, समाजाकडे, समाजातल्या प्रश्नांकडे दृष्टी देणारे असेच आहेत. गांधी त्यांच्या विचारांमुळेच ‘महात्मा’ म्हणून भारतातच नव्हे, तर जगभरात ओळखले गेले आहेत.

असे समजले जाते की, माणूस जेवढा मोठा तेवढे त्यांच्याबद्दलचे गैरसमज अधिक असतात. त्या व्यक्तीच्या संदर्भात अनेक अफवा पसरवल्या जातात. त्यामुळे नवख्या माणसाला ती व्यक्ती खरी कशी होती, हे समजणे कठीण जाते. गांधींबद्दल देखील अनेकांच्या मनात अनेक गैरसमज आहेत.

नारायणभाई देसाई यांनी आजच्या तरुण मुला-मुलींना गांधीजी किती माहीत आहेत याचा अभ्यास केला होता. त्याद्वारे भारतातील तरुणांना गांधींविषयी अपुरी माहिती असल्याचे लक्षात आले, तेव्हा गांधींबद्दल तरुणाना अधिक माहिती मिळावी, यासाठी त्यांनी या कथासंग्रहाची निर्मिती केली.

नारायणभाई देसाई तब्बल तीन वर्षे गांधींच्या सहवासात राहिल्याने त्यांना गांधींचे व्यक्तिमत्त्व जवळून पाहण्याची संधी प्राप्त झाली. नारायणभाई देसाई यांचे वडील महादेवभाई देसाई गांधींचे खासगी सचिव असल्याने नारायणभाईंना ही संधी प्राप्त झाली.

हे पुस्तक गांधी विचारांनी ओतप्रोत भरलेले आहे. गांधींच्या कथा ह्या तरुणांना अत्यंत प्रेरणादायी ठरतील, अशाच आहेत. या कथासंग्रहामुळे ‘गांधी’ माहीत होण्यास प्रचंड मदत होईल.

– रेखा कुलकर्णी

F. Y. B.A.

वाली

देवा तुझ्या चरणी माझं सुख रे
आम्हा दीनांचा वाली आता तूच रे

दिस आला माथ्यावर उरी घालमेल
कशी बिना पावसाचं येई का रे पीक
महती तुझी दाखविण्या धाव रे
आम्हा दीनांचा वाली आता तूच रे

धरणी पेटली, पेटलं शिवार
कसा सावरु रे विखुरला हा संसार
कशी विझल काळजाची धग रे
आम्हा दीनांचा वाली आता तूच रे

रान झालं ओसाड कसं रे जगावं
असं जीणं जगण्यावरी एकदाची मरावं
मेलो तरी सोडवेना प्राण रे
आम्हा दीनांचा वाली आता तूच रे

सोनल कांबळे

S. Y. B. Sc (Computer - Sci.)

टाकीचे घाव -

सामान्य स्त्रीचा असामान्य प्रवास

अ ग द ी
अलीकडेच मी
माननीय नीला
सत्यनारायण
यांचे 'टाकीचे
घाव' हे पुस्तक
वाचलं आणि ते
वाचताना मला जे
जाणवलं ते
शब्दांत
मांडण्याचा प्रयत्न
मी करते आहे.

१९४७ साली
भारताला
स्वातंत्र्य मिळाले
आणि त्यानंतर
डॉ. बाबासाहेब

आंबेडकर आणि देशातील अनेक सुज्ञ मान्यवरांनी एकत्र येऊन या नव्याने जन्माला आलेल्या नवजात बालकाचे योग्य रितीने संगोपन व्हावे आणि या जगात सामर्थ्यशाली होवून त्याने आपला विकास करावा म्हणून घटनारूपी अमूल्य देशाची मार्गदर्शिका लिहून ठेवली. त्यातूनच आपल्या देशाची लोकशाही संपन्नतेने जगासमोर आली आणि आज लोकशाही पद्धतीने चालणारे आदर्श राष्ट्र म्हणून आपण ओळखले जातो. या लोकशाहीचा एक अविभाज्य आणि महत्वाचा भाग म्हणजे 'निवडणुका'. या निवडणुका म्हणजे देशात होणारे सत्तांतर आणि हे सत्तांतर योग्य तत्वांना अनुसरून, घटनेने घालून दिलेल्या नियमांनुसार आणि सर्वात महत्वाचे म्हणजे शांतपणे व्हावे म्हणून 'निवडणूक आयोग' ही घटनात्मक संस्था घटनाकारांनी निर्माण केली. या आयोगाचे अध्यक्षपद म्हणजे सर्व अधिकार मिळालेल्या सुदृढ, प्राबल्य असणाऱ्या लोकांना त्यांच्या मर्यादा आणि नैतिकतेचे मार्गदर्शन करणारा मार्गदर्शक म्हणजे वावगे ठरणार नाही. अशीच मोलाची जबाबदारी पार पाडताना माननीय नीला सत्यनारायण यांना जे चांगले-वाईट अनुभव आले आणि त्यातून त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वात जे अमूलाग्र बदल झाले ते त्यांनी आपल्या पुस्तकात अतिशय सुंदर रितीने लिहिले आहे.

सौ. नीला सत्यनारायण या महाराष्ट्राच्या पहिल्या महिला निवडणूक आयुक्त होय. तत्पूर्वी त्या शासकीय सेवेत कार्यरत होत्या. तिथून त्या निवृत्त झाल्यानंतर त्यांच्यातील प्रामाणिकपणा,

निर्णयांतील तटस्थता, समाजाप्रती त्यांची संवेदनशीलता पाहून त्याकाळच्या (म्हणजे २००९ साली) सन्माननीय मुख्यमंत्र्यांनी त्यांना स्वतःहून या पदाची जबाबदारी त्यांनी स्वीकारावी, असा आग्रह केला. आणि त्यांच्या आग्रहाला मान देऊन नीला मॅडमनी ही जबाबदारी ६ जुलै २००९ रोजी स्वीकारली.

तसे पाहता निवडणूक आयुक्तांचे काम हे खूप जबाबदारीचे असते आणि याचा सरळ सरळ संबंध सर्व राजकीय पक्षांशी येत असल्याने ते निभावणे हे या कामाचा कसलाच अनुभव नसणाऱ्या नीलार्जीसाठी सोपे नव्हते. आयोगात रुजू होण्यापूर्वी त्यांनी आयोगातल्याच एका ज्येष्ठ अधिकाऱ्याला घरी बोलावले. त्यांना आयोगाचे कामकाज, तिथले कायदेकानून समजून घ्यायचे होते. निवडणुकांचा आवाका जाणून घ्यायचा होता; परंतु त्यांनी मात्र नीलार्जीच्या अनेक प्रश्नांवर हसत हसत केवळ त्यांच्या अखत्यारीत असणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांची आकडेवारी आणि त्यांच्या निवडणुकांचे कोष्टक त्यांच्या हाती ठेवले व तुम्ही टेन्शन घेऊ नका, तुम्हाला हवं तेव्हा ऑफिसला या असे सांगितले. यातून त्याला नीलार्जींना आश्वस्त करायचं होतं की, विषयाचं गांभीर्य कमी करून मुद्दाम आव आणत होता हे समजलंच नाही. पुढे हळूहळू त्यांना निवडणुकीची व्यूहरचना समजायला लागली आणि आपल्याला आलेल्या अनुभवातून केअर आणि फ्री इलेक्शनचा वसा घेतलेल्या नीलार्जी मनातून शर्मिदा झाल्याचे त्यांनी आपल्या लिखाणात कबूल केले आहे. त्याचबरोबर त्यांनी हे देखील मान्य केले की, सामान्य माणसांचा आक्रोश मला जाणवत होता; पण निवडणुकीच्या राजकारणाचा चक्रव्यूह मला भेदता आला नाही. यातून त्यांना सामान्यांविषयी वाटणारी कळकळ व्यक्त होत होती.

'टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय देवपण येत नाही' अशी उक्ती आपण अनेक वर्षांपासून ऐकत आलो आहोत. पाटयाला टाकी लावायची म्हणजे अंगभर खिळे ठोकून घ्यायचे आणि मगच त्या पाण्याला स्वतःचे अस्तित्व सिद्ध करता येते. स्वतःची उपयुक्तता राखता येते. या पुस्तकात नीलार्जींनी निवडणुकीच्या अनुभवांना टाकीचे घाव म्हणायचे कारण म्हणजे या घावांमुळेच त्यांच्यातील गुणांना वाव मिळाला हे सुचवायचे आहे. आपला या पदाच्या कारकिर्दीचा अनुभव सांगताना त्या म्हणतात की, मुळात हे पद घटनात्मक असल्यामुळे निवडणुकीच्या काळात या पदाला व या पदावरील व्यक्तीला अनन्य साधारण महत्त्व प्राप्त होते. कारण आयुक्तांचे अधिकार सार्वभौम असतात. अगदी राजकीय सत्तेपेक्षाही मोठे; पण त्याच बरोबरीने अनेक काट्यांचा मुकुट आपल्या शिरावर असतो आणि ठायी-ठायी खिळ्यांचे घाव सोसत सोत आपल्याला

एक मोठी संविधानिक जबाबदारी पार पाडायची असते. नीलार्जीकडे अनेक अधिकार असले, तरी त्यांच्यावर राजकीय पक्ष, जनता, प्रसारमाध्यमे आणि उमेदवार यांची सतत नजर असायची.

बघता-बघता नीलाताईची दोन-अडीच वर्षे उलटली त्यांचा कार्यकाल पाच वर्षांचा होता. त्या वेळत निम्न्या पंचायतीराजच्या निवडणुका झाल्या होत्या. याच काळात २०१२ रोजी स्त्रियांचे आरक्षण ३०% हून ५०% पर्यंत झाल्यामुळे निवडून आलेल्या उमेदवारांमध्ये स्त्रियांचे प्रमाण लक्षणीय होते. निवडणुका दरम्यान नीलार्जी स्वतः सर्वत्र भेटी देत असल्याने जिल्हाधिकारी वर्गालाही यामध्ये सहभागी व्हावे लागले. एरवी निवडणुकीची असली कामे उपजिल्हाधिकारी किंवा अगदी खरे सांगायचे झाल्यास तहसीलदार सांभाळत असे; पण ताईमुळे अतिछेने का होईना सर्व जिल्हाधिकारी यात खेचले गेले. त्यामुळे निवडणुकांचे चित्र थोडे आशादायी झाले.

महाराष्ट्रात १,००,००० च्या आसपास महिला सार्वजनिक जीवनात आहेत. नावापुरत्या पण नीलाताईंना जो प्रश्न भेडसावत होता, तो असा की, ज्या देशाच्या लोकसंख्येत स्त्रियांचा ५०% हिस्सा आहे. त्यांना प्रशासनात, राज्यात कुठलाच हक्क नसावा? उत्तम संसार करते, मुलांचे संगोपन करते, पिढ्या जोडते, ती आपल्या गावाचे सुख-दुःख नाही समजू शकणार? गावच्या गरजा नाही भागवू शकणार? गावचे बजेट नाही संभाळणार? आणि अखेरीस त्यांनी ठरविले, जरी त्यांची जबाबदारी निवडणुकांपुरती असली, तरी न्याय्य व मोकळ्या वातावरणात निवडणुका घडवून आणण्यासाठी या स्त्रीला प्रथम सक्षम करणे गरजेचे आहे. त्यातून 'क्रांतिज्योतिचा' प्रारंभ झाला.

या कार्यक्रमातून नीलार्जींनी वेगवेगळ्या सामाजिक संस्थांच्या मदतीने ग्रामीण भागातील स्त्रीवर्गाला जो फक्त नामधारी होता. त्यांना सर्वार्थाने म्हणजे बौद्धिकदृष्ट्या, वैचारिकदृष्ट्या सशक्त बनवण्याचा प्रयत्न केला, तो काही अंशी यशस्वी झाला; परंतु केंद्र शासन व राज्य शासन यांच्या अपुऱ्या मदतीमुळे याला मनाजोगे यश नाही मिळाले. या प्रशिक्षणादरम्यान त्यांनी पाहिलेले महिलावर्गाचे चित्र खरोखर खिन्न करणारे आहे. कारण यात हे महिला उमेदवार पुरुषवर्गाच्या हातची कळसुत्री असल्याचे प्रकर्षाने जाणवले.

पुढे २०१२ च्या महानगरपालिकांच्या निवडणुकांत त्यांनी बऱ्याच आधुनिक सुधारणा घडवून आणल्या. यात नॉन-क्लोनेबल यंत्रे, मेमरी व चिप बाबतची दक्षता, सुरक्षिततेबाबतची खातरजमा करण्यासाठी राज्यभरात २७ तज्ज्ञांकडून यंत्रांची तपासणी करणे, शाईऐवजी मार्कर पेन, यांचा समावेश होता. सर्वात महत्वाचे म्हणजे प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेची व आयोगाची वेबसाईट तयार केली आणि त्यात निवडणुकांसंदर्भातील सर्व इत्थंभूत माहिती जाहीर केली. तसेच आयोगाने वेगवेळी काढलेले आदेश,

निवडणुकांशी संबंधित अधिकाऱ्यांची नावे, तसेच फोन नंबर झाले काही वेबसाईटवर चढवले.

ही घटनात्मक जबाबदारी पार पाडत असताना नीलार्जीकडे खूप कमी, मोजकेच अधिकारी व कर्मचारी उपलब्ध होते आणि यातूनही जर कोणी ऐन निवडणुकीच्या काळात ढासळले तर काय? ही भीती निराधार होती. यात भरीतभर म्हणून उमेदवारांनी नामनिर्देशन पत्रे भरताना जात पाडताळणी पत्राबाबत घेतलेला नवीन निर्णय ज्यामुळे बरीच प्रकरणे कोर्टात गेली, त्यासाठी योग्य तोडगा काढण्यासाठी नीलार्जींना मुख्य सचिवांशी बोलावे लागले. हे असे एकाला एक लागून आलेले प्रश्न नीलार्जींनी मोठ्या हुशारीने सोडवले. त्यानंतरचे धर्मसंकट म्हणजे, जिल्हा परिषदेच्या निवडणुका आणि महानगरपालिकेच्या निवडणुका यांची मतमोजणी एकत्र व्हावी, अशी एकमुखी मागणी उमेदवारांनी केली. हे तत्त्वतः किती अवघड होते, हे ताईंनी सविस्तर वर्णन केले आहे; पण त्यांची मागणी पूर्ण करण्यापलीकडे मॅडमकडे दुसरा कोणताच मार्ग नव्हता आणि याची तजवीज कारखाना जी दिरंगाई झाली, त्याचा एकूणच सर्व फायदा प्रसार माध्यमांनी आपल्या अकलेचे दिवे लावून स्वतःची खप वाढवण्यासाठी करून घेतला.

या सर्व घटनांतून एकच चांगली गोष्ट घडली की, या निमित्ताने नीलार्जींची भूमिका जनतेसमोर आली. निवडणुकांची जशी आचारसंहिता असते तशीच आपल्या रोजच्या जीवनातही आचारसंहिता असावी, असे त्यांना या अनुभवांतून शिकायला मिळाले. कितीही राग आला तरी बोलण्यात संयम हवा, शब्दांवर नियंत्रण हवे. तरच आपण सार्वजनिक जीवनात मस्तक उन्नत करून जगू शकतो, वाईट बोलणे दुसऱ्याचे वाभाडे काढणे सोपे असते; पण आपला संतापही संयत शब्दात मांडता आला, तर ते खरे चातुर्य. या सर्व काळांत अनेक प्रकारचे वार झेलता झेलता नीलाताईंमध्ये कमालीचा शांतपणा आणि संयम प्रस्थापित झाला होता आणि तोही त्यांच्या नकळत. याबद्दल बोलताना त्या नेहमी बोलायच्या की, 'जग वन्ही झाले की आपण पाणी व्हावे' म्हणजे सर्व गोष्टी आपोआप सोप्या होतात. आणि सर्व करताना ताईंनी आपल्या चेहऱ्यावरचे हसू कधी मावळू दिले नाही. कदाचित हेच ते टाकीच्या धावांनी शिकवलेले देवपण. जे नीलाताईंना खूप सोसल्यानंतर, खूप शिकल्यानंतर प्राप्त झाले होते.

परंतु नीलार्जींच्या या यशात त्यांचे घरचे, ऑफीसमधले सहकारी, वेगवेगळ्या जिल्ह्यांचे जिल्हाधिकारी व कर्मचारी वृंद यांची खूप मदत झाली. ताईंच्या स्वतःच्या घरी खूप मोठ्या अडचणी होत्या. विशेषतः त्यांचा मुलगा चैतन्य मतिमंद आहे. त्याची विशेष काळजी घेणे गरजेचे होते. याच काळात त्यांच्या मुलीची प्रसूतीवेळ होती. नीलाताई स्वतःही या दगदगीने आजारी पडल्या होत्या, तरी सुद्धा आपल्या कर्तव्यापुढे त्यांनी या सर्व गोष्टी आपल्या कार्यक्षेत्राबाहेर ठेवल्या. आणि अत्यंत निष्ठेने आपली जबाबदारी पार

पाडली. अशा आणखी काही नीलाजी जरी आपल्या देशाला लाभल्या, तर आपल्या देशातील मलीन झालेले राजकारणाचे चित्र त्या त्यांच्या प्रामाणिकपणाच्या आणि निष्ठेच्या रंगांनी पुन्हा नवे करून पुन्हा एक नवी दिशा प्रदान करतील, हे नक्की.

टाकीचे घाव

लेखिका : सत्यनारायण

पृष्ठ : १२९

किंमत : १५० /-

- कीर्ती कदम

T. Y. B. Com

टाकीचे घाव सोसताना :

नीला सत्यनारायण

‘टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय देवपण येत नाही’ अशी उक्ती आपण अनेक वर्षांपासून ऐकत आलो आहे. ते टाकीचे घाव सोसल्यावरच दगडातून परमेश्वराची मूर्ती साकार होते. या कल्पनेवर आधारितच ‘टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय’ ही म्हण प्रचलित झाली असावी; पण उक्ती प्रत्यक्ष जीवनात अनुभवास आल्याचे वर्णन महाराष्ट्र राज्याच्या पहिल्या महिला निवडणूक आयुक्त नीला सत्यनारायण करतात. नीला सत्यनारायण या निवडणुकीच्या अनुभवांना हाकीचे घाव म्हणतात; पण त्याचे कारणे त्यांच्यातील देवत्व सिद्ध करायचे नसून, आपल्यातील काही गुणांना टाकीचे घाव जन्म देतात ते सांगायचे आहे.

दि. २८ फेब्रुवारी २००६ ला नीला सत्यनारायण महसूल विभागातील अतिरिक्त मुख्य सचिव या पदावरून निवृत्त झाल्यावर चार महिन्यांच्या कालावधीनंतर मुख्यमंत्र्यांनी फोन करून बोलावून घेतले आणि राज्य निवडणूक आयुक्त या पदासाठी आलेल्या १६ अर्जांकडे दुर्लक्ष करून ६ जुलै २००६ रोजी महाराष्ट्र राज्याची पहिली महिला निवडणूक आयुक्त म्हणून नीला सत्यनारायण यांची निवड करण्यात आली.

या पदावर निवड झाल्यानंतर आपल्याला आलेले अनुभव आपण घेतलेले निर्णय या सान्यांचाच अत्यंत विस्ताराने व प्रामाणिकपणे वेध नीला सत्यनारायण यांनी घेतला आहे. आपण घेतलेल्या निर्णयांचे चांगले-वाईट परिणाम त्यांनी या पुस्तकाच्या माध्यमातून सांगितले आहेत.

या पदाची जबाबदारी हाती घेतली तेव्हा त्यांना सारखं वाटायचं... कसली ही जबाबदारी? पण बघता-बघता दोन-अडीच वर्षे उलटून गेल्यावर जवळजवळ निम्म्या ग्रामपंचायतीच्या म्हणजे १४,००० ग्रामपंचायतींच्या निवडणूका आटोपल्या होत्या.

ग्रामपंचायतीची सदस्य संख्या ६ ते १७ असते आणि त्यातली ५० टक्के जागा महिलांसाठी राखीव असतात; पण महिलांचा तेवढ्या प्रमाणात सहभाग नसल्यामुळे त्यांनी त्यासाठी काम करण्यास सुरुवात केली. सर्वप्रथम त्यांना दिलेले केळ, गाजर, कूकर, खाट अशी द्विर्धी व लाजीरवाणे असलेले चिन्ह (निशाणी) त्यांच्या मागणीनुसार बदलून नव्या जमाण्याला शोभतील, अशी मोबाईल, टी.व्ही., सगणक असे चिन्हे देण्याची व्यवस्था केली.

तसेच स्थानिक संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये निवडून आलेल्या महिला सदस्यांना प्रशिक्षण देण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने स्वयंसेवी संस्थांच्या सहभागाने ‘क्रांतीज्योती’ प्रकल्प हाती घेतला आणि त्यात राज्यस्तरापासून ते ग्रामीण स्तरापर्यंत महिला सदस्यांच्या प्रशिक्षणाची एक सम२ फळी उभी करण्याचा प्रयत्न सुरू केला आणि त्यात एकूणच महिलांचा आत्मविश्वास वाढावा व व्यक्तिमत्त्व विकासात सहभागी व्हावे, हाच आयोगाचा हेतू असावा, हे सिद्ध होते.

राज्यात एकूण २८ हजार ५६७ स्थानिक स्वराज्य संस्था आहेत, त्यात २७,८६६ ग्रामपंचायती ३५१ पंचायत समित्या, ३३ जिल्हा परिषदा, ७ नगरपंचायती २६६ नगर परिषदा आणि २६ महानगरपालिकांचा समावेश आहे.

महाराष्ट्रात आजवर झालेल्या निवडणुकांचा प्रघात असा होता की, अगोदर परिषदांच्या पण यांच्या वेळी मात्र एक वेगळाच प्रश्न समोर आला, ज्यामुळे हे पारंपरिक वेळापत्रक उलट करून अगोदर जिल्हा परिषदांच्या निवडणुका व नंतर महाराष्ट्रात तरी असे गोंधळ प्रदर्शन घडू नये, म्हणून नीला सत्यनारायण यांनी जवळजवळ २६ चॅनल्सला एक पत्र लिहिले. “घटनात्मक पदाची अवहेलना करणारे तसेच होन पातळीचे उल्लेख वारंवार आपल्या वाहिनीवरून दाखवणे टाळावे, तर आम्ही त्याचे स्वागत करू.” अशा आशयाचा पत्राचा मसूदा होता; पण या पत्राचा वेगळा अर्थ लावून त्याचा परिणाम असा उलटा झाला की, अशा प्रकारचे पत्र लिहून निवडणूक आयुक्ताने वाहिण्यांची मुस्कटदाबी करण्याचा प्रयत्न करत आहेत, अशी बातमी सर्वच वर्तमान पत्र व वाहिण्यांवर छळकू लागली.

अशाच अनेक खोट्या-नाट्या वर्तमानपत्रातील बातम्या, घरगुती व ऑफीसमधील अडीअडचणींवर मात करत स्वतःचे मत इतरांवर कसे बिंबवले याचे अनुभवाधिष्ठ वर्णन त्यांनी त्यांच्या 'टाकीचे घाव' पुस्तकात केले आहे.

आणि शेवटी मला एवढेच सांगावे वाटते की, मला हे पुस्तक वाचून स्थानिक स्वराज्य संस्था ते लोकसभा पर्यंतच्या निवडणुका म्हणजे काय? आणि ते कशा प्रकारे घेतल्या जातात? काम अडचणी येतात, त्या अडचणींवर कशा प्रकारे मात करावा लागतो? या अशा छोट्या-मोठ्या सर्वच प्रश्नांचा खुलासा झाला आहे आणि ज्या दृष्टीने किंवा उद्देशाने मुख्यमंत्र्याने महिला निवडणूक आयुक्ताची नियुक्ती केली आहे, ते त्याचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्याचे काम नीला सत्यनारायण यांनी खरोखरच पूर्ण केले असावे, असे मला वाटते.

एक स्त्री म्हणून नीला सत्यनारायण यांची सगळी बलस्थाने या पुस्तकातून समोर येतात. त्यांची निर्णय क्षमता महानगरपालिकेच्या निवडणुका असे वेळापत्रक बनवावे लागले; पण हे पक्षकारांना मान्य नव्हते, तरी पण ज्या दिवशी निवडणुका जाहीर झाल्या आणि जिल्हा परिषद अगोदर व त्यानंतर महानगरपालिका हा निर्णय घोषित केल्यावर त्या दिवशी राजकीय पक्षांनी ते शांतपणे स्वीकारले; पण पहिल्यांदा महानगरपालिकेच्या निवडणुका व्हाव्यात हा हट्ट सोडून देवून जिल्हा परिषद व महानगरपालिका या दोन्ही मतांची मोजणी एकत्र व्हावी, असा हट्ट धरून आग्रही विनंती केली. जिल्हा परिषदेचे निकाल महानगरपालिकेच्या मतदानावर प्रभाव टाकतील, म्हणून मतमोजणी एकत्र हवी होती.

महाराष्ट्राच्या इतिहासात यापूर्वी कधी न घडलेली गोष्ट म्हणजे

'एकत्र मतमोजणीचे आव्हान' या एकत्र मतमोजणीसाठी लागणारी यंत्रे, अधिकारीवर्ग, पुरेसे नसताना स्वीकारलेले हे आव्हान आणि प्रत्यक्ष निवडणुकीच्या दिवशी व मतमोजणीच्या दिवशी या आव्हानाला तोंड देताना आलेल्या समस्या आणि या समस्यांची सोडवणूक हा सर्व प्रकार आगळा-वेगळाच.

तसेच निवडणुकीच्या काळात राजकीय पक्षांनी, राज्यकर्त्यांनी, अधिकाऱ्यांनी, उमेदवारांनी कसे वागावे यांचा पाठ म्हणजे आचारसंहिता स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मोकळ्या, निर्भय आणि पारदर्शक वातावरणात पार पडाव्यात या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाने २००७ मध्ये आचारसंहितेबाबत एकत्रित निर्गमित केले आहेत.

पण आचारसंहितेचा मजेदार किस्सा प्रसारमाध्यमांच्या बाबतीत घडला. आचारसंहितेच्या काळात वृत्तवाहिन्यांवर सतत राजकीय आरोप-प्रत्यारोप दिवस-रात्र दाखवले जावू लागले आणि नेते मंडळी ही स्वैर बोलत होती. काम करण्याचा झपाटा या पुस्तकातून जागोजागी दिसून येतो. अत्यंत उत्कृष्ट कविता त्यांनी लिहिल्या आहेत. एक उत्तम प्रशासक आणि एक प्रतिभावंत कवयित्री म्हणून त्यांना सारेच ओळखतात. 'टाकीचे घाव' या पुस्तकातून त्यांच्या या गुणांचा परिचय होतो. कारण या पुस्तकातील लिखाणातून त्यांची भाषेवर असलेली पकड लक्ष वेधून घेते.

एकूणच सर्वच क्षेत्रातील व स्तरांतील विद्यार्थ्यांनी हे पुस्तक वाचावं असंच हे पुस्तक आहे.

– एन. एम. डोके
T. Y. B. A.

प्रगती

प्रगती तिची होणार कशी
होत राहिली अधोगती
सुरक्षा देणार तिला कोण भला
रक्षक हाच भक्षक झाला

हुंडाबळी आजही जातो
प्रगतीचा मार्ग मागेच राहतो
पण पुरुष जबाबदार असला तरी
कधी स्त्री, स्त्रीवरच अत्याचार करी

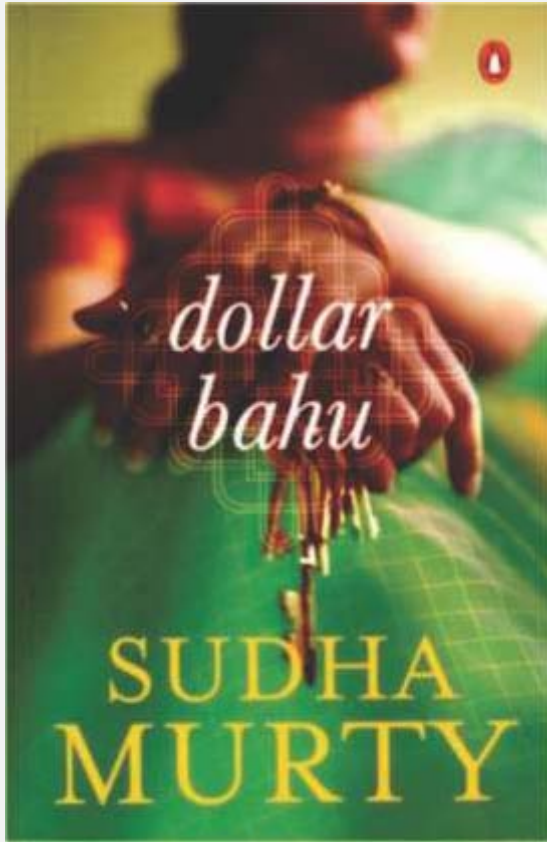
वाटेवरचे काटे उडवून
दाखवले तिने स्वतःला घडवून
केले नवीन शिखराचे चढणं
आणि पार केली तिने सर्व अडचण

न करता विचार कुठला गहन
आपण सर्वच करण्या एक पण
करण्या सर्वच स्त्रियांचा आदर
कारण निर्माण स्त्रीचे आहे सुंदर

आई कधी बहीण कधी
अशी अनेक कर्तव्य हाती जिच्या
त्या स्त्री जन्माला शत-शत प्रणाम माझा!

– सागर सुधीर गवळी

Dollar Bahu : Money Vs Mind

Does money corrupt the way family members look at one another?

This question along with its answer has been beautifully expressed and well written by Sudha Murthy in her book "Dollar Bahu".

A well known writer in English and Kannada, she has written novels, technical books, travelogues, collections of short stories and non-fiction pieces and books for children. She is also a recipient of R. K. Narayan Award for literature and 'Padmashree' in 2006, and has also been the chairperson of Infosys Foundation.

"Dollar Bahu" focuses on the mentality of a family; particularly a woman who plays the role of mother-in-law in the story. The story revolves around a fact that, money plays a crucial role in the way family members treat one another. "Dollar", the American currency; overpowers "Rupee", the Indian currency and relations start getting bitter.

Vineeta Marries Girish, a bank clerk and starts living with his family in Bangalore. She adjusts to her new family well, looking after her husband, father-in-law and mother-in-laws' constant criticism. But when Girish's elder brother, Chandru,

who is in the U.S.A., decides to get married, Vinita has to listen to the endless comparison made between her and Chandru's wife the "Dollar Bahu", whose husband earns the valuable dollar that have brought the family its rent affluence. Soon, Vineeta delivered a healthy baby boy but unfortunately this too didn't work out well to her as she craved for the love and affection of her mother-in-law; the reason being "Dollar Bahu", Jamuna; was pregnant. Gouramma was more concerned about the unborn baby than the grandchild growing in front of her eyes. She prayed for her well-being and safe delivery of her "Dollar Bahu"; delicious eatables, masala powder, chutneys and pickles were packed for her as Gouramma was soon going to visit U.S.A.

Vineeta watched in silence. She remembered how they had treated her when she was pregnant : no gifts, no sweets not even a tender word. She also felt that there would be now new complication – constant comparison between her son and the dollar granddaughter. She wanted to escape this atmosphere of constant comparison and fair judgement and with the help and support of her father-in-law who had sensed that Vineeta was slowly losing her health and peace of mind; she steps of the house to live her life separately in another city.

On the other hand, once Gouramma reaches US to visit her US-based son and daughter-in-law, she realizes that, "All that glitter is not gold", Her dollar Bahu gives her a reality check through her behavior towards her and Gouramma realises that how liberating life can be, in the U.S.A. away from the strict norms that govern Indian middle class life. But she also begins to understand that more dollars cannot buy the love and respect that she gets as her due in India.

Gouramma realizes that she must forge a new relationship with Vinuta – but Vinuta has of first forgive and forget the past.

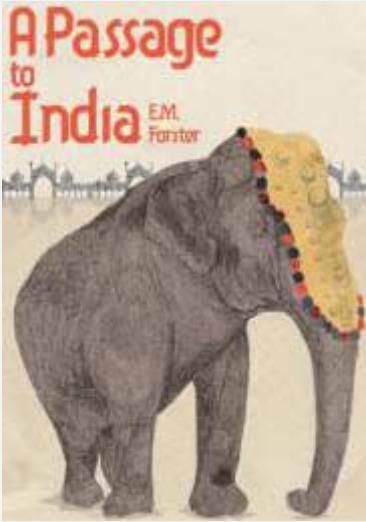
Most of the families go through the same situations and people get themselves caged in the marriallistic pleasure rather than family relations. They don't realize money is just a source to live life not a source to live a happy and peaceful life.

"Doller Bahu", is thus an excellent work by Sudha Murthy which give us a reality check about of American and Indian life and thus also makes us realize how lucky, we are to be born in country where families and relationships are treasured more than "Rupee"!!

Kajal Mulla
MSc. – II Microbiology

A Passage to India :

A Passage towards Retrospection

A Passage To India is a marvelously written sad novel. It emotively recreates the British Raj in India; and offers an insight into how the Empire was run. This novel explores the human relationships, particularly that between the Indians and the British during the pre-independence era. This book enables today's generation to understand the complexities and the

segregation which existed in India prior to Independence in 1947. It has also been viewed as a tale of powerlessness and alienation, in the sense that Indians have had to remain under the Britishers because they had been regarded as the blacks and the less-equals. E.M. Forster brings to light the fact that despite being in the motherland of the Indians and considered to be in exile as well, they in all possible ways create a difficult life for the Indians. This can be highlighted from the incident whereby the protagonist, Mr. Aziz was accused of sexual assault of Miss. Adela Quested during a visit to the Malabar Caves. After the incident, the gap between the two races widened because Dr. Aziz, Whom Indians believed, did nothing to miss. Quested was being emotionally tortured. But at the end we can see how the British had to themselves accept that the Indians are not inferior to them. Miss. Quested accepts that she told lies about Dr. Aziz and that creates turning point the novel whereby Britishers were asked to go back to their country.

The author, having lived in India for a few years, openly wrote about the vast pluriculturalism which is present in India. Part 1 of the novel is named 'Mosque' and the Part 3 is named 'Temple'. These two parts explore the festivals that

both Hindus and Muslims celebrate in India. Particularly the celebration of Mohurram is seen in Part 1 and the Krishna Ashtami is seen in Part 3. So this creates a great interest for the readers as it enables the understanding of religious as well as racial complexities that were present during the British Raj.

A Passage To India, has personally helped me in the understanding of the racial and religious prejudices which created havoc and chaos in India before Independence. It is not only a novel that deals with wrongs of the Empire but it also talks about friendships, that too between Dr. Aziz and Mrs. Moore, his English friend. There is the element of love that Forster puts forward in the relationship of two Britishers. Illusion and fantasy is also depicted in the character of the two British ladies who come to India to discover the "real India". So, A Passage To India is a mixture of all human emotions and relations with a touch of reality and superstitions.

Initially the author asks a question about whether the Indians and the British can be friends. And we come to a conclusion in the last part of the novel that, "Yes, they can be friends, but not in India." It is to be said that A Passage to India is a searing portrayal of the English mismanagement of India, as well as an accusatory missal against many of the racist attitudes the English colonial administration held. The different human characteristics which the author explores throughout the novel is a matter of appreciation as he mixes all the agony and chaos with a touch of humor.

The novel's last paragraph emphasizes how distanced the British and the Indians had become. The novel ends with the earth itself uttering with "Its hundred voices, No, Not yet," and the sky chiming in, "No, Not there." These lines put forward places in -separable barriers between the British and the Indian. Forster suggests to the readers that friendship of an English and an Indian is not possible in India. But today it is to be appreciated that India and England have good relations, be it on an economic or political base. The racial tension and agony has somewhat decreased in all these years.

Hemant Rughoonauth S. Y. B. A.

My Revelation

Like a Lamp warm & glowing,
illuminating my soul & poet reviving.

Once came a breeze cold & haunting,
blazing her vitality she was still burning.

Out it is so dark & distressing,
to walk alone its horror & frightening.

I seek my path, in your light & brightening,
be my Sirius Polaris & keep me guiding.

Vinay Anil Bosale
S. Y. B. Sc (Comp Sci)

Titanic

The following book review is based on the famous book 'Titanic' by James Cameron. Author James Cameron expressed interest in the famous sinking of the ship RMS Titanic. He decided to script and film his next project based on this event. The picture revolved around a fictional romance story between two young lovers from different social classes who met on board. Before production began, he took dives to the bottom of the Atlantic and shot actual footage of the ship underwater, which he inserted into the final film. Much of the film's dialogue was also written during these dives.

While reading the book I came to know about many things which could be the reason for the sinking of RMS Titanic. The book contains very brief information about the largest steamers in the world at that time. The Titanic was a famed passenger ship that hit an iceberg in the North Atlantic Ocean on 15 the April, 1912. It is remembered in history as one of the greatest tragedies of the 20th century, despite the fact that its makers claimed that the ship was 'unsinkable'. It sailed from Southampton in England to New York in North America with 2223 passengers on board. Not many people know that the primary reason for the loss of so many lives was due to a lack of ample lifeboats. Although the upper deck was designed to carry 62 lifeboats, it contained only 20 of them. The number of lifeboats was reduced in order to make the deck look more appealing to the passengers. Additionally, after the ship struck the iceberg, poorly trained crew cast off quite a few lifeboats even though they held on half their capacity.

There is an image of Lifeboat 14, headed by Fifth Officer Harold Lowe, which returned to save four more people. The Photograph shows a group of survivors approaching the rescue ship RMS Carpathia. It was shot by a passenger on board called Louis Mansfield Ogden. He was an ordinary passenger on the ship, who happened to have a camera. His swift presence of mind has resulted in one of the most iconic visual documentations of the tragedy.

On that fateful night, the temperature of the water was roughly – 2 degree celsius. Those who jumped off the ship and tried to swim in the freezing water died of exhaustion. Others who were rescued, died of Hypothermia, as there was

barely any protection from the biting cold. The rescue operation lasted for four hours until all the remaining lifeboats were picked up. Carpathia managed to save roughly 706 passengers and two dogs.

The book Titanic also contains a fictional romance story between two young lovers from different social classes who met on board. The boy Jack was a poor guy and the girl Rose who belonged to a high class family, met on the board accidentally. Jack saved Rose's life when she tried for suicide and since that moment they became good friends. The friendship turned into true love and the books as well as the movie has the same story in it. When the ship was struck by an iceberg, both Jack and Rose were there on the board. Jack sent Rose to the lifeboat for her safety of life, but she went out from that lifeboat and stayed on the board with Jack till the last moment. When the whole ship sunk, Jack stayed inside the extreme cold water and kept Rose on some kind of float. Jack died due to the cold water, but he kept Rose alive. Jack gave his everything even his life for his true love and died, but still he is alive in the deep of Atlantic where the Titanic is.

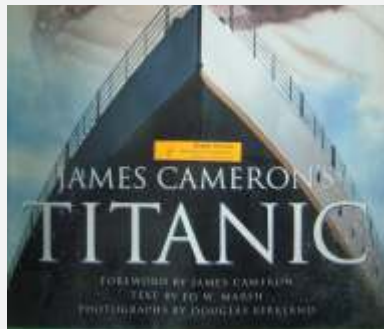
James Cameron directed a movie based on his own book 'Titanic' which is actually a real life story and named that movie as 'Titanic'.

Upon receiving the Best Director Oscar, Cameron exclaimed, "I'm king of the world!", in reference to one of the main characters' lines from the film. After receiving the Best Picture Oscar along with Jon Landau, Cameron asked for a moment of silence for the 1,500 men, women, and children who died when the ship sank.

In the end I would like to write that the Ship RMS Titanic was the largest streamer but unfortunately the first journey became the last and more than 1,500 people died. Whenever I think about it I sing a song from that film that I've written below. The song belongs to the movie 'Titanic' and is sung by Celine Dion.

"Every Night In My Dreams,
I See you I Feel you,
There is how I know you, Go On...!
You are safe In my Heart and
My Heart will Go On...!"

Raut Vinayak
S.Y.Bsc. (Comp. Sci)

रचनात्मकता - मानव जीवन का न्यूटन

‘न्यूटन’ द्वारा निर्धारित रास्ते पर यदि आपको चलना है तो निश्चित आपको नयी संभावनाओं की खोज करनी होगी। ‘न्यूटन’ का नियम सूचित करता है कि नए के निर्माण में परिवर्तन की उर्जा होती है। यह जिसे स्पर्श करती जाती है उसे पूर्णतः तक पहुँचा देती है। अतः इन नये रचनात्मक विचारों द्वारा मानव जीवनपर होनेवाले प्रभाव के बारे में यहाँ हम विचार करने जा रहे हैं।

इसमें एक बात पर विचार होना जरूरी है। जिस चीज में संभावना भरी हो वह चीज पूर्ण कहलायी जाती है, वह बिजनिन नये रूप के साथ आती है। जिस चीज में संभावनाएँ दबकर रह जाती है, जो खुल नहीं पाती है तब तक वह चीज की अधुरी और अपूर्ण समझी जाती है।

आम तौर पर माना जाता है की फॅक्टर से निकलकर जो चीज बाजार में आती है वह नई चीज होती है। लेकिन यह मान्यता पूर्ण रूपमें सही नहीं मानी जाती। जब तक किसी प्रॉडक्ट के भीतर सारी विशेषताएँ जुड़ने की संभावनाएँ हैं तब तक वह उस अर्थ में नया नहीं कहा जा सकता जिस अर्थ में हम बात कर रहे हैं। किसी पुरानी कार को देखकर आप कहते हैं कि यह कार पुरानी है। इसलिए की उस पुरानी कार में आधुनिक कार की तरह उन्नत तकनीक और सुख-सुविधाएँ नहीं जुड़ी रहती। उसमें अभी भी बहुत सारी संभावनाएँ अप्रकट हैं।

रचनात्मक इन्सान जब किसी चीज को देखता है वह उस चीज के प्रती मन में दबी हुई संभावनाओं को सहजता से देख पाता है। हमें अपनी अंदरूनी आँख का विचार करना चाहिए अगर आप एक टेबल देखते हैं तो खुद से पूछें कि ‘यह टेबल नया है या पुराना है?’ अगर है तो इसका अर्थ है की, यह पुराना है। इसमें कई अन्य विशेषताएँ जोड़ी जा सकती हैं, तभी यह टेबल सचमुच नया बन पाएगा। इस रचनात्मक सूत्र के आधार पर हम अपने जीवन के बारे में सोच सकते हैं। हमें न्यूटन बनकर अपने जीवन का कायाकल्प करा देने का विचार यही रचनात्मकता की भूमिका होती है। महान भौतिकशास्त्री जाइझेक न्यूटन ने अपने क्रांतिकारी वैज्ञानिक आविष्कारों से संसार को चकित कर दिया। उन्होंने गुरुत्वाकर्षण के संदर्भ में हो आकाशिया पिंडों के बिज गुरुत्वाकर्षण की उपस्थिती का नियम दिया है। शुरुआत में तो उस वक्त के वैज्ञानिक समुदायने न्यूटन के

गुरुत्वाकर्षण सिद्धांत को भारी विरोध किया। नये का अक्सर विरोध होता है। लेकिन आज हम सभी जानते हैं कि न्यूटन के सिद्धांत ने मानवता की प्रगति में किस तरह योगदान दिया है।

हमें अपने जीवन में किसी कार्य के बारे में विचार करते हुए उस कार्य का सूत्रबद्ध पूर्णता का आरंभ करना चाहिए। इस आधारपर हम खुद से प्रश्न पुछ सकते हैं, क्या मैं पूर्ण हूँ और क्या मैंने पूर्णतः हासिल कर ली है और क्या मैंने अपनी भीतर छुँपी संभावनाओं की पडताल कर ली है? यहाँ हमें उस पुराने बंधेबँधाये तरिकों की खोजने की जरूरत है। हम जीवन में जीन लोकरितीयों अनुसरण करते रहते हैं। हमारे जीवन में जो भी अनावश्यक है उसे पहचानकर असेजीवन से विलग कर देने से मृत्यू होता है तो हमें उसमें पूर्णता हासिल करने के लिए कुछ जोड़ना भी चाहिए। अधिकारी लोग किसी मशीन की तरह जिंदगी जिए चले जाते हैं जैसे की मानो निंद में चल रहे हो। कई लोगोंको तो दावे के साथ यह भी कहते रहते हैं की उन्हें काम करने का बरसों का अनुभव है और वे जीवनभर काम करते रहते हैं। फिर भी यदि उन्हें जीत में भी अधुरापन और अपूर्णता महसूस होती रहती है। तो इसका मतलब है कि वे अपने आदतसे व्यवहार को भी शिकार बनाना चाहते हैं। जीवन में आनेवाली परिस्थितीयोंपर बार-बार प्रतिक्रिया व्यक्त करते रहते हैं। अतः वे आसपास की सीमाओं में सिकुडकर रह जाते हैं। वे कभी अपने जीवन में रचनात्मक सोच को खुल जाने के लिए मौका ही नहीं देते।

प्रस्तुत ग्रंथ में केवल रचनात्मक विचार भी नहीं तकनीकों का भी विचार किया गया है। साथ ही इसमें हमारी सोच के विभिन्न आयामों का विश्लेषण कर उसे सुत्रबद्ध किया है। इसका उद्देश्य यह है कि कोई की रचना रचनात्मक और आनंदात्मक बन जाए। यह पुस्तक वह द्वार है जो आपको रचनात्मक जीवन की ओर ले जानेवाला मार्ग है। रचनात्मकता के गुण को अच्छी तरह समझाने के लिए पुस्तक में एक चरित्र गढ़ाया है। विक्रम जो एक रचनात्मक योद्धा है। विक्रम के नाम में ही उसका अर्थ, उल्लेख और गुण समाए हुए है। विक्रम के हाथ में दिखाया गया मॅग्निफाईंग ग्लास उसका मुख्य औजार है। वह हर नई चीज का इसी ग्लास से देखता है। इस ग्लास की खूबी यह है कि जब भी किसी चीज को इसके माध्यम से देका जाता है तो उस चीज की कमियाँ नजर नहीं आती बल्कि उसमें छिपी हुई संभावनाएँ नजर आती हैं। यह मैग्निफाईंग ग्लास विक्रम को इस चीज का पूरी विकसित स्वरूप दिखाता है साथ ही जब विक्रम इस ग्लास को पलटकर उसी चीज को देखता है तो उसे पता चलता है कि किसी चीज के रचनात्मक विकास के लिए उसे कौनसा दृष्टिकोन रखना है, कौन सी रचनात्मक तकनीक अपनानी है और उन्हें कैसे सफलता पूर्वक क्रियान्वित करना है।

रचनात्मक - विचार - सूत्र - सरश्री

प्रकाशक - तजेज्ञान फाउंडेशन, पूना

आकाश मोरे

F. Y. B. Com

सफलता की सीढ़ियाँ – आत्मविश्वास के बढ़ते चरण

प्रसिद्ध लेखक श्री. राम कुमार 'सेवक' की नवीनतम पुस्तक है— सफलता की सीढ़ियाँ। इस पुस्तक में उन्होंने जीवन में सफलता के मार्ग को परिभाषित किया है। सफलता की तेरह सीढ़ियों को तेरह अध्यायों के अन्तर्गत बाँटा गया है।

सफलता की पहली सीढ़ी है – स्पष्ट लक्ष्य।

रेल्वे स्टेशन की टिकट खिड़की पर पहुँचे व्यक्ति को यदी नहीं पता होगा कि उसे जाना कहाँ है तो वह टिकट कहाँ की लेगा चलने से पहले मंजिल की जानकारी होना अति आवश्यक है। इस अध्याय में लेखक ने उँचा लक्ष्य निर्धारित करने की प्रेरणा दी है।

दूसरी सीढ़ी है – दृढ़ निश्चय।

इसमें लेखक ने महात्मा गांधी की दक्षिण अफ्रिका यात्रा, भगवान श्री राम, अब्राहम लिंकन, आदि अनेक महान व्यक्तियों के उदाहरणों द्वारा इस गुण की आवश्यकता पर प्रकाश डाला है।

तिसरी सीढ़ी है – आत्मविश्वास।

आत्मविश्वास व्यक्ती भक्त हनुमान की तरह हर कठिनाई का मुकाबला कर सकता है। इस अध्याय में लेखक ने अपने जीवन की अनेक घटनाओं द्वारा आत्मविश्वास के करिश्में का बखान किया है।

चौथी सीढ़ी है – साहस।

इमर्सन की पंक्ति 'साहस गया की मनुष्य की आधी समझदारी उसके छाई गई,' से इस सिढ़ी के महत्त्व का पता चलता है। मुंशी प्रेमचंद की कहानी 'नमक का दरोगा' को उद्धृत कर साहस की आज के युवाओं के लिए कितनी आवश्यकता है यह दर्शाया है।

पाँचवी सीढ़ी है – प्रतिभा।

प्रतिभा अगर उभरकर संसार के सामने न आई तो उसका क्या लाभ? प्रतिभा को कैसे उभारा जाए, कैसे एक क्षेत्र में सफलता हो जाने पर प्रतिभा के अन्य क्षेत्रों में भी हाय आजमाया जा सकता है। लेखक ने इसे अपनी चिर – परिचित शैली में स्पष्ट किया है।

छठी सीढ़ी है – कठिन परिक्षम।

डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल के जीवन की घटना के माध्यम से लेखक ने इस गुण की महत्ता पर बल दिया है। छोटी-छोटी शिक्षाप्रद कहानियाँ इस तथ्य को और स्पष्टता से साबित करती हैं।

सातवी सीढ़ी है – मार्गदर्शन।

कही करने की सही तकनीक तो गुरु से ही मिलती है। गुरु की बात मानकर की सफलता की राह पर अग्रसर हुआ जाता है। चाहे स्कूल की परिक्षा उत्तीर्ण करनी हो या जीवन की परिक्षा हर स्थान पर गुरु के मार्गदर्शन की जरूरत है।

आठवी सिढ़ी है अनुशासन।

इस अध्याय में समय की कदर करते हुए मर्यादापूर्वक जीवन व्यतीत करने की प्रेरणा दी गई है। सही वक्त पर सही कार्य करना, यही अनुशासन है। यहाँ लेखक ने डंडे के बल पर नहीं, बल्कि स्वयं अपनी दृढ़ इच्छा शक्ती द्वारा अनुशासन को आत्मसात करने पर बल दिया है।

नौवी सीढ़ी है। धैर्य।

हर बात की प्रतिक्रिया देने में जल्दी न करना धैर्यवान होने की निशानी है। दशरथ मांझी, जादव मुपई, मार्टिन लूथन किंग, विस्टन चर्चिल, शेख सादी आदि का जिक्र करते हुए लेखक ने धैर्य कि महत्ता को प्रतिपादित किया है।

दसवी सीढ़ी है – अभ्यास

अभ्यास से हर दक्षता प्राप्त होती है, अर्जुन अगर महान धनुर्धर बना तो उसके पीछे उसके निरन्तर अभ्यास का ही जादू था। आज के महान क्रिकेटर सचिन तेंडुलकर भी अपने अभ्यास के कारण ही सफलता के शिकर पर पहुँचे हैं।

ग्यारहवी सीढी है – ‘चरित्र’ और

बारहवी सीढी है – ‘श्यामदारी’

इन दो दुर्लभ गुणों का भी होना जरूरी है। अगर इंसान सरल हो भी गया, लेकिन चरित्र से गिर गया, बेईमानी करने लगा तो वह सफलता भी बेमानी है।

कुछ मिलकर यह पुस्तक अपने आप में सफलता प्राप्त करने हेतु सहायक सूत्रों का एक पूर्ण ग्रंथ है। हर विषय को क्रमवार बखूबी समेटा गया है। इस लेखों में शीतल जल के छीटों सी ताजगी भरा अहसास है जो पाठक को सकारतामकता से सराबोर कर जाता है। इन सूक्तियों को ठणठण करने में लेखक ने जो मेहनत की है, उसके लिए वे प्रशंसा के प्राप्त हैं।

लेखक ने इस पुस्तक में लेखों को निर्धारित शब्द सीमा में बांधा है। इससे कही भी ये बोझिल नहीं हुए हैं। उश्रके अपने विद्यार्थी जीवन के उदाहरणों ने इसे रुचिकर बना दिया है। तेरह अध्यायों में लेखक ने सफलता का सार बखूबी समेट लिया है। बाजार में उपलब्ध अन्य पुस्तकों की अपेक्षा यह पुस्तक ‘गागर में शागर’ प्रतीत होती है।

इनका हर विषय की गहराई में उतरकर सृजन करता नजर आता है। सरल भाषा, सीधा संवाद, सशक्त लेखनी इस पुस्तक की विशेषताएँ हैं। इस गुणवत्ता पूर्ण साहित्य कृति के लिए लेखक बधाई के प्राप्त हैं।

वर्षा वाघमारे

‘गोदान’ –

मेहनत कश लोगों का यशोगान

उपन्यास वे ही उच्च कोटी के समझे जाते हैं जिनमें आदर्श तथा यथार्थ का पूर्ण सामंजस्य हो। ‘गोदान’ में समान्तर रूपसे चलने वाली दोनो कथाएँ हैं एक ग्राम्य कथा और दुसरी नागरिक कथा, लेकिन इन दोनो कथाओं में परस्पर संबंधता तथा संतुलन पाया जाता है। ये दोनो कथाएँ इस उपन्यास की दुर्बलता नहीं वरन, सशक्त विशेषता रही हैं।

यदि हमें तत्कालीन समय के भारत वर्ष को समझना है तो हमें निश्चित रूप से गोदान को पढ़ना चाहिए। इसमें देश, काल की परिस्थितियों का सटीक वर्णन किया गया है। कथा नायक होरी की वेदना पाठकों के मन में गहरी संवेदना भर देती है। संयुक्त परिवार के विघटन की पीड़ा होरी को तोड़ देती है परंतु गोदान की इच्छा उसे जिवित रखती है और वह यह इच्छा, मन में लिए ही वह इस दुनिया से कूच कर जाता है।

‘गोदान’ औपनिवेशिक शासन के अंतर्गत किसान का महाजनी व्यवस्था में चलनेवाले निरंतर शोषण तथा उससे उत्पन्न संतास की कथा है। गोदान का नायक होरी एक किसान है जो किसान वर्ग के प्रतिनिधी के तौर पर मौजूद है। ‘आजीवन दुर्धर संघर्ष के वावजूद उसकी एक गाय की आकांक्षा पूर्ण नहं हो पाती। गोदान भारतीय कृषक जीवन के संतासमय संघर्ष की कहानी है।

‘गोदान’ होरी की कहानी है, उस होरी की जो जीवन भर मेहनत करता है, अनेक कष्ट सहता है, केवल इसलिए कि उसकी मर्यादा की रक्षा हो सके और इसीलिए वह दुसरों को प्रसन्न रखने का प्रयास भी करता है, किंतु उसे इसका फल नहीं मिलता और अंत में मजबूर होना पड़ता है, फिर भी अपनी मर्यादासे नहीं बचा पाता। परिणामतः वह जप-तप के अपने जीवन को ही होम कर देता है। यह होरी की कहानी नहीं, उस काल के हर भारतीय किसान की आत्मकथा है। और इसके साथ जुड़ी है शहर की प्रासंगिक कहानी। ‘गोदान’ में उन्होंने ग्राम और शहर की प्रासंगिक कहानी। ‘गोदान’ में उन्होंने ग्राम और शहर की दो कथाओं का इतना यथार्थ रूप और संतुलित मिश्रण प्रस्तुत किया है। दोनों की कथाओं का संगठन इतनी कुशलता से हुआ है। कि उसमें प्रवाह आद्योपांत बना रहता है। प्रेमचंद की कलम की यही विशेषता है।

प्रस्तुत पुस्तक में प्रेमचंदजीने होरी के चरित्र के माध्यमसे आज के किसान का चित्रण किया है। होरी जीवनभर मेहनत करता है, कष्ट करता है केवल इसलिए की उसकी मर्यादा की रक्षा हो सके। दुसरों को प्रसन्न रख सके पर इसमें उसे सफलता नहीं मिल पाती। यह हर भारतीय किसान की आत्मकथा है।

साई ठाकरे

F.Y. B Com

‘हेड इंटर’ –

कार्पोरेट युवक की यशोगाथा

‘हेड इंटर’ कार्पोरेट जगत में काम करनेवाले एक नवयुवक की यशोगाथा है। सुमेध वडावाला (रिसबूड) की यह किताब कार्पोरेट जगत के नये भावविश्व को हमारे सामने प्रस्तुत करती है।

गिरीश जैसा एक सामान्य युवक बीमार, कमजोर होते हुए भी कार्पोरेट जगत में अपनी पहचान बना पाता है। मनोरंजक शब्दावली के साथ एक नये विषय की प्रस्तुती इस पुस्तक की विशेषता है। गिरीश टिळक यह एक यशस्वी ‘हेडईंटर’ है। आजके कार्पोरेट युग में दो प्रकार के लोग आते हैं। उनमें से नब्बे प्रतिशत लोग तो शारीरिक मेहनत से मतलब रखते हैं। बचे हुए दस प्रतिशत लोग सोच समझदारी से अपना काम निभाते हैं। इन्हें ‘डिसिजन मेकर्स’ भी कहा जाता है। अगर इन दस प्रतिशत लोगों में से कोई डिसिजन मेकर्स में काम करना छोड़े देता है तो उसकी जगह पर नये व्यक्ति

की नियुक्ती करना हेडहंटर का काम होता है। हेडहंटर को उस पद के लिए एक योग्य, उचित, कार्यक्षम, बुद्धिमान योग्य नेतृत्व की तलाश करने का काम होता है। युरोप में आजकाल इस क्षेत्र का व्यवसाय के रूप में प्रचलन अधिक है। परंतु अबतक भारत में इसका प्रचलन बहुत कम प्राप्त में चढ़ता है। हेडहंटर को ऐसे उमेदवार को चुनना पड़ता है कि जो अपने काम में परिपूर्ण हो। प्रस्तुत पुस्तक में गिरीश टिळक एक हेडहंटर के रूपमें प्रस्तुत है। गिरीश टिळक के अनुभव को मनोरंजक ढंग से प्रस्तुत कर एक नये विषय को प्रस्तुति दी है। जैसे कॉलसेंटर में वे एक चीफ ऑपरेटिंग ऑफिसर के तलाश में रहते हैं। चीफ ऑपरेटिंग ऑफिसर का काम रहता है कि लोक को परदेश से वस्तुएँ मँगाते हैं उसके डेमोस्ट्रेशन के लिए कॉलसेंटर सर्विसेस उपलब्ध कराना जैसे की वॉशिंग मशीन, ओव्हन जैसी वस्तुएँ।

‘श्रृंगार फिल्मस’ वह कंपनी 1945 से स्थापित है। कंपनी के मालिक श्याम श्रॉफ का बेटा ‘श्रबा ऑफ’ श्रृंगार सिनेमा प्रायव्हेट लिमिटेड नाम से भारत में कंपनी शुरू करता है। सिनेमा जगत में निर्मिती, वितरण और प्रदर्शन सिनेमा का प्राण क्षेत्र माना जाता है। हेडहंटर का काम है इन क्षेत्रों में तज्ज्ञ व्यक्तियोंको ढूँढकर नियुक्ति करना। हंटिंग क्षेत्र में काम करते करते कार्पोरेट जगत की उपलब्धियाँ, करिअर और शैक्षणिक क्षेत्र में नई उपलब्धियों की जानकारी हेडहंटर को पाना जरूरी होता है। प्रस्तुत पुस्तक एक नये विषय को स्पर्श करता जाता है।

हेडइंटर : सुमेध वडावाला (रिसबूड)

राजहंस प्रकाशन, पुणे

साई ठाकरे

F. Y. B. Com

बालपण

सान्या बालपणाची साठवण
प्रत्येकाशी निगडीत वेगळी आठवण!
आठवणींचे ते रम्य जग
त्यामुळे थंडावली मनातली धग!
त्या पेटाऱ्यात होता खजिना अपरंपार,
खेळ होते असंख्य, जरी खेळणी होती मोजकीच चार!
कधी खोट्या तलवारीने, राजाचे बळ येई
कधी त्या विमानाने सारे आकाश माझ्या जवळ येई!
कधी अगीन गाडीने मामाचा गाव येई
कधी निर्भळ फाशाने सोंगट्याचा डाव सहज सर होई!
आता उरले डाव फक्त बेरकी फाशांचे,
सोंगट्याचे नाही, प्यादेही आता खाशांचे!

विमानाने फिरलो तरीही ते स्वच्छंद आकाश मला गवसले नाही
काळजीच्या Seat-bell खाली पंख माझे उमललेच नाही!
मनाचा जरी मी राजा, तरी निर्णयांच्या तलवारीला धारच नाही
त्या Bullet-Train चं करू काय, मामाचं आणि माझं आता नातचं दृढ नाही!
खोटं खोटं खेळण्यात सारं जग गवसायच,
मोठ्यांकडे बघून नेहमी मोठेपण हव असायचं!
आता मोठेपणी जग हे खोटचं गवसलय,
परत लहानपण येणार नसल तरीही ते निर्भळ, निर्मळ
खेळण्यातला जग परतीच्या खोट्याखोट्या वाटेवर बसलय!!

सन्मान गोळवलकर

‘आणि पुन्हा गवसले सूर’ (कथा)

‘पुछो ना कैसे मैंने रैन बिताई...’

गाण्यांचे सूर येत होते. एकीकडे तिचे हात सतत काम करत होते हे नेहमीचेच झाले होते. संगीत आणि तिचे जीवन एकमेकांना बांधले गेले होते.

जेव्हा ती गात होती... जेव्हा कारण आता गाणच बंद झाले होते. कितीतरी वर्ष झाली. जुन्या आठवणींना उजाळा वगैरे देणे तिने बंदच केले होते. काही झाले नाही तरी त्रास नक्कीच होतो हे तिला माहित होते.

गाण त्याच सुरू होत. कार्यक्रम करणे त्याची तयारी करणे, दोन-दोन दिवस घर मॅनेज करणे, वादकांच्या तारखांसह गायकांच्या तारखा, हे सगळं बघून घर त्याचे आई-बाबा स्वतःचे आई-बाबा ‘स्वरा’ मुलगी यांचे करणे हे तिचेच काय होते. म्हणजे असं तो तिला ऐकवायचा नेहमी. या सगळ्यांमध्ये गाण राहूनच गेलं.

खरंतर या गाण्याचीच त्याची आणि तिची भेट झाली होती. असाच कॉलेजचा कार्यक्रम तो चांगल्या गायिकेच्या शोधात होता. तिच्या मैत्रीणीने तिला तसा निरोप दिला. सहजच जाऊन बघुयात झालचं तर गाऊयात या अविभावात ‘ती होती तेव्हा आणि किशोरी अमोणकरांचे ‘हे श्याम सुंदरा...’ गाऊन आली. सगळेच तिला आवाज ऐकून मंत्रमुग्ध झाले. निवड तर झालीच पण त्यानंतर तिच्या शिवाय त्याचा एकही कार्यक्रम झाला नाही. लग्नानंतर एक वर्षापर्यंत.

ते दिवस भारावलेले होते. हळूहळू तिला त्याचा स्वभाव कळत गेला. आणि लग्नाआधीचे जाणवलेले सगळे गुण लग्नानंतर जाचक वाटू लागले. सगळे व्यवस्थित ठेवायचे तिने गाण, ठरवायचे- तिने, वादक वेळ ठरवायचं- तिने आणि याने यायचे गायचे आणि कौतुक स्वीकारायचे- त्याने ही विभागणी होत राहिली.

असं नव्हतं की तिने गाऊच नये असे त्याला वाटायचे पण हे सगळं करून वेळ मिळाला तर तिने गायचे असे जणू ठरूनच गेले. अधी अधी ती गुणगुणायची तरी पण नंतर तर ती तेही विसरली. ‘स्वरा’ झाल्यावर अजूनच अडकली. कुठूनही रिकामे होणे शक्य नव्हते.

त्याचा रियाज सुरू झाला की हिलाही गावेसे वाटायचे पण मग रियाजाला बसली की आईचा चहा, बाबांची कॉफी, ब्रेकफास्ट, स्वराची शाळा इकडे दुर्लक्ष व्हायला लागले. मग हळूहळू रियाज बंद झाला. गुणगुणने तिने बंद केले. फक्त एकच चालू राहिले. गाणे ऐकणे. हेच ऐकणे तिला जगण्याचे बळ देत राहिले. कधी कधी बाबा

म्हणत राहिले की ‘गळा गाता ठेव’ पण हिचा लोड बघून तेही बोलेनासे झाले.

आज ही सुरावट तिला मागच्या आयुष्यात घेऊन गेली. पुछो ना कैसे हे तिचे अत्यंत लाडके गाणे. किशोरीताई सारखी ती मनात म्हणत राहिली ‘जाईन विचारीत रानफूला...’ कदाचित कॉलेजचा दिवासात जो साजण हरवला आहे तो भेटेल असे तिला वाटले.

आज स्वरांच्या शाळेत पालक दिवसासाठी तिला जायचे होते. तिथे दोन गोष्टींचे काळजी घे तू एका गायकाची पत्नी आहेस. आणि स्वराची आई. त्यामुळे तुझ्याकडून शाळेच्या अपेक्षा आहेत. त्या पूर्ण; कर असेही सांगायला तो विसरला नाही. पण म्हणजे काय करायचे? एक प्रश्न तिच्या समोर होताच. शाळेच्या आवारात गेल्यानंतर तिला न्यायला स्वराच्या मॅडम आल्या. आज अशी खास ट्रिटमेंट का दिली जात आहे ते तिला कळेना. गच्च भरलेल्या हॉलमध्ये मॅडमनी तिला स्टेजवर नेले आणि तिची ओळख स्वराची आई, एका प्रतिथयश गायकाची पत्नी अशी करून न देता एक सुरेल गायिका अशी करून दिली.

खूप दिवस अशी ओळख ती विसरली होती. आपण गाऊ शकतो हा आत्मविश्वास कमी होत चालला होता. आपण अशी ओळख करून घेताना ती हरवली. तिला गाण्याचा आग्रह करताना मॅडम म्हणाल्या, “तुमच्या हृदयाचा जवळ असलेले गाणे आम्हाला ऐकायचे आहे.

आणि खूप दिवसांनी हरवलेला सूर गवसला. खूप मनापासून ती लताचे रैना बिती जाए... श्याम ना आए’ हे गायली. जवळजवळ तीन मिनीटे हॉल टाळ्यानी भरून गेला होता. स्वराला आईचे हे मोहक रूप खूपच आवडले आणि ती आईकडे कौतुकाने बघत राहिली. गाणे संपल्यानंतर मॅडम म्हणाल्या, “गाणे ही दैवी देणगी आहे. आणि आम्हांला तुमचे गाणे खूप ऐकायचे आहे. तुम्ही खरच गात रहा”

हे सर्व मनाशी गुणगुणत ती घरात आली. परंत सूर लावला आणि आता आपण रोजच रियाज करायचा हे स्वतःशी ठरविले. आरशात बघताना तिला ती खुष आणि वेगळीच सापडली मनात गाणे सुरूच राहिले.

‘पुछो ना कैसे मैंने रैन बिताई’

प्रा. मंजुषा कुलकर्णी
वाणिज्य विभाग

कथा

अ-शिक्षितांची शाळा

(गरवारे वाणिज्य महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या चिरमुले कथालेखन स्पर्धेत द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त कथा) अंधश्रद्धेने बरबटलेल्या समाजाचा वेध घेणारी उपहासगर्भ कथा)

सत्तरी ओलांडलेले हणमंतराव आपल्या घराच्या ओसरीमध्ये असलेल्या खाटेवर नेहमीप्रमाणे तंबाखू चोळत बसले होते. (एका मागासलेल्या गावात राहणारे हणमंतराव एकदम साधे-सरळ पण अडाणी गृहस्थ होते.) अलीकडेच गुडघे निकामी झाल्याने त्यांनी शेतीच्या कामातून फारकत घेतली होती. परवाच त्यांचा एकूलता एक नातू गण्या नववीमध्ये ७६% गुण मिळवून दहावीत गेला होता. गण्या पहिल्या क्रमांकाने उत्तीर्ण झाल्यामुळे या अडाणी आजोबांनाही आकाश ठेंगणे झाले होते; पण त्यांच्या चेहऱ्यावर पुसटशी चिंताही दिसत होती. गण्याच्या एका वेगळ्या आजाराची...

“गण्या-ये गण्या” अशा आरोळ्या मारत, गण्याचा मित्र संभ्या हणमंतरावांपाशी येवून पोहोचला.

“तात्या गण्या हाय का?”

“काय करायचं व्हतं?”

“काई नाई, आसंच आलो होतो.”

“काई काम असल्याबिगर?”

“पण त्यो कुठंय?”

“त्यो व्हयं, डाक्टरकडं गेलाय.”

“कह्याला?”

“त्यंच काय हये ना, त्या डाक्टरला बरसाण आलंय त्याला सुई टोचायला गेलाय.”

“आयला तात्या, येड्यातच काढायला लागल्येत तुम्ही मला.”

“मग तु लई शान्हा हये व्हयं?”

“मग काय येडा वाटलो काय तुम्हाला?”

“मग यक सांगशील का?”

“तुम्ही ईचारा की यक काय दोन पण सांगण.”

“मग सांग परादिशी काय व्हतं तुम्हाला शाळात?”

हणमंतरावांनी त्यांच्या अडाणी डोक्याला पडलेला प्रश्न गण्याच्या अडाणी मित्राला विचारला.

“परादिशी व्हयं? पण गण्यानी नाई सांगितलं?”

“त्यंच्या मायला त्यंचे, ती काय सांगण बेण. सारख पुस्तकात दफणुन घेतंय त्यंची- त्याला, आण काय म्हणत माहीत हये का?”
ईक्रम करायचाय ईक्रम” आता कसला ईक्रम इये काय माहीत.”

“त्ये जाऊ द्या तात्या. मीच सांगतो तुम्हाला.”

“हा सांग बर.”

“झेंडावंदन व्हतं तात्या झेंडावंदन.”

“म्हणजी काय आस्त त्ये?”

“झेंडा फडकीत्येत शाळात.” संभ्यान फोड करून सांगितलं.

“पण असा मधीच कम्हून फडकायचा त्यो झेंडा? आता तर संक्रात पण नाई आण पानकाळा पण नाई.”

“त्यंच काय हये ना तात्या. पहिलं फकस्त १५ जानेवारीन २६ आगस्टालाच झेंडा फडकायचे; पण एका येळेस म्हणजी २६ आगस्टाच्या येळेस आमच्या शाळातल्या उंदरांनी त्यो झेंडाच कुरतांडीला.”

“म्होर?”

“म्होरं काय?” नाई फडकीला त्या २६ आगस्टाला झेंडा; पण तात्या, ह्ये झेंडा फडकायचं काम लई मेन आहे.”

“म्होरं काय झालं?”

“काय व्हायचंय? कोन्हीतरी गेलं व्हल्या हापीसात आण सांगितलं व्हल्या हापीसरला. आमच्या शाळात झेंडा नाई फडकविला म्हणून.”

“पण को आस्तो ह्यो व्हला हापीसर?”

हणमंतरावांची प्रश्नांची सरबत्ती चालूच होती.

“ज्यो हापीसर खाली नस्तो ना त्यो आस्तो व्हला हापीसर.”
गण्याच्या मित्रानं त्याचं समाधान केलं.

“मग काय केलं त्यनी?”

“त्यंनी व्हंय? घेतलं बोलुन आमच्या हेडमास्तरला व्हल्या हापीसात. तात्या कोन्हाला सांगु नका बरं.”

“काय?”

सत्तरी ओलांडलेले हणमंतराव आपल्या घराच्या ओसरीमध्ये असलेल्या खाटेवर नेहमीप्रमाणे तंबाखू चोळत बसले होते. (एका मागासलेल्या गावात राहणारे हणमंतराव एकदम साधे-सरळ पण अडाणी गृहस्थ होते.) अलीकडेच गुडघे निकामी झाल्यानं त्यांनी शेतीच्या कामातून फारकत घेतली होती. परवाच त्यांचा एकूलता एक नातू गण्या नववीमधनये ७६% गुण मिळवून दहावीत गेला होता. गण्या पहिल्या क्रमांकांनं उत्तीर्ण झाल्यामुळे या अडाणी आजोबांनाही आकाश ठेंगणे झाले होते; पण त्यांच्या चेहऱ्यावर पुसटशी चिंताही दिसत होती. गण्याच्या एका वेगळ्या आजाराची...

“गण्या-ये गण्या” अशा आरोग्या मारत, गण्याचा मित्र संभ्या हणमंतरावांपाशी येवून पोहोचला.

“तात्या गण्या हाय का?”

“काय करायचं व्हतं?”

“काई नाई, आसंच आलो होतो.”

“काई काम असल्याबिगर”

“पण त्यो कुठंय?”

“त्यो व्हयं, डाक्टरकडं गेलाय”

“कह्याला?”

“त्यंच काय हये ना, त्या डाक्टरला बरसाण आलंय त्यला सुई टोचायला गेलाय.”

“आयला तात्या, येड्यातच काढायला लागल्येत तुम्ही मला.”

“मग तु लई शान्हा हये व्हयं?”

“मग काय येडा वाटलो काय तुम्हाला?”

“मग यक सांगशील का?”

“तुम्ही ईचारा की यक काय दोन पण सांगण”

“मग सांग परादिशी काय व्हतं तुम्हाला शाळात?”

हणमंतरावांनी त्यांच्या अडाणी डोक्याला पडलेला प्रश्न गण्याच्या अडाणी मित्राला विचारला.

“परादिशी व्हयं? पण गण्यानी नाई सांगितलं?”

“त्यंच्या मायला त्यंचे, ती काय सांगण बेण. सारख पुस्तकात दफणुन घेतंय त्यंची- त्यला, आण काय म्हणत माहीत हये का?”
ईक्रम करायचाय ईक्रम” आता कसला ईक्रम इये काय माहीत.”

“त्ये जाऊ द्या तात्या. मीच सांगतो तुम्हाला.”

“हा सांग बर”

“झेंडावंदन व्हतं तात्या झेंडावंदन.”

“म्हणजी काय आस्त त्ये?”

“झेंडा फडकीत्येत शाळात.” संभ्यान फोड करून सांगितलं.

“पण असा मधीच कम्हून फडकायचा त्यो झेंडा? आता तर संक्रात पण नाई आण पानकाळा पण नाई.”

“त्यचं काय हये ना तात्या. पहिलं फकस्त १५ जानेवारीन २६ आगस्टालाच झेंडा फडकायचे; पण एका येळेस म्हणजी २६ आगस्टाच्या येळेस आमच्या शाळातल्या उंदरांनी त्यो झेंडाच कुरतांडीला.”

“म्होर?”

“म्होरं काय?” नाई फडकीला त्या २६ आगस्टाला झेंडा; पण तात्या, ह्ये झेंडा फडकायचं काम लई मेन आहे.”

“म्होरं काय झालं?”

“काय व्हायचंय? कोन्हीतरी गेलं व्हल्या हापीसात आण सांगितलं व्हल्या हापीसरला. आमच्या शाळात झेंडा नाई फडकविला म्हणून.”

“पण को आस्तो ह्यो व्हला हापीसर?”

हणमंतरावांची प्रश्नांची सरबत्ती चालूच होती.

“ज्यो हापीसर खाली नस्तो ना त्यो आस्तो व्हला हापीसर.”
गण्याच्या मित्रानं त्याचं समाधान केलं.

“मग काय केलं त्यनी?”

“त्यंनी व्हंय? घेतलं बोलुन आमच्या हेडमास्तरला व्हल्या हापीसात. तात्या कोन्हाला सांगु नका बरं.”

“काय?”

“व्हल्या हापीसात आमच्या हेडमास्तरला लई धुतला. त्यला एवढा धुतला - एवढा धुतला की त्यो जव्हा शाळत आला ना त्याच दिशी मिटींग घेवून इथे उन्हाळ्याच्या सुट्यातलं झेंडावंदन सुरू केलं. १ मेला आस्त त्ये. ह्या दिशी फकस्त त्यो झेंडा उंदरांनी कुरतांडीला न्हाई ना? त्यो यवस्थित फडकतोय का? हे च्येक केल जातं.”

“आसं व्हंय?”

“आता समाजलं का तात्या? आता जावा लागणं मला लई येळ झालाय.”

“हा जा बाबा जा, मलाबी झोप आली लई.”

संभ्या तेथुन जाताच हणमंतरावांच्या मनात गण्याचे त्याच्या

‘त्या’ वेगळ्याच आजाराचे विचार थैमान घालु लागले. म्हणुनच त्यांनी खाटेकर अंग टेकवलं तरी त्यांना झोप लागत नव्हती.

नववीचे पेपर संपल्यापासूनच गण्यानं दहावीच्या अभ्यासाला जोरदार सुरुवात केली होती. मात्र, थोड्याच दिवसात त्याचं अभ्यासातलं लक्ष अचानक उडालं होतं. दहावीचा विचार त्याच्या मनात येताच त्याचं अंग थरथरु लागायचं. रात्री-अपरात्रीच शिक्षक नावाची भुतं त्याच्यासमोर नाचु लागायची. तो कधीही भलतं-सलतच बरळु लागायचा. गण्याच्या वागण्यातला हा विक्षिप्तपणा समजायला त्याच्या आईला नाही म्हटलं तरी आठ-दहा दिवस लागलेच. गण्याला भुतं लागलं असावं हा विचारही तिच्या मनामध्ये एक-दोनदा आला होता; पण तरीही ती गण्याला घेवुन दवाखान्यात गेली होती.

इकडे हणमंतराव आपल्या नातु व सुनेच्या वाटेकडे डोळे लावुन बसले होते. सकाळी दहाच्या सुमारास शेजारच्या दोन-तीन किलोमीटरवर असणाऱ्या गावातील दवाखान्यात गेलेले हे दोघे दुपारचे तीन वाजून गेले तरी घरी का पोहोचले नाहीत. याची त्यांना काळजी वाटत होती. त्याचं वैरी मन त्यांना ना-ना चिंतांनी हैराण करुन सोडत होतं.

तोच त्यांच्या धुसुर दृष्टीला गण्या व तुळसा आल्याची चाहुल लागली. ते ओसरीजवळ येतात न येतात तोच त्यांनी सुनेला प्रश्न केला.

“लई येळ लागला तुळशे?”

“डाक्टरं...”

“काय म्हणला डाक्टर?”

“काय म्हणतोय मेला, एकतर कितीतरी येळ बसून न्हावं लागलं. लई उशिरा आला त्यो. आण आला त आला तपाशिलं बी नाई नीट. ह्या आस्ल्या डाक्टरांनला काही येतं का न्हाई काय माहीत.” तुळसाने डॉक्टरांवरचा राग सासऱ्याजवळ व्यक्त केला.

“पण काय म्हणल्या त्यो?”

“काय म्हणाचाय, म्हणाला काय झालंय?” म्या म्हणलं भुत लागलंय.”

“म्हणजे इंजिक्शन बी नाई धीलं त्यनी?”

“इंजिक्शनाचं काय हात सकट नाई लावला त्यनी”

दिवसभर बसून-बसून थकल्यानं गण्या कंटाळला होता. म्हणुनच की काय ओसरीतल्या मोकळ्या जागेवर पडताच तो झोपी गेला व मोठ-मोठ्या आवाजात घोरु लागला. अन् काही वेळातच त्यानं आसमंत भेदरुन टाकणारी किंचाळी फोडली. तसा तुळसाबाईच्या हातात असलेला पाण्याचा तांब्या खाली पडला व त्यांचा चेहरा कावराबावरा झाला. हणमंतरावांनाही काय करावे हे

कळेनासे झाले.

“पाह्यलं तुळशे इंजिक्शन तरी दी म्हणायचं ना त्यंला पोराचा कलप तरी गेला आस्ता.”

“म्हणलं ना तात्या, त्यो ऐकतोय कुठं. ह्यो सरकारी दवाखाना हाय म्हणला. इथं नाई झालं आजून ह्या रोगावरचं इंजिक्शन आसं बी म्हणाला त्यो मग म्या तरी काय करायचं व्हतं?”

“म्होरं काय करायचं आता फक्त मी असला म्हातारा. मला काय करता येणार ह्ये. आता तुलाच काय त्ये करायला लागणं तुळशीबाई.” हणमंतरावांनी आपली काळजी व्यक्त केली.

“तात्या, तुम्ही नका घेऊ लई जीवाला लावून. म्या बघते काय करायची त्ये.”

“तुळशे लवकर काहतीरी कराया पाहिजी. नाईत काही येगळीच भानगड व्हायची. एकत आपल्या गावात लमानाची लई बेक्कार भुतं हायेत. एकदा लागली ना जीवच घेत्यात ती.”

“नाई तात्या आपुलं करुन काही तरी” तुळसा म्हणाली.

तेवढ्यात पुन्हा एकदा गण्यानं जोरात किंचाळी मारली आणि या किंचाळीनं शेजारची पन्नाशीतली पारुबाई लगबगीनं काय झालंय ते पाहायला आली.

“तुळशे ये - तुळशे.”

अशा आरोळ्या मारत ती थेट गण्या झोपला होता तिथं येऊन बसली. तुळसाही तिथचं बसली होती.

“तुळशे, काय ओराडलं गं आता?”

“काय माहीत मावशी, एकतर माझ्या प्वाराचं दुखत माव्ह काय घ्यान नव्हतं भायेर. तुमचा आवाज आला म्हणून आले भायेर.” गण्या ओरडलाय हे लपवून ठेवण्यासाठी तुळसा बोलत होती.

“नाई गं तुळशे. मला तुझ्याचं घराकुन आवाज आला गं.”

“हा का?” तुळसानं प्रतिप्रश्न केला.

“तुझे कान कामातून गेले आस्तेन पारे, नीट ऐकायला ना त्यो आवाज. ओढ्यातल्या म्हणसवाट्यातून आला व्हता.” हणमंतरावही खोटं बोलले.

“त्ये जाऊ दे तुळशे त्या आवाजाचं. मला तुला दुसराच ईचारायचं व्हतं.” पारुबाईनं मुळ विषयाला हात घातला.

“ईचाराना मावशी.”

“म्या जी ऐकलंय ती खरं हाई का?”

“काय ऐकलंय तुम्ही?”

“तुझ्या गण्याला भुत लागलंय म्हणुन. ते कार्टे आले व्हते ना

माझ्या नाता बरुबर ते म्हणत होते. नाईतर मला तरी काय माहिती व्हाणार.”

“ये पारे तुला काय करायची नस्त्या पंचाती करून तुव्ह तु पहा ना.” हणमंतरावांनी पारुबाईला चांगलाच फटकारलं.

“थांबा ना तात्या, तुमी गप्प न्हा बरं. पारु मावशीला काही माहिती आस्लं तर त्या सांगत्यानं ना आपल्याला तुळसानं हणमंतरावांना शांत केलं व ती पारुबाईकडे वळाली.

“हा. पारुमावशी मलाबी तसंच वाटतंय; पण भुतं लागलंय का करणी केली कोन्ही तीच कळत नाई ना.”

“आगं येडे करणे नाई न काय नाई. भुतं लागलंय तुह्या गण्याला.”

“तुम्हाला कस्काय कळालं?”

“त्यो अभ्येस करायला जायचा का नाई. त्या वढ्यापासल्या कौठीखाली. तव्हा दरदिशी मला दिसायचा त्यो. आण त्याच कौठीखाली एक लमानाचा माणूस मेला व्हता. आण त्यचंच भुत हाय त्या कौठीवर. त्ये भुत शाळातल्याच पोन्हानला लागतं. आण तीच भुतं गण्याला लागलं आसण.

“आता काय करायचं वो मावशी.” गण्याला भुत लागल्याची खात्री झाल्यावर तुळसानं रडत-रडत पारुबाईना प्रश्न विचारला.

“आता व्हय?”

“हा पारे, आता म्होरं काय करायचं. त्ये तुच सांग.” हणमंतरावांनीही पारुबाईला विचारलं.

“पह्यलं एक कर तुळशे. एक आंडं काळं-पांढरं लावुन उतरून टाक गण्यावन्हुन.”

“आजुन काय करायचं? तुळसानं विचारलं.

“आजुन व्हंय, तळील्याल्या तेलचीचा निवद दाखुन ये त्या लमानाच्या हौद्याला कौठीखाली.”

पारुबाईनं भुताचा प्रभाव कमी करण्यासाठी सल्ला दिला.

“पण निघणं ना वो त्यो हौदनया गण्याच्या अंगातून भायेर.” हे विचारताना तुळसाच्या डोळ्यात पाणी आले.

“तुळशे आज्याबात रडायचं नाई. मी ज्ये-ज्ये सांगण त्ये-त्ये त्वा केलं ना की तुव्हा गण्या नीटच झाला समज.”

“तात्या काय करायचं आता?” तुळसानं विचारलं.

“पारी म्हणती तसंच करू आपुन, गावात भोबाटा नाई झाला पाहिजी.” हणमंतराव उत्तरले.

तुळसा, पारुबाई व हणमंतराव या तिघांचं एकमत झाल्यावर,

पारुबाईनं सांगितल्याप्रमाणं तुळसानं गण्यावरून काळं-पांढरं अंड अतरवून टाकलं. तसेच कौठीवरच्या हौदगाला निवदही दाखवला. तोपर्यंत सूर्य मावळला व ती घरी आली. पारुबाई नाकात तपकीर ओढत बसली होती. गण्याही झोपेतच होता. तोच हणमंतरावांनी पुन्हा विषय सुरू केला.

“पारे आता कस्काय उतरायचं भुत?”

“बल्लाळ माहिती ह्ये का, बाबा बल्लाळ?”

“ह्ये नाव कव्हातरी ऐकल्यासारखं वाटतंय मला.” हळुच हणमंतराव म्हणाले.

“आवो लई-लई मोठा हाये ह्यो बाबा. आख्ख्या मुलकात त्यचा दबदबा हाये.”

“पण त्यो आस्तो कुठं?” तुळसानं विचारलं.

“आपल्या इथुन पंचीस रुपये लागत्येत” पारुबाईनी सांगितलं.

“म्हणजी पारुमावशी तुम्हाला माहीत हये व्हा त्यचं ठाणं.”

“मगं, एका हिसक्यात उतरीन तो गण्याचं भुतं,

लमानाचं आसु दे, कोल्हाट्याचं आसु दे, म्हाराचं आसु दे, वडाराचं आसु दे, कौठीवन्हुलं आसु दे नाईतर आडातलं आसु दे. कोणतंबी भुत बाहेर काढायला त्यो एक नंबरचा वस्ताद ह्ये.” पारुबाईनी बल्लाळ बाबाचं भुतांना उतरविण्याचं ज्ञान पुढे मांडलं.

“पारे कव्हा जायचं मग तिथं?”

“आवो उद्याच्याला गेलं तरी चांगल ह्ये.”

“पण मावशी पैशाचं काय वो?” तुळसानं हळु आवाजात विचारलं.

“पैसे? पैशाची नको लई काळजी करू. तुळशे ह्ये बाबा माह्ये गुरु हायेत. आण ते कुणाकुणबी पैसे घ्येत नाईत फक्त दोन-चार दिस त्यांची शेवा करायला लागणं तुला.”

“पण कस्तूली शेवा कारयची?”

“बाबा जी सांगत्येन ती. पण यक ध्यानात ठेवायचं. त्वा जी शेवा केली ती भायेर सांगायची नाई. नाईतर बाबा पावन व्हतं नाईत. बाबा बल्लाळांची शिष्या असणाऱ्या पारुबाईनी त्यांचा महत्वाचा नियम सांगितला.

“पारे काई का आसाना, तु जा घेवुन तुळशी न गण्या मी माव्ह पघन भाकरी-तुकड्याचं.” असं म्हणुन त्यांनी हणमंतरावांनी बाबा बल्लाळांकडं जाण्याला परवानगी दिली.

तुळसा आपल्या एकुलत्या एक पोरसाठी काहीही करायला तयार होती. म्हणुनच दुसऱ्या दिवशी सकाळीच असणाऱ्या एस.टी.नं बाबा बल्लाळांकडं जायचंय असं तिनं ठरवलं.

बाबा बल्लाळ हा एक नावाजलेला मांत्रिक होता. पाच एकराच्या विस्तीर्ण जागेत त्याचा मठ पसरलेला होता. त्याची कीर्ती ऐकून राज्य शासनाने सर्व शासकीय दवाखाने मोडीत काढण्याचं ठरवलं होतं. त्याऐवजी राज्य प्रशासकीय सेवेसारखी पण जराशी वेगळी राज्य मांत्रिक सेवा नावाची परीक्षा घेण्याचं ठरवलं होतं. यावरूनच बाबांची मांत्रिक विद्या किती थोर होती, याची कल्पना येते.

पण दाभोलकर का कोण मध्ये आल्यानं सरकारला आपला निर्णय बदलावा लागला होता. यामुळे बाबांचा तसेच त्यांच्या उच्च विद्येचा मोठा अपमान झाला होता, यावर जेव्हा त्यांना वर्तमानपत्राच्या प्रतिनिधींनी छेडलं, तेव्हा त्यांनी दिलेलं उत्तर—

“आमच्यामुळं हजारो डॉक्टरांचं उदरनिर्वाहाचं साधन बंद पडायला नको म्हणून आम्ही रस्त्यावर उतरलो नाहीत आणि उतरलोच असतो, तर अण्णा हजारे ज्या जंतर-मंतरवर उपोषणाला बसले होते. त्याच्या तिप्पट जागा आमच्या भाऊबंदांना आणि हितचिंतकांना लागली असती.”

पण अलीकडचे बाबांच्या हितचिंतकांनी दाभोलकरांना स्वर्गलोकी धाडून दिल्यानं त्यांच्या राज्य मांत्रिक सेवेत दाखल होऊन ‘काळ्या दिव्याची गाडी’ मिळविण्याच्या आशा वाढल्या होत्या; पण यावेळेसही त्यांच्या मार्गात त्या पानसरेंनी आडकाठी घातली. यामुळे बाबांचं पित्त खवळलं. त्यांनी तात्काळ आपल्या हितचिंतकांना एकत्र बोलावलं. अन् त्यांची एक सभा घेतली.

“हितचिंतकहो, मी तुम्हाला का बोलवलंय माहीत आहे?”

“नाही” सगळे एकसाथ ओरडले.

“मग तुम्हाला पानसरे माहीत आहे का?”

“हो” पुन्हा मेंढरांसारखे एकसाथ ओरडले.

“तो पानसरे आपल्या रस्त्यात आडवा येतोय.”

“मग” पुन्हा मेंढरांसारखे एकसाथ ओरडले.

“त्याचा काटा काढायचाय” असं बाबा बल्लाळांनी सांगताच सभेत शांतता पसरली.

“कोण काढीन त्या पानसरेचा काटा? दाभोलकरसारखा” बल्लाळांनी पुन्हा प्रश्न विचारला. गेल्या वेळेप्रमाणेच यावेळी कुणीही तयार झालं नाही.

मग बाबा बल्लाळांनी आमिषं दाखविली.

“जो कोणी पानसरेचा काटा काढील त्याला दोन मुली बक्षिस म्हणून मिळतील. तसेच भविष्यात मला मिळणाऱ्या काळ्या दिव्याच्या गाडीवर त्याची ड्रायव्हर म्हणून नेमणूक केली जाईल.”

काही केले तरी कुत्रेच ते. बाबांच्या या लालचें मी मारतो त्याला, मी मारतो त्याला असे आज येवु लागले.

एका आडदांडाने हा विडा उचलून हे काम फत्ते केलं. अन् भविष्यातील काळ्या दिव्याच्या ड्रायव्हरची जागा पक्की केली. तसेच आमच्या मार्गात येणाऱ्यांची हीच गत केली जाईल, असा इशारा दिला होता.

गेल्या पाच-सात वर्षांपासून राज्य मांत्रिक सेवेची तयारी करणारे बल्लाळ बाबा परीक्षा निश्चित होण्याआधीच गुढग्याला बाशिंग बांधून तयार तयार होते. सरकारच्या मार्गातील दोन मैलाचे दगड बाजूला झाल्यानं या सेवेचा अभ्यासक्रम निश्चित करण्यासाठी समिती नेमली होती. अन् या समितीनं या परीक्षेचा अभ्यास जवळ-जवळ पुढीलप्रमाणे निश्चित केला—

पूर्व परीक्षा – २०० गुण (सामान्य आज्ञांच्यानं बरे करणे)

मुख्य परीक्षा – ४०० गुण (२०० गणांचे दोन पेपर)

– पेपर क्र. १ – अंगातील भुताला बाहेर काढणे.

– पेपर क्र. २ – करणी करणे

मुलाखत – १०० गुण (प्लॅचेटद्वारे मृतात्म्यांशी संवाद साधणे)

राज्य शासनाच्या संकेतस्थळावरून बाबांचा सहाय्यक (संगणक अभियंता) राज्य मांत्रिक सेवेचा अभ्यासक्रम उतरून घेऊन आला होता. वाटेतच त्याला पारुबाई व तुळसा-गण्या हे मायलेक भेटले. पारुबाईंशी त्याची ओळख असल्यानं त्यानं त्यांना गाडीत घेतलं व मठात पोहोचला. पारुबाईंना मठाची व्यवस्थित माहिती असल्यानं तिन् तुळसा व गण्याला एका विशेष खोलीत नेऊन बसवलं.

इकडं बाबा बल्लाळांना राज्य मांत्रिक सेवेचा अभ्यासक्रम मिळाला होता; पण त्याकडे पाहून त्यांच्या पायाखालची जमीनच सरकरली. करणी करण्याची अवघड विद्या त्यांना आजपर्यंत माहिती नव्हती, तेव्हा त्याचं कारण होतं. त्यामुळे ते जरा चिंताग्रस्त झाले; पण इतक्यात बाबांच्या खोलीत पारुबाईंचं आगमन झालं. त्याच व बाबांचं गुरू-शिष्याचं नातं होतं. शिष्य गुरूचे आशीर्वाद घेताना सामान्यपणे त्यांचे पाय धरतात. “पारुबाईंनीही बाबांचे आशीर्वाद घेतले; पण त्यांचे आशीर्वाद म्हणजे चुंबन होतं. त्यामुळच बाबांची चिंता थोडी कमी झाली.

“काय मग पारु? लाई दिसानी आलीस? काय आन्हलंय आमच्यासाठी” बाबांनी विचारलं.

“देव्हान्यात तर चला तुम्ही.”

“बरं येतोच तु व्हय पुढं”

एरव्ही शुद्ध भाषा बोलणारे बाबा गावाकडच्या लोकांबरोबर गावठीच बोलत असत. तसेच गेल्या काही दिवसांपासून परीक्षेच्या अभ्यासात व्यस्त असल्यानं त्यांनी फक्त मंत्राची उजळणीच केली होती. म्हणजेच त्यांचा जोरात अभ्यास सुरू होता.

पारुबाईनं त्यांना देवघरात बोलावल्यानं त्यांनी तत्काळ मांत्रिकाचा वेष धारण केला व ते देवघराकडे रवाना झाले. इकडे पारुबाईंनी गण्या व तुळसाला देवघरात आणून बसवले होते.

बाबा देवघरात येताच तिघेही त्यांच्या पाया पडले.

बाबांनी त्यांना बसण्यास सांगितले. अन् त्यांनी गण्याकडे तीक्ष्ण कटाक्ष टाकला.

“महाराज” तुळसा बाबांना काय झालंय ते सांगायला लागली.

“थांब मुली, मला सार माहीत हये” असं म्हणून त्यांनी तिला शांत केलं व गण्याकडे मोर्चा वळविला.

“अजिबात भ्यायचं नाई पोर.” गण्यानं होकारार्थी मान हलविली.

आणि त्यांनी एका मानवी कवटीवर हात ठेवला. एका हातात एक छपटी घेतली अन् क्षणभर ते ध्यानस्त झाले अन् थोड्या वेळात त्यांनी गण्याला प्रश्न केला-

“शाळात जातो का नाई?”

“जातो की”

“कितवीला हाईस?”

“दहावीला गेलोय आता.”

“अभ्यास करतो की नाई?”

“कव्हा-मव्हा” गण्यानं सांगितलं.

“अभ्यास कुठं करतो?”

“कौठीखाली”

“ती कौठ वढ्यात हाय खरं ह्ये का?”

“हा खरं हाए महाराज. वढ्यातच हये ती कौठ” तुळसानं सांगितलं.

“बाई ती कौठ लई खरतार जागा ह्ये. तिच्यावर एका लमानाच्या भुताची वस्ती ह्ये. आण त्याच भुतानी धरलंय तुमच्या पोराला.

“म्हणजे तुम्हाला समदं समाजलं व्हय महाराज.”

“सारं समजायला मला, पण ह्ये भुत लई बेक्कार ह्ये ते लवकर सोडणार नाई पोराला.

“पण याच्यावर काय करावं लागण महाराज?” तुळसानं उपाय विचारला.

बाबांनी पुन्हा डोळे मिटून घेतले. मानवी कवटीला गरगर फिरवलं. वेताचे दोन-चार फटके त्या कवटीवर मारले. काहीतरी उलट-सुलट म्हटलं अन् गण्याचा हात हात घेवून तो बरळु लागला.

“भ्यायचं अजिबात कारण नाई बाई.

तुह्या समद्या अडचणी जाणतो बाई,

तुव्ह पोरगं सान्या खानदानात हुशार हाए बाई,

त्याच्या रस्त्यात ह्यो लमान आडवा आलाय बाई,

त्याच्यापासून लांब न्हावं लागणं बाई.”

“कायमचं लांब न्हायचं का महाराज? पण त्ये कसं जमन वो” तुळसानं अडचण मांडली.

“कायम नाई बाई दर आमुश्याच्या येळी दोन-तीन दिवस लांब न्हावं लागणं बाई.”

“लांब म्हणजी कुठं महाराज?”

“लांब म्हणजी इथं मठात यायल लागण बाई.

तुला एक मतुर देतो बाई.

त्यची उजळणी करण्यासाठी तुला माही शेवा करावी लागणं बाई.

“बरं महाराज” तुळसा म्हणाली.

“पण एक ध्यानात ठेवायचं बाई. तुह्या पोरान्या डोक्याला कातर नाई लावायची बाई. आण तुह्या पोरान्या भल्यासाठी तु माही जी शेवा करशीन. त्यातलं भायेकर काहीच नाई सांगायचं बाई, नाईतर भुत उतरण्याऐवजी चढतच जाईन बाई.

“नो वो महाराज, माह्या पोरान्यासाठी काई पण करीन वो.” तुळसा म्हणाली.

“मग महाराज शेवेला आजपासूनच करा सुरुवात उद्या आमुश्या हायेच.” पारुबाई म्हणाली.

“आजपासून तर आजपासून” बाबा म्हणाले.

“रात्री १२ वाजता या घेवून मग” पण पोराला झोपी लावून या.” बाबांनी पुन्हा जाता जाता सांगितलं.

बाबा तेथून गेल्यानंतर तुळसानं पारुबाईंना विचारलं.

“पारुमावशी शेवा म्हणजी काय करावं लागण वो?”

“तुळशे, बाबा ज्ये सांगत्येन त्ये करायचं.”

“म्हणजी?”

“आगं, बाबांनी पाय दाबायला सांगितला, तर पाय दाबायचा, डोकं चेपायला सांगितलं, तर डोकं चेपायचं एखादा मतुर म्हणायला सांगितला, तर मतुर म्हणायचा. त्वा अजिबात भ्यायचं नाई.”

“आण गण्या” तुळसानं विचारलं.

“गण्या त्वा देव्हान्यात झोपायचं जशी तुही आई तिकडं बाबांची

शेवा करीन तसं त्ये भुत हळूहळू तुझ्या अंगातून भायेर येईन. पारुबाईंनी गण्याला सांगितलं.

“बरं पारुमावशी” तुळसानंच उत्तर दिलं.

त्यानंतर पारुबाईंनी त्या दोघा मायलेकरांना दुपारी चहा-पाणी मिळविण्याची व्यवस्था केली व संध्याकाळच्या जेवणानंतर तुळसाला बाबांच्या सेवेसाठी पाठविण्याची तयारी केली. गण्यासाठी काहीही करण्याची तयारी करून तुळसा बाबा बल्लाळांच्या सेवेला त्यांच्या खोलीमध्ये गेली.

“बाबा महाराज...” तुळसानं बाबांना सावध केलं.

“थांब थोड्या येळ भायेरचं थांब” बाबांनी तुळसाला आज्ञा केली आणि ते खोलीमध्ये कुणाशी तरी बोलू लागले.

बाहेर दरवाजापाशी उभ्या असणाऱ्या तुळसाला त्यांचे सारे बोलणे ऐकु येत होते; पण बाबा मात्र दिसत नव्हते ते बोलणे पुढीलप्रमाणे...

गुरु, मी मांत्रिक सेवा परीक्षा देणार आहे; पण यातील मुख्य परीक्षा पेपर क्र. २ हा पूर्णपणे करणी करणे यावर आधारीत आहे. गुरु या प्रकारचा अभ्यासक्रमात का समावेश केला असावा? बाबांचा आवाज आला.

“बल्लाळ, मला तुझी अडचण समजते. मला माहीत आहे. तुला करणी करता येणं सोडून बाकी सर्व ज्ञान आहे. तुला टायगर मेनन, दाऊद इब्राहीम हे दहशतवादी माहीत असतीलच?” हा दुसराच आवाज तुळसानं ऐकला.

“काय गुरुवर्य, ते दहशतवादी कोणाला माहीत नाहीत?” बाबा म्हणाले.

“बल्लाळ, हे आपल्या सरकारला हवे आहेत; पण काही केल्या मिळत नाहीत ते. माहीत आहे ना तुला?”

“होय गुरुवर्य”

“आणि याच कारणाने या सेवेत दाखल होणारे अधिकारी करणी विद्येने संपन्न असावेत. जेणेकरून या दहशतवाद्यांना आपल्या अनोख्या विद्येचा वापर करून वठी-वठणीवर आणतील नाही तर त्यांचा काटा तरी काढू शकतील.”

“हो, हो, आत्ताशी लक्षात आलं गुरुवर्य”

“आणि बल्लाळ याचा आणखी एक मोठा फायदा आहे शासनाला.”

“कोणता गुरुवर्य?”

“बल्लाळ, समचा चीनसारखा देश आपल्यापुढे जायला लागाल, तर त्यांच्या देशातील महत्त्वाच्या लोकांना करणी करायची.

म्हणजे आपोआप मागे पडतील ते. वत्सा तू चिंता करू नकोस. मी उद्याच काशीवारून तुझ्याकडे निघण्यासाठी रवाना होतो. अन् तुलाही ही विद्या शिकवतो.

“आशीर्वाद असू द्या गुरुवर्य.”

असं म्हणून बाबा बल्लाळांनी मोबाईल बंद करून जवळच असणाऱ्या कपाटात ठेवून दिला व आनंदाच्या भरात तुळसाला सेवेसाठी आत येण्याची आज्ञा केली. आत आल्यानंतर तुळसाला कुणीही दिसलं नाही. बाबा त्यांच्या अलौकिक शक्तीनं कुणाशीतरी बोलत असावेत, असा तिचा समज झाला व बाबा गण्याचं भुतही उतरू शकतील ही खात्री झाली.

त्यानंतर पारुबाईंनी सांगितल्याप्रमाणं तुळसानं बाबा बल्लाळांची हवी. ती, हवी तशी सेवा केली. त्यानंतरच्या दोन रात्रीही मंत्राच्या उजळणीपेक्षाही तुळसा बाबांची सेवाच जास्त करत होती. दिवसभर भुताला बाहेर काढायचे प्रयत्नही बऱ्याचदा होत असायचे. चौथ्या दिवशी बाबांनी त्यांना घरी जाण्याची परवानगी दिली.

घरी आल्याबरोबर हणमंतरावांनी विचारलं...

“तुळशे, होईल ना बरा गण्या?”

“होईन तात्या, पण नऊ खेटी करायच्यात मठात तिनं एवढंच उत्तर दिलं.”

गण्याला काय चाललंय याबाबत काहीच कळत नव्हतं; पण अंगात भुत घुसलंय यावर त्याचा विश्वास होता. अन् त्यामुळेच अभ्यासात आपलं लक्ष लागत नाही, असा त्याचा समज झाला होता.

गण्याची शाळा सुरु होण्यापूर्वी आणखी एकदा तीन दिवस तुळसा बाबा बल्लाळांची सेवा करून आली.

१५ जूनला शाळा सुरु झाल्यानंतर गण्या शाळेत जाऊ लागला, तरी अभ्यासात त्याचं लक्ष लागत नव्हतं; पण एका बाबतीत तुळसाबाई व गण्या दक्ष होते. केसाला कात्री न लावण्याची गोष्ट त्यांनी मनापासून पाळली होती. त्यामुळेच गेल्या तीन महिन्यांपासून केस न कापल्यानं ते चांगलेच वाढले होते. गण्याच्या शाळेत मोठे केस असणाऱ्या मुलांना शिक्षा केली जात असे. त्यामुळेच गण्यालाही शिक्षक ओरडू लागले. म्हणून एक दिवशी गण्या वर्गशिक्षकांना भेटला.

“सर, मला येणी घालून शाळात येऊ देताना?”

“का? केस कापायला पैसे नाहीत.”

“नाई सर, हायते पण...”

“पण काय?” शिक्षकांनी विचारलं.

“नवस केलाय ना माह्या आईनी” गण्यानं खरं कारण सांगितलं.

“नवस-नवस इथं नाही चालायचा. शाळेच्या शिस्तीचा विषय आहे हा. केस कापूनच यावं लागेल, तुला शाळेत.” शिक्षकांनी गण्याला खडसावलं.

“सर, येणी घालून येतो ना पण”

“ही काय धर्मशाळा नाही. तुमच्या मनासारखं वागायला.”

वर्गशिक्षकांनी गण्याला वेणी घालून शाळेत येण्याला परवानगी दिली नाही, म्हणून गण्या थेट मुख्याध्यापकांकडेच गेला.

अन् घडलेला सारा प्रकार त्यांना सांगितला. बाबा बल्लाळांमुळे आपण यातून कसे सावरलोत हे ही त्यांना मुख्याध्यापकांना सांगितलं. अन् त्यांनाही वेणी घालून शाळेत येऊ देण्याची विनंती केली. मुख्याध्यापकांना बाबा बल्लाळांच्या कृपेनच पुत्ररत्न प्राप्त झालं असल्यानं त्यांच्यावर त्यांची अपार श्रद्धा होती.

या प्रश्नाचं निराकरण करण्यासाठी त्यांनी आपली बिनमहत्वाची कामे बाजूला ठेवून या महत्वाच्या विषयावर तत्काळ एक मिटिंग बोलावली. शाळा व्यवस्थापनातल्या प्रत्येक समितीचे प्रतिनिधी या बैठकीला हजर होते. चर्चेला सुरुवात होताच एक-एक आपला मुद्दा पुढे रेटू लागले.

“पुरुषांनी म्हणजे गण्यानं स्त्रियांचं म्हणजे मुलींचं अनुकरण केलं, तर भविष्यात ही खूप मोठी समस्या होवून बसेन.” पहिली स्त्री प्रतिनिधी.

“आज हा गण्या वेणी घालून यायची म्हणतोय, उद्या बांगड्या घालून यायचं म्हणेन. परवा याला पैजण घालावीशी वाटेल. यातून आपल्या संस्कृतीचा मोठा धक्का बसेल.” दुसरी स्त्री प्रतिनिधी म्हणाली.

“उदाहरण म्हणून सांगायला मला थोडीही लाज वाटत नाही. जेव्हापासून भारतीय स्त्रियांनी मुसकं बांधून वावरण्याच्या अतिरेक्यांच्या पद्धतीचं अनुकरण केलंय तेव्हापासून अतिरेक्यांना ओळखणंही कठीण होऊन बसलंय म्हणूनच भविष्यात दूरगामी परिणाम करणाऱ्या या वेणी घालून शाळेत येण्याच्या प्रकाराला माझा पूर्ण विरोध आहे.” असं सांगत पहिल्या स्त्री प्रतिनिधीनं आपलं बोलणं थांबवलं.

हे ऐकुण एका पुरुष प्रतिनिधीनं आपलं ज्ञान वापरण्याचा केविलवाणा प्रयत्न केला.

“अहो, मॅडम, मुलं करतात स्त्रियांचं अनुकरण तर करू द्यात की, आज वेणी घालणारी मुलं उद्या सलवार-कुर्ता घालतील. परवा स्वयंपाक घरात प्रवेश करतील नंतर...”

“आमच्यावर उरावर बसतील, बरोबर ना ढोबळे मास्तर?”

बिचारे ढोबळे मास्तर पहिल्या स्त्री प्रतिनिधीच्या बोलण्यानं निरुत्तर झाले; पण इतक्या वेळे शांतपणे सारं काही ऐकून घेणाऱ्या

एका स्त्री प्रतिनिधीनं तोंड इचकटलं....

“मुलं शालेय जीवनापासून स्त्रियांचं अनुकरण करणार असतील, तर ती भविष्यात त्यांच्या कामाचंही अनुकरण करतील. आज गण्यासारखी मुलं वेणी घालून शाळेत येण्याची मागणी करत असतील, तर त्यांची मागणी मान्य करण्यात यावी, त्याचबरोबर त्याला सलवार-कुर्ता घालून येण्याची सक्ती करण्यात यावी. यामुळे इतर मुलांसमोर तो आदर्श म्हणून उभा राहील. आणि लवकरात लवकर मुलांचा म्हणजेच पुरुषांचा स्वयंपाक घरात प्रवेश होईल.” असं म्हणत त्यांनी आपलं बोलणं थांबविलं.

मुख्याध्यापकांनीही त्या बाईची बाजू घेऊन गण्याच्या वेणी घालून येण्याला परवानगी दिली; पण सलवार-कुर्ता घालून शाळेत येण्याची सक्तीही करण्यात आली.

मुख्याध्यापकांच्या या अनोख्या निर्णयानं शाळा व्यवस्थापना समोर स्वच्छतागृहाचा अनोखा पेच निर्माण झाला.

गण्यानं नेमका कोणत्या स्वच्छतागृहाचा वापर करावा? या प्रश्नाचं उत्तर स्वतः मुख्याध्यापकांनी चाळीशीतल पिकलेल्या डोक्याला अती ताण देवून शोधून काढलं. या अती ताणाचा परिणाम म्हणून की काय त्यांच्या डोक्याला आठ दिवसानंतर आठही केस शिल्लक राहिले नाहीत.

मुख्याध्यापकांच्या सल्यानुसार गण्यासाठी मुला-मुलींची स्वच्छतागृह एका विशिष्ट वेळेसाठी राखीव करण्यात आली. काही दिवसांत तेथे राखीव वेळेच्या पाट्या झळकू लागल्या. ही राखीव वेळेची भानगड काय आहे, कुणाही अतिहुशाराच्या लक्षात आलं नाही.

सलवार-कुर्ता घालून शाळेत जाण्यास गण्यानं सुरुवातीला आढेवेढे घेतलेच; पण तुळसानं गण्याला समजवल्यानंतर तो कसाबसा सहमत झाला व दुसऱ्या दिवशी सलवार-कुर्ता, केसांची वेणी अशा भन्नाट लुकमध्ये शिक्षकांनी त्याचं शाळेत स्वागत केलं.

संपूर्ण शाळेमध्ये गण्याच्या या वेगळ्या लुकीचीच चर्चा सुरु होती.

गण्या एक-दीड वर्षांचा असताना विधवा झालेल्या तुळसानं आपलं शील काचेच्या भांड्याप्रमाणं जपलं होतं. पण एकुलत्या एक लेकरासाठी बाबा बल्लाळांची हवी हवी तशी सेवा करून ती स्वतःच स्वतःच्या ठिक-ठिक-ठिक करून घेत होती.

पाहता-पाहता नऊ अमावस्या झाल्या. गण्या रात्री-अपरात्री ओरडणं बंद झालं. म्हणजेच गण्या पूर्णपणे शांत होवून पूर्ववत झाला. पुढे त्याच्या दहावीच्या बोर्डाच्या परीक्षाही झाल्या. पेपर संपल्यानंतर एक दिवस हणमंतरावांनी गण्याला जवळ बोलून विचारलं.

“पद्दला नंबर येईन का?”

“पहला व्हयं?”

“हा, गेल्या सालासारखा.”

“आता काय माहीत” गण्यानं तोंड फिरवून सांगितलं.

“यायलाच पाहिजीन तात्या, किती रघात आटीलं म्या गण्यासाठी, आण बाबांचा आंगारा पण लावुन आलो व्हतो. आम्ही पेपरआगुदर,” जवळच असलेल्यानं तुळसानं सांगितलं.

“पहला नंबर येणं त्ये काय, आपल्या हातात आस्त व्हयं?” गण्यानं सांगितलं.

“मग कोन्हाच्या हातात आस्त त्ये? तात्यांनी विचारलं.

“तुम्हाला काय करायची त्यचं? असं म्हणून गण्यानं तो विषय तेथेच थांबविला.

तुळसानं गण्यासाठी खूप कष्ट घेतले म्हणून हणमंतरावांनी सुनेची पाठ थोपटली. थोड्याच दिवसांनी दहावीचा निकाल लागला. यात गेल्या वर्षी पहिला आलेला गण्या तीन विषयात नापास झाला. हा धक्का सहन न झाल्याने गण्याने शाळेजवळच असणाऱ्या कोरड्या विहिरीत उडी मारली, तेव्हा त्याच्या जवळच असणारा संभ्या पळतच गण्याच्या घरी गेला.

“तुळसा काकू. ओ तुळसा काकू”

“का रे संभ्या”

“तुमच्या गण्यानं”

“काय गण्यानं?” तुळसानं विचारलं.

“तुमच्या गण्यानं जीव दिला” असं म्हणून त्यानंही भोकाड पसरण्यास सुरुवात केली.

गण्यानं जीव दिला हे शब्द ऐकून सत्तरीतल्या हणमंतरावांनीही जीव सोडून दिला. तुळसाचं तर काळीजच फाटलं. तिचा चेहरा क्षणार्धात कावराबावरा झाला. अन् ती रडत-रडतच शाळेकडच्या विहिरीकडे जाऊन पोहचली. तोपर्यंत विहिरीभोवती जमलेल्या गर्दीनं गण्याला विहिरीतून बाहेर काढलं होतं.

“जीव हाए आजुन” एकानं गण्याचे नाडीचे ठोके पाहून सांगितलं.

“गाडी बोला एखादी”

“गाडी बोलीली, पण त्या तुळशीकडं पैसे हाएत का?” एकानं काळजी व्यक्त केली.

“पैश्याच पहाता येईन. गाडी बोलीली ना पण” एका कावेबाज सावकारानं विचारलं.

“हा बोलील ना, ती पाटलाची गाडी हाए ना गावात तिलास

बोलीलंय.” एकानं सांगितलं.

तेवढ्यात पाटलाची गाडी विहिरीजवळ येवून पोहचली व गण्याला त्यामध्ये टाकण्यात आलं. तुळसाही बसली सोबत कुणीतरी जावंम हणनू कावेबाज सावकारही तुळसाबरेबर दवाखान्यात जाण्यात निघाला. इतक्या वेळ जमलेल्या बायांनी तुळसाला धीर देण्यात कुठलीही कसर ठेवली नव्हती. पण जाता-जाता पारुबाईंनी त्यावर मीठ चोळलं.

“तुळशे लई नको मनावर घेवु, गण्या गेला तर बाबा बल्लाळ तुला सोन्या आन्हुन देईन.”

आधीच मनावर आघात झाल्यानं चिडलेल्या तुळसानं पारुबाईंचा गळा एवढा करकचून दाबला की इतर बायांनी हस्तक्षेप केला नसता तर पारुबाईंनंही जीव सोडला असता.

त्यानंतर डोक्याला गंभीर इजा झालेल्या गण्याला जिल्ह्याच्या मोठ्या दवाखान्यात भरती करण्यात आलं. तपासणीनंतर गण्याच्या मेंदूवर शस्त्रक्रिया करावी लागेल असं निदान डॉक्टरांनी केलं. यासाठीचा खर्च अंदाजे दोन ते अडीच लाख रुपये सांगण्यात आला.

“आता काय करायचं तुळसाबाई एवढे पैसे कशे जमायचे.” सावकारानं तुळसाला विचारलं.

“तुमच्यापाशी हाएत का आत्ता, घरी गेल्यावर देईन.”

“दोन लाख? तुळसाबाई तुव्ह समदं वावारं जरी इकलं ना. तरी नाई मिळायच्ये त्ये. तुला काय चेष्टा वाटली व्हयं.

“मगं काय करायचं? माव्हा गण्या वाचला पाहिजीत वो “आईच हृदय कळवळून बोललं.

“वावरचं ईकायला लागणं तुला. तेव्हा कसेबसे मिळत्येन दोन लाख.”

“पण कुठ ईकायचं त्ये?” तुळसानं केविलवाण्या स्वरात विचारलं.

“तुला काय करायची त्यचं त्वा अंगठा मारायचा कागदावर फकस्त. मी देतो तुला दोन लाख आन्हुन.” कावेबाज सावकारानं कावेबाजपणा वापरलाच.

जमनं की वो. छेते आंगठा. पण गण्या वाचणं ना वो अन् तुळसाच्या डोळ्यात पाणी आले.

कावेबाज सावकारानं तुळसाच्या शेतीच्या कागदपत्रांची काही वेळात जुळवाजुळव केली. जवळच असलेल्या गावातून पैसे ही मागवले व तुळसाचा अंगठा घेऊन तिची सारी जमीन स्वतःच्या नावे केली व दरवाखान्यात पैसे भरले. जमिन स्वतःच्या नावे केली. व दवाखान्यात पैसे भरले. त्यानंतरच गण्याच्या मेंदूवर शस्त्रक्रिया करण्यात आली.

इकडं गण्यानं जीव दिला या धक्क्यानं जीव सोडलेल्या हणमंतरावांची गावकऱ्यांनीच अंत्ययात्रा काढून त्यांना भडग्री दिला. तेव्हा त्या मढ्याला मेल्यानंतरही आपल्या रक्ताच्या तात्यानं भडग्री न दिल्याचं दुःख वाटत होतं.

हणमंतराव गेल्याचं, त्यांच्या अंत्यसंस्काराला जाता न आल्याचं तुळसाला दुःख जरी वाटत असलं तरी ती काहीच करू शकत नव्हती. बिचारी, निराधार तुळसा गेल्या पंधरा दिवसांपासून अतिदक्षता विभागात बेशुद्ध असलेल्या गण्या शुद्धीवर येण्याची आतुरतेनं वाट पाहत होती.

वयाच्या चौदाव्या वर्षीच लग्न झाल्यानंतर गण्या एक-दीड वर्षाचा असतानाच तिचा नवरा तिला विधवा करून गेला होता. गण्या हणमंतराव आणि उदनिर्वाहासाठी तीन एकर शेती एवढ्यातच तिचं सारं आयुष्य एवढ्या दिवस फिरत होतं. पण आता हणमंतरावही गेले होते. अन् शेतीही. उरली होती फक्त एक आशा गण्या शुद्धीवर येण्याची. अगदी कोवळ्या वयापासून संकटामागून

संकट झेलण्याची सवय झालेल्या तुळसाला याचं जरी वाईट वाटत असलं तरी ती खचून गेली नव्हती.

एके दिवशी तुळसा आपल्या पूर्वयुष्याचा विचार करत गण्याच्या पायाशी बसली होती. इतक्यात तिला एक आवाज आला.

“आए...”

हा आवाज ऐकून तुळसा मनोमन आनंदली. अन् धाडकन चक्कर येऊन पडली. ह्या आवाजानं एक-दोन नर्स तेथे धावत आल्या व त्यांनी तुळसाला तपासलं. जेव्हा ती शुद्धीवर आली तेव्हा त्या परिचारीकांनी तिला एक उन्मळून टाकणारा आश्चर्याचा धक्का दिला.

“काळजी घ्या तुळसाबाई स्वतःची. तुम्ही आई होणार आहात...”

(ही कथा स्वरचित असून पूर्णपण काल्पनिक आहे)

श्याम दाताळ

F.Y.B.A.

पुस्तक म्हणजे नेमक तरी काय असतं, काही विचारपूर्वक लिहिलेला शब्दांचा संग्रह, हो ना? आता पुस्तक म्हटलं की लेखक आणि वाचक आलाच, नाही का? मग असं म्हणणं चुकीच नाही ठरणारं की पुस्तक ही अशी कडी आहे की ती लेखक आणि वाचक यांना जोडणारी असते. त्यात महत्वाचं असतं तो म्हणजे विषय. विषय हा लेखक आणि वाचक दोघांच्याही आवडीचा असला की विचार ही जुळतात आणि विचार जुळले की आवड आपोआप निर्माण होते. हो पण मात्र हे प्रत्येक वेळेस होईलच असं नाही. भलेही एखाद्या पुस्तकाचा लेखक एकच असो पण वाचक अनेक असतातच आणि वाचक अनेक म्हणजे विचार अनेक, प्रत्येकाची मते ही वेगवेगळीच.

असं म्हणतात की संवादाचं नातं विचारांशी असते आणि म्हणूनच, you don't open a book, you always open a mind संवाद म्हणजे विचारांची, ज्ञानाची अनुभवांची देवाण घेवाण. आता आपण बोलुयात का? लिखाण आणि वाचनाबद्दल थोड-फार तुम्ही मला सांगा, लेखन हे फक्त पुस्तकापुरतच मर्यादित असतं का? तर मुळीच नाही. वृत्तपत्रे, मॉगझिनस, Reference books विकीपिडिया, ऑनलाईन माहिती, नोटस् किंवा अगदी एखाद्या छोट्याशा कागदावर लिहलेली काही शब्द तेही कुणीतरी लिहणारं असतं.

आणि तो म्हणजे लेखक. लेखक हा एक क्षणात होत नाही. टप्पे असतातच. एखाद्याला लहानपणा पासून लिखाणाची आवड असते, काहीना ती एखाद्या प्रसंगी येते तर काही दुसऱ्यापासून प्रोत्साहित होऊन लिहतात. लेखकाचा प्रवास असतो तो पहिल्यांदा लिहलेल्या शब्दापासून आणि तो प्रवास वाढत जातो. मोठा होत राहतो तो वाचकाच्या सहारे, लेखन कशाशीही निगडीत असो, प्रत्येकाला उद्दिष्ट्ये असतातच आणि मर्यादा पण लेखन म्हणजे जबाबदारीचे काम किंवा संदर्भग्रंथांमध्ये जबाबदारीने लिहावं लागत. वाचकांनी एखाद्या पुस्तकाला चांगली दाद दिली की त्या पुस्तकाच्या आवृत्त्या वाढतात.

आता वाचक हा मुद्दा आहेच. आता हा वाचक आपण ज्यांना म्हणतो. तो वाचन कशासाठी करत असेल ते त्याला त्याचंच ठाऊक, हो पण मात्र काही सामाजिक कारण किंवा उद्दिष्ट माझ्याकडे ही आहेत. आणि ते म्हणजे ज्ञानासाठी वेळ घालवण्यासाठी आवड किंवा छंद, कुणाच्या तरी प्रभावामध्ये, देखाव्यासाठी किंवा कुतूहल/उत्सूकतेपोटी अजून एक विशेष कारण हे ही असू शकत की कुणीतरी आपल्याला एखाद पुस्तक भेट म्हणून देत आणि आपण ते वाचतो. वाचक वाचतांना स्वाभाविकरित्या वाचतो, जसा ज्याचा त्याचा स्वभाव तसे विचार आणि समजून घेण्याची पद्धत. स्वभाव खूप महत्वाचा काही लोक रुढीप्रिय असतात तर काही खुल्या मनाचे, काही जण आधुनिक विचारशैलीचे असतात तर काही पारंपारिक पुराणमतवादी. मला आठवतं लहानपणी आई, आजी-अजोबा यांच्याकडून ऐकलेल्या वाचून घेतलेल्या काही परिकथा थोडे मोठे झालो की मैत्रीचे वेड, मग त्या विषयी काहीही वाचायला आपण नेहमी मोकळे असायचो. मग ती वर्ष जेव्हा प्रेम बंधन, नाती, त्या नात्यांमधील गोडवा आकर्षण या

गोष्टीचं वेड आणि मग त्याबद्दल वाचन तस ती वर्ष आणि ते वाचन सगळच कसं गोड वाटत असते, हो पण मात्र थोडी मोठी झालो की करिअरचे (Career) चे ही वेड आपल्यालाच मग ते आई-बाबांनी अभ्यासाबद्दल वाचायला सांगितलेली पुस्तके जी आपल्याला सगळ्यात बोअरिंग वाटत ती आजही आठवतातच. काही वर्षां नंतर वर्षानंमध्ये आपोआप पुस्तकांचे प्रकार कळत जातात. विनोदी, रहस्यमय, नाट्यविषयक किंवा सांस्कृतिक आणि आवड-निवड तयार राहते. मजा तेव्हा येते जेव्हा पात्र आणि विषय समजतात

कसय ना? पात्रे समजली की डाव समजतो. मग खेळ समजतो तसंच पुस्तक ही समजत जातं. लेखकाबद्दल आवड निर्माण होत पुस्तकामधून लेख, विचार, शब्द आवडले की लेखक आवडीचा होतो. खरं ना? आणि वाचक असो किंवा रसिक, कलाकराची शान त्यांचीच असते.

श्रुतिका पांडे
S.Y.B.A.

शनिवार माझा सांगाती

रविवार म्हटले की लहानमुलांना त्याचे आकर्षण असतेच कारण त्यांना तो पूर्ण सुट्टीचा दिवस, शाळेला सुट्टी व बाहेर फिरण्याची पूर्णपणे मोकळीक या दिवशी त्यांना मिळते. परंतु इतर मुलां प्रमाणे मला रविवारचे आकर्षण कधीच वाटले नाही? त्या उलट शनिवार हा मला अधिक जवळचा व हवाहवासा वाटला. जणुकाही परमेश्वराने माझ्यासाठीच शनिवारची निर्मिती केली असावी. असा वेडा विचार आजही माझ्या मनात येतो व तो का येऊ नये असा उलट प्रश्न मीच स्वतःला विचारतो. कारण माझा जन्मदिवस शनिवारच आहे. त्यामुळे मी त्याला माझ्यासाठी शुभ मानतो.

मी खेडेगावातील प्राथमिक शाळेत शिकत असल्याने गावाच्या देवळाजवळ शाळा भरायची. दर शनिवारी बाहेर मारुती स्तोत्र पठण तर कवायतीचे खेळ, व्यायाम करून घेणे असे अनेक कार्यक्रम असायचे. मला सकाळची शाळा खूप आवडायची. पण ती फक्त शनिवारचीच असे इतर दिवशी दुपारची वेळ असायची. माझ्या शालेय जीवनात एकदा शनिवारी मजेशीर प्रसंग घडला होता. त्या शनिवारी शाळा तपासणी करण्यासाठी तालुक्यातील साहेब लोक येणार होते. त्यामुळे वर्गातील वर्गशिक्षिकेने खेडेगावात त्यांना 'बाई' या नावाने संबोधतात. तर बाईंनी आमच्याकडून जय्यत तयारी करवून घेतली व नंतर त्यांनी मुलांना सांगितले की, "उत्तर देता येत नसेल तरी देखील उत्तर देण्यासाठी हात वर करा." आमचे अडाणीपण व प्राथमिक शाळेची प्रगती दाखवण्याची धडपड त्यामागे होती. व ठरल्याप्रमाणे त्या शनिवारी साहेब लोक आले व त्यांनी वर्गात मुलांना प्रश्न कामगिरी चोख बजावली, हात वर केले. माझा ही हात वर होता त्या साहेबांनी उत्तर देण्यासाठी मलाच उठवले तुला तर मला उत्तर देता येत नव्हते त्यावर साहेबांनी मला विचारले जर तुला उत्तर देता येत नाही तर हात वर का केलास? त्यावर मी निरागसपणे उत्तर दिले की आम्हाला हे बाईंनी करायला सांगितले कारण साहेबांना कळले पाहिजे कि प्राथमिक शाळेची प्रगती खूप आहे. मी दिलेल्या उत्तराने साहेबांनी आमच्या वर्गशिक्षिकेला चांगलेच धारेवर धरले ते रागावले पण त्यानंतर सर्व शिक्षकांमध्ये तो विनोदाचा भाग ठरला. बाईंनी मी जे बोललो त्याबद्दल मला काहीच बोलल्या नाहीत उलट वर्गात 'मूर्ती लहान किती महान' असे त्या

माझ्याबद्दल बोलल्या.

शनिवारचा एक किस्सा असा की योगायोगाने त्यावेळी हनुमान जयंती शनिवारीच आली होती व शनिवारी आम्हा सर्व मुलांना मारुती स्तोत्र पठणासाठी मैदानावर नेले जाई. त्या शनिवारी मारुती स्तोत्र चालू असताना शाळेच्या ३ ते ४ वाने आली. ती वानरे पाहुन मुलांनी आरडा-ओरडा सुरू केला. काहीजण त्या वानरांच्या मागे धावू लागली व त्यानंतर सगळेच वानरे पहायला गेली. शाळासोडून सर्व मुले गावाच्या हद्दीबाहेर त्या वानरांसोबत गेली. शाळा सुरू आहे. हे भान आम्ही विसरून गेलो. पण नंतर सोमवारी त्याबद्दल पन्नास उठावशा व पालकांना बोलवण्याची शिक्षा झाली. वानरांनी आम्हाला प्रसादच दिला जणु. हनुमान जयंती व ती ही शनिवारी यावी व वानराचे दर्शन घडावे हा माझ्या आयुष्यातील दैवीयोगच होता असे मी आजही मानतो.

दर शनिवारी सर्व मित्रांना होऊन, शेतावर जायचे चिंचा, बोरे, बिबुटी, करवंदे, कैप्या, जमा करून सर्वांनी एकत्र बसून खायचे येताना पाणी व जेवणाचे डबे आणून मस्तपैकी वन भोजन कारायचे. आयुष्यात असा आजपर्यंत एकही शनिवार नाही की तो मला आळसवाणा ठरला जसे प्रत्येकाला कोणत्या ना कोणत्या गोष्टीचे आकर्षण असते तसे मला कॅलेंडरमधल्या शनिवारचे आकर्षण नेहमीच राहिले व राहिलं. शनिवार आवडण्याचे अजून एक कारण असे की माझे वडील अतिशय कडक शिस्तीचे मी अभ्यास जास्त करावा असा त्यांचा विचार व दिवसभर नुसते भटकंती करावी व हुडपणा करावा हा माझा पोरकट विचार हे दोनही विरोधाभास असणारे विचार रविवारी एकत्र यायचे कारण वडिलांना रविवारी सुट्टी असल्याने रविवार बंधने घालून ठेवलेला वार असा समज कायम मनात बसला व शनिवार मात्र कायमचे मनात घर करून बसला. योगायोगे हे माझे विचार मी शनिवारीच माझ्या वहीवर मी लिखित केले आहेत...! आहे ना गंमत...!

कु. शिरीष सुनिल देवधर
T.Y.B.A. (History Dpt.)

पाऊस - तिच्या डोळ्यातला

त्या रात्री तो धो-धो कोसळत होता. त्याच्या येण्याचे सर्वजण खूप आनंदी झाले होते. तो येताना ढगांचा गडगडाट, विजांचा कडकडाड, मोरांचे थुईथुई नाचणे, बेडकांचे डरॉव-डरॉव करणे, झाडांचा कुजबुजाट, रस्त्यावरून वाहणारे पाणी आणि पाऊस खाली येताना येणारा आवाज हे सारे मनाला खूप छान वाटणारे होते. सर्व वातावरण आनंदमय झाले होते. पावसाचे आगमन होताच झाडांवर येणारी नवी पालवी, सभोवताल होणारे हिरवे रान जणू काही धरतीने हिरवी शालच पांघरली आहे. नद्या भरभरून वाहत होत्या. शेतकऱ्यांसाठी पाऊस म्हणजे देवच त्याच्यावरच त्यांचे घर चालत असते. परंतु पाऊस कमी झाला तर दुष्काळ पडतो आणि जास्त झाला तर पुरात अनेकांची घरे वाहून जातात. पावसाचे प्रमाण कमी-अधिक झाले असता नुकसानच होते. या आनंदमयी वातावरणात आपली आई धरती कधी त्याला आपल्या कुशीत घेऊ असे तिला झाले होते.

पण या वातावरणात ती मात्र आनंदी दिसत नव्हती. तिचे डोळे आशेने खिडकीतून सतत रस्त्यावर कोणाला तरी शोधत होती. ती अस्वस्थ होती, बिथरलेली होती. किंबहुना घाबरलेली होती. तिच्या हरणासारख्या टपोऱ्या डोळ्यातून सतत अश्रूंचे ओघळ वाहत होते. सर्व वातावरण आनंदी असताना ती एकटीच दुःखी का होती? असं काय दुःख होते तिच्या आयुष्यात. या आनंदमय वातावरणात कोणाही तरुण स्त्रीला या पावसात चिंब-चिंब भिजावेसे वाटेल. मनमुराद या पावसाचा आनंद लुटायचा असतो. पण या सर्वात ती वेगळी होती. डोळ्यातून पाणी वाहत असताना ती तिच्या भूतकाळात हरवून गेली.

किती चांगले दिवस होते ते. तिने L.L.B केले होते. पुण्यातच ती प्रॅक्टिस करू लागली. सर्व काही मजेत सुरू होते. तिच्या करिअरला एक नवीनच दिशा मिळाली होती. आजच्या घडीला वकिल म्हणून ती नावारुपाला आली होती. एक दिवस, तिला स्थळ सांगून आले. घरचे सर्व सुशिक्षित, प्रेमळ, नोकरदार होते. सर्वच खूप समंजस होते. मुलगा चांगला डॉक्टर झालेला होता त्याचीही प्रॅक्टिस व्यवस्थित चालू होती. दोन्ही ठिकाणाहून होकार आला. लग्नाची बोलणी झाली. अगदी थाटामाटात लग्न झाले. ती लग्न झाल्यानंतर खूप आनंदी होती. त्या परिवारात तिला कधीही आई-वडिलांची उणिव जाणवली नाही. सर्वांनीच तिला समजून घेतले. तिला मुलीसारखे जपले. तिला तर अगदी आकाश ठेंगणे झाल्यासारखे वाटत होते. सर्वच सुख आज माझ्या झोळीत पडले आहे. माझ्या आयुष्यात आता सुखच सुख आहे. असे तिला वाटू लागले. यासाठी

ती देवाचे सतत आभार मानत असे.

प्रेमळ नवरा, प्रेमळ सासू-सासरे तिला मिळाले होते. तिची वकिलीची प्रॅक्टिस करायलाही त्यांनी तिला परवानगी दिली. तिला सहकार्य केले, प्रोत्साहन दिले. दोन वर्षांनंतर गोंडस असा मुलगा तिला झाला. यापेक्षा आणखी काय हवे होते तिला. आपल्याला सर्वच सुख मिळाले आहे. हा विचार करून ती मनोमन आनंदी होती. सहज, तिच्या सासू-सासऱ्यांनी तीर्थयात्रेला जाण्याचे ठरवले. ते पावसाळ्याचे दिवस होते. तीर्थयात्रेला जाण्यासाठी आवश्यक ती सर्वच तयारी तिने त्यांना करून दिली. तिने, तिच्या नवऱ्याने, मुलाने आपल्या आजी-आजोबांना तीर्थयात्रेस जाण्यासाठी शुभेच्छा दिल्या. आई-वडील तीर्थयात्रेस गेल्यानंतर मुलगाही लगेच हॉस्पिटलमध्ये गेला. घरी ती आणि तिचा मुलगा असे दोघेचजण होते.

त्या रात्री खूप भयानक धो-धो वादळ वावटळासह पाऊस आला. त्या पावसाने सर्वकडे हाहाकार माजवला. काहींची घरे वाहून गेली. बिल्डिंगच्या पहिल्या मजल्यावर नंतर दुसऱ्या मजल्यावर पाणी शिरले. रस्त्यावर पाणी साचले. रस्त्याची नदी तयार झाल. रस्त्यावरची झाडे उन्मळून पडली. दरडी कोसळल्या, विजे गेली, टेलिफोनचा संपर्क तुटला. या पुरामध्ये अनेकांची घरे वाहून गेली. अनेकांचा संसार मोडला. एका रात्रीत होत्याचे नव्हते झाले. या सर्वात ती सुद्धा होती.

तिने रंगवलेली स्वप्ने, तिचा संसार विखुरला. ओंजळीत ३ वर्षांचे मुलं, त्याचा सांभाळ तिच्या डोक्यावर होता. त्या रात्री ती राहत असलेल्या बिल्डिंगमध्ये पाणी घुसले. सुदैवाने ती ४थ्या मजल्यावर राहत होती. पहिल्या मजल्यावरील, दुसऱ्या मजल्यावरील लोक वर आले होते. तिसऱ्या दिवशी तेथील परिस्थिती नियंत्रणात आली. दोन दिवस तिचा आणि तिच्या नवऱ्याचा संपर्क नव्हता. सासू-सासऱ्यांचा संपर्क नव्हता. अनेक विचारांनी ती घाबरलेली होती. पण जे देवच्या मनात असते तेच शेवटी घडते. त्यात कोणीही फेरबदल करू शकत नाही. किंबहुना तो करण्याचा कोणालाही अधिकार नाही. तिसऱ्या दिवशी तिला कळाले की, तिचा नवरा घरी येत असताना पुरात वाहून गेला. पाणी अधिक नाही हे पाहून तिचा नवरा घराकडे निघाला होता. पण क्षणार्धात होत्याचे नव्हते होण्यास वेळ लागला नाही. तिच्या सासूसासऱ्यांच्या गाडीवर दरड कोसळली आणि ते तेथेच ठार झाले. तिचं संपूर्ण कुटुंब उद्ध्वस्त झालं होतं. तिने या गोष्टीचा कधी विचारही केला नसेल पण तिच्यासाठी ती एक काळरात्र ठरली.

आजही तो दिवस आठवला की, तिच्या अंगावर काटा उभा राहतो. त्या एका रात्रीने तिचा संसार उद्ध्वस्त झाला. लहान मुलाचा सांभाळ आता तिच्या डोक्यावर होता. आता ती त्याच्याकडेच पाहूनच जगत होती. तिच्या मनाला झालेल्या जखमा पुसू पाहत होती पण या अशा जखमा आहेत की त्या कधीही भरून निघू शकत नाही. आज परत पाऊस आला आणि तिच्या आठवणी जाग्या झाल्या. ती आज इतकी वर्षे त्या आठवणी विसरण्याचा प्रयत्न करत होती. पण तरीही ती त्या आठवणी विसरू शकत नाही. म्हणून आज बाहेर आनंदाचे वातावरण असले तरी ती आनंदी नव्हती. परत एकदा तिच्या जखमा ओल्या झाल्या होत्या.

तेवढ्यात तिला तिच्या मुलाचा आवाज आला, “आई, मला जेवायला वाढ ना. मला खूप भूक लागली आहे.” आणि ती चेहऱ्यावर हसू घेऊन तिच्या मुलाला वाढायला निघून गेली.

प्राजक्ता योगिराज निकुरे
MCOM - I

अशी माझी माय हाय

अशी माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥१॥

सुरकुतलेले अंग तिचे
फाटलेले ओठ,
उपास-तापास करून झालेले
पाठीसमाज पोट,
शेजारी बसून बजावलं तिला
'तू आमच्यासाठी उपास करनार नाय'
पण ऐकनार कशी
कारण ती माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥१॥

दुसऱ्यांसाठी राबणार ती, आपल्यासाठी झुरणार,
लेकरांना काही कमी पडलं तर
तीळ-तीळ तुटनारी
तिला कमी पडल्याची मात्र कधी
तक्रार करनार नाय
कारण ती माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥२॥

भेगाळलेल्या टाचा तिच्या सर्व सांगून जातात
पण डोळ्यातले अश्रू मात्र लपूनच रहातात
सकाळी उठून बघतो तर उशी ओली दिसते
कारण रातभर माय वेदनेनं रडलेली असते
अशा जखमांवर लावायला
औषध कधी मागनार नाय
उगीच पैसे जातील याची भीती तिला हाय
कारण ती माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥३॥

खरं तर चुकलं सगळं देवाकडून
दुःखाचं ताट त्यानं दिलं तिला वाढून
तेही गप-गुमान गिळत आहे
इतकं दुःख तिच्याच वाट्याला ???
देवा तुला थोडी लाज-बिज हाय का नाय ?
आरं ती माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥४॥

खूप केलय तिनं माझ्यासाठी,
म्हणूनच जगनार फक्त तिच्यासाठी
तिचं दुःख संपविल्याशिवाय
गप्प बसनार नाय
ती दुःखात असलेली मला जमनार नाय
कारण ती माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥५॥

पांग तिचं फेडनार सारं
स्वप्न करनार पुरी
देव सुद्धा बघंन अन् बघंन दुनिया सारी
वचन देतो तुला माय
दुःखाची झळ तुला लागू देनार नाय
कारण तु माझी माय हाय
दुधावरली साय हाय ॥६॥

शुभम बी
F. Y. B. A.

क्या सॅटेलाईट चैनलसे बच्चों की मासूमियत समाप्त होगी?

एक समय पहले तक जब टेलिविजन पर मनोरंजन के नाम पर समाचार यं फिर दिन में एक समय गानों का कार्यक्रम प्रसारित होता था, उस समय शायद ही किसी ने यह कल्पना कि होगी की बदलते समय के साथ-साथ मनोरंजन के क्षेत्र में इस हद तक विस्तार हो जाएगा कि आपके लिए यह निर्णय लेना भी मुश्किल हो जाएगा कि आप कौनसा प्रोग्राम देखना चाहते हैं। टेलीविजन चैनलों में विस्तार होने के साथ प्रसारित होनेवाले कार्यक्रमों की विषय वस्तु में भी कई तरह के प्रयोग किए गए। सूचना प्रधान कार्यक्रमों से लेकर सास बहू सीरियल तक लगभग सभी विषयों को कार्यक्रमों का रूप देकर प्रसारित किया जा चुका है। प्रायः देखा गया है कि टेलीविजन पर आनेवाले कार्यक्रमों का व्यक्ति के मस्तिष्क पर इतना गहरा प्रभाव पड़ता है कि वह स्वयं की सीरियल के पाकि साथ जोड़कर देखने लगता है। विशेषकर महिलाएँ तो संवेदनशील दृश्यों में रोना तक शुरू कर देती हैं। सीरियल की नायिका की तरह कपड़े पहना और सजना-संवरना भी उन्हें बहुत पसंद होता है।

एक नए अध्ययन के अनुसार रियलिटी शो में दिखाई जानेवाली कहानी और विषय वस्तु में युवाओं विशेषकर युवा लड़कियों के व्यक्तित्व और मानसिकता पर बहुत गहरा प्रभाव डालती है। अमेरिका के गर्ल्स स्काउट्स रिसर्च इंस्टिट्यूट द्वारा किए गए इस सर्वेक्षण में लगभग ११,००० लड़कियों को शामिल किया गया। इस अध्ययन के लड़कियों की भावना और मानसिकता में बहुत अधिक अंतर होता है। इस संस्थान की मुख्य शोधकर्ता किम्बरली साल्मण्ट का कहना है कि युवा लड़कियाँ रियलिटी शो में दिखाए जानेवाले घटनाक्रम को सही मान लेती हैं और अपने जीवन की उसी दृष्टिकोण से देखने लगती हैं।

टिभी पर हिंसा के कार्यक्रम देखनेवाले बच्चों की मानसिकता पर हिंसा ही छाई रहती है। इससे उनके व्यवहार में तब्दीली आना स्वाभाविक है। काल्पनिक दुनिया का असल जीवन में ऐसी दखल अंदाजी निश्चय ही घातक है। हाल में आई एसी चैम की एक रिपोर्ट के मुताबिक टेलीविजन कार्यक्रमों में बढ़ती अश्लीलता और आपत्तिजनक शब्दों के प्रयोग ने अभिभावकों की नींद उड़ा दी है। एसिचैन की इस रिपोर्ट में कहा गया है कि

६ ते १७ साल कि आयुवर्ग के ज्यादातर बच्चे एक हप्ते में कम से कम ३५ घंटे से ज्यादा टीभी से चिपके रहके हैं। वही ज्यादा टीवी देखने से इन बच्चों के स्वभाव में बदलाव आ रहा है। बच्चों की मनोवृत्ति बदल रही है। और उनमें हिंसक प्रवृत्ति में भी इजाफा हो रहा है।

एसीनैम के इस सर्वेमें तीन हजार अभिभावकों और दो हजार अल्पवयस्कों के लिया गया है। सर्वेमें ९० प्रतिशत अभिभावकों ने माना है कि टीवी कार्यक्रम बदतर हो जानेवाले हैं। साथ ही इमोशनल अत्याचार, डेट, ट्रेप, जैसे कार्यक्रमों में फूहडता परोसी जा रही है जिन्हे आजकल के बच्चे बड़े चाव से देखते हैं। वही ऐसे कार्यक्रमों की भेडचाल बढ़ती जा रही है। इस वजह से ६५ प्रतिशत अभिभावक टीवी कार्यक्रमों पर नए नियम बनाए जाने के पक्ष में हैं।

एसीचैम ने ये सर्वेदिल्ली, मुंबई, गोवा, कोची चेन्नाई, हैदराबाद, इंदौर, पटना चंडीगढ़ जैसे बड़े शहरों में किया है। हाल ही में सिस्टल (वाशिंगटन) के विशेषज्ञों ने ६०० से ज्यादा बच्चों की टीवी देखने की आदतों का जायजा लिया। विशेषज्ञों को पता चला है कि जो बच्चे अधिक टीवी देखते हैं वे ज्यादा हिंसक होते जा रहे हैं। टीवी पर हिंसा के कार्यक्रम देखनेवाले बच्चों की मानसिकता पर हिंसा ही छाई रहती है। बच्चे टीवीपर आनेवाले अपने पसंदीदा कार्यक्रमों को देखने के बाद हुबहुब वही करने की कोशिश करते हैं जिसे वे अपने रोल मॉडल को टीवी पर करता हुआ देखते हैं। भले ही टीवी पर परोसे जानेवाले कार्यक्रमों के प्रसारित होने से पहले बता दिया जाता है कि जो कुछ भी कार्यक्रम के दौरान दिखाया जा रहा है। वह सब काल्पनिक है, लेकिन ये बच्चे इन कार्यक्रमों को हकीकत के रूप में ही देखना और जीना पसंद करते हैं।

अध्ययन में यह भी पता चला है कि दस साल से कम उम्र के ४ प्रतिशत बच्चे अपने माता-पिता से मारपीट करनेसे भी गुरज नहीं करते। यदि बच्चों की कोई बात नहीं मानी जाए लो वे अपने माता-पिता के प्रति बहुत हिंसा और उग्र हो जाते हैं। बच्चों की इस उभरती तस्वीर को लेकर मनोवैज्ञानिकों ने अभिभावकों को भी सचिंत किया है। मौजूदा दौर में अधिकांश लोग छोटे परिवार की तबज्जो दे रहे हैं। आज परिवारों में एक या दो बच्चों का चलन बढ़ रहा है। इस वजह से बच्चों को दुलार-प्यार

मिलता है और वे जिद के चलते अपने माता-पिता पर हावी होते जा रहे हैं। अपनी जिद पूरी करवाने के लिए वे किसी भी हद तक जाने को तैयार रहते हैं। इसलिए माता-पिता को चाहिए कि बच्चों की अत्याधिक टीवी देखने की आदतों पर गंभीरता से लगाम लगाएँ।

वारबर्टन का कहना है कि ऐसे दृश्यों के बाद बच्चों के व्यवहार में आक्रमकता आ जाती है और वो हिंसा के प्रति असंवेदनशील हो जाते हैं। उन्हें दुनिया जरूरत से ज्यादा खराब लगने लगती है। जिन बच्चों ने टीवी पर हिंसा देखी है उनके दिमाग का चुंबकीय अनुनाद उन्हें बच्चों की तरह होता है, जिन्होंने हिंसा के असली दृश्य देखे हैं। वारबर्टन के मुताबिक इंसान का दिमाग मिडिया टीवी और सच्ची घटनाओं के बीच अंतर करवाने में बहुत समर्थ नहीं है। इसलिए हमें सभी तरह की मीडिया के एकही तरह के असर देखने की मिलते हैं।

बच्चे मासूम होते हैं, जो नहीं जानते हैं कि अच्छा बच्चा क्या होता है। और गंदा बच्चा क्या होता है। बचपन भेद नहीं जानता है, मगर माता-पिता हैं जो भेद जानते हैं। मासूम दिलों - दिमाग से भेद भरते हैं और अपने बच्चे को जब अच्छा बेटा, राजा बेटा की फ्रेम से अनफिट होते देखते हैं, तो उसके सामने-बिगड रहा है। “बिगडकर धूल हो गया है” इतनी बार दोहराते हैं कि बच्चे भी खुद को बिगडा हुआ मानकर बिगडने की राह पर चल देता है। फिर कई बार जब बच्चा गंदा बच्चा, बिगडा घोषित हो जाता है। तो फिर गली, मोहल्ला, कॉलोनी सीसाइटी और अंततः कानून की नजर में भी यही बच्चा, बदमाश, शातिर बदमाश और जघन्य अपराधी तक बन सकता है।

स्कूल परिसरों, खेल के मैदानों और बगीचों में खेलते हुए मासूम बच्चों की मुस्कानों को गौर से देखिए और इनमें तलाश किजिए कोई भावी अपराधी। एक भी बच्चे में आपको अपराधची नहीं मिलेगा। उनके जीवन की भावी परिस्थितियाँ उन्हें अपराधी बना देती हैं। उन्हें मिलने वाली उपेक्षाएँ, प्रताड़नाएँ उन्हें अपराधी बना देती हैं।

दर असल किशोर आयु तक का कोई बच्चा गंदा बच्चा नहीं होता है। फिर चाहे वह किसी पॉश कॉलनी में रहनेवाला बच्चा होया फिर किसी झोपडपट्टी में पलनेवाला बच्चा हो। मगर अभिभावकों की मानसिकता मासूम बच्चों में अच्छा बच्चा और गंदा बच्चा तय कर देती है।

चंचल और शरारती बच्चे दरअसल गंदे बच्चे की निशानी नहीं होते हैं। चंचलता, जिद और शरारत तो बचपन की

स्वाभाविकता होती है। हमें भगवान श्रीकृष्ण के बालरूप की चंचलता भाती है। उनकी माखन चोरी सुहाती है और चंद्र खिलोना लेने का जिद मोहित करती है। मगर यही बात किसी मासूम में हो तो उसे गंदा बच्चा घोषित कर दिया जाता है।

टीवी आने से पहले बच्चों के माता-पिता काम धंदे से लौट कर बच्चों को पढ़ते थे पर अब घर आते ही वे टीवी से चिपक जाते हैं। साफ कहते हैं कि बच्चों को पढ़ाने की फुर्सत ही कहाँ मिलती है। कि बच्चों को पढ़ाने के लिए ट्यूटर लगा दिए जाते हैं। इस तरह से ट्यूटरों और कोचिंग सेंटर वालों के लिए रोजगार के अवसर बढे हैं। आज जो हर गली मोहल्ले में ट्यूणन और कोचिंग सेंटर खुले हैं, इनके पीछे टीवी का बहुत बड़ा योगदान है। लगे हराथ यह भी उल्लेख कर दूँ कि मां बाप जब बच्चों को पढ़ाया करते थे तो बच्चों की पिटाई भी खूब किया करते थे। आज भला कौन ऐसा ट्यूटर होगा जो बच्चों की पिटाई कर अपना व्यवसाय चौपट करना चाहेगा? टीवी ने और भी स्तरों पर कर्स क्रांतिकारी काम किए हैं। टीवी धारावाहिकों ने लोगों में विश्वास जगाया है कि इश्क की उम्र नहीं होती। जीवन के किसी भी मोड़ पर प्रेमिका मिल सकती है। साठ साल के आदमी के भीतर भी यह यकीन पैदा हुआ है कि एक प्रेम प्रसंग उसका इंतजार कर रहा है। उसके भीतर जवान होने की चाहत बढ गई है। देखिए आज पुरुष ब्यूटी पार्लरों कि संख्या कितनी बढ रही है। आज के लोगों में गजब का आशावाद पैदा हुआ है जबकि पहले के लोग तो नौकरी से रिटायर होते ही अपने को जिंदगी से रिटायर समझने लगते थे।

समझ में नहीं आता कि हमारे देश के कुछ बुद्धिजीवी टीवी का विरोध क्यों करते हैं। उन्हीं के प्रभाव में आकर कई लोग अपने घर से केबल कनेक्शन कटवा देते हैं। उन्हें लगता है कि बच्चे टीवी देखकर बिगड जाएँगे। वे दरअसल टीवी के लाभ से परिचित नहीं हैं। इन्हे पता नहीं कि टीवी का हमारी अर्थव्यवस्था में हमारे सामाजिक जीवन में कितना बड़ा योगदान है। भाई, मुझे तो टीवी के फायदे ही फायदे नजर आते हैं। आज के जमाने में रोजगार उपलब्ध कराने से बड़ी देश सेवा और क्या हो सकती है। टीवी आज प्रत्यू और अप्रत्यक्ष दोनों तरह से लोगों की बड़ी संख्या में रोजगार उपलब्ध करा रहा है।

टीवी के चैनलों की संख्या सैकड़ों में पहुँच गई है। हर चैनल पर दिन भर कोई न कोई कार्यक्रम आता ही रहता है। इन कार्यक्रमों में न जाने कितने नायकों, खलनायकों, नायिकाओं खलनायिकाओं, अतिरिक्त कलाकारों आदि को काम मिला हुआ है। इसी प्रकार हर कार्यक्रम के निर्माता, निर्देशक, स्क्रिप्ट राइटर, स्पॉट बॉय, कैमरा, मैन, ड्रेस डिजाइनर आदि तमाम

लोगों को काम मिला हुआ है। २४ घंटे चलनेवाले समाचार चैनलों में भी संवाददाताओं, कैमरामैन, समाचार वाचकों से लेकर न जाने कितने लोगों को रोजगार मिला हुआ है। टीवी ने विज्ञापन उद्योग को नई गति दी है। विज्ञापन उद्योग के विस्तार

से मॉडलों, विज्ञापन एजेंसियों, विज्ञापन लेखकों, कैमरामैनो फोटोग्राफरों आदि को रोजगार मिला हुआ है।

गौरी सुभाष रंगडे

M.com -I

स्टार्टअप इंडिया

लोकसत्तेच्या 'ब्लॉग बॅचर्स' स्पर्धेतील बक्षीसपात्र लेख

पंखांत बळ असणाऱ्या, स्वप्न पाहणाऱ्या आणि ते प्रत्यक्षात उतरवण्यासाठी आसुसलेल्या युवा वर्गासाठी स्टार्टअप इंडिया म्हणजे आशेची भरलेली पोतडीच... ज्यांना काहीतरी करायचं आहे, करून बघायचं आहे आणि अंगातल्या उर्मी आणि उर्जेला नवकल्पनेची जोड देऊन भरारी घ्यायची दुर्दम्य आकांक्षा असणाऱ्या प्रत्येक तरुणाला एक आशेचा किरण आहे. भारतीय अर्थव्यवस्था ही देशांतर्गत मागणीवर आधारित अर्थव्यवस्था आहे. जोपर्यंत अंतर्गत मागणी वाढणार नाही तोपर्यंत भारतीय अर्थव्यवस्थेला गती प्राप्त होणार नाही. भारताला निर्यातीवर अवलंबून राहता येणार नाही. म्हणजेच देशांतर्गत पातळीवरच अशा काही उपाय योजना कराव्या लागतील त्यातून विविध क्षेत्रातील मागणी वाढेल व त्याद्वारे त्या क्षेत्रातील उद्योगात चालना मिळेल अशी अपेक्षा आहे. सध्या पारंपारिक उद्योग विस्तारू शकत नाहीत आणि नवीन रोजगार संधी सुद्धा निर्माण करू शकत नाहीत कारण त्यातले बरेच उद्योग कर्जबाजारी आहेत. त्यामुळे पारंपारिक उद्योग आणि रोजगार निर्मितीचे वर्णन बदलणे अत्यंत गरजेचे आहे. नोकऱ्या शोधणाऱ्यां ऐवजी नोकऱ्या निर्माण करणाऱ्यांची संख्या वाढणं व वाढवणं हेच त्यावरचे उत्तर आहे. इतरांवर अवलंबून न राहता स्वतःच्या पायावर उभे राहण्याची इच्छा आणि कृतीच नवभारताला खऱ्या अर्थाने

उभारी देणार आहे. 'स्टार्ट अप' इंडियासाठी तंत्रज्ञान व नव्या कल्पनांमुळे अनुकूल वातावरण तयार होत आहे हे करे असले तरी हा प्रवसा सुसह्य मात्र नक्कीच नाही. नफ्यावरील प्राप्ती करातून सुरवातीचे ३ वर्ष सूट, १० हजार कोटी रुपयांचा स्वतंत्र निधी आणि कामगार व पर्यावरण विषयक कायदांच्या बडग्याऐवजी स्वःनियमन हे सरकारने जाहीर केलेले नवे उपाय नव्या उद्योगांना नक्कीच आकर्षक वाटणारे आहेत. शिवाय जे नवे उद्योग ४ वर्षांहून कमी काळापूर्वी सुरू झालेले असतील, ज्यांची उलाढाल २५ कोटीहून कमी असेल, जे नव्या कल्पनांचा व उत्पादनाचा विकास व व्यापारीकरण करत असतील जे आपल्या सेवा व उत्पादनासाठी नवीन तंत्रज्ञानाचा आणि बौद्धिक संपदेचा उपयोग करीत असतील असेच नवे उद्योग व सवलतीला तसेच मदतीला पात्र असतील, सरकारकडून अत्यंत धीम्या गतीने हिरवा कंदील मिळतो व जेव्हा सरकारी महसूल कमी मिळण्याचा विषय असतो तेव्हा तर ही गती आणखीनच मंदावते असा पूर्वानुभव आहे.

शिवाय ज्या गोष्टींसाठी या सवलती व मदत मिळेल त्याचे वर्गीकरण करताना या महत्वाच्या क्षेत्रात खरे तर उद्यमशीलतेला प्रोत्साहन देण्याची गरज आहे. त्याकडे दुर्लक्ष होत आहे. ते क्षेत्र म्हणजे 'सामाजिक क्षेत्र' साधने आणि पायाभूत सुविधांच्या कमतरतेमुळे आरोग्य सेवा आणि शिक्षण यासारख्या क्षेत्रांचा विकास खुंटतो हे सर्व मान्य सत्य आहे. तसेच विज्ञान भवनातील कार्यक्रमांला उपस्थित असणाऱ्या 'नोकरशहानी' आखलेला हा आकर्षक कार्यक्रम जिल्हा आणि अन्य पातळीवर देशभरात कसा राबविला जातो यावर त्याचे यशापयश अवलंबून असणार आहे. अनेक संधी घेऊन येणारा प्रकल्प अशी याची धारणा सर्वसामान्यांमध्ये होत असली तरीही अनेक आव्हानांना सामोरे जावयास लागणार आहे.

माहिती उद्योग स्टार्टअपसाठी उद्योजकांचा वयोगट प्रामुख्याने १९ ते २८ वर्षे लक्षात घेत शिक्षण पद्धतीमध्ये स्टार्टअप संकल्पना विकास आणि त्याची व्यवसायिक वैधता तपासणी प्रक्रिया उपलब्ध करण्याचे मोठे आव्हान आहे. शाश्वत व दीर्घकाळ मुदतीचा व्यवसाय स्टार्टअपद्वारे उभारणीसाठी प्रारंभीच्या काळात भांडवली गुंतवणूकदारांची उपलब्धता आणि स्टार्टअप प्रक्रियेतील सहभागासाठीची यंत्रणा आजही आपल्या देशात मोठे आव्हान आहे. माहिती तंत्रज्ञानातील नवीन उद्योगांची पायाभरणी करणे गरजेचे आहे. आपल्या देशात अनेक माहिती तंत्रज्ञानामधील नामवंत

कंपन्या पूरक सेवा क्षेत्रात काम करत असल्याने स्टार्टअप विकासामध्ये या कंपन्यांच्या सहभागासाठी अनेक मर्यादा आहेत. माहिती तंत्रज्ञानातील लघु उद्योजकांना फायदा करून देण्याची यंत्रणा तयार होणे आवश्यक आहे. आघाडीच्या आय.टी. कंपन्यांनी त्यांच्या उत्पादनला पूरक अशा नवसंकल्पना उत्पादकांसाठी 'संकल्पना विकास प्रयोगशाळा' तयार करणे आवश्यक आहे. स्टार्ट अप योजना विकासासाठी टेक्नोलोजी व्यासपीठाची उपलब्धता व त्याद्वारे विकसित झालेले उत्पादन हे मॉडेल स्वरूपात उद्योजकांपुढे प्रशिक्षणासह आणणे स्थानिक बाजारपेठेशी निगडीत न राहता तंत्रसाक्षरतेवरती विकसित करणे ही काळाची प्रमुख गरज आहे. क्लाउड स्टोरेज, वेबस्केल आय.टी.३, डी, प्रिंटिंग, डायव्हरसिटी आदी. क्षेत्रात स्टार्ट अपची प्रचंड गरज भासत आहे. वेगाने बदलणाऱ्या तंत्रज्ञानाची दिशा आणि त्यामध्ये वर्चस्व प्रस्थापित

केलेल्या कंपन्यांना आवश्यक पूरक स्टार्टअपची यंत्रणा उपलब्ध करून देणे हा स्टार्टअप विकासासाठीचा राजमार्ग असेल.

माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रामध्ये होणारे सातत्याने बदल 'आयडीएशन', 'इनोव्हेशन', 'व्हॅलिडेशन' आणि 'न्यू प्रोडक्ट डेव्हलपमेंट' या चतुःसूत्रीवर होऊ शकतो. त्यासाठी स्टार्टअप या प्रकल्पातील ॲक्शन प्लॅनच्या अनेक तरतुदींमध्ये काळानुसार अनेक बदल गरजेचे आहेत. माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात होणारे चढ उतार ही स्टार्टअपचे आयुष्य ठरवण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावणार आहेत. त्यामुळेच तंत्रज्ञान विकासाची सर्व समावेशक आवश्यकता तपासूनच मार्गक्रमण करणे ही येत्या काळाची गरज आहे...!

सागर गावंड

रविवारची सुट्टी

भारतात ब्रिटिश सत्ता असतानाची गोष्ट. रविवारच्या सुट्टीसाठी संघर्ष केला तो महाराष्ट्रातील नारायण मेघाजी लोखंडे यांनी.

नारायण मेघाजी लोखंडे यांचा जन्म सन १८४८ मध्ये महाराष्ट्रातील ठाणे याठिकाणी झाला. आजपासून १२५ वर्षांपूर्वी नारायण मेघाजी लोखंडे यांच्या संघर्षातून रविवारच्या सुट्टीचा हक्क मिळाला.

मागील वर्ष सरकारने लोखंडे यांच्या नावाने टपाल तिकिट काढले तेवढेच त्यांचे स्मरण लोकांमध्ये राहण्यासाठीच! महात्मा जोतिबा फुले यांच्या विचारांनी प्रेरित झालेले नारायण लोखंडे यांनी मुंबईत कामगार चळवळीची मुहूर्तमेढ रोवली.

पूर्वी ब्रिटिशांच्या काळात कारखान्यांमध्ये काम करणाऱ्या कष्टकऱ्यांना आठवड्याभरात एकही सुट्टी मिळत नसे ही त्यांची परिस्थिती पाहून नारायण मेघाजी लोखंडे यांनी आंदोलनाला सुरुवात केली.

नारायण मेघाजी लोखंडे यांनी १८८४ मध्ये मुंबईत बॉम्बे मिल हँडस असोसिएशन'ची स्थापना केली. तो भारतातील पहिली कामगार संघटना मानली जाते. नंतर त्याच काळात स्थापन झालेल्या फॅक्टरी कमिशनला नारायण लोखंडे यांनी हजारो कामगारांच्या स्वाक्षऱ्यांचे आचरण घेऊन सार्वजनिक सुट्टी व इतर महत्त्वाच्या मागण्याही मान्य करण्यास ब्रिटिश सरकारला भाग पाडले.

२३ सप्टेंबर १८८४ रोजी लोखंडे यांच्या नेतृत्वाखाली कामगार संघाची पहिली बैठक घेण्यात आली, त्या बैठकीमध्ये साप्ताहिक सुट्टी आणि रोजच्या कामात अर्ध्या तासाची सुट्टी या मागण्या निश्चित मांडण्यात आल्या.

ब्रिटिश अधिन्यांनी प्रथम या मागण्यांकडे दुर्लक्ष करत गेले नंतर मात्र मिल कायद्यांतर्गत नारायण लोखंडे यांच्या मागणीची दखल घेतली गेली.

२४ एप्रिल १८९० रोजी लोखंडे यांनी हजारो मिल कामगारांचा मोर्चा काढला. अखेर याच मोर्चाची दखल घेत १० जून १८९० रोजी मिलमालकांनी सभा घेऊन व विचारविनिमय करून रविवारच्या सार्वजनिक सुट्टीची मागणी मान्य केली.

भारतात रविवारची सुट्टी सुरू होऊन आता सुमारे सव्वाशे वर्षे झाली. १० जून १८९० याच दिवसापासून रविवारची सुट्टीची अंमलबजावणी झाली.

रविवार म्हणजे रोजच्या कामगारांचा सुट्टीचा कर्मचाऱ्यांचा सुट्टीचा दिवस. काम करणारे लोक रविवारची सुट्टी मजेत घालवतात ते या समाजसेवक नारायण मेघाजी लोखंडे यांच्यामुळेच!

अर्चना कुंडलिक निमसे

T.Y.BCA

संस्कृती

Rainbow of Culture

मी आणि माझा आदिवासी समाज

(माडिया आदिवासींच्या जीवनाचा सांस्कृतिक वेध)

(हा लेख विनोद आत्राम या आदिवासी विद्यार्थ्याने लिहिला असून, त्याच्या लेखाच्या मूळ भाषिक सौंदर्याला बाध्यता येऊ नये म्हणून त्यात शुद्ध लेखनाचे अथवा वाक्य रचनेचे बदल केलेले नाहीत - संपादक)

प्रस्तावना :

जय जोहरा आदिवासी समाजाचा विषयी लिहताना मला आनंद होता आहे की, मी पण एका आदिवासी आहे. ह्या आदिवासीचे जीवन विषय व त्याचे दैनंदिन कार्य विषयी त्याचे संस्कृती विषयी आणि आजच्या युगात त्याचे जीवनक्रम कसे आहे ह्या विषयी मी लिहीत आहे.

● माडिया समाज :

स्वातंत्र पूर्वी काळपासून या समाजाचं जीवन विषयी एक वेगळेच अनुभव आपल्याल दिसून येतो. डोंगर-दऱ्यामध्ये राहणारे हे समाज त्या वेळी त्याच्या जवळ राहण्यासाठी पक्के घर पण नव्हते. दररोज त्यांना आपली भूक मिळवण्यासाठी अन्न पण भेटत नव्हते. अशा

परिस्थितीमध्ये ह्या समाजाचे जीवन घडले. त्यांना आपल्या समाजबद्दल गर्व आहे कारण त्याच्या चालीरीती ही पूर्वी पासूनच वेगळी संस्कृती निर्माण करते.

● लोकजीवन :

पूर्वी काळत आदिवासी समाजाच्या जीवन हा काही मर्यादित क्षेत्रापूर्ता होता. त्यांना त्या क्षेत्रामध्ये राहून जीवन जगणे हे त्यांना आनंद वाटत होते. त्यावेळी त्यांच्या राहणीमान हे सुधरित नव्हती. त्यावेळी त्यांच्या घरे ही मातीपासून बनवालेली होती. पाऊसाच ऋतू मध्ये तर त्यांचे घरे ही कोसळून खाली पडत असे.

ह्या समाजामध्ये राहणार प्रत्येक व्यक्ती ही शाहरी भाग पासून दूर राहता असे. त्याच्या वस्ती पर्यन्त पोहचणे हे त्यावेळी काठीण

होता. ह्या समाजाच्या वस्ती पर्यन्त जाण्यासाठी मुख्य रस्ते नव्हते, त्या वेळी मिलो दूर पायी चालता जात होते.

पूर्वी ह्या लोकांनी जेवणासाठी खूप कष्ट करवे लागता होते. माझे आजोब सांगत की, 'प्रत्येक वर्षी प्रत्येक गावमध्ये राहून अत्यंत बिकट परिस्थितीतून जीवन काढले'. त्यावेळी शेती ही पाऊसाचे पाणीवर अवलंबून होते. पाऊसा पडला नसेल, तर शेती मध्यले पीक नष्ट होत होते.

उन्हाळ ऋतू मध्ये तेंदुपत काटई होते. त्या वेळी साखळी पासून तर सांध्यापाळीपर्यंत तेंदुपत्र काटई करून ती ठेकेदाराला विकणे आणि तो ठेकेदार ज्वारी, धान, त्या तेंदुपताच्या मोबदल ते देत होता, मग त्या घरी आणून धान ही बनवून खात होते.

त्यावेळी त्यांना दोन टाईम आपले भूक भागवण्यासाठी शिकार प्राण्याच्या कराव लागता होते. प्राण्याच्या शिकार करून ती मास भाजून खात होते आणि त्या पिण्याच्या पाणीसाठी काही अंतरावर पायी चालत जात होते. त्यावेळी हे आदिवासी लोक ज्वारीचे अंबील पिवून आपले जीवन जगत होते.

● समाजाची संस्कृती :

ह्या समाजाला पण काही चालीरीती आहे. त्यांच्यापण काही पूर्वीपासून चालत आलेली प्रथा आहे. या मध्ये सन असो, नमकरण, लग्न तेरवी, पोळा आणि दिवळी याच प्रमाणे त्यांचे देवी-देवताचे सन असल्याने त्या दिवशी संपूर्ण गावभार सुट्टी असतो. मग त्या दिवशी कोणत्याही काम करायचे नसते. ह्या लोकांनी प्रत्येक सणसाठी वेगवेगळे पोषाक असते.

१) ह्या लोकांचे पोषक :

ह्या समाजाचा लोका ही प्रत्येक सण विषयी महत्त्व ठेवतात.

१) तेरवी कार्याचे असेल तर :

समाज त्या गावचे व्यक्तीचे तेरवी काट्याचे असेल तर त्यासाठी सागळे त्या गावचे माणसे गोटल (एक ठिकाणी) मध्ये जमा होतात आणि ज्या व्यक्तीचे तेरवी कार्याचे असेल, तर त्या व्यक्तीचे कुटुंबामध्ये राहणारे गावाचे माणसे त्याल मदत करतात. आणि या वर्षी त्या गावामध्ये पाच माणसे मृत्यू झाले समाज, तर पुढच्या वर्षी एकाच दिवस त्या माणसाची तेरवी केली जाते.

तेरवीसाठी त्या तेरवीची नियोजन पण केली असते. त्या कुटुंबाचे काही नातेवाईक ही दुसऱ्या गावी असतात, त्यांना माहिती काळवली पहिजे. ज्या वेळी तेरवी करायले ठरवतात. त्याच दिवशी संपूर्ण त्या पाच जाणचे तेरवी करतात.

तेरवीसाठी प्रत्येक गावातील लोकां ढोल (वाद्याचा प्रकार) आणतात. त्या रात्री गावतील स्त्री - पुरुषा ही नाचतात. त्यावेळी

स्त्रीयांच अंगवर पंढरा साडी आणि त्या साडीले लाला पट्ट्या आसलेली साडी नेसतात. पुरुषा ही सापेद दोती नेसतात आणि गुंगरु पायले बानतात. त्या दिवशी रात्राभार नाचतात.

पूर्वीच्या लोकां आपल्या अंगी- लुंगी किंवा धोतर नेसत होते आणि त्यावर बानीन लावत होते, तर त्या वेळी च्या स्त्रीया धोतर नेसत होते. आणि गाळ्यात मळा लावीत होते. त्यावेळी स्त्रीयाच्या लग्न करताना ह्या समाजमध्ये हुंडा पद्धती नव्हती. स्त्रीचा लग्न झाल्यावर तीच चेहरावर काळे चिन्हा किंवा लहान लहान काळे टिंब लावत होते.

ज्या प्रमाणे आपण गणेशाची पूजा करतो त्याप्रमाणे त्या जातीतल्या लोकांचे काही देवत पण असते. त्यांना प्रत्येक सण मध्ये पुजा करावी लागते नाही तर गावमध्ये काही तरी अपशकून घडते. पुजा करतात आणि त्या रात्री गावचे मंडळी त्या ठिकाणी नाचतात. त्या दिवशी समूह भोजन करतात. त्यासाठी प्रत्येक घरतून गोड करतात.

ह्या समाज दर तीन वर्षांनी आपले देवाचे मोठे यत्रा भारवितात. त्या तीन दिवस चालता असतो या मध्ये प्रत्येक गावतून देव आणला जातो, त्या तीन दिवस खुप नाचतात. पहिले दिवशी संपूर्ण गावचे व प्रत्येक गावतून देव आणला जातो आणि दुसऱ्या दिवशी त्या देवाचे गांगा स्थान (स्नान) होतो. त्यासाठी प्रत्येक घराचे लोकां जातता त्या दिवशी गावचे सागळे मंडळी उपास दारातात मग त्या ठिकाणी देवाचे स्नान झाल्यावर बकरीचे बली देतात. या यात्रासाठी राज्यातून पण आमचे आदिवासी लोक येतात.

● मोठ्या लोकांकडून होणारी पिळवणूक :

ही एक अशी समाज आहे की, या समाजाला निकृष्ट मानतात. ह्या समाजातले लोकां शिक्षणापासून त्या वेळी वंचित होते. म्हणून या समाजाचा शोषण केला जात होता. त्या वेळी जमिनादार होते. एखादी वर्ष दुष्काळ पडला तर जमिनादार कडून कर्जे घेत होते. मग त्या कर्जेपरतफेड न केल्याने त्याच्या जमिनीवर जमिनदाराचे हक्क राहता होता आणि त्या लोकांचे जमिनी जबरदस्तीने वसूली करत होते.

आता पण ही प्रक्रिये चालते. कोणत्याही कार्यालयमध्ये कामासाठी गेल्यावर पैसे लागतात. त्या लोकांना असे वाटते की, पैसे घेत आहेत, तर आपल्या काम करून देतो. तरीत पण काम करून देत नाही. प्रकल्प अंतर्गत काही योजन ह्या लोकांसाठी निघाले तर त्या योजनेचे ह्या लोकांपर्यंत पोहोचू दिला जात नाही.

ज्यावेळी विधानसभा मतदान असते त्या वेळी राजकीय लोकां येतात आणि त्या लोकांत फुलवून सांगतात की, तुमच्या गावासाठी प्रत्येक योजना, प्रत्येकानं घरे मंजुरी करून देवू तुमच्या गावासाठी रस्त्ये निर्माण करू, विजापुरवठा करू, विहरी काढून देवू आशी

अश्वासन देतात पण जेव्हा तो निवडून आल्यावर त्या गावाकडे येवून पण बाधात नाही. ह्या लोकांचे खूपचा शोषण केला जातो.

● शिक्षणाविषयी :

महाराष्ट्र राज्याने प्रत्येक गावगावात शाळा काढली पण त्या शाळामध्ये शिक्षकाच येत नाही तो शिक्षक फक्त १ मे, १५ ऑगस्ट, आणि २६ जानेवारी या तीन दिवसा येतो. आणि महिन्यातून १ किंवा २ दिवसा तो शिक्षक येतो. ह्यामुळे त्या गावातील लोकां शिक्षणापासून वंचित आहे.

● साध्याच्या परिस्थिती :

काही दशक पूर्वी ह्या लोकांचे जीवन मध्ये संपूर्ण अंधकार होता. त्यांना त्या अंधारातून बहेर काढण्यासाठी कोणचे ही कोणीही मदत करत नव्हते. त्यावेळी त्या गावमध्ये जाण्यासाठी मुख्या रस्त्ये नव्हते. जंगलाचा पायवटणे जावे लागत होते. आजही काही गावे जंगलताच आहे. त्या ठिकाणी वैद्यकीय सोई उपलब्ध नाही आहे. काही गावे तर तालुक्याच्या ठिकाणी पासून ५० ते ६० कि.मी. अंतरावर आहे. त्या गावमध्ये जाण्यासाठी बसची पण सुविधा नाही आहे. पाऊसाळ ऋतू मध्ये बिमारी झाली तरी वैद्यकीय सुविधा उपलब्ध नाही. त्यावेळी त्या माणसाची मृत्यू होतो. आज पण ह्या परिस्थितीमध्ये जीवन जगात आहे. त्या समाजाला पुढे नेण्यासाठी कोणचेही तयारी नसते त्या गावमध्ये रस्त्ये किंवा विजा पुरवठा शासनांची तयारी असते पण नक्षालवाद्याची भीती असते. त्यामुळे त्या गावचे विकास होवू देत नाही. रस्त्ये किंवा काही बांधकाम करायच म्हटले, तर नक्षालवाद्यांची पूर्वपरवंगी शिवाय काम करू शकता नाही. पूर्वपरवंगी शिवाय कामे चालू केल्या तर त्या टेकेदाराला मरुण टकतात. या परिस्थितीमध्ये आदिवासी समाज जीवन जगात आहे.

वैद्यकीय सुविधा उपलब्ध नसल्याने बैलागाडी ज्या ठिकाणी सुविधा आहे, त्या ठिकाणी बिमार झालेल्या व्यक्तीला आणतात. तरी पण त्या ठिकाणी वैद्यकीय सुविधा पूर्ण नसतात.

● आदिवासी लोकासाठी केलेले कार्य :

ह्या समाजाले अंधारातून प्रकाशाकडे नेण्यासाठी काही आदिवासी महान, महात्मा व्यक्ती होवू गेले. त्यांना माझा प्रणम त्यामध्ये ब्रिटिशाची पहिला लढा देणार क्रांतिवीर बिरसा मूंड, पुरुषोत्तम सेडमाके, गोंडवाना छत्राणी राणी दुर्गावती मडावी, बीर बाबुराव सेडमाके... इत्यादी महान व्यक्तीने आपले आदिवासी समाजासाठी प्राण त्याग केले.

● काही संस्थानाचे कार्य :

गडचिरोली ह्या जिल्ह्यामधूनये भामरगड या तालुक्या हेमकलास ह्या ठिकाणी 'लोक बिरदारी' प्रकल्प १९७३ साली सुरू करण्यात आली ह्या प्रकल्पा अंतर्गत आदिवासी समाजाला प्रकाशाच वाट दाखवणारे आमटे परिवार आणि धानीर तालुक्यात सर्च संस्था स्थापन करणारे डॉ. अभय बंग ही संस्था शोधाग्रम ह्या ठिकाणी आहे. ह्या प्रकल्पा अंतर्गत मुलांचे शिक्षणाविषयी ज्योत पेटवाणारी ही संस्था ग्रामीण भागात स्थापन केले. ह्यामुळे ह्या समाजाल्या लोकांना शिक्षणाची मूल्य कळू लागला. त्यामुळे आदिवासी समाजा ही शिक्षणाकडे वळू लागली.

ह्या आदिवासी समाजाच विकास करण्यासाठी आणि त्या लोकांचे संरक्षणा करण्यासाठी प्राण त्याग केलेले व्यक्तींना माझे प्रणम!

– विनोद आत्राम

S. Y. B. A.

भीमराया

सुयश सुहास शिंदे
F.Y.B.A

भीमराव जन्मला या देशात ।

अन्यायाविरुद्ध चढवला आवाज तू॥

तु ही सृजनशील, तु ही सुशिल ॥

तू आहे जगाचा दाता ॥१॥

अस्पृश्यांना केलीस मदत तू॥

दलितांना आश्रय दिलास तू॥

संघर्ष करण्यासाठी प्रोत्साहन केलेस तू

फक्त एकच विनंती या गोरगरीबांना आश्रय दे ॥२॥

आणि पुढे शिकण्यास आत्मविश्वास दे ॥

मनुवादाचा संहार केलास तू॥

यातना दूर केल्यास तू॥

खरंच, भीमराया दलित उद्धारक आहेस तू॥३॥

आसाममधील वनसंस्कृतीचे रक्षणकर्ते

जादव पायेंग (Forest Man of India)

एखादा माणूस एखादं झाड लावतो, कुणी बाग लावतो, कुणी आपला परिसर झाडं लावून हिरवागार करतो, पण कुणी एक एक झाड लावून जंगल वाढवू शकतो? तेही चौदाशे एकर जमिनीवर? कल्पना तरी करू शकाल का? पण ही कल्पना सत्यात आणली आहे, आसामच्या जादव पायेंग यांनी आज हे जंगल वाघ, गेंडे, गवे, हरिण, हत्ती, माकड, ससे, गिधाड अनेक प्रकारच्या पक्षी प्राण्यांचं निवासस्थान झालं आहे. मानवजातीवरच उपकार करणाऱ्या या कार्याबद्दल त्यांना नुकताच 'पद्मश्री' पुरस्कारही मिळाला आहे.

पस्तीस वर्ष सातत्याने सुरू असलेल्या त्यांच्या या अद्भूतपूर्व कामगिरीची ही कथाही तेवढीच रोमांचकारी आहे. मिशिंग जमातीत जन्मलेल्या जादव पायेंग हा मूळचा आसाममधला जोरहाटचा रहिवासी! ब्रह्मपुत्रा नदीच्या काठावर वसलेलं हे शहर. याच ब्रह्मपुत्रेमध्ये मजुली (majuli) नावाचं बेट आहे. नदीमधल्या बेटामधलं हे खूपच मोठं बेट मानलं जातं. गेल्या काही वर्षांपासून जादव याच बेटावर राहत आहेत. ब्रह्मपुत्रेला सतत येणाऱ्या पुरामुळे या बेटावरच्या मातीची झीज झालीय. वाळू पसरलेली असल्यानं सर्व भाग ओसाड, वाळवंट झालाय. आज जादव पायेंग ५२ वर्षांचे आहेत. ते या पर्यावरणाच्या दृष्टीने अत्यंत उपयुक्त असलेल्या कार्याकडे वळले. १९७९ मध्ये, तेव्हा ते सोळा वर्षांचे होते. ब्रह्मपुत्रेला प्रचंड पूर आला व अतोनात नुकसान झालं. या पुरानंतर बेटापासून जवळच असलेल्या अरुणा शापोरी वर जादव झाले. (आसामी भाषेत शापोरी म्हणजे बेट) तिथे त्यांना किनाऱ्यावर जिकडे-तिकडे मेलेल्या सापांचे सांगाडे पडलेले दिसले. पुराबरोबर वाहत आलेले ते साप होते. एकाही झाडाचा आसरा नाही. शिवाय रणरणतं ऊन. त्यामुळे ते साप मृत्युमुखी पडले होते. हळूवार मनाच्या जादवला हे सहन नाही झालं. त्याला रडू कोसळलं, एक

दिवस आपणही असेच मृत्युमुखी पडणार का? त्याने तिथल्या सर्व रहिवाशांना विचारलं, त्यावेळी सर्वांनी असं सांगितलं की, असं काही होणार नाही, मात्र जादव शोध घेत राहिले, असं का झालं असावं? याचा शोध घेतला असताना त्याला एक युक्ती मिळाली, या ओसाड वाळवंटात काही करता येण्यासारखे नव्हते, तरीपण त्याने २० बांबूंची रोपे लावू एक कुंपण तयार केले व त्यांची काळजी घेऊ लागला आणि ती रोपं खरोखरच वाढू लागली; पण जादव न अरुणा शापोरीवरचा सर्वच भाग हिरवा करण्याचं स्वप्न पाहिलं आणि ते प्रत्यक्षात उतरवण्यासाठी तो दररोज परिश्रम घेऊ लागला. १६ वर्षांचा जादव आता एकाच ध्येयानं झपाटला गेला.

एगादी गोष्ट करायचं पक्क असलं की, त्यासाठी आपोआप वातावरण तयार होतं म्हणतात. तसं इथे झालं, १९७९ मध्येच आसामच्या जंगल खात्यानं अरुणा शापोरीतल्या २०० हेक्टर (जवळजवळ ५०० हेक्टर) जागेवर जंगल उभारणी करण्याचं ठरवलं, त्यासाठी अनेक मजूर नेमलेही गेले, त्यामध्ये जादव एक होते. असं म्हणतात की, काही काळानंतर हे काम मध्येच बंद पडलं व सर्व मजूर शहराकडे निघून गेले, एकटे जादव मात्र मागेच राहिले व या ओसाड, निर्जन भागात झाडं लावण्याचं काम एकहाती करू लागले. दररोज न कंटाळता हे करीत असताना त्यांनी एकर, हेक्टर, असा हिशेब न करता केवळ झाड लावण्याचा ध्यास घेतला होता आणि पस्तीस वर्ष हे काम करताना चौदाशे एकर जमिनीवर एक घनदाट जंगल उभं राहिलं. या जंगलाला मोलाई कथोनी (Molai Kathoni) किंवा मोला फॉरेस्ट म्हणतात. (आसामी भाषेत मोलाई कथोनी म्हणजे जंगल. जादव यांना लाडाने मोलाई म्हणतात म्हणूनच त्यांना लाडाच मोलाई हे नाव जंगलाला दिले आहे.) हे काम करत असताना त्यांना मानाचं प्रसिद्धीचं, पैशाचं कसलही भान नव्हतं; पण कस्तुरीचा सुगंध दरवळल्याशिवाय राहत नाही, जादव यांच्या कार्याची माहिती तब्बल ३० वर्षांनी २००८ साली जगाला झाली, तीही योगायोगानच!

जितू कालिता नावाचा एक वार्ताहर प्रांतिक नावाच्या आसामी भाषेतल्या मासिकासाठी काम करायचा. जितू जोरहाटचाच. तो उत्तम फोटोग्राफरही असल्याने विविध प्रकारचे माहितीपट करायचा, असाच तो अरुणा शापोरी वर आला. तिथे त्याला आशाकात काही गिधाडे दिसली, त्यांचा फोटो काढण्याच्या उद्देशाने पाठलाग करताना वाळूतून चालत चालत तो खूप दूरवर आला आणि त्याला समोर घनदाट जंगल दिसलं, त्याचा विश्वासच बसेना. तिथेच त्याला जादव जंगलाच्या दिशेने चालताना दिसले, जितू आता गिधाडांऐवजी जादवचा पाठलाग करू लागला. जादव आपले झाड

लाण्याच्या कामाला रोजच्याप्रमाणे चालले होते. जादव यांनी मागे वळून पाहिल्यावर हातात मोठा कॅमेरा घेतलेला जितू त्यांना दिसला. असल्या कॅमेऱ्याची माहिती नसल्यानं जादव यांना वाटलं की शिकारीच आहे, त्यावेळी त्या जंगलात नुकताच एका गव्याच आगमन झालं होतं. जादव यांना वाटलं की, या शिकार्याला कुठून तरी त्याचा सुगावा लागला असावा आणि त्याची शिकार करण्यासाठी तो आला असावा. जाधव यांनी हातात दगड घेतला व ते जितूला परतवण्याचा प्रयत्न करू लागले, पण जितूनं आसामी भाषेत बोलून आपला स्वच्छ उद्देश सांगितला. मग मात्र जादव शांत झाले आणि त्याची जितूशी मैत्री झाली. जितूनं एका लेखाद्वारे त्याच्या कार्याची माहिती प्रसिद्ध केली. त्याच वर्षी आणखी एक घटना घडली. या घटनेमुळे ३० वर्षांनंतर आसाम सरकारचं लक्ष जादव यांच्या कार्याकडे गेलं, अरुणा शापोरीवर अचानक १००-१५० हत्तींचा कळप आला आणि मोलाई फॉरेस्टच्या दिशेने चालू लागला वाटेत येईल ते तुडवत ते हत्ती चालत होते. त्यामुळे तिथल्या घरांचं, पिकांचं अतोनात नुकसान झालं. सवं माणसं भयभीत झालेली होती, जादव यांच्या घराचाही चक्काचूर झाला होता, तेही प्रथम गोंधळले, पण नंतर थक्क झाले, आणि आनंदाने बेभानही झाले, आपल्या हातून केवढं कार्य घडलं आहे याची त्यांना जाणीव झाली. कारण त्यांनी निर्माण केलेल्या जंगलाच्या आकर्षणानं पहिल्यांदाच एवढ्या मोठ्या संख्येने हत्ती त्या भागात आले, परंतु त्याचा आनंद फारच मोठा काळ टिकला नाही. कारण या सर्व नुकसानासाठी तिथल्या रहिवाशांनी जादव यांनाच दोषी ठरवलं, इतकंच नव्हे, तर त्यांना जबर मारहाण केली. जादव यांनी हे सहन केलं; परंतु लोकांनी रागाचा उद्रेक म्हणून झाडं कापायला सुरुवात केली. तेव्हा मात्र जादव तापले व 'प्रथम मला तोडा, मगच झाडं तोडा' हा पवित्रा घेतला, तेव्हा झाडं कापणं थांबलं; पण लोकांनी जंगलाच्या दुसऱ्या बाजूला आग लावली. जवळजवळ एक दशांश जंगल जळून गेले. हे दुःख सहन करणं त्यांना शक्यच नव्हतं, लगेचच जादव यांनी जंगल खात्याला कळवलं, खात्याचे लोक आले आणि त्या ओसाड भागावर उभे राहिलेले एवढं मोठं जंगल पाहून थक्क झाले. आसाम सरकारला याची दखल घ्यावी लागली, तेव्हा कुठे लोकांचा राग शांत झाला. या प्रसंगापासून जादव यांची माहिती

माध्यमांद्वारे सर्वांना समजली. त्यानंतर त्यांना अनेक पुरस्कार मिळाले.

दिल्लीतील जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठानं २२ एप्रिल २०१२ या दिवशी (जागतिक वसुंधरा दिन) जादव यांचा सत्कार केला व त्यांना "Forest man of India" हा पुरस्कार दिला. माजी राष्ट्रपती डॉ. अब्दुल कलाम यांनीही जादव यांचा सत्कार केला; पण सर्वांत महत्वाचे म्हणजे या वर्षीच्या (२०१५) 'पद्मश्री' पुरस्काराचे ते मानकरी आहेत. भारतात, तर ते प्रसिद्ध तर होतेच; पण परदेशात त्यांची माहिती करून देण्याचं काम विल्यम डग्लस मॅकमास्टर या अमेरिकी माणसानं केलं. त्यात २०१३ मध्ये जादव यांच्यावर एक माहितीपट तयार केलं. त्याचं नाव 'फॉरेस्ट मॅन' (यू ट्यूबवर हा माहितीपट उपलब्ध आहे.) माहितीपटाला २०१४ च्या कान्स फिल्म फेस्टिव्हल (अमेरिकन पॅव्हेलियन)मध्ये 'उत्कृष्ट फिल्म कॅटेगरी' चा पुरस्कार मिळाला. जादव यांचा कार्याचाही हा सन्मानच!

जंगल उभारणारा हा माणूस मात्र अजूनही आपल्या कुटुंबियांसमवेत मजुली बेटावरच राहतो. पत्नी बिनिता, दोन मुलगे व एक मुलगी असा त्यांचा परिवार आहे. घरातले सर्व जण त्यांना मनापासून मदत करतात. जादव यांच्याकडे दुग्ध व्यवसायातून येणाऱ्या पैशावर त्यांचा चरितार्थ चालतो. त्याची मुले शाळेत शिक्षण घेत आहेत.

आता त्याचं लक्ष ब्रह्मपुत्रेचं दुसरे टोक म्हणजे मेकाही कडे लागलंय. तिथल्या ६०० हेक्टर (१५०० एकर) जागेवर त्यांना जंगल उभं करायचं आहे, हे काम त्यांनी २०११ पासून सुरुही केलं आहे.

इ. १० वी पास असलेल्या आसाममधील या 'छंदिष्ट' ध्येयवेड्यास आज सारे जग ओळखते ते त्यांच्या अभूतपूर्व कामगिरीमुळेच सुमारे १४०० एकर जमिनीवर एक-एक झाड लावून जंगल उभारणारा हा खराखुरा 'वनपुरुष'

- कु. सांडभोर चैताली दत्तात्रय
T.Y.B.Com

Iraq : An Ancient Country

My Name is Saad Ahmed I am from Iraq, one of the ancient countries in the world. Most of the Iraqis belong to some tribes. There are Thirty of the 150 or so identifiable tribes in Iraq. Tribes are grouped into federations (qabila). Below the tribe, there are the clan (fukhdh) the house (beit) and the extended family (khams).

I belong to Al-A-Jbouri tribe and Al-Jbouri families which is one of the biggest family in Iraq

The number of people in my tribe is 7.9 million.

Most of the people in my family live in salahaddin city and most of them are in army and police.

History and religion

In ancient times Iraq was known as Mesopotamia. It's an ancient Greek root word which means between rivers and people who were living there are called as Mesopotamians.

Iraq has one of the world's oldest cultural histories. Iraq is where the Ancient Mesopotamian civilizations, whose legacy went on to influence and shape the civilizations of the Old World.

Mesopotamia is the site of the earliest developments of the Neolithic Revolution from around 10,000 BC. It has been identified as having inspired some of the most important developments in human history including the invention of the wheel, the planting of the first cereal crops and the development of cursive script, Mathematics, Astronomy and Agriculture.

Arabs rule Mesopotamia during the medieval period had the greatest cultural impact on modern Iraq. The dominating culture within Iraq is Arab, and most Arabs are Muslim. Iraqi

Muslims are split into two groups, the Sunnis and the Shias (Shiites). The Sunnis, a majority in Islam, are a minority in Iraq, and the Shias, a minority in the Arab world, are the majority in Iraq. Between the Shia and Sunni Muslims, loyalty to Iraq has come to be a common factor. Though they have differing views, both Sunnis and Shias hold high leadership positions in the government as do some Christians, Jewish, Saibai and Yazidi.

Under Saddam Hussein, Iraq was ruled by a mostly secular Arabs. Saddam's regime has altered the power balance between Iraqis' people.

Unlike many Arab Countries, Iraq embraces and celebrates the achievements of its past in pre-Islamic times.

Almost all Iraqis speak and understand their official language, Arabic. Kurdish is the official language in Kurdistan of Iraq.

Culture

Culturally, Iraq has a very rich heritage. The country is known for its poets and its painters and sculptors are among the best in the Arab world, some of them being world-class. Iraq is known for producing fine handicrafts, including rugs and carpets. The architecture of Iraq is seen in the sprawling metropolis of Baghdad, where the construction is mostly new, with some islands of exquisite old buildings and compounds, and elsewhere in thousands of ancient and modern sites across Iraq.

The Hanging Gardens of Babylon, one of the Seven Wonders of the Ancient World. Possibly built by King Nebuchadnezzar II in 600 BC, the gardens are believed to have been a remarkable feat of engineering : an ascending series of tiered gardens containing all manner of trees, shrubs, and vines. The gardens were said to have looked like a large green mountain constructed of mud bricks.

Iraq has long reflected cultural diversity. Although Iraqis generally are a religious and conserving people, there are strong secular tendencies in the country.

Holidays :

The Anniversary of the Revolution is on 17 July and the most important secular holiday. It was on this day in 1968 that the Baath Party took control of the Republic of Iraq. Other holidays celebrate Islamic feasts and include the day

following the month – long fast of Ramadan (Id al Fitr), the sacrificial festival of Id Adha, the birth of Muhammad, and pilgrim's return from Mecca.

Other holidays include the Newroz, the Iraqi Army Day, and the International Worker's holiday. Weekends in Iraq are Friday and Saturday, as opposed to the Western version of Saturday and Sunday.

There are many values that are honored in the Iraqi culture, including generosity and humility. Men commonly hold hands or kiss when greeting each other, but this is typically not the case for men and women. Respect is given to the elderly and women, especially those with children.

Many markets reflect local culture and economy such as the famous Al-Safafer market in Baghdad which is one of the oldest markets in the city established during the Abbasid Caliphate and remains famous for various copper collectables and exhibits.

Several institutions in Iraq boast the recreational culture of live theatre. Notable institutions in Baghdad include the Iraqi National Orchestra and the National Theater of Iraq. Cultural education is fostered through institutions such as the Academy of Music and the Institute of Fine Arts.

The flag of Iraq is an important National symbol. It is composed of three coloured, horizontal sections : red on the top, white in the middle, and black on the bottom. The phrase

Allahu Akbar "God is great" appears on the white band of the flag. Football (soccer) is the most common sports in Iraq. The Federation of Iraqi football was officially established in 1948 and joined the International Federation of FIFA two years later. The Iraqi soccer team has had many major achievements.

Cuisine

Iraqi cuisine mirrors that of Syria and Lebanon, with strong influences from the culinary traditions of Turkey and Iran. Popular dishes include kabab (skewered meat, typically beef), falafel (fried chickpea balls), kofta (Iraqi meatballs) and masgouf (open-air-grilled carp). Meals typically begin with mezza, appetizers of salads similar to Spanish tapas. Mezza includes dips like baba ghanoush (baked eggplant) and hummus (chickpea) as well as small portions like dolma (grape leaves stuffed with vegetables, rice and sometimes meat). Long-grain rice is a staple in Iraq and is served with most dishes.

Music

Iraqi music has its historic roots in ancient traditions but has continued to evolve through various eras. From creation of the oldest guitar in the world and the invention of the lute, to adding a fifth string to the rhythms and the various Iraqi maqams, Iraqi music proves to be an important part of the country's culture.

Saad Ahmed

लोकशाही

गेला तलाठी कुण्या गावा,
सरपंचाचा नही ठावा
ग्रामसेवक तरी दावा
लोकशाहीचा कारभार पहावा ॥1॥

खादी आणि खाकीवाले,
आम्हावर राज यांचे चाले
एका हाती दंडा एक बोले
छळ रोजच यांचा चाले
आम्ही तर कुठवर सोसावा
लोकशाहीचा कारभार पहावा ॥2॥

शाळा आणि कालेजात
डोनीशनची चाले बात
संस्थाचालक शिक्षकांचं
सासऱ्या जावयाच नातं

हातामधी खडू कुणी घ्यावा,
लोकशाहीचा कारभार पहावा ॥3॥

आम्ही नावाचे बळी राजे
जन्मभर कर्जाचे ओझे
नावाचा डंका आमुच्या वाजे,
गळ्यामध्ये फास आमुच्या साजे
जमीला कुठवर रोखावा,
लोकशाहीचा कारभार पहावा ॥4॥

शिंदे हणमंत
F.Y.B.A.

विनम्र भावांजली !

आपल्या कृती-उक्तीतून आणि अपूर्व योगदानातून देशाला समृद्ध करणाऱ्या संशोधक, विचारवंत, कलावंत आणि समाजसेवकांना महाविद्यालयातर्फे विनम्र श्रद्धांजली! देशासाठी आपले प्राणार्पण करणाऱ्या शूर, धाडसी जवानांना, सैन्यातील अधिकाऱ्यांना विनम्र अभिवादन!

काळाच्या पडद्याआड गेलेल्या समाजातील या सर्वच घटकांना महाविद्यालया तर्फे विनम्र भावांजली!

Mauritius : A multicultural Country

As a foreign student pursuing my graduation in Arts in Pune, its a great pleasure for me to make you all discover about my country, Mauritius, which forms part of the African continent. Mauritius has manier times been called the "Paradise Island" and it takes pride in being able to house a multicultural society, where people of different religions, languages and culture co-exist in a single community. Pople in Mauritius today have varied ancestries. There are franco-Mauritians, those descended from French settles; Afro-Mauritians, the descendants of Chinese settlers; and by far the most numerous, comprising about 70% of the entire population, the Indo-Mauritians, descendants of the British Indian laborers.

The settlers, being of different origins, brought with them their own official languages. As a result, there is no single or official language in Mauritius. Majority of the population understand and can speak French fluently more than English. People with Indian ancestry have retained their own languages; thus Hindi, Tamil, Telegu, Marathi are still spoken by the India community. The native language used by the majority of the population, however, is the Mauritian Creole. The creole language in distinctively French in origin, with most words coming from diverse sources.

Furthermore, taking you back to the festivals we celebrate out there, it is to be noted that Mauritian community is made up of people of various faiths, particularly Hindus, Muslims, Christians and Buddhist. All of those contribute to many festivals and events that take place throughout the year. The Chinese New year is celebrated by the Sino-Mauritians and the festival includes feasting, fireworks and parades with lions and dragon dances. The main event takes place in China Town, Port Louise. Following the Chinese New

Year, there is the celebration of the Thaipoosam Cavadee, a Tamil Hindu festival whereby devotees pierce their tongues, cheeks or bodies with spears and they bear the ornated cavadees to the tamples while in a trance-like state. Another famous Hindu festival is the Maha Shivratri which is the great night of Loard Shiva. Hindus from all over Mauritius dress in white and walk to collect holy water from the volcanic Grand Bassin Lake. The Holi festival is celebrated with parades, music, dancing, and by playing with different colors. There, even Christians play with colors and this makes Mauritius a diverse country whereby there are no restrictions about the celebration of any festival. The Ougadi which is the new-year of the Telegu Indian ethnic group is celebrated with cultural shows, prayers and by giving sweets.

Mauritius has a large Christian, predominantly Catholic population who celebrate Easter in early April in much the same fashion as another parts of the world with church services, parades and chocolate eggs. There is also the Father Laval Day where Mauritian of all faiths head to his tomb in Sainte-Croix, Port-Louis to pay respect to this symbol of love and compassion. The Eid-UI-Fitr Festival is a Muslim festival celebrating the end of the holy month of Ramadan. The Diwali is celebrated by the large Hindu population to mark the triumph of good over evil and it is characterized by eating and sharing sweet cakes and lighting lamps. Established in 2005, the International Kreole Festival is celebrated in different ways like sega dances, music and games. Christmas is celebrated with great pomp and Christmas trees can be seen in almost all houses. It all culminates with the celebration of New Year where people celebrate for three days the start of the next year.

As it can be seen many festivals are celebrated in my country and it can be added that despite people belong to different religions we are all united as we believe, "United we Stand, Divided we Fall." All festivals are celebrated together and in a smooth manner. People of younger generations are taught to respect the culture of others and that according to me builds up the beauty of Maurities.

Its been one and a half years now that I have been in Modern College, Ganeshkhind and I should say that I feel at home here with the support of all my friends and teachers. Modern College has made me learn so many things during various events like Vividha. I would say it was at first difficult to cope with India, but later I discovered the same Unity that exists in India and Mauritius. The people I met in Modern College have made me get a better insight about Pune and

about its culture and festivals. I must admit I was thrilled when I saw the Ganesh Festival in Pune and its indeed a great opportunity for me to share the Mauritian culture and festivals with you all.

On an ending note, it could be noted that, Mark Twain once wrote that 'Mauritius was made first and then heaven.' And according to me it's true as Mauritius is rightly famed for its sapphire water, poder-white beaches and luxury resort. I very often say that, Mauritius is a miniature India in itself because of its pluricultural unity and diversity. It would be a pleasure to see you all one day in Mauritius, enjoying the richness nature gave us.

Hemant Rughoonauth

S.Y.B.A.

जीवन

कधी आशेच्या छत्राखाली जगणं
तर कधी निराशेच्या छत्राखाली मरणं
त्याला म्हणती जीवन... ।।

दुःखातही पाय रोवून ताठ उभं राहणं
सुखाच्या सावलीत गर्वने न फुलणं
देवदयेने मिळेल त्यात समाधानी राहणं
त्याला म्हणती जीवन...

चूक कळता जाणे शरणं
योग्य जे ठिकाणी मौल्यवान उपदेश करणं
हे सारंच अचूकपणे सांभाळणं
त्याला म्हणती जीवन...

स्वप्नांसाठी अहोरात्र झगडणं
मेहनतीने स्वप्न पूर्तता करणं
जिद्दीने कष्टांचं शिखर उभं करणं
आणि, त्याच कष्टातून यशाचं सुंदर
इंद्रधनू फुलवणं
त्याला म्हणती जीवन...
त्याला म्हणती जीवन...

शर्वरी विजयसिंह भोसले
M.Sc.I. (Microbiology)

कुंपणाच्या बाहेर

कुंपणात राहू नकोस पोरी तू
कुंपणाच्या बाहेर ये
येऊनी विश्व तरी बघ
कुंपणाने घातलेल्या बेड्या फेकून दे
बाहेरच्या विश्वात उमल तू
जरी असतील अनेक स्पर्धक तुला
पण त्यांचा पराभव करूनी, विजय मिळव तु

कुंपणात राहू नकोस पोरी तू
कुंपणांतूनी बाहेर ये.
विश्व असेल मग सुरेख...
टिकवायचे तुला तेथे वैभव
तुझी कळी उमलताना दिसू देत सर्वांना
उमललेल्या कळीतून दरवळू देत तुझे विचार
त्या विचारातूनही घडेल मग समाज (आदर्श)
कुंपणात राहू नकोस पोरी तू
कुंपणातून बाहेर ये ।।2 ।।

समाजात उमललेली कळी तुला फुलवायची आहे
फुललेल्या कळीचे फुल तुझेच आहे
कुंपणात राहू नकोस पोरी तू
कुंपणातून बाहेर ये ।।3 ।।

उमलेल्या कळीची तुला फुलवाची बाग
फुललेल्या बागेतील फुलाची कळी तुझीच आहे
तसेच तू संघर्षातून जाशिल. पण
लढा देत विजयीच होशिल
जाशिल संघर्षातून तू पण
विजयी होशिल लढा देत. तू
कुंपणातून बाहेर ये....

प्रियंका शेडाळे T.Y.B.A.

Arunachal Pradesh :

The land of Rising Sun

Arunachal Pradesh is a state of India. It constitutes a mountainous area in the extreme northeastern part of the country and is bordered by the kingdom of Bhutan to the west, the Tibet Autonomous Region of China to the north, Myanmar (Burma) and the Indian state of Nagaland to the south and southeast, and the Indian state of Assam to the south and southwest. The capital is Itanagar.

Arunachal Pradesh, meaning “Land of the Rising Sun,” long has been recognized region of the Indian subcontinent, receiving mention in such ancient Hindu literature as the Kalika-purana and the epic poems Mahabharata and Ramayana. Formerly known as the North East Frontier Agency (from the British colonial era), the area was part of Assam until it was made the Indian union territory of Arunachal Pradesh in 1972, and in 1987 it became an Indian state. The region, however, has been the subject of an ongoing sovereignty dispute between India and China. Area 32,333 square miles (83,743 square km). Pop. 1,382,611. (2011)

Land

Relief

Tawang Monastery Most of Arunachal Pradesh's terrain consists of deep valleys flanked by highland plateaus and ridges that rise to the peaks of the Great Himalayas. The state encompasses three broad physiographic regions. Farthest

south is a series of foothills, similar in type to the Siwalik Range (a narrow sub-Himalayan belt stretching across much of northern India), that ascend from the Assam plains to elevations of 1,000 to 3,300 feet (300 to 1,000 metres). Those hills rise rapidly northward to the Lesser Himalayas, where some ridges and spurs reach 10,000 feet (3,000 metres). Farther north, along the Tibetan border, lie the main ranges of the Great Himalayas, where Kangto, the highest peak in the state, dominates the landscape, reaching about 23,260 feet (7,090 metres).

Drainage and soils

Kameng River The major rivers of the state are the Brahmaputra and its tributaries—the Dibang [Sikang], Lohit, Subansiri, Kameng, and Tirap. The Brahmaputra (known as the Tsangpo in the Tibet Autonomous Region of China and as the Dihang [Siang] in Arunachal Pradesh) flows eastward from Mansarovar Lake in Tibet before dipping south through the Himalayas into north-central Arunachal Pradesh. The river then winds its way southward across the length of the state, cutting a narrow, steep-sided gorge into the mountainous terrain. The Brahmaputra finally emerges onto the northern edge of the Assam plains—a finger of which extends into southeastern Arunachal Pradesh—near the town of Pasighat. It is joined by the Dibang and the Lohit rivers a short distance beyond Pasighat, just south of the border between Assam and Arunachal Pradesh. West of the Brahmaputra, the Subansiri is the only tributary to cross the main Himalayan ranges. The Kameng and other rivers in the area rise on the southern flanks of the mountains. The Tirap River drains the southeastern part of the state.

Soils vary considerably with terrain. Generally, however, they are acidic and, in mountainous areas, subject to erosion. The major soil types are inceptisols, entisols, and ultisols. River valleys are characterized by rich alluvial soils that are highly suited for agriculture.

Climate

The climate of Arunachal Pradesh varies with topography and elevation. The foothill zone is subtropical and has a hot and humid climate; in the lower valleys, summer temperatures in June, July, and August typically rise into the mid-90s F (mid-30s C), while winter high temperatures in December, January, and February usually reach the mid-50s F (about 13 °C). Average temperatures decrease as elevations increase in the mountains.

Precipitation in the state generally follows the wet-dry monsoon pattern. Annual totals average about 130 inches (3,300 mm), falling mostly between April and September during the wet southwest monsoon. In the centre of the state, however, the precipitation figure approaches 160 inches (4,100 mm) or higher per year.

Plant and animal life

Arunachal Pradesh's diverse terrain, climate, and soils are reflected in its fauna and flora. About two-thirds of the state is forested, with a wide belt of swampy rainforest lying along the foothills. Forests of tropical evergreens and subtropical pines (as well as subtropical mixed broad-leaved and pine forests) are found in lower elevations. As elevation increases, the woodlands give way to mixed and coniferous temperate forests. Subalpine and alpine vegetation, with rhododendrons predominating, appears on the higher slopes. A great variety of medicinal plants, including ginseng and yew, also grow in Arunachal Pradesh, and they are used by much of the population for the treatment and cure of various ailments.

Animal life includes tigers, clouded and snow leopards, elephants, wild buffalo, serow and goral goats, many species of deer, and primates such as hoolock gibbons, slow lorises, macaques, and capped langurs. Animals found at higher elevations include bharals (wild sheep), black bears, and red pandas. The rare musk deer and takin (*Budorcas taxicolor*) also are found in the state. Moreover, Arunachal Pradesh has an abundance of fish, many varieties of snakes, and hundreds of species of birds.

People

Apa Tani women Arunachal Pradesh is home to dozens of distinct ethnic groups, most of which are in some ways related to the peoples of Tibet and the hill region of western Myanmar. More than two-thirds of the state's people are designated officially as Scheduled Tribes, a term that generally applies to indigenous peoples who fall outside of the prevailing Indian social structure. In western Arunachal Pradesh the Nissi (Nishi or Dafla), Sherdukpen, Aka, Monpa, Apa Tani, and Hill Miri are among the main tribes. The Adi, who constitute the largest tribal group in the state, live in the central region. The Mishmi inhabit the northeastern hills, and the Wancho, Nocte, and Tangsa are concentrated in the southeastern district of Tirap. Throughout the state, the tribal peoples generally share similar rural lifestyles and occupations; many are subsistence farmers who supplement their diet by hunting, fishing, and gathering forest products. Dispersed villages and isolated farmsteads are typical features of the landscape. Aside from the Scheduled Tribes, much of the remainder of the population of Arunachal Pradesh consists of immigrants from Bangladesh, as well as from Assam, Nagaland, and other states of India.

The tribal groups speak about 50 languages and dialects, most belonging to the Tibeto-Burman branch of the Sino-Tibetan language family. They are often mutually unintelligible; thus, Assamese and Hindi, both of which are Indo-Aryan languages, as well as English are used as lingua francas in the region. Each of the tribes follows its own social, cultural, and religious practices, and most are endogamous (marrying within the group). Many of the groups practice local religions that involve interaction with various spirits and deities of nature. Ritual sacrifice is common, and a domesticated gaur (wild ox), locally known as a mithun, is especially valued as a sacrificial animal. Some residents of Arunachal Pradesh practice Hinduism, especially those near the lowlands approaching the border with Assam. Tibetan Buddhism is found among groups near the Tibetan border, and some tribes along the Myanmar border practice Theravada Buddhism, which is predominant

in Southeast Asia.

Arunachal Pradesh has the lowest population density of any state in India. Most of the populace is concentrated in the low-lying valleys, with the hill peoples living in scattered upland communities. There are no cities and fewer than two dozen towns. Itanagar, in the southwest of Arunachal Pradesh, is the state's largest town.

Economy

Agriculture and forestry

jhum: Arunachal Pradesh More than half of the population of Arunachal Pradesh is engaged in agriculture, but only a tiny portion of the land is under cultivation. Although settled agriculture, including wet-rice farming, has expanded considerably since the late 20th century, many of the hill peoples continue to practice shifting agriculture (jhum), whereby land is cleared by burning the vegetation, is cultivated for several years, and then is abandoned in favour of another site when the productivity of the soil declines. Rice, corn (maize), millet, and buckwheat are among the chief crops grown by that method. Major commercial crops include oilseeds, potatoes, ginger, sugarcane, and vegetables.

Mithuns are widely kept, and yaks are important in the higher elevations. The Monpa herd sheep. Some groups also raise fish through aquaculture.

Arunachal Pradesh, with its abundance of forest cover, once derived a significant portion of its gross state product from logging and forestry. Production has dropped dramatically since the 1970s, however, largely in response to environmental legislation. In the early 21st century, forestry supported just a few local industries of small or moderate size.

Transportation and Telecommunications

The state's rugged terrain makes transport and communications extremely difficult. With few paved roads and, for a long time, no railways in Arunachal Pradesh, links with the rest of India are limited. However, there long has been an active trade network within the region, with footpaths connecting villages at different elevations.

Most of the major transportation centres serving Arunachal Pradesh are in the neighbouring state of Assam; among those are the nearest airport, near Lilabari, and the nearest railhead is in Harmoti (or Harmuty). However, in 2014 a rail line was opened between Harmoti and Naharlagun. State-owned and private companies operate regular bus service from Itanagar to various towns of Assam,

including Guwahati, Tezpur, Dibrugarh, Tinsukia, and Jorhat. Service also is available to Shillong in Meghalaya.

Telecommunications were long largely undeveloped in the state, with landline telephone service limited mainly to the larger towns. Although basic telephone access has improved since 2000, greater progress has been made in expanding mobile telephone service into remote mountain areas. Internet access, although still fairly limited, has also increased in the early 21st century, including the installation of fibre-optic cables.

Education

Despite the presence of numerous primary, middle, and secondary schools, the literacy rate in Arunachal Pradesh continued to rank among the lowest in India in the early 21st century. There are a number of postsecondary institutions, including Arunachal University at Itanagar, which was founded in 1984. The state also has specialized colleges focusing on such fields as education, engineering, industry, and forestry and agriculture.

Cultural life

Mishmi dancers in traditional dress Tribal peoples in Arunachal Pradesh wear distinctive garments and headdress. The art of weaving is especially important, and textile designs are unique to each group. Dances are an integral part of community life. Losar, Mopin, and Solung are major tribal festivals. At such festivals, villagers often drink millet or rice beer, as well as tea.

Cultural institutions

Arunachal Pradesh has an array of notable cultural institutions, which together underscore the state's religious and cultural diversity. The state museum, which houses an ethnographic collection consisting of local archaeological finds, musical instruments, weavings, carvings, and other examples of material culture, is located in the capital, Itanagar. Also in Itanagar are the governor's residence and a picturesque Buddhist temple, each crowning one of the city's two prominent peaks. A Christian revival church and temples dedicated to the Hindu deities of Kali and Shiva are located in nearby Naharlagun. Bomdila, in the snow-clad Himalayan ranges of the state's western segment, has many Buddhist monasteries and hermitages, while Tawang, in the far-northwestern extremity of Arunachal Pradesh, is famous for its 17th-century Mahayana Buddhist monastery with gold-lettered Buddhist scriptures. Parasuramkund, on the Lohit River in the state's eastern region, is a place of Hindu pilgrimage where sins can be washed away in the local waters. Malinithan, in central Arunachal Pradesh, is an

archaeological site and also a place of great sanctity.

Recreation

Arunachal Pradesh offers numerous parks, gardens, wildlife sanctuaries, and other natural settings for outdoor recreation. Bhalukpung and Tipi, both in the southwest, and Bomdila all are noted for their abundant flora, especially orchids. Namdapha National Park, near Dibrugarh on the south-central border, has a wildlife sanctuary inhabited by tigers and leopards. In Naharlagun the botanical garden at Polo Park sits atop a ridge overlooking the town. Other places

valued for their unique scenery and natural environment are Ziro, set in a levelled valley of west-central Arunachal Pradesh and covered on all sides by pine-clad, stooping hills, and Ganga Lake just outside of Itanagar.

Sijar Jilen T. Y. B. A.
Abraham Raye T. Y. B. A.
Tege Ngomle T. Y. B. A.
Jumdo Lona T. Y. B. A.

माझीच असते कविता

कधी-कधी
हलक्या-फुलक्या शब्दामधुनी
हसवत असते कविता
कधी-कधी
काळ्या-काळ्या प्रसंगांमधुनी रडवत असते कविता
कधी-कधी
फसव्या-फसव्या फासांमधुनी फसवत असते कविता
कधी-कधी
कोवळ्या-कोवळ्या बाळासाठी कोवळी होते कविता
कधी-कधी
मोकळ्या-मोकळ्या मनासाठी गोड मधाचं बोट बनते कविता
कधी-कधी
चक-चकणाऱ्या शब्दांमधुनी चकवत असते कविता
कधी-कधी
शब्दा-शब्दांच्या नादामधुनी डोलवत असते कविता
कधी-कधी
लाल-गुलाबी रचनांमधुनी प्रेम खुलवते कविता
कधी-कधी
एकांताच्या रात्रीसाठी संगत होते कविता
नेहमीच, शब्दां-शब्दांच्या सौंदर्यातून
रंगत असते कविता
नेहमीच
मण्या-मण्यांच्या एकजुटीतून गुंफत असते कविता नेहमीच
रचता-रचता मला स्वतःला
वेडचं करते कविता
कधी-कधी नाही तर नेहमीच
माझ्या-मोडक्या मनाची
माझी-माझीच असते कविता...!

दाताळ श्याम मारुती
F.Y.B.A.

तीं किरणे पडता डोईवरी

तुस धुंद उमलणारी
किरणे ती सुर्याची
पडता डोईवर माझ्या
मन प्रसन्न होई

जसा मिळाला आशीर्वाद सख्यांचा
हृदय खंबीर होई
सारून दुःखे बाजूला
उंच भरारी घेई
ती किरणे पडता डोईवरी

पंखास तरतरी येई
प्राण एकवटून सारे
उडत जाई अवकाशामध्ये
ते ध्येय गाठण्यासाठी
ती किरणे पडता डोईवरी

असतील संकटे भारी
ती कशास येतील आडवी
पाहुन निष्ठा कळकळीची
जी भिनेल अंगामध्ये
ती किरणे पडता डोईवरी

उद्देशाच्या पदपथात
हात असावे ध्येयावरी
परी पाय स्थिरावे भूमीवरी
हाच प्रसाद मिळो
ती किरणे पडता डोईवरी

श्रद्धा तळेकर

***

AFGHANISTAN FACTS AND STATISTICS

Location : Southern Asia, North and West of Pakistan, East of Iran

Capital : Kabul

Climate : Aid to Semi Aid; Cold winters and hot summers.

Population : 29,928987 (July 2005)

Ethnic Makeup : Pashtun 42%, Tajk 27%, Hazara 9%, Uzbek 9%, Aimek 4\$, Turkman 3%, Baloch 2%, Other 4\$.

Religions : Sunni Muslim 80%, Shia Muslim 19%, Others 1%.

Language : Pashto and Dari are the official languages of Afghanistan , people in the northern and central areas of the country usually speak Dori, while those living in the south and east speak both Dori and Pashto. Most citizens are fluent in both languages especially those living in major cities where the population is multi ethnic.

Religion :

Islam is the main religion of Afghanistan over 99% of Afghans are Muslim and 1% are followers of other religions. Besides Muslims, there are thousands of Sikhs and Hindus living in the country. They are usually found in the major cities such as Kabul, Kandahar, Heart and Jalalabad.

Religious :

Afghanistan's religious holidays are nearly the same as Islamic holidays. Some of the most important includes Eid-Al-Fitr (End of Ramzan), Eid-Al-Adha, Ashara and Mawlid.

Religious minorities of Afghanistan such as the Hindus, Sikhs and others celebrate holidays on their respective religious days.

Traditional :

Farmer's day, also known as Nawroz is an ancient annual Afghan festival which celebrates both the beginning of spring and New Year.

Hospitality :

A vital element of Afghans is the nation of hospitality. In Afghanistan hospitality is a deeply rooted tradition that is closely linked to honour and reputation. Open display of generosity and welcoming behavior are essential qualities for measuring Afghans good reputation and character. When offered such hospitality, whether in a business or personal setting, it is important to accept it, thus maintaining the individual's sense of honour.

Sayeed Aminullah

F.Y. B.B.A (CA)

The Sound of the Rain

She stood near the window, barely reaching the windowsill, her innocent eyes eager to encapsulate the mosaic of raindrops on the glass of the window; her body, tingling to embrace the pitter patter; her shaky toes eager to break into a ballet of excited leaps to the sound of the rain.

The sound of the rain, just like her gleeful rhymes...

She tiptoed into the backyard;

her eyes- starry and full of love;

her body shuddering nervously to the playful tickling of the rain;

her quivering toes eager to sway to the sound of the rain.

The sound of the rain, just like her favourite melody...

She stealthily stepped through the door;

her eyes parched with melancholy and longing in her body shivering frightfully at the slightest touch of

the rain;

her toes trembling coyly to the sound of the rain.

The sound of the rain, just like a ballad of her loneliness...

She sat near the window in her wheelchairs; her eyes brimming with fulfillment;

her wrinkled skin long-deprived of a familiar touch, even that of a gentle caress of the rain;

her gnarled toes too old to move to the sound of the rain.

The sound of the rain, just like her swan song...

The sound of the rain, different with every moment.

Shantanu
(F.Y.B.A.)

धर्म जात कशाला पाहिजे?

धर्म जात धर्म जात
कशाला पाहिजे ?
मानवाच्या या जगात
फक्त प्रेमाचा आधार पाहिजे

मी हिंदु, तु मुस्लीम
मी शीख, तु ख्रिश्चन
नको रे, नको रे, नको रे
मातीच्या या देहात
पाणी प्रेमाचे मुरु दे

एकमेकांच्या हातात हात घालुन
आधार देऊन पुढे जाऊन
विकसित क्रांतीचा नवा समाज घडवू रे

या पृथ्वीवरील मानव जात सोडून
अरे प्राण्यांनो, अरे पक्ष्यांनो,
झाड, झुडूप, नद्या, समुद्र, आकाश
तुम्ही धर्म जात पाळता का हो
उत्तर कोणाला येत का ?

हे देवा, हे अल्ला, हे येशु
तुम्ही एकदा तरी या मानवाच्या वस्तीत या
या मुखाना तुमची ओळख पटवून जा
सांगा ह्यांना की तुम्ही वेगळे नाहीत ?
तुमची ओळख, तुमची शिकवण, तुमचा संदेश एक आहे.
अरे मानवा प्रेम, सहकार्य, आधार हेच तुझे बरे देव आहेत
अरे मानवा प्रेम, सहकार्य, आधार हेच तुझे खरे देव आहेत.

सागर हडके

Union of the Comoros Culture and Festival

Culture

Ethnic groups

The islands of the Comoros share mostly African-Arab origins. Malagasy (Christian) and Indian (mostly Ismaili) minorities also exist, as well as minorities mostly descended from early French settlers. Chinese people are also present on Mayotte and parts of Grand Comore (especially Moroni). A small white minority of French with other European (i.e. Dutch, British and Portuguese) ancestry lives in the Comoros. Most French left after independence in 197.

Languages

The most common language in the Comoros is Cijmcjan, or related to Swahili, with four different variants (Shingazidia, Shimwali, Shinzwani & Shimaroe) being spoken on each of the four islands. Arabic and Latin scripts are both used,

Arabic being the more widely used, and an official orthography has recently been developed for the Latin script.

French and Arabic are also official languages, along with Comorian. Arabic is widely known

Eid al-Adha

Eid al-Adha the Feast of the Sacrifice is a celebration of Abraham's willingness to give up his son (Ishmael) in obedience to God. It is an annual Islamic holiday observed by Muslims around the

world and Comoros is no exception.

Eid al-Fitr

This feast marks the conclusion of the month-long fast (Ramadan) and is celebrated with all kinds of rituals, prayers, gifts, and lots of ceremonial food.

New Year

Both New Year's Days (January 1st and the Islamic New Year) are celebrated with much gusto in the Comoros. The Islamic New Year is of particular interest as it is marked by a wide range of activities that embrace the local culture and traditions, including religious rituals.

Christmas Day

Christmas Day is observed by the Roman Catholic minority living in the Comoros with festive gatherings of friends and families. As a second language, being the language of Quranic, teaching. French is the administrative language and the language of all non-Quranic formal education. A Malagasy language, Kibushi, is spoken by approximately a third of the population of Mayotte.

Religion

A view of Mutsamudu including mosque. Sunni Islam is the dominant religion, representing as much as 98% of the population. A minority of the population of Mayotte, mostly immigrants from metropolitan France, are Roman Catholic.

Kinship and social structure

Comorian society has a bilateral descent system. Lineage membership and inheritance of immovable goods (land, housing) is matrilineal, passed in the maternal line, similar to many Bantu peoples who are also matrilineal, while other goods and patronymics are passed in the male line. However, there are differences between the islands, the matrilineal element being Ngazidia.

Musical

Zanzibar's taarab music remains the most influential genre on the islands, and a Comorian version called Twarab is popular

Media

There is a government-owned national newspaper in Comoros, Al-Watwan published in Moroni. Radio Comoros is the national radio service and Comoros National TV is the television service.

Festival

Festivals are often tied to religious observances, particularly Islamic celebrations that follow the lunar calendar. Comoros holidays include Independence Day and the anniversary of the death of President Said Mohamed Sheikh. Comorians observe two new years, the first which marks the start of the year, and the second, which follows the Islamic calendar. Traditional celebrations often involve music, dancing and cultural performances.

Independence Day

Comorian independence is celebrated every July 6 to commemorate the nation's freedom from colonialism. Like other events on the islands, the festivities are marked with good food, cultural presentations and merriment.

Mousoibou Soifoine Ali

SOMALIA

Somalia is a country located in the Horn of Africa. It is bordered by Ethiopia to the west, Djibouti to the northwest, the Gulf of Aden to the north, the Indian Ocean to the east, west to India and Kenya to the southwest. Somalia has the longest coastline on the continent's mainland, and its terrain consists mainly of plateaus, plains and highlands. Climatically, hot conditions prevail year-round, with periodic monsoon winds and irregular rainfall. Somalia has a population of around 10.8 million. Around 85% of its residents are ethnic Somalis, who have historically inhabited the northern part of the country. Ethnic minorities are largely concentrated in the southern regions. The official languages of Somalia are Somali, English and Arabic both of which belong to the Afroasiatic family. Most people in the country are

Muslim, with majority as sunni. Somalia has the longest coastline in Africa.

Capital city of Somalia Mogadishu

Culture of Somalia

The cultural diffusion of Somali commercial enterprise can be detected in its exotic cuisine, which contains Southeast Asian influences. Due to the Somali people's passionate love for and facility with poetry, Somalia has often been referred to as a "Nation of Poets" and a "Nation of Bards", as, for example, by the Canadian novelist Margaret Laurence. [Somalis have a story-telling tradition.

Somalis have a rich

Most Somali songs

in contrast to a heptatonic

musical heritage centered on traditional Somali folklore. are pentatonic; that is, they only use five pitches per octave (seven note) scale such as the major scale.

Somali art is the artistic culture of the Somali people, both historic and contemporary. These include artistic traditions in pottery, music, architecture, wood carving and other genres.

Shermake

S. Y. B. A. (Eco)

HISTORICAL CULTURE OF NIGERIA

The name Nigeria was suggested by British journalist Ms Flora Shaw in the 1890's. She referred to the area as Nigeria, after the Niger River, which dominates much of the country's landscape. Nigeria is the 7th most populous country in the world having population of 185.5million. Nigeria is a West African country located on the southern coastal part of Western Africa. Nigeria gained her independence from Britain on 1st Oct 1960 and became a republic in 1963. The capital of Nigeria is Abuja and Lagos is the country's largest city.

The culture of Nigeria is shaped by Nigeria's multiple ethnic groups. The country has over 521 languages and over 250 dialects and ethnic groups. The three major ethnic groups in Nigeria contribute 70 percent of her total population

- The HAUSA-FULAN's who occupy the northern parts of the country earning the largest ethnic group,
- Next are the IGBO's who occupy the Southern Eastern part divided into the eastern and western region by the River Niger,
- Lastly the YORUBAs who occupy the South-Western part of Nigeria. Other ethnic groups consisting 30 percent of Nigeria population include the Ibibio, Kanuri, Tiv, Edo, Efik e.tc,

LANGUAGE : English is the official language of Nigeria, used in all government interactions and in state- run schools. Unofficially other major

languages are Hausa, Yoruba and igbo, while each ethnic group has its own language spoken across the country. Pidgin English is also a "national" but informal language spoken across the country.

RELIGION : Islam, Christianity, and traditional religions are central to how Nigerians identify themselves.

FOOD : There are several foods tailored towards the various cultures of the different ethnic groups and some influenced through western civilization. Some of this foods are spicy while some aren't. Their method of preparation differs among the various tribes even when the same food ingredients are used. Most common food in Nigeria include Scassava, rice, beans, yam, potatoes, corn, plantain etc.,

MUSIC AND THEATRE ART : The music of Nigeria includes many kinds of folks and popular music, some of which are known worldwide. Traditional musicians use a number of diverse instruments, such as Gongon drums, bata, shekere, omele, sakara, gita, jazz e.t.c. Nigeria music is one of the popular in Africa as well as in other parts of the world. Theatre in Nigeria grows out of a long tradition of masquerades, festivals and story-telling. However, since the 1990s the Nigerian movie industry, called "Nollywood" has emerged as a fast-growing cultural force all over the continent.

ARTS AND LITERATURE : Nigerian arts reflect African, Islamic and European influences. Nigeria has a long and incredibly rich literary history. Nigerians are traditionally story-tellers Nigeria's most famous writer are Wole Soyinka, 1986 Nobel prize winner for literature, Chinua Achebe international famous for his novel 'Things fall apart'. Others include Ben Okri, whose novel "The Farmished Road" won Britain's 1991 booker prize award.

SPORTS AND GAMES : Football is the National sport of Nigeria. Other sports include athletic basketball, boxing, lawn tennis, volleyball, judo, wrestling e.Lc Traditional games include Ayo ludo, okoto e.t.c.

Adenrele Kayode Micheal

MA I Sociology

KNOW MY COUNTRY NIGERIA

A country of western Africa on the Gulf of Guinea. A variety of states were established in the region prior to the arrival of Europeans, including the Bornu, Benin, and Songhai empires. Exploited by Portuguese, British, French, and Dutch traders in the 1800s and 1700s, Nigeria

was eventually claimed by the British, who consolidated the area into one colony in 1914. The country attained its independence in 1960. In 1991 the seat of government was moved from Lagos to the new capital, Abuja.

A republic in West Africa, on the Gulf of Guinea: Lagos annexed by the British in 1861; protectorates of Northern and Southern Nigeria formed in 1900 and united as a colony in 1914; gained independence as a member of the Commonwealth in 1960 (membership suspended from 1995 to 1999 following human rights violations Eastern Region seceded as the Republic of Biafra for the duration of the severe civil war (1987-70); ruled by military governments from 1966. It consists of a belt of tropical rain forest in the south, with semidesert in the extreme north and highlands in the east; the main export is petroleum. Official language: English; Hausa, Ibo, and Yoruba are the chief languages. Religion: animist, Muslim, and Christian. Currency: naira. Capital. Abuja. Pop: 174 507 539 (2013 est). Area: 923 773 sq km (356 669 sq miles) The capital of - Nigeria is Abuja.

FESTIVALS IN NIGERIA

There are many Festivals in Nigeria, some of which date to the period before the arrival of the major religions in this ethnically and culturally diverse society. The main Muslim and Christian festivals are often celebrated in ways that are unique to Nigeria or unique to the people of a locale. The Nigerian Tourism Development Corporation has been working with the states to upgrade the traditional festivals, which may become important sources of tourism revenue.

Igbo New Yam festival

The New Yam Festival of the Igbo people (Orureshi in the; idorna aiea, twa ji, Iri ji or Ike ji, depending on

dialect) is an annual culturally festival by the Igbo people held at the end of the rainy season in early August.

Igogo Festival

The Igogo Festival is an annual festival held in Ondo State, Nigeria. It is a festival that usually lasts for seventeen days in which the Oiowo of Owo and high chiefs of Owo Kingdom are dressed like women to celebrate and pay homage to Queen Oronsens a mythical wife of Oiowo Rerengejen in appreciation for her protection.

Nnewi Afiolu Festival

Afiolu (New yarn festival) is a traditional festival held annually in Nnewi around August. The Afiolu festival commences on "Eke" day with what is traditionally described as "IVVAJI" (scaling of yam) and Ikpa Nku (the wood gathering), this heralds the availability of new yam as well as thanks giving to God. The festival includes a variety of entertainments including performance of ceremonial rites by the Igwe (king), cultural dance by girls and masquerade dance.

Yam Festivals

Yam Festivals are popular holiday in Ghana and Nigeria,, usually held in the beginning of August at the end of the rainy season. It is named after yams, the most common food in many African countries. In Nigeria, dancers wear masks that reflect the seasons or other aspects of nature. People offer yams to gods and ancestors before distributing them to the villagers to give thanks to the spirits above them. Lele is the name for the annual New Yam Festival celebrated in Ugep, Nigeria, one of the five settlements of Yakurr, to honor of the earth goddess and the ancestral spirits of the land. The Iriji-Mmanwu festival is held in Enugu state in August. At the festival, over two thousand masqueraders from across Igboland and from other states in Nigeria dance and give acrobatic displays, wearing unique and colorful costumes. In the Igbo tradition, masquerades are thought to be reincarnated dead ancestors, with supernatural powers.

The main religion in Nigeria is Igbo, Hausa Yoruba. That are some information about

Nvamba Raymond Ifeanyi

S. Y. B. A.

An overview of IRAQ

Iraq is an Arabic country, located in the west of Asia, a population of 30 million people, the civilization extending back thousands of years (the Assyrian civilization, the Babylonian civilization and Sumer civilization). The Sumer civilization is the first writing teacher for human, the religions are Islam, Christ, Jewish and Mandaism.

Archaeological sites

Hanging Gardens of Babylon

The Hanging Gardens of Babylon, one of the Seven Wonders of the Ancient World, is the only

one whose location has not been definitively established. The Hanging Gardens were a distinctive feature of ancient Babylon.

Jaber Awad

Iraq, Samawa

Sawa lake

Sawa lake is an Endorheic basin located in the Iraqi governorate of Muthanna near to the Euphrates River, some 23 kilometres to the west of Al-Samawa city. Lake Sawa is a unique body of water in Iraq since characterized by highest salinity value among Iraqi inland bodies water. Lake has longitudinal shape with 4.47 km, long and 1.77 km wide. A

formations of gypsum are surrounding the lake, in some cases these a gypsum formations reach 6 m tall. They are formed due to evaporation of salty water and sedimentation of salt in shallow banks of lake

Fawwaz Khlaif

Iraq, Samawa

Great Mosque of Samarra

The Great Mosque of Samarra was, for a time, the largest mosque in the world; its minaret, the Malwiya Tower, is a spiralling cone 52 meters high and 33 meters wide with a spiral ramp.[2] The reign of al-Mutawakkil had a great effect on the appearance of the city, for he seems to have been a lover of architecture, and the one responsible for building the great Mosque of Samarra.

Amjed Hadi

Iraq, Diwaniya

मी येतोय...

बालमनाच्या शंकेचे उत्तर द्यायला ।

त्यांच्या विचारांना गती द्यायला ।

या भारतभूमीचे महत्त्व सांगायला ।

मी येत आहे त्यांच्या मदतीला ।

त्यांच्या प्रगतीला गती द्यायला ।।1 ।।

विकसित देशाचे महत्त्व सांगायला ।

नाविन्यपूर्ण बदलांना नवसंजीवनी द्यायला ।

देशाच्या रक्षणाला ताकद द्यायला ।

भावी पिढीला आदर्शाचे महत्त्व सांगायला ।

मी येत आहे बालमनाच्या सोबतीला ।।2 ।।

नव्या आशेला नव्या दिशेला बळ द्यायला ।

नव्या संकल्पना साकार करायला ।

नागरिकांच्या सन्मानाचा लढा द्यायला ।

परिवर्तनाच्या संकल्पनेला साथ द्यायला ।

मी येणार आहे त्यांना बजावून सांगायला ।।3 ।।

तुषार जोशी F.Y.B.Sc

Ur

Ur is an archaeological site of the city of Sumerian Tel Almkir south of Iraq . It was the capital of the Sumerians in 2100 Q.m , oval shape and was located on the estuary of the River Euphrates , in the Persian Gulf near Eridu but it is currently located in a remote area far from the river because of the change in the course of the Euphrates River over thousands of years ago, after the fall of Ur on a few kilometers from the city of Nasiriyah , southern Iraq , just 100 miles north of Basra .one of the oldest known civilizations in the history of the world.

‘ती’

सुंदर सुरेख सुशिल ती
कधी अबोल, बोलकी, चंचलती
कठोर, हळवी, लाघवी ती
कधी आई कधी बहीण कधी मुलगी
तर कधी असते प्रेयसी, पत्नी, मैत्रिण ती
सतत उडणारे फुलपाखरू ती
उंच भरारी घेणारी घर ती
कधी हट्ट करणारी ती
तर कधी हट्ट पुरवणारी ती
घरात सांभाळून घेणारी ती
तर कधी रस्त्यात सोबत चालणारी ती
दिसताच कधी मोहक हसणारी ती
अन् ओळखीचे स्मित करणारी ती
कधी छोटी स्वप्न पाहणारी ती
तर कधी आकाशाकडे झेपावणारी ती
पण कधी
गर्भातच खुडली जाणारी ती
जशक्ष उमलण्याआधी बंधणात जखडून

ठेवलेली कळी ती
तर कधी उमलल्यावर मुठीत
अन् गलिच्छ मिठीत चुरगळलेले फुलती
निष्ठुर अन् क्रुरतेने छिन्न विछिन्न केलेली
पाकळी ती
शांत शितल ती
नम्र नम्रता ती
मधुर तृप्ती ती
मोहक मोहीन ती
उंच भरारी कीर्ती ती
सर्वामुक्त मुक्ता ती
निखळ निरसल सरिता ती
अन्...अन्
भरचौकात दिवसा ढवळ्या
देहाची चाळण अमृता ती
रक्ताच्या थोरोळ्यात
बेवारस पडलेली माणुसकी ती
अन् अगदी परवाचीच
रात्री उपरात्री रानटी...
कुत्र्यांच्या घोळक्यात तडफडणारी किंचाळणारी
‘दामिनी’ ती
ओराबाडून ओरखाडून कागदा सारखी
अगदी कागदासारखी
फाडलेली सभ्यता ती
चिंध्या चिंध्या करून
रस्त्यावर फेकलेली संस्कृती ती
अमानूष अत्याचार सहन करणारी
नारी ती
जीव आहे जीव काही खेळण नाही ती
तरीही पुन्हा रक्ताळणारी ओली जखम ती
तीवअ ढसढसणारी असह्य वेदना ती
दाटल्या कंठान सहन करणारी
सहनशिलता ती
ओठात दाबलेली ‘शब्द’ ती
नयनांत तरलणारे पाणी ती
आतली आत कोंढलेला आक्रोश ती
अन्यायाविरुद्धची पुकार ती
धर्मयुद्ध ललकार ती
अंधार तेजोमय करून विझलेली पणती ती
सुरंग पेटणारी ठीणगी ती
आता दशदिशांत पेटलेली
पहा ‘मशाल’ ती

मिताली विठ्ठल धुमाळ
M.S.C. I (Zoology)

Holy Sites

Imam Hussein Shrine he is a grandson of prophet Muhammad , unlike any other city, Karbala has its named engraved in the memory of generations, and in the expanse of the ' Muslim world .Believers

remember that name with sorrow and distress, for they remember the history of the master of all martyrs, Imam Hussein, and his sacrifice for Islam. And the of visit him is the bigger mobilization in the world , it is more than 20 million by different nationality.

Amjad Hameed

Iraq, Kerbala

जाणीव

परिस्थितीची लाज वाटते, अपेक्षांना पाझर फुटतो
यौवनाचा यत्नार अन्यायाच्या विरोधात निघाला
यौवनाची शर्यत लावून दारूच्या नशेत न्हाला
परिस्थितीची लाज वाटते, अपेक्षांना पाझर फुटतो
अविरत यौवन विरहात सुटताना...
आज फक्त म्हणावस वाटत
खोकलत जा आणि ढकलत जा
खोकलत जा आणि ढकलत जा ॥1॥

चिखलनी माखलेला पंजाचा बोट देशाकडे जातो
सत्यमेव जयते, अतिथी देवो भवः हा दिखावा कशाला ।
असहिष्णुतेची भाषा नडतेय आम्हाला ।
मायभूमीशी दंगल तू करू नको ।
भारतीयांच्या वाट्याला तू जाऊ नकोस ॥
न सांगताही मनातली कट्टरता कळते रे आम्हाला ।
प्रतिकाराचे किरण कमी पडले तुला लढायला ॥2॥

पुरस्कार वापसीचे जत्थे निघाले
एकाला बघुन एक पुढे सरसावले
असहिष्णुता की राजकारण कुणालाच नाही कुळाले
मात्र काय माहीत ह्यातून काय साध्य झाले ॥3॥

धरतीवरती घाण पसरली
नभाचा राग अनावर झाला
मेघाला पण ते कळुन चुकले
दोघांचे आपसात बोलणे झाले
पृथ्वीवर न जाण्याचे ठरले ॥4॥

जमिनीवर नांगर चालला
प्रतिक्षांना बांध फुटला
आता बरेच महिने लोटले
बळीराजाचे अश्रु दाटले ॥5॥

Abu Hanifa Nu'man

Abu Hanifa Nu'man bin Thabit Kufi , Faqih and the Muslim world, and the owner of the Hanafi school in Islamic jurisprudence . Best known for his knowledge of heavy and morals of good, , and was known for piety and frequent worship and reverence, loyalty and strength Personal.

Haitham Riyadh

Iraq, Baghdad

शेतकरी कर्ज परतीने व्याकुळला ।
महाराष्ट्रात मोठा दुष्काळ पडला ॥
मी काय खाणार, घरी काय देणार ।
दुष्काळच तसं, ह्याला मी का जबाबदारी ?
प्रश्न एकच, कर्ज कसे परतवणार ॥6॥

आता मनाचा निश्चय झाला ।
कष्टकरी, माझा फासावर चढला ।
सान्या कुटुंबाला सोडून यमसदनी धाडला ॥
परिस्थितीची लाज वाटते, अपेक्षांना पाझर फुटतो ॥7॥
जाताना बळीराजा बायकोला सांगुन गेला...
तुला आता संसाराचा गाढा एकट्यानी हाकायचयं ।
मुलांना खुप शिकवायचय, साहेब बनवायचय ॥
परिस्थितीच तशी, तक्रार नाही करायचय ।
खोकलत जायचय आणि ढकलत जायचय ॥
खोलत जायचय आणि ढकलत जायचय ॥8॥

तेवढ्यात जाणिवेची ओहोटी निर्माणली
कर्तव्याच देणं, माणुसकीचे हात पुढे सरसावले ।
आम्हा पिडितांना देवरुपी नाना-मक्या लाभिले ॥
एका रात्रीत 'नाम' स्थापिले ॥9॥
नाना शेतकरी आईचे डोळे पुसतो ।
मक्याचा पिडित मुला-मुलींना आधार मिळतो ॥
राजकारणाच पातेल झाकुनच राहते ।
निवडणुकीला अश्वासनातून कर्जमुक्ती सुटते ॥
वर्षानुवर्षकाहीच होता नाही ।
आश्वासन कृतीत कधीच येत नाही ॥10॥

मदतीचा अजून एक हात पुढे होता ।
खिलाडी अक्षयच्या रुपात तो जीवंत होता ॥
शेतीवर आधारित उद्योग कोट्याधीश बनले ॥
मदतीसाठी मात्र उद्योगपती कधीच नाही धावले ॥11॥
परिस्थितीची लाज वाटते, अपेक्षांना पाझर फुटतो ॥
शेवटी जाता-जाता एकच म्हणतो
खोकलत जा आणि ढकलत जा ॥
खोकलत जा आणि ढकलत जा ॥12॥

प्रणव मुक्तावरम

(द्वितीय वर्ष जैवतंत्रशास्त्र)

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

1. A Guest Lecture on “Union Budget” was organized on 15th September 2015. The guest speaker was Mr. Neeraj Jain, Convener of Lokayat, Pune.
2. Educational Tour was organized for the students of the department to places like Muktangan in Yerwada, Sambhaji Maharaj Samadhi in Tulapur and Agakhan Palace, Nagar Road.
3. One day State Level Conference on “New Dimensions of the Emerging Indian Economy” was organized on 4th February 2016.

STAFF ACHIEVEMENTS

1. Dastigir Pathan

- Registered for pursuing Ph.D. from S.P.P.U, in Department of Economics and Research Centre, B.R. Gholap College, Sanghvi.
- Appointed as Students Welfare Officer in the college.

2. Dr. Abaso Shinde

- **Textbooks Published:** T.Y.B.A. G-3, “Economic Development and Planning”, ISBN:978-93-83639-26-7 & T.Y.B.Com textbook, “International Economics”, ISBN:978-93-83639-27-7 both by Atharv Prakashan, Pune, on 31st July 2015.
- **Papers Presented:**
  - a) “Sericulture Business” in National Level Seminar in Baratratan Dr. Babasaheb Ambedkar College, Aundh, Pune on 15th and 16th January 2016.
  - b) “A Study of Stages of Agricultural Development in India and Various Policies” and “Climate Change and Sustainable Agriculture in India” in State Level Conference in Modern College, Ganeshkhind, Pune on 4th February 2016.

3. B.G. Sawaishikre

Registered for pursuing Ph.D. from S.P.P.U in Department of Economics.

4. Shilly John

Research Papers published in Research Journals:

- “Changing Pattern of Card Based Payment in India”, in Sameeksha – Sanshodan, Vol. 2, July 2015, ISSN: 2348-2362, Pune.
- “Growth and Spread of Card Based Payment in India”, in RESECO, Vol. 1, October 2015, ISSN: 2395-6860, Pune.

STUDENTS ACHIEVEMENTS

1. **Mr. Akshay Bhite** of T.Y.B.A. won a First prize at Zonal level in All India Essay Writing competition organized by Shree Ramchandra Mission and United National Information Centre, India & Bhutan.
2. **Mr. Sagar Bal Gavand** of S.Y.B.A. stood second and won a cash prize of Rs. 5000/- for taking part in “Block Benchers” a program conducted by the daily – Loksatta.
3. **Mr. Prashant Walke** of T.Y.B.A. was elected as the Boys Representative of the college. He presented a paper on “A Study of Stages of Agricultural Development in India and Various Policies” in State Level Conference in Modern College, Ganeshkhind. Prashant also participated in State Level Conferences at Sansakar Mandir College, Warje Malwadi and Annasaheb Magar College, Hadpsar, Pune.
4. **Ms. Shraddha Talekar and Mr. Pargappa Dupargude** of M.A – I participated in Poster Presentation Competition on “Green Audit” in AVISHKAR – 2015 at B.R. Gholap College, Sanghvi, Pune.

Dastigir Pathan

Head, Department of Economics

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

Flair- The Wall Magazine : The Department of English inaugurated its 17th issue of Flair: The Wall Magazine on 14th September 2015. This year's theme was '**Stack to Reel**' and it was inaugurated by Chief Guest Mr. Vikas Sharma, Screenplay writer from Film and Television Institute of India, Pune.

English Corner : A Platform which is periodically updated throughout the year is a compilation of common errors in grammar, spelling, pronunciation and usage of English in day to day conversation. This year we displayed articles on Dr. APJ Abdul Kalam, Booker Prize and Sahitya Academy Award winners, Communication Skills, interview of Ruskin Bond and other vocabulary items.

Spoken English Course : A three month certificate course run by the department with strong emphasis on practical lessons conducted in a well-equipped Language Laboratory.

Film Show : A film based on Shakespeare's famous play "**The Merchant of Venice**" and another film based on Henrik Ibsen's famous play "**A Doll's House**" was screened for students of S.Y.B.A General English in the month of September 2015 and January 2016 respectively in the Language Laboratory of the college.

Seminars/Presentations: In order to develop self-confidence, communication skills, research skills and use of technology among students, presentations were made by students of F.Y.B.Com and TYBA on diverse topics. In order to develop the reading and writing skills, students of S.Y.BSC, were given a project on 'Book Review' and Global Business Icons.

Pune International Literary Festival 2015: Students of FY, SY and TY BA and B.Com. attended the Festival of Literary Minds along with the Head of the Department from 4 to 6 September, 2015 at YASHADA, Pune.

What's The Good Word? : Intra – College Quiz Competition was hosted by the department on 13th

January 2016 to test the vocabulary and fluency of students in English. Prof. Alka Kamble, Head, Department of English, Shivajinagar was the Chief Guest and she inaugurated the Quiz by asking the first set of questions to the finalists.

Inter- Collegiate Essay Writing Competition: Department of English along with Hindi and Marathi departments organized the competition in January 2016.

Guest Lecture: Dr. Ujjwala Barve, Associate Professor of the Department of Communication & Journalism, Savitribai Phule Pune University, spoke on "**Communication Skills & Careers in English**" on 18th December 2015.

Literary Club: The Department of English formed a literary club to initiate, encourage and organize various literary meets. The club caters to the lovers of Literature from all faculties. First year students from Arts and Commerce are presently the active members of the club. A screening of **SHERLOCK** based on the famous detective of Sir Arthur Canon Doyle was organized in the Language Laboratory of the Department on 15th February 2016.

STAFF PROFILE

Ms. Shampa Chakraborti:

- **BadalSircar's 'Third Theatre': A 'Voice' to the 'Voiceless'**-a Research Paper published in the Special Issue on Indian English Literature of International Journal of Innovative Knowledge Concepts. Vol.I, Issue 3, September 2015. ISSN: 2454-2415
- Abstract of a Research Paper titled "**In Search of 'Self': Metamorphosis of the 'Archetypal' Indian Woman in Manju Kapur's Fiction**" published in Conference Proceedings at the International Conference on Women Studies & Social Sciences March 2016. ISBN 978-93-84124-67-0
- Research Paper titled "**In Search of 'Self': Metamorphosis of the 'Archetypal' Indian Woman in Manju Kapur's Fiction**" published in an International Research Journal **ENGLISH STUDIES** Vol-4, Issue-1.March 2016 ISSN 2347-3479

- Research Paper titled **“Dare to Defy: Reflections of the 'New Woman' in Manju Kapur's Difficult Daughters & A Married Woman”** presented at a **National Conference on Recent Trends in English Studies and Research** organized by IASE, Pune at YASHADA, 04-05 March 2016
- Reviewed Research Papers as Member of the Peer-review Committee of International Centre for Economics, Humanities and Management.
- Attended the **Pune International Literary Festival** organised by MIT Group of Institutions at YASHADA, Pune, 4-6 Sept. 2015
- Attended a Two-day Certificate Course in **“Basic Computer Operations and Security 101”** organized by Pune OS in association with Department of Sociology and Staff Academy, Modern College, Ganeshkhind, from 11 to 12 December, 2015.

Sandeep Sanap:

- Published Paper titled “Postcolonialism: Polarities and Similarities in The Lying Days and The Grass is Singing” - in 'Literary Cognizance' An International Referred e-Journal. Dec. 2015 ISSN: 2395-7522
- Completed Refresher Course in Indian Languages at HRDC, Savitribai Phule Pune University, Pune, in December 2015.
- Registered for PhD Course in the Department of English, Savitribai Phule Pune University, Pune in December 2015.

Dr. Deepanita Bhanja:

- Attended one day International Workshop on ICT Education in the era of Globalization, organized by Department of English, Baburaoji Gholap College, Sangvi, Pune on 12th October 2015.
- Publication of Research Paper titled “Biadh/Abaidh: Relationships in Buddhadeva Bose's It Rained All Night and Dibyendu Palit's Illicit” in An International Refreed Literary Journal, The Commonwealth Review. Volume XXIV, ISSN: 0974-0473 (138-151).
- The above Research Paper Biadh/Abaidh: Relationships in Buddhadeva Bose's It Rained All

Night and Dibyendu Palit's Illicit is also published as an article in a book edited by R.K. Dhawan and Sumita Puri titled Indian and Comparative Literature: New Insights. (138-151).

- Participated and presented a research paper titled Survival of the rootless: A journey of displacement in Anita Desai's Baumgartner's Bombay in a National Conference on 'Culture and Communication: Reflecting Paradigm Shifts' organized by M.U. College, Pimpri, Pune on 4th and 5th February 2016.
- Participated and presented a research paper titled Redefining freedom through selected novels of Anita Desai in an International conference on Woman Studies and Social Sciences organized by Carmel College, Goa from 3rd to 5th March 2016.
- Publication of the above mentioned research paper in an International Journal of IMRF titled “English Studies”, Volume 4 Issue 1. (ISSN

Mrs. Mamta Pardeshi

- Attended one day International Workshop on 'ICT Education in the Era of Globalization' organized by Department of English, Baburaoji Gholap College, Sangavi, Pune on Monday 12th October 2015.
- Participated and presented research paper titled “The Quest for Self-Identity in Women as Seen in A Doll's House by Henrik Ibsen” in the National Conference on 'English Literature in Context' held on 29th & 30th January 2016, organized by Department of English, Abedalnamdar Sr. College of Arts, Science & Commerce in association with University Grant Commission.
- Participated and presented research paper titled “The Conflict of Cultures in Literature as Mirrored in 'The Final Solutions' by Mahesh Dattani” in the National Seminar on 'Culture and Communication: Reflecting Paradigm Shifts' organized by Manghanmal Udham College of Commerce, Pimpri, Pune on February 4 & 5, 2016.

Ms. Shampa Chakraborti

Head, Dept. of English

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

- Guest lecture is organized on Energy Conservation by Mukund Apte, PCRA on 8-9-2015.
  - Career Guidance lecture on GIS and RS by Abhishek Chandekar and Shubhangi by MITCON for TYBA students on 15-9-15.
  - Modern Vidyarthi Kisan Manch inaugurated by D. M. More , Sinchan Bhavan, Maharashtra Government on 10-9-15.
  - Visit to Baramati was organized at Krishi Vidyan Kendra at Baramati on 11-9-15. About 25 students were participated.
  - TYBA students have prepared Charts on Indian States and gave presentation on their charts.
  - Two days Trek was organized at Rajgad Fort in Sahyadri for all faculty students by Trekking Club headed by Dr. Sanjay Patil. About 110 students were participated for this trek on 23, 24 Jan 2016 along with 5 staff.
  - Every year Kirloskar Vasundhara International Film Festival Lecture cum documentary series is organized in various colleges in Pune city. This year two documentaries on Global Warming were organized by Lokayat and Geography Department in Jan 2016.
  - One day Study Tour was organized at Ralegan Siddhi, Hivare Bajar, Nighoj Potholes and Ranjangaon Ganpati for Geography special students. About 46 Geography students have participated in the tour for the partial fulfillment of the practical submission on 29 Feb 2016.
  - A special demo lecture series by Prof. Ganesh Madhe from Shri Shahu College, for the SYBA Geography Practical students is organized on GPS and by Prof Ramesh Gopale for Dumpy Level Surveying for 2 days, which is introduced from this year in Feb 2015.
  - Special lecture was organized on Road Safety Movement by Vrushal from Lokayat on 26 Feb 2016.
  - Visited IUCAA, Indian Meteorology Department on the occasion of National Science Day on 28 Feb 2015 with 46 students. This visit was valuable for the students of Geography and they involved sky watch activity conducted by IUCAA at same night.
  - Gifted Books and prizes to the meritorious Geography students for their achievements in the last academic year 2014-15 for FY, SY and TYBA at the Send-Off Function.
  - One day visit was organized to Abhinav Farm at Maan village near Hinjewadi with students and few students have participated for two days workshop on modern agricultural activities in Jan 2016.
  - Visited to KISAN 2016 with students on Agricultural Exhibition at Moshi in Dec 2015.
- A) Dr. Sanjay Patil**
- delivered guest lecture on Disaster Management at Alephata College at Refresher Course on 6-7-15.
  - Delivered lecture for Bahishal on 'Global Warming' at Sanghavi Keshari College, Chinchwad, Pune on 29-12-2015.
  - Delivered lecture for Bahishal on 'Global Warming and Climate Change' at Shardabai College, Malegaon, Baramati on 29-1-2016.
  - Participated in National Conference on 9,10 Feb 2016 organised by C T Bora College, Shirur, on 'Assessment of Landuse' and presented a research paper on 'Applications of RS & GIS in Tourism Development'
  - Participated in International Conference on Sustainable Planet Earth, Ecological Dimensions and Strategies, organized by Department of Geography, Faculty of Earth Sciences, Mohanlal Sukhadia University, Udaipur and presented a research paper on 'Is Pune City smart City?' on 17, 18, 19 Oct 2015.
  - Participated in State Level workshop on 6-2-2-16 organized by Dr. D Y Patil College, Pimpri, Pune on Recent Trends in Geography.

- Participated in State Level Seminar on Resource Management on 24, 25 Feb 2016 organized by Arts and Commerce College, Dindori, Nasik and delivered a guest lecture on 'Resource Management in Current Context'
- Participated in International Conference on 4,5,6 Nov 2015 organised by SNTD Women's University, Pune along with International Geographical Union (IGU) on Landuse, water, Climate and Urban Health in changing Urban Environment and presented a research paper on 'Problems and Perspectives of Traffic in Pune City.'
- Participated in National Workshop on 11 Dec 2015 organised by P.N. Doshi Women College, Ghatkopar, Mumbai on 'Smart City' and presented a research paper on 'Pune Smart City: Pros and Cons' and Chaired a technical session for paper presentation.
- Delivered a guest lecture on Environmental

Education on 23 June 2015 on D.Ed. Teachers' Training Orientation Course at Tilak B.Ed. College, Pune

- Nominated as a Coordinator of BOS HSC Board of Maharashtra State for 4 years from 2013-14. Working on syllabi restructures and book writing for 12th Geography for the State Board.

B) Motilal More

- Prof. More has organized many activities for the NSS students such as Garbage Segregation at Chatushringi Fair in Oct 2015.
- Organised 7 days Winter Camp at Jambe for NSS students.

C) Jyoti Acharya (Assistant Professor)

- Participated in various seminars and conferences organized by the college.

Dr. Sanjay Patil

HOD, Geography Dept

हिन्दी

- १) प्रतिवर्ष हिंदी विभाग की ओर से आंतरमहाविद्यालयीन निबंध प्रतियोगिता का आयोजन किया जाता है। इस वर्ष विभाग की ओर से निबंध प्रतियोगिता का आयोजन किया गया। प्रतियोगिता में सेंट मीराज महाविद्यालय पुणे की कोसल चव्हाण को पुरस्कार से सम्मानित किया गया।
- २) ए.पी.जे. अब्दुल कलाम के जन्मदिन पर वाचन प्रेरणा दिन के उपलक्ष्य में महाविद्यालय में काव्य पाठ का आयोजन हुआ। इसमें हिंदी विभाग के छात्रों ने विभिन्न विषयों पर अपनी रचनाएँ प्रस्तुत की।
- ३) गांधी जयंती के उपलक्ष्य में महाविद्यालय में गांधीजी का आखरी महिना' इस विषय पर दिल्ली विश्वविद्यालय के हिंदी विभाग के प्रो. अपूर्वानंद झा के व्याख्यान का आयोजन किया गया।

डॉ. सविता सबनीस

- १) दीपावली विशेषांक 'उत्तम अनुवाद' पद्मगंधा प्रकाशन,

पुणे 'अमृतसर आलं आहे' कथा का प्रकाशन.

- २) विद्यार्थी सहाय्यक समिती पुणेद्वारा प्रकाशित 'प्रतिबिंब' ग्रंथ में आलेख प्रकाशित.
- ३) सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे के तीन छात्र और यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नासिक का एक छात्र - एम.फिल उपाधी से अलंकृत मार्गदर्शक डॉ. सविता सबनीस.
- ४) सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ के दो छात्र पी.एच.डी. मार्गदर्शक के रूप में कार्य.
- ५) सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ के एम.फिल और पी.एच.डी परीक्षा में मार्गदर्शक के रूप में कार्य किया।
- ६) २०१५-१७ सिंबायोसिस विश्वविद्यालय में हिंदी विभाग में विषय तज्ज्ञ के रूप में कार्य किया।

डॉ. सविता सबनीस

हिंदी विभागाध्यक्ष

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

• 1 August 2015: Lokmanya Tilak 95th Death Anniversary

The department had organized a program on the occasion of Lokmanya Tilak's 95th death anniversary on 1st August 2015. Students of first, second and third year spoke on various aspects of Lokmanya Tilak. about the contribution of multifaceted Lokmanya Tilak in Politics, education and reforms in India. 33 students participated in this activity. Prof. Shweta Sawale spoke about the contribution of Annabhau Sathe on occasion of his birth anniversary.

• Historical Documentary:

A documentary related to Harappan civilization was shown to the students on 4th August 2015.

• Kranti Din:

On the occasion of Kranti Din, on 10th August 2015, Students spoke on various revolutionaries who sacrificed their life for the freedom of India. 51 students participated with great response.

• Study tour & Guest Lecture:

Study tour was organized by the department on 12th August 2015 at Chaphekar Wada, Chinchwad, Pune. Mrs. Anuya Chaphekar & Mr. Girish Prabhune gave lecture on site regarding the history of Chaphekar brothers and their family. 39 students and 3 teachers visited the wada.

• Modi Script writing Course:

Since last 6 years, the department is consistently organizing the Modi Script Course. This year it was organized from 22nd August to 13th September 2015. The inauguration of the course was done by Mr. Nandakumar Ekbote. Prof. Girish Mandke conducted the lectures. 24 participants of various age groups and professions enrolled for this course.

• National Unity Day:

P.E.Society's Modern College of Arts, Science & Commerce, Ganeshkhind, Pune-16 celebrated the 140th birth anniversary of Sardar Patel as a National Unity Day on 31st October 2015.

Dr. Priya Kulkarni-Gohad highlighted the major contribution of Sardar Patel in the integration of princely states, diplomatically using the Chanakya neeti.

The talk was followed by a short documentary on Sardar Patel.

• Study Tour:

- The Department organized One- day Educational Tour on 30th December 2015. In all 48 students, 2 teachers and 1 non teaching staff participated in the tour.

- The Samadhi of Chhatrapati Sambhaji Maharaj and the Sangameshwar temple were visited at **Tulapur**.

- At **Vadhu** the memorial of Chhatrapati Sambhaji Maharaj was visited.

- The Wagheshwar temple at **Wagholi** is an ancient temple and a worship place during Chhatrapati Shivaji Maharaj.

- **Aga Khan Palace**, the important monument of the Gandhian era was visited.

• HDFC[Historical Documentary Film Club]

The inauguration of the Historical Documentary Film Club was done on 6th January 2016. The episode of the popular series 'Bharat ek Khoj' by Shyam Benegal was shown. 60 students were present for the inauguration.

• Kaun Banega? History Scholar!!

The department organized the Kaun Banega? History Scholar!!, an inter college competition which was held on 13 January 2015. A total of 176 students participated.

STAFF ACHIEVEMENTS:

• Shruti Bhatkhande

1. Published a paper in National Seminar

organized by D.R.Mane Mahavidyalaya, Kagal, dist. Kolhapur (Maharashtra) (UGC Sponsered) on Namdar Gopal Krishna Gokhale: Vyakti ani sansthapak on 11th and 12th December 2015

• **Shweta Sawale**

1. Published a paper in one day State level Inter disciplinary Seminar organized by B.P.H.E. Society Ahmednagar College, Ahmednagar on Comrade Shripad Amrut Dange yanche vaicharik yogdan on 2nd February 2016

• **Meenakshi Tiwari**

1. Awarded PhD in History on the topic: Nation and Society in Literature, A Study of progressive Writers Association (1936-1947) from Savitribai Phule Pune University, Pune

• **Devkumar Ahire**

1. Published paper in seminar at Solapur on the topic: Adhunikta- parampara ek dvandva on October 2015

2. Published a paper in one day State level Inter disciplinary Seminar organized by B.P.H.E. Society Ahmednagar College, Ahmednagar on Maharashtra vaicharikteche dvandva on 2nd February 2016

3. Published paper on the topic Bharat- Pakistan Phalni- ek bhu rajkaran ani tyache rajakiya arthashastra

4. Published paper on the topic Bharatiya sanskrutitil pani

STUDENTS ACHIEVEMENT:

- Ranjana Makne, TYBA students, Awarded with trophy for presentation competition on the topic: Maharashtra State in the Health and personality development course organised by Lees Spa and beauty centre, Pune.

Shruti Bhatkhande

HOD, History Dept.

आंतरमहाविद्यालयीन निबंध स्पर्धा

महाराष्ट्रातील विविध महाविद्यालयातील विद्यार्थी या स्पर्धेत सहभागी झाले. या स्पर्धेच्या निकाल पुढील प्रमाणे –

- १) **प्रथम क्रमांक** : अक्षय अशोक मारकड फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे. २) **द्वितीय क्रमांक** : पियुष सुरेशराव निचत नेस वाडिया वाणिज्य महाविद्यालय, पुणे. ३) **तृतीय क्रमांक** : अमोल शिवाजी रिंढे फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे. ४) **उत्तेजनार्थ** – तुषार बाळासाहेब मारणे मराठवाडा मित्र मंडळ कॉलेज ऑफ कॉमर्स, पुणे

ब) शब्दगंध कविता संग्रहाचे प्रकाशन

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या आशयसंपन्न कवितांचा संग्रह शब्दगंध या नावाने महाविद्यालयातर्फे प्रसिद्ध करण्यात आला. या पुस्तकाच्या प्रकाशन समारंभास ज्येष्ठ लेखक डॉ. अविनाश आवलगावकर, सुप्रसिद्ध कवी

डॉ. विश्वास वसेकर व ज्येष्ठ शिक्षण तज्ज्ञ डॉ. रमेश पानसे उपस्थित होते.

- क) **वाचन प्रेरणा दिन** : डॉ. अब्दुल कलाम यांच्या जन्मदिनाच्या निमित्ताने भाषा विभाग व ग्रंथालय यांच्या सहकार्याने वाचन प्रेरणा दिन' साजरा करण्यात आला. यावेळी 'अग्निपंख' या डॉ. कलाम यांच्या आत्मचरित्राचे वाचन करण्यात आले. मराठी व इंग्रजी भाषेतील कवितांचे वाचनही करण्यात आले.

- ड) **वाचन जिज्ञासा सर्वेक्षण प्रकल्प** : मराठी व राज्यशास्त्र या विभागांच्या वतीने राबविण्यात येणाऱ्या जिज्ञासा या उपक्रमा अंतर्गत विद्यार्थ्यांच्या वाचनाच्या सवयीचा वेध घेण्यात आला.

- इ) **मराठी भाषा दिन** : २७ फेब्रुवारी २०१६ रोजी मराठी भाषा दिनाचे औचित्य साधून ग्रंथालयात मराठी भाषेतील कोशवाङ्मय, आत्मचरित्रे, चरित्रे, कथासंग्रह व विविध कादंबऱ्या यांचे प्रदर्शन आयोजित केले होते.

- फ) **वादविवाद वक्तृत्व गटाची स्थापना** : या गटातील

विद्यार्थ्यांनी वर्षभर सातत्याने विविध स्पर्धांमध्ये (वक्तृत्व, काव्यवाचन) भाग घेतला.

शिक्षकांची कामगिरी

डॉ. संस्कृती आवलगावकर

- १) सावित्रीबाई फुले महिला महाविद्यालय, तळेगाव दाभाडे, आयोजित गो.नी. दांडेकरांचे समग्र साहित्य' या विषयावरील चर्चासत्रात निबंध वाचन शीर्षक 'गोनिदांची रानभूली' दि. १७ व १८ फेब्रुवारी १९९६.
- २) 'श्रीचक्रधर निरुपित श्रीकृष्ण चरित्र : वाङ्मयीन सौंदर्याचा उत्कट आविष्कार' हा लेख महानुभावांची अक्षरलेणी या ग्रंथात समाविष्ट राघव प्रकाशन, नागपूर.
- ३) 'ताराबाई शिंदे लिखित स्त्री-पुरुष तुलना : एक सामाजिक दस्तवेज' अक्षरवाङ्मय या नियतकालिकात

हा लेख प्रसिद्ध (मे-जून-जुलै २०१६).

- ४) डॉ. संजय ढोले यांची मुलाखत 'संकरित' विज्ञान कथा संग्रह, मेहता पब्लिकेशन, पुणे
- ५) महाराजा सयाजीराव बडोदा विद्यापीठाच्या एम.ए. (मराठी)च्या अभ्यासक्रमात 'अरविंद गोखले यांचे कथाविश्व' हा संदर्भग्रंथ समाविष्ट.

विद्यार्थ्यांची कामगिरी

- १) चिरमुले कथालेखन स्पर्धा (गरवारे कॉमर्स कॉलेज) या कथालेखन स्पर्धेत श्याम दाताळ या विद्यार्थ्यास द्वितीय पारितोषिक प्राप्त.

डॉ. संस्कृती आवलगावकर

मराठी विभागप्रमुख

POLITICAL SCIENCE

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

- **September 2015** Wall Magazine and projects done by the students to mark '40 years of Emergency in India'. Different aspects of emergency were studied and presented by the students.
- **Nov- Dec 2015** **Jidnyasa** : (Curiosity) a group formed for FYBA & FYB Com Students jointly with Department of Marathi. This year the theme was 'Vachan Jidnyasa'. A survey of reading preferences of faculty and students was conducted.
- **10 December 2015** Conducted Discussions on 'Human Rights' for the first year students to celebrate 'Human Rights Day'
- **3 January 2016** A presentation on 'Fundamental Duties' Day' for the college staff and students
- **February 2016** Peer learning on State Election Commission. Students referred additional resources for understanding role and functions of the State Election Commission and made presentations on the topic. Revision of first term syllabus topics for the benefit of the other students was conducted by some students.

PERSONAL REPORT

- **12 Oct-1 Nov 2015** Participated in 'Refresher Course in Computer Application in Social Sciences (Political Science)' organized by the Department of Education and Extension, Savitribai Phule Pune University.
- **27 & 28 Jan 2016** Participated in 'Neetikushal', a Political Science festival organized by S P College, Pune on the theme 'understanding 100 years of intentional politics'.
- A team of three students was selected in the final round of the quiz.
- **13 February 2016** Invited as a Resource Person for regional level Quiz Competition organized jointly by Pune University Statistics Association (PUSA) and Modern College, Shivajinagar.
- **27 February 2016** Presented a paper on 'Who is involved in Policy-making' at a seminar organized by the Department of Politics and Public Administration, SPPU.
- **7 & 8 March 2016** Attended and submitted a paper on 'Re-searching a City' at the National Conference on Exploring Contemporary Trends in Social Sciences organized by S. P. College, Pune.

Gauri Kopardekar,
Head, Political Science Dept.

PSYCHOLOGY

Disha, Psychology Study Circle Activities:

1. 10th July 2015, Group Discussion on 'Self', Introduction of Disha to new members. The Disha group members welcomed and oriented new members to the activities of the group.
2. 13th July 2015, Talk on 'Cultural Psychology' by Dr. Sunil Bhatia, Professor & Chair, Human Development Department, Connecticut College, U.S.A. Dr. Bhatia spoke about his work in Cultural Psychology.
3. Careers in Psychology- Research' By Sachin Shinde. Alumnus of our college Sachin Shinde spoke to the students about his experience in the field of research.
4. Presentation on 'Why we hate studying and How to Improve Study Skills' by Dr. Suvarna Bobade: The students first discussed their attitude towards studying and the reasons they hate to study followed by study skills tips given by Dr. Suvarna Bobade.
5. World Suicide Prevention Day and World Mental Health Day: Meaningful notices were displayed on 10 September and 10 October to spread awareness.
6. 8TH JAN 2016- Release of the Kaleidoscope Magazine Volume VIII on the theme 'Media and Psychology.' There was a panel discussion with Mr. Nikhil Khaire who runs an advertisement firm. Our Chief Guest was Dr. Bharat Bhushan, Dean Academics YASHADA. He spoke about the linkages between media, communications and Social Science, especially Psychology. The students hosted the release function and brought out the colourful and interesting magazine, Kaleidoscope.
7. 28th JAN 2016, Group Discussion on Confidence Students with the help of the Disha co-coordinators had a group discussion on the concept of Confidence, its meaning, why sometimes we lack it and how it can be developed.
8. 29th JAN 2016 Visit to Women's Studies Centre, SPPU The faculty members accompanied the students to the Women's studies centre at the University. The faculty member of Women's Studies first showed us a short documentary on 'All pervasive Violence', followed by a discussion on the film. She also gave students information on Gender Studies as a discipline. The students participated in the discussions and showed interest in the new subject. They also visited the library.
9. 17 February attending a talk by a Gender Historian V Geetha in Women's Studies Centre, SPPU: Twelve students and HOD, Psychology attended a talk on Marriage, Market and State.
10. 27th FEB 2016 Talk on Sexuality and LGBT Issues by Shruti Vaidya: The Resource Person explained the history, politics, psychological issues faced by the community. She also highlighted the legal battle, the intersections of caste, class, religion for the community and the challenges that lie ahead. This was followed by a Q & A session.
11. 3rd March 2016 Talk by Purva Sahastrabudhe on Studying Psychology in UK: Purva gave a talk on her experience of doing her Master's in Research in Psychology in the UK. She spoke about the methods of education there, the benefits and struggles and answered questions from the students.

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

Classroom activities: Group discussions, role plays, group work, presentations, assignments, quiz, collection of news- paper item on themes of Psychology and notice board displays on relevant themes was done throughout the year.

1. 16th September, 2015, PSYWORLD: To commemorate the completion of 100 years of Psychology in India, the Department had a Psychology fair titled PSYWORLD. The primary objective was to create awareness among the

students and faculty about the world of psychology and put forward before them different aspects that the subject encompasses. The stalls put up for the event were drawing test, where students analyzed personality traits based on the figures that people drew. There were power point presentations on the topics Debunking Myths about Psychological Counseling and Debunking Myths about Mental Disorders with an aim to dispel myths. A handwriting analysis counter was arranged where the students and faculty could get their personality analysed through their handwriting. The meditation corner helped the visitors experience in brief what meditation is about. An initiative by a student, the micro expression gallery included pictures of some students depicting different expressions. PsyWorld was attended by about 215 students and 25 members of the faculty.

- . Participation in Anubhuti, the Science Exhibition: SYBA Psychology students gave presentations on the topics Debunking Myths about Psychological Counseling and Debunking Myths about Mental Disorders in the Science Exhibition.
- 3. Participation in Inter collegiate Photography competition: Prithvi Bhushan, Shaantanu Kulkarni and Indrajeet Bhosale participated in this competition.
- 4. 1st March 2016 Parent Meet An interactive meet was organized by the Department inviting the parents of the SYBA special students to visit the college. The faculty spoke about the subject matter of Psychology, the activities taken up by the Department and the involvement of the students.
- 5. 8th March, International Women's Day Rally- Students of SYBA along with the HOD attended the Rally held on the occasion of International Women's Day.
- 6. 18th and 19th March, Visit to Bapu Trust- The faculty members along with two students attended the Dissemination Meet on Research, community Work and Campaigns organized by

Bapu Trust, a national organization working on mental health.

7. STUDENTS' ACHIEVEMENTS :

- i. 6th JAN 2016- Young Psychologist Award, Christ University, Bengaluru. The papers of three of the SYBA Psychology Special students were selected from among a hundred entries for the national competition held at Christ University. Our students, Pritvi Bhushan, Sonika Sharma and Shivani Vani made it to the top 16 and travelled to Bengaluru to present their paper. Sonika Sharma won the First prize and the title the Young Psychologist of the Year.
- ii. 8th and 9th March, 2016, Chikitsa, Women's Study Center, SPPU- Three of the SYBA Psychology special students: Shivani Vani, Sonika Sharma and Hemant Raghunauth presented papers on the topic 'Shadi ka Panchnama' a National Paper reading competition. Their papers were shortlisted in the final 30 papers among 200 papers from all over India.
- iii. Hemant Raghunauth was shortlisted as a finalist for Best Student competition. He also participated in the National ICCR event at Mumbai
- iv. Hemant Raghunauth won the first prize for EVS project

INDIVIDUAL REPORTS:

Dr. Sadhana Natu:

- **Honours:** (March, 2016) Chief Guest for International Women's Day at a Multinational company, Principal Global Services. Spoke on the topic 'What is the real meaning of Empowerment?'
- (August 2015) Judge at a District Elocution competition organized by Susgaon Tarun Mandal
- **Research Guide:** for MPhil and PhD in Psychology at Savitribai Phule Pune University
- **Expert:** Member, Local Inquiry Committee for approval of BSc. Psychology at Loknete Hire College, Nashik

Invited Faculty for Masters Diploma in Higher Education Andragogy, Symbiosis International University

Evaluator for MA, MPhil and PhD in Psychology for Indira Gandhi National Open University

Resource Person:

- (September 2016) Modern College of Engineering under Quality Improvement programme of SPPU. Spoke on Personal and Professional Life Management Skills for girls.
- (November 2016) Babasaheb Ambedkar Research and Training Institute, Pune. Conducted a workshop for MPhil and PhD students of Social Science on Research Methodology
- (February 2016) Women's Studies Centre Allahabad, University. Spoke on Gender analysis in Social Sciences
- March 2016 Resource Person at National Dissemination Workshop of Bapu Trust March 2016 MASUM Training.

Linkages:

- Mc Graw Hill International Publications: was invited to participate in an online survey on new learning resource material for psychology and also in live research through a webinar on creating new resource material.

Conference:

- (February, 2016) Convened and Chaired an Invited Symposium on Integrating Psychology and other Social Sciences to understand Gender issues at National Academy of Psychology, twenty fifth Annual Convention at Allahabad University

Publications:

- 'College Mental Health: The Disha Experience', MFC Bulletin
- 'Youth and Mental Health: Urban, Rural and Fringe reality' in proceedings of National Conference on Urban Inequalities, Siddhivinayak College, ISBN 978 81 931444 0 4
- Youth Suicides in Purandar Taluka, Pune District; an exploratory Study, ISBN 978 93 81352 06 9, 2015, MASUM publications

Consultancy:

- On- going – External Expert on ICC of Principal Global Services, a multinational company
- Project Advisory Committee of MASUM a gender, health and rights based research organization
- **Nashome Crasto:** Participated in poster presentation held at the National Academy of Psychology Conference held at Allahabad.

Dr Sadhana Natu
Head
Department of Psychology

SOCIOLOGY

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

A) Educational Visit :

- 1) **Muktangan, Tulapur & Agakhan Palace :-** Department of Sociology had arranged an Educational Visit on 7th Sep 2015 to Muktangan, Tulapur, Aghankhan Palace, Total 56 students had participated in this Educational Visit.
- 2) **Obsarvation Center, Shivaji Nagar :-** The main aim of this visit was to improve interactive

practices among the students. And to understand the causes and impact of social problem of addiction and crime etc.

- 3) **Domestic Violence Counseling Centre, S.P. Office, Pune :-** The main aim of this visit was to improve soft skills among the students. And to understand the causes of Domestic Violence and its impact on society.
- 4) **Eravati Karve Museum (S.P.P.U.) :-** Department of Sociology had arranged an Educational Visit on 29th Feb 2016.

B) Guest Lectures :-

1) Dr. D.N.Dhanagare :-

(Ex. Vice Chancellor, Shivaji University , Kolhapur.)

- An eminent academician, delivered a lecture on " Higher Education and New University Act " for the staff members of the College scheduled on 9th Feb 2016. His expertise and experience in the field of this Particular work shall be of immense importance to the institution. 70 Professors and 30 students attended the programme .

2) Dr. Robin Tribhuavn:-

(Senior Research Officer at Tribal Development Department - Pune&president of the Institute IDEAS)

- His lecture on 29th Feb 2016 (Tribal Handicraft Exhibition cum Sale) he focused on the issues of Globalizations and its impacts Tribal's of Maharashtra.

3) Kranti Dabir:-

- Well Known Social Worker in the field of Child abuse and Domestic Violence. Having tremendous experience of working with number of NGO's, especially in Rural Western Maharashtra. In the One day Workshop titled 'Violence against Women' scheduled at 25th 2016, she shared her experiences while working in this field. And she explained various forms of violence against women, with various examples.

4) Dr. V.N. Narkhede:-

- (Hon' Joint Director of Higher Education Directorate, State Govt. of Maharashtra) Was Chief Guest For one day Workshop, During his guidance, In the One day Workshop titled 'Violence against Women' scheduled at 25th 2016 sir had explained the various government schemes & Laws for girls about the Status & Education.....

C) Innovative Programmes :-

1) Displacement Due to Development :-

- Considering the various discourses related

to "Development "in the Globalised World, it becomes our duty as a Practitioner of Sociology Subject to understand the "Development" in the Social Context.

- In this regard on dated 2nd September 2015 a documentary on NBA was shown to the students of Sociology (Modern College, Ganesh Khind Road, Pune) to give a preliminary knowledge about the prevailing issues associated with the Development and Displacement.
- This was followed by, On Dated 03rd September 2015, a program on topic- Development and Displacement. Where in a group of students from F C College who actually had been to the Field (Sardar Sarovar Dam) for eight days of "Padyatra", participated and presented the lecture and Demonstration on issues on the Big Dam Projects in India and its impact on Human Society there 70 students have participated in this workshop.

2) Soft Skills Programme in computers:-

Department of Sociology Organized 2 days Workshop with the Help of Staff Academy of the College Total 30 Staff Members were Participated in the workshop. Basic Computer Operations & Security 10 Pune OS in As 11&12 December 2015

3) Violence Against Women:-

- Dept. of sociology, Modern College, Ganeshkhind, with the help of Students Welfare Center, SPPU had organized One-Day Workshop titled "Violence against Women".
- V.N.Narkhede (J.D. Higher Education) , Dr. Kranti Dabir (Social Worker) Nihar Sapre , Trishul D.N. & Falsy Farnandis (I Soch Team Members) of Tathapi (N.G.O.) Guided Students

4) Tribal Handicraft Exhibition Cum Sale:-

- Dept. of sociology, Modern College, Ganeshkhind, with the help of Students Welfare Center, SPPU and IDEAS had organized Two Days Workshop titled "Tribal Handicraft Exhibition Cum Sale". 300

visitors visited the sale, and contributed 9625/-Rs. for tribal artisans through purchase.

Dr. Robin Tribhuvan & Mr. Vasu & Moru Thorad was the honorable speakers they Guided Students & Viewers...

- 5) **Kisan Vidyarthi Munch** : Department of Sociology & Faculty of Commerce Jointly Organized Kisan Vidyarthi Munch Programme Hon D.S. More (Chief Officer of Jalsinchan Sahayog Govt. of Maharashtra) & Shri Dyaneshwar Tavade (Agro Tourism Baramati) are Chief Guest

Guest Lectures for Extra Credit Course:-

- Dept. of Sociology with the help of Dept. of History and Dept. of Economics had arranged the lecture series for P.G. students (Arts) to cover their Extra Credits.
- All M.A. students were benefitted by this programme.
- Asst. Prof. Patil Amol, Asst. Prof. Kulkarni Sonal, Asst. Prof. Yadav Vikrant were Guided the Students.

STAFF ACHIEVEMENTS

I) **Dr. Jyoti Suhas Gagangras**

- Presented & Published Papers in Peer Reviewed Research Journals(International & National Conference)
- International Conference on: Innovation : Leading the Revolution** Dated 12 & 13 September Title of the Paper : A Sociological Study of Women Lecturers in Pune District : A Socio-Economic Perspective (I.S.S.N.NO. 2249-7455, Vol-IV, Issue-12 , Sep 2015)
- National Conference on :** Indian Sociological Society 41th Conference dated 27 to 29 December at Kalinga University Bhuvaneshwar , Odisha (Presented Paper Titled : Comparative study of Women Administrator & Entrepreneurs in Pune District: A Socio- Economic Perspective
- International Conference on :** Women Studies & Social Sciences 2016 Dated 3 to 5 march at

Carmel College Goa Abstract of the Paper Published Titled : Empowering Women Administrators (I.S.B.N.No. 978-93-84124-67-0)

- International Conference on :** Women Studies & Social Sciences 2016 Dated 3 to 5 march at Carmel College Goa Research Paper Published Titled : Empowering Women Administrators: Study of Women Administrators in Pune University Jurisdiction (I.S.S.N.N. No. 2395-0544

Workshop Attended:

- 6) Basic Computer Operations & Security 101 Organized by Pune OS in Association with Department of Sociology & Staff Academy of OUR College 11 & 12 December 2015

II) **Rajkumar Gandhale**

- Cleared NET Examination in December 2015
- Appointed on Examination Panel of Bharti Vidyapeeth & Yashwantrao Chavan Deemed University
- Registered for PhD Programme in Tilak Maharashtra University
- Attended Workshop on Basic Computer Operations & Security 101 Organized by Pune OS in Association with Department of Sociology & Staff Academy of OUR College 11 & 12 December 2015

- 5) Worked as Coordinator for Educational Tour to Irawati Karve Museum on 27 March 2016 & Mukhtangan Rehabilitation Center 7th Sep 2015

III) **Ajit Padwal**

- Attended Workshop on Basic Computer Operations & Security 101 Organized by Pune OS in Association with Department of Sociology & Staff Academy of OUR College 11 & 12 December 2015
- Worked as a Coordinator for Education Tour to Agakhan Palace & Observation Center

IV) **Dr. Megha Deshpande**

- Attended Workshop on Basic Computer

Operations & Security 101 Organized by Pune OS in Association with Department of Sociology & Staff Academy of OUR College 11&12 December 2015

- 2) Worked as a Coordinator for Programme Displacement Due to Development On Dated 03rd September 2015
- 3) working on a book for YCMOU (for MA classes)
- 4) one book published on primitive tribal group "BAIGA" (Pub- AAYU PUBLICATION, DELHI)
- 5) workshop attended on "Democratic Spaces and Discourses in India" organized by SPPU (DEPT. OF SOCIOLOGY)

- 6) National conference attended on "Exploring Contemporary Trends in Social Sciences" organized by SP college, PUNE

STUDENT ACHIEVEMENTS :

A) Rajkumar Kambale :-

- 1) Presented paper on "Nagari Samaja Samoril Aavhane", at Shivaji Vidyapeeth Samajshatra Parishad, Shivaji College, Satara. Dated 10-01-2016.
- 2) Presented paper on "Shaikshnik Magaslepan - Gramin Mahila", at Shivneri Mahavidyalaya, Swami Ramanand Tirth Marathwada Vidyapeeth, Latur. Dated 27-02-2016

Dr. Jyoti Gagangras

HOD, Sociology Dept., Vice-Principal - Art

FACULTY OF COMMERCE

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

A) Cost Fest

Faculty of commerce organizes Cost Fest every year for the students who have opted Costing as a special subject. The objective is to impart practical knowledge of the subject. This year Cost Fest was conducted at inter collegiate level. It was inaugurated in the hands of Dr Shirish Limaye. Various activities like poster competition, paper presentation and quiz were conducted. Students from five colleges participated. Mr. Anil Kelkar CMD Dimple Chemicals Pvt Ltd. was the chief guest for valedictory function.

B) Certificate Course Transformation

Faculty of commerce in collaboration with LEES's Beauty Center and Spa conducted four months certificate course TRANSFORMATION for girl students.. Fourteen students were admitted for this course. They were guided on various aspects of health, nutrition and personality development. Mrs Leena Khandekar of Lees Spa and Prof Sujata Dahiwal took lot of efforts for success of this course.

C) Entrepreneurship Development Cell (EDC)

Entrepreneurship Development Cell conducted Entrepreneurship Development Programme for T Y Bcom students in association with Maharashtra center for Entrepreneurship Development. Seventy students participated in the programme. Students were given guidance on various business opportunities, market survey, project financing and documents required.

D) Transforming Youth

Four days workshop on personality development 'Transforming Youth' was arranged for S Y B com students. Various sessions on memory skills, Listening skills, Motivation, Corporate Etiquettes and Communication skills were conducted.

E) Hands on Training

Faculty of Commerce is organizing Hands on Training at Vidya Sahakari Bank since 2008-09. The purpose is to make students aware about practical working of banks.

F) Career Guidance Programme

Career guidance programme was organized for the students to impart information about various career opportunities available. Following

sessions were conducted in the programme.

- i) Getting Ready for a Career in Industry by Prof Ashish Puranik.
- ii) Career in Tourism by Me Kiran Desai.
- iii) Career in Management by Mr. Virendra Tatake.
- iv) Career in Banking by Mr. Bipin Deokar.
- v) Career in Law by Prs Ananya Bibve.
- vi) Career in Marketing by Mr Nageshwar Venkatesh.
- vii) Career in Insurance by Mr. Sumed Mokhale.

G) Guest Lectures

- i) Start up India Stand up India by Dr Datta Deshkar.
- ii) Calculation of Total Income and Filling of Return of Individual Assessee by C A . Dattatray Mule
- iii) Calculation of Vat, Service Tax and TDS in Talley by Mr Vinod Mahale and Ms Priyanka Tiwari.
- iv) Career Path in Banking by Mr. Bipin Deokar , Deputy Director EPW research Foundation Mumbai.
- v) Historical Roots of Organisational Behaviour- A Study of Shivacharitra.
- vi) Reserch Design by dr Prashant Sathe.
- vii) Sampling Techniques and Sampling Methods by Dr Ashish Ranade.
- viii) Literature Review and Questionnaire by Dr Yashodhan Mithare.
- ix) ERP by Mr Sagar Kulkarni.

H) Placement Cell

- Placement cell of the faculty helps students to find right job for them as well as it conducts various activities to enhance employability skills of students.
- In this academic year nine students were placed

in different organizations. Six students completed computer training by Labour Net.

- Career guidance Sessions were conducted for the students in which following experts shared their views.

- i) Mr Sushil Salavi on SAP
- ii) Mr. Kanchan Kulkarni on Opportunities in Banking Sector.
- iii) Mr. Kshirsagar Of District Industries Centre on Various Schemes of Government of Maharashtra for Entrepreneurs.

I) Educational Visit

Visit to College of Agricultural Banking

- A batch of 50 students visited College of Agricultural Banking, Ganeshkhind Road Pune. Prof. Vijay Raina explained the various functions of Reserve Bank of India and showed Financial Inclusion Center. Students visited R B I Archives and wre given information about documents preserved there.

J) Extension Activities

- i) T Y B com students assisted in Traffic Control at Savitribai Phule Pune Univrsity Gate. They were guided by Kranti Pawar. (PSI Kranti Pawar)
- ii) Students collected utencils, toothpaste and soaps and donated to Gurukul Ashram and Annapurna Ashram.

K) Students Achievements

- Akshay Jain passed IPCC examination and Harshika Dharpure, Pramesh Pathak, Shloka Sharma and Prathmesh Joshi cleared C P T examination.

• Staff Achievement

Shubhangi Joshi

1. Paper Presentation in International. Conference :

"Agro Tourism : Flowering sector of Agriprenurship study of scope and challenges for Afro Tourism around the Pune City"

2. International Research Journal "Nurturing Entrepreneurship among girl student : Path to Empowerment"

Volume 4 :Issue 1, ISSN 2320-6942

Parag Shah

1. Research Paper Publication : Published a Research Paper titled 'Young India 2030 – Nuclear family and Youth' in International Journal of Management and Economics (ISSN : 2231-4687) Vol. I, No. 13, March 2016 with Impact Factor 1.52.

2. Workshop / Seminar attended / Paper presented -

- Presented a paper titled 'Young India 2030 – Nuclear family and Youth' at National Conference organized by SNTD Arts and Commerce College for Women, Karve Road, Pune. (11, 12 March, 2016).
- Attended a State Level Seminar on "Make in India – A Contemporary Thought and Start up India – A Defining Movement". Organized by Indira College of Commerce and Science, Pune (29, 30 January, 2016).

3. Coordinator :

- Internal Quality Assurance Cell.

4. Visiting Faculty at -

- Abasaheb Garware College, Pune for 'Functional Hindi : Vocational' course.
- St. Mira's College for Girls (Autonomous) for 'Advertising Techniques and 'Bank related Correspondence.

5. Resource Person for -

- Soft Skill Development Programme - on 'Interview Techniques', 'Creativity', 'Positive Thinking' and 'Body Language' at -

(a) Garware College of Commerce, Pune.

(b) C. K. Goyal College, Dapodi.

(c) Computer Science Department, Modern College, Ganeshkhind.

(d) Modern College, Shivajinagar.

- Personality Development Workshop – under Student Welfare Activity of S.P.Pune University at M. U. College, Pimpri, Pune.

6. Member editorial committee of 'Shabdagandha' Collection of poems by students.

7. Invited as a Judge for –

(a) Seminar, One Minute Video and Quiz Competition at "Interaction 2015" organized by Computer Science Department of Modern College, Ganeshkhind.

(b) "Cost Fest 2016" organized by Faculty of Commerce, Modern College, Ganeshkhind.

8. Translation : Marathi translation of Annual Report (2013-14) of S. P. Pune University.

9. Workshop organized : Organized a Ten day Soft Skill Development Programme for final year students of Arts, Science & Commerce.

Dr. Mamata Shende

1. Completed Refresher Course in the month of Oct. 2015, organized by ASC of SPPU, Commerce Department

2. Submitted ICSSR funded major Research Project on the titled Study of competition cooperation & conflict of India & China with special reference to Trade and Commerce in the Mon the of February 16

3. Published Research Article on the title 'Study of China's slowdown and it's implications on India.'

In IRHNS (International Research Journal of Multi disciplinary studies') a double blind peer reviewed international journal impact factor. 0679 ISSN :2454-8489. MAR.16

Manisha Bele

1. Completed Refresher Course in the month of Oct. 2015, organized by ASC of SPPU, Commerce Department

2. Completed Faculty Development program on Technology and Higher education in 21 century at Modern Law College, Pune
3. Invited as a judge for A D Shroff Elocution Competition at St. Mira's College, Pune

Manjusha Kulkarni

Paper Presented in INTERNATIONAL CONFERENCE "An Analysis of Customer Satisfaction of Tattoo Makers with special reference to Tattoo Makers in Pune(A survey is done on demand of Tattoo Makers) STATE LEVEL SEMINAR attended "Make in India - A Contemporary Thought & Start up India - A defining Movement"

RESEARCH LECTURES ARRANGED FORM.COM

1. Dr. Prashant Sathe : On Basics of Research
2. Dr. Ashok Ranade : Research Methodology
3. Dr. Yashodhan Mithare : on Literature Review

DELIVERED GUEST LECTURES 1. Uniform Costing : T.Y.B.COM, Indira College, Wakad

2. MIS : S.Y.B.COM, Siddhivinayak College, Pune

EXTERNAL EXAMINAR

In Saint Mira's College for the paper setting of "Business Ethics" M.Com, sem II

YIN (SAKAL) visited as a Examiner

To choose the leader from Young Inspirator Network in Pune District in Sakal Papers Ltd.

WORKED AS A PUBLICITY INCHARGE :

1. Published 52 News in Print Media I.e. news papers (Sakal, Lokmat, Loksatta, Pudhari, Samana, Maharashtra Times, Kesari etc)
2. Broadcast of college news in electronic media(DD1, Me Marathi, Tv 9, IBN Lokmat)
3. Air media : Akashwani Pune Kendra

Shubhangi Joshi

Vice-Principal, Commerce

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

BBA(CA)/MCA (Commerce) Department under faculty of commerce organized many student centric activities like MAGNIT , Guest Lectures, Aptitude Test, Presentations etc. in the academic year 2015-2016. Details of the activities are as follows.

A] "MAGNIT 2016"

The department of BBA(CA)/BCA/MCA (Commerce) under faculty of Commerce had organized an event "MAGNIT 2016" on 8th, 9th & 10th February 2016. The objective of this event was to explore and promote talents amongst our students. This year MAGNIT event was inaugurated at the hand of Mr. Ranjeet Inamdar, Delivery Head, Cybage Software Pvt. Ltd. Pune. "MAGNIT 2016" consisted of various competitions like:

1) Programming Competition

2) Wall Magazine Competition

3) Quiz Competition

- Students from BBA (CA) /BCA and MCA streams actively participated in different competitions. These Competitions were judged by Judges from Academics. Prize was distributed at valedictory function held on 10th February 2016.
- List of the Winners in different competition are:

A. The winners of Programming Competition are:

1st) Gopal Kadiwar (T.Y.B.C.A)

2nd) Komal Agwan (T.Y.B.C.A)

3rd) Santosh Koli (T.Y.B.C.A)

B. The winners of Wall Magazine Competition are:

1st) Harpawan Kaur and Megha Chorge (S.Y.B.C.A and T.Y.B.C.A)

- 2nd) Prassansa Chispin (T.Y.B.C.A)
3rd) Izar Khan (F.Y.BBA(CA))
3rd) Snehal Jawale and Akshata Zadane (T.Y.B.C.A)

C. The winners of Quiz Competition are:

- 1st) Namdev Kshirsagar MCA(commerce)-II
2nd) Aniket Baviskar S.Y.B.C.A
3rd) Shubham Vichare FYBBA(CA)

B] Aptitude Tests:

- To prepare students for the selection process four tests were conducted this year. The topics covered are C language, C++ language, General Aptitude, JAVA.

C] Guest Lectures organized:

- This year department has organized Guest lecturers wherein expert from different fields guided student on Management and IT related subjects. The details are as follows
- "Guidelines for Project Development " By Mr. Pravin Shinde on 5/9/2015.
- "Strategies for Making a Clear Informative Presentation" By Mrs. Madhavi Sood on 19/12/2015.
- "Career opportunities in web development" By Mr. Parag Gaykar on 10/2/2016.
- "Career opportunities in industry" By Dr. Anant Ketkar and Mrs. Ahwini Vipat On 27/02/2016.

D] Placement Cell: Following students got placements in 2015-16.

- Prashant Mishra and Ajin Mathew selected in Wipro Company.
- Megha S. Chorge and Gopal R. Kadiwar selected in KPIT Cummins.

E] Student Achievements /Activities:

- Amit Raut won Gold Medal in Sport-10m Air Rifle Shooting held at Netherland team gold to India. Team comprised of Abhina Binra, Amit Raut & Rakesh Manpat.
- Students celebrated Guru Poornima and Teachers Day in the department.
- Omkar Mahajan and Santosh Koli won 2nd prize in Programming Competition at Pimpri Chinchwad College of Engineering, Nigdi, Pune.

F] STAFF ACHIEVEMENTS /ACTIVITIES:

1. Ms. Suvarna Mhasekar :

- Attended One day workshop dated 30th July 2015 on "Syllabus Restructuring and Practical Slip Designing of BCA/MCA (commerce)" at D.Y. Patil Arts, Commerce and Science College, Pimpri, Pune-16

2. Ms. Swati Samgeer:

- Attended One day workshop dated 4/01/2015 on "Syllabus Restructuring and Practical Slip Designing of BCA/MCA (commerce)" at D.Y. Patil Arts, Commerce and Science College, Pimpri, Pune-16

Suvarna Mhasekar

Co-ordinagtor

BIOTECHNOLOGY

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

1. Biotechnology- Industry Academic interactions

134 Students from M.Sc I&II Biotechnology participated in the interaction on 22.08.2015

Companies Participated - Central Dogma Pvt

Ltd, IPFACE, Venture center, NCL, Pune

Topic: Biotechnology industry in India and need of skilled manpower.

- On 26. 09. 2015 14 students of M.Sc II Biotechnology participated.

Topic: Intellectual property rights

3. Placement activities:

On 01.10.2015 22 Students from M. ScII. Biotechnology participated.

Company participated

My Lab Life Solutions

4. Guest Lectures under DBT scheme

Lecture:

1. Game Theory for Human Diseases by Dr. Milind Watve, Professor of Biology at IISER, Pune

Metagenomics: Tools & Techniques by Dr. Sayali Patil, Dept of Environmental Sciences, SP Pune University

Chemical synthesis of Nanoparticles: Molecules as tools for the Nano-Goldsmith by Dr. B.L.V Prasad, Senior Scientist, National Chemical Laboratory, Pune

5. Educational and Industrial Visits:

1. F.Y. B.Sc. Biotech

Visited Malegaon Sugar Factory and Distillery, 29/01/16

Nandan Milk Dairy, Baramati, 29/1/2016

6. Scientific Exhibition(Anubhuti)

Number of Students participated- 80

Date: 11-01-16

Topics: Applied Science

7. Extracurricular Activities:

- a. Welcome to freshers BSc., Gurupurnima Celebration
- b. Farewell to outgoing BSc. Students (15th March 2016)

STAFF ACHIEVEMENTS:

Conference and Seminars attended by the faculty /Publications

Dr. Geeta Morwal

- Participated in National conference on Faunal diversity- Assessment and Conservation on 22-23rd Jan 2016 organized by the department of

Zoology, Modern college Ganeshkhind, Pune.

Dr. Vinay Kumar

- Recognition as S. P. Pune University's guide for PhD in Environmental Science
- Two students registered at S. P. Pune University, Pune for PhD (Biotechnology) under the guidance of Dr. Vinay Kumar
- Participated in Ministry of Earth Sciences sponsored 'Brain Storming Session on Natural Products Research' held at CSIR-Central Drug Research Institute, Lucknow.
- Member, Reviewer Board: Reviewer for the following journals:
  1. Frontiers in Plant Science (Frontiers Media, Switzerland)
  2. Environmental Science and Pollution Research (Springer-Verlag, Germany)
  3. Journal of Food Biochemistry (Wiley-VCH, USA)
  4. Pedosphere (Elsevier, China)
  5. South African Journal of Botany (Elsevier, SA)
  6. Archives of Agronomy and Soil Science (Taylor and Francis, UK)
  7. Proceedings of National Academy of Sciences, India Sect B: Biological Sciences (Springer, India)
- **Research Publications:**
  1. Wani SH, Kumar V. 2015. Plant Stress Tolerance: Engineering ABA: A Potent Phytohormone. Transcriptomics 3(2):1000113. DOI: 10.4172/2329-8936.1000113.
  2. Mapara N, Sharma M, Shriram V, Bharadwaj R, Mohite KC, Kumar V. 2015. Antimicrobial potentials of Helicteresisora silver nanoparticles against extensively drug resistant (XDR) clinical isolates of Pseudomonas aeruginosa. Applied Microbiology and Biotechnology 99:10655-10667; DOI: 10.1007/s00253-015-6938-x. (Springer).
  3. Khare T, Kumar V, KaviKishor PB. 2015. Na+

and Cl⁻ ions show additive effects under NaCl stress on induction of oxidative stress and the responsive antioxidative defense in rice. *Protoplasma* 252:1149-1165. DOI: 10.1007/s00709-014-0749-2. ISSN: 0033-183X (Springer).

4. Kumar V, Khare T. 2015. Individual and additive effects of Na⁺ and Cl⁻ ions on rice under salinity stress. *Archives of Agronomy and Soil Science* 61:381-395. DOI: 10.1080/03650340.2014.936400 (Taylor and Francis).

• Chapters in Reference Books

1. Kumar V, Shriram V, Hussain MA, KaviKishor PB. 2015. Engineering proline metabolism for enhanced plant salt stress tolerance. In: Wani SH, Hussain MA (Eds) *Managing salinity tolerance in plants: molecular and genomic perspectives*. CRC Press, Taylor & Francis Group, USA, pp353-372; ISBN: 978-1-4822-4513-4.
2. Wani SH, Sah SK, Hussain MA, Kumar V, Balachandra SM. 2016. Transgenic Approaches for Abiotic Stress Tolerance in Crop Plants. In: Al-Khayri JM, Jain SM, Johnson DV (Eds) *Advances in Plant Breeding Strategies, Vol 2: Agronomic, Abiotic and Biotic Stress Traits*. Springer International, Switzerland, ISBN 978-3-319-22517-3, DOI: 10.1007/978-3-319-22518-0
3. Wani SH, Sah SK, Shriram V, Kumar V. 2016. Engineering Phytohormones for Abiotic Stress Tolerance in Crop Plants. In: Ahammed GJ, Yu J (Eds) *Plant hormones under challenging environmental factors*. Springer Books (In Press)

Dr .Pooja Rana

- Participated in 1 day workshop on The European Patent System and EPO Examination Practice in the Field of Pharmaceutical and Biotechnology Inventions held by IPEFACE Venture center, Pune
- Participated in National conference on Faunal diversity- Assessment and Conservation on 22-

23rd Jan 2016 organized by the department of Zoology, Modern college Ganeshkhind, Pune.

Dr. Nivedita Das

- Participated in National conference on Faunal diversity assessment and Conservation on 22-23rd Jan 2016 by the department of Zoology Modern college ,Ganeshkhind ,Pune. Paper published in the Conference proceedings Entitled "Synergistic effects of insecticide and radiation on non-target organism *Clinotarsus curtipis* ISBN no-978-81-9285564-2-1
- Paper published in the Conference proceedings Entitled "Effect of Xenobiotics and radiation on non target organism *Gambusia affinis* Fish" National Conference on Innovative Research in Life Sciences held at Sinhgad College of Science, Ambegaon (BR) Pune- 41 under quality Improvement Program, Savitribai Phule Pune University on 26th and 27th February 2016. ISBN no-978-93-5224-212-2.
- Paper published in the Conference proceedings Entitled "With anti-coagulants as a promising anti bacterial agent" National Conference on Innovative Research in Life Sciences held at Sinhgad College of Science, Ambegaon (BR) Pune- 41 under quality Improvement Program, Savitribai Phule Pune University on 26th and 27th February 2016. ISBN no-978-93-5224-212-2.

Mr.Shardul Joshi

- Participation in Pedagogy Workshop and Discussion Meeting for College Teachers on Teaching Life Sciences: from Basic Biology to Biotechnology organized by Lady Tata Memorial Trust and IISER, Pune. Date 5th September, 2015

Dr.Sushma Pawar

- Participated in National conference on Faunal diversity- Assessment and Conservation on 22-23rd Jan 2016 organized by the department of Zoology, Modern college Ganeshkhind, Pune.
- Mane Sushma and Jamdar Sahayog. Purification and identification of ACE-Inhibitory

peptides from poultry viscera protein hydrolysate. Journal of Food Biochemistry. Manuscript ID: JFBC-09-15-0379.R3

Ms. Ruby Singh

• Paper Publications:

- 1) Ruby Singh and C. G. Suresh. Purification and Characterization of a Small Chito-specific Lectin from Datura innoxia Seeds Possessing Anti-microbial Properties. International Journal of Biochemistry Research & Review. ISSN: 2231-086X, Vol.: 9, Issue.: 2
- 2) Ruby Singh, Laxman Nawale, Dhiman Sarkar, C. G. Suresh. Two Chitotriose-Specific Lectins Show Anti-Angiogenesis, Induces Caspase-9-Mediated Apoptosis and Early Arrest of Pancreatic Tumor Cell Cycle. PLoS ONE 11(1): e0146110. doi:10.1371/journal.pone.0146110

STUDENTS ACHIEVEMENTS:

Best student award:

• Omkar Indari (M.Sc II)

University representative :

• Gayatri Mullik (M.Sc II)

Seminars/ Conferences/ Publications:

- **Sayed Nida Rizwan and Kunal Agarwal** (M.Sc. II) participated in oral presentation titled “Withaniacoagulans as a Promising Antibacterial Agent” National Conference on Innovative Research in Life Sciences held at Sinhgad College of Science, Ambegaon (BR) Pune- 41 under quality Improvement Program, Savitribai Phule Pune university on 26th and 27th February 2016 and received Best Paper Award (Sayed Nida Rizwan). Paper published in the conference proceeding. ISBNo-978-93-5224-212-2.
- **Malvika Deshpande** (T.Y. biotech)

participated in National Conference on Innovative Research in Life Sciences held at Sinhgad College of Science, Ambegaon (BR)

Pune- 41 under quality Improvement Program, Savitribai Phule Pune university on 26th and 27th February 2016. Paper published in the conference proceeding titled “ With aniacoagulans as a Promising Antibacterial Agent” ISBN no- 978-93-5224-212-2.

• Aditya Eklare (T.Y. Biotech.)

participated in oral presentation titled “Effect of Xenobiotics on Gambusia Fish” National Conference on Innovative Research in Life Sciences held at Sinhgad College of Science, Ambegaon (BR) Pune- 41 under quality Improvement Program, Savitribai Phule Pune University on 26th and 27th February 2016. ISBN no- 978-93-5224-212-2.

• Nazneen Peerzade and Sayali Deshmuk (M.Sc I)

participated at zonal level research competition for Aviskhar 2015-16 On 6.10.15 at Baburaoji Golap college, Sangavi, Pune.

• Sony Prasad and Priyanka Landge (S.Y. Biotech)

attended National Conference on ' Advance in applied, Physical, Chemical and Life sciences. Organized by Dr. D. Y. Patil, Pimpri, Pune on 3rd and 4th February, 2016.

Scholarships

- Snehal Paigude MSc II Biotech 2014-15 Lila Poonawala Foundation fellowship for post-graduation
- Nida Sayed M.Sc. II Biotech 2014-15 Single girl child fellowship for post-graduation

Community Service

- Nazneen Peerzade T.Y. B.Sc. Biotechnology- Volunteer in Abhinav Farmers Club.

Aim: To create awareness and improve farming techniques.

Dr. Sanjay Kharat

Principal

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

1) Local visits

The Department had organized a local visit to Okayama friendship park or P.L. Deshpande Garden for S.Y.B.Sc. students. Students studied flora of Garden and features of Japanese Garden.

2) Students achievement

I] S.Y.B.Sc. student had participated in Intercollegiate competition, 'BOTANICA' held at Nowrosjee Wadia college in Jan. 2016.

II] Fourteen students were participated in Science Exhibition held at Modern College, Ganeshkhind, Pune 16. They presented a model and poster. Model on Ideal village and Senapati Bapat Road - side trees was appreciated by the examiners.

3) Staff achievement

Dr. Raval Prachi Was invited as a guest lecturer at Sinhagad Arts, Sci. & Comm. College, Pune 41. A lecture entitled, ' Plant diversity and endemic flora of Western Ghat. '

Dr. Prachi Raval

HOD, Botany Dept.

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

1. **WORLD FOOD DAY** was organized on 9th October, 2015. Theme for the event was 'Nutrition- Key to development'. Students had participated in various competitions viz. Poster Competition, Slogan Competition and Recipe Competition. The judge for this event was Mrs. Vandana Joshi, faculty from Maharashtra State Institute of Hotel Management, Pune. Winners are as follows:

2. EDUCATION AND INDUSTRIAL VISITS

Visit to Malegaon Farms, Baramati was organized on 29th January, 2016.

3. **MODERN CHEF' COMPETITION** was organized by the Department of B.Voc. in collaboration with Modernites (Alumni) in VIVIDHA 2016 on 15th January, 2016. Pankaj Sharma bagged first prize for the same.

4. EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

a. Hunar Express- Activity by National Skill Qualification Framework on 3rd November 2015 at Skill Development Department, SPPU.

b. A lecture on Study skills was organized on 6th October 2015 for B.Voc. students.

c. Mr. Favourite': Pranav Tripathi had won 'Mr.

Favourite' and 'Runner Up for Mr. Style icon' in Mr. and Ms. Style Icon event.

d. International Women's Day with Young Inspirators Network, Sakal : Siddharth Bhojane and Kapil Sutar participated in Distribution of books and flowers to female police candidates on occasion of International Women's Day with Young Inspirators Network, Sakal media had Today's Indian Network..

e. Poetry for inspiratory in Sakal: Siddharth Bhojane has contributed a poetry for inspiratory in Sakal newspaper and written social and political articles.

f. College reporter for Sakal: Kapil Sutar has represented as college reporter for Sakal news and written article on draught in Maharashtra.

g. Activities under Young Inspirators Network viz :Siddharth Bhojane and Kapil Sutar have participated in various activities under Young Inspirators Network viz.

i. Awareness of water conservation in Pimple Saudagar.

ii. Participated in 89th Akhil Bhartiya Sammelan in Pimpri Chinchwad.

iii. Volunteers at Maha Arogya Shibeer in Pimpri Chinchwad organized by Government of Maharashtra.

iv. Participated in Smart City campaign.

5. STAFF ACHIEVEMENTS:

a. Sheetal Oswal

- i. Judge at Cooking Competition conducted by JOYS, Ahmednagar on 16th August, 2015.
- ii. Attended Nutrition Awareness programme Activity organized by Protein Foods and Development association in collaboration S.N.D.T. College of Home Science, Pune on 5th December, 2015.
- iii. Attended Seminar on Nutritious foods for Active and Healthy Life organized by Protein Foods and Development association in collaboration S.N.D.T. College of Home Science, Pune on 5th December, 2015.

6. STUDENTS ACHIEVEMENT

- a. NJRVAHATI- Agri Summit 2015 at Symbiosis Institute of International Business :Following students attended NJRVAHATI-Agri Summit 2015 at Symbiosis Institute of International Business on 28th August, 2015.

Prithviraj Desai, Anjalee Vagge, Deepshika Kamble, Sujata Pasare, Tejas Bahalkar, Namrata Desai

- b. Nutrition Awareness programme Activity: Attended Nutrition Awareness programme Activity organized by Protein Foods and Development association in collaboration S.N.D.T. College of Home Science, Pune on 5th December, 2015.

Anjalee Vagge, Deepshika Kamble, Sujata Pasare, Namrata Lonare, Pranav Tripathi, Abhishek Mishra, Komal Borate

- c. Seminar on Nutritious foods for Active and Healthy Life: Attended Seminar on Nutritious foods for Active and Healthy Life organized by Protein Foods and Development association in collaboration S.N.D.T. College of Home Science, Pune on 5th December, 2015.

Dr. Geeta Morwal

Co-ordinator

...

COMPUTER SCIENCE

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

A) INTERACTION 2015-2016:

1. The Computer Science Dept. Had organized intercollegiate competitions for under graduate & Post Graduate students on 29th,30th&31st December 2015.
2. On 29th Dec Inauguration ceremony was held at AV Hall, The chief Guest was Dr. Deepak Shikarpur, IT Expert.
3. Mr. S. S.Teke founder of Mobond Company, Principal Dr. Sanjay Kharat was present on 31st Dec 2015 for valedictory ceremony and price distribution as a chief guest.
4. 355 students from different 20 colleges from pune region and other regions like Nashik, Baramati, Kolhapur etc. Participated in this event. Each event was evaluated by Judge and Expertise.
5. The "Interaction 2015-16 champions trophy "won

by Modern Arts, commerce and science college shivajinagar, Pune-5.

6. In this 3 day's event the competitions included are online Programming, Poster Competition, Quiz Competition, Seminar and One Minute Mobile Video Clip, Project Competition, Treasure Hunt Competition for both PG and UG Students.
7. Science Association "Anubhati" Poster Competition & Project Competition, Documentary Competitions were held.

B) SOFT SKILL WORKSHOP:

- 1) Department has held 2 days workshop on creativity, Resume writing, Personality Development. Guestswere Madhurisood, Prof. Parag Shah, Mr.Talpude ,Atul Kahate ,Anand Parchure, Nidhi Puranik.
- 2) Android Workshop :Saturday ,Sunday android workshop arranged by Abhishek Deshpande who was past student of this college .

C) PLACEMENT:

Around 35 students From Post Graduate & Under

Graduate Course are placed in various companies TCS, Infosys, Symantic, Wipro, Omega solution & so on.

D. STAFF ACHIEVEMENTS:

Dr. Shubhangi Bhatambrekar has Successfully completed Level1 of "Enterprise Education Trainers Training" Course held by Rotary International district 3131, in Literacy Avenue at Pune during Jan 2016.

1. Seminar / Conference / Workshop attended

1. Amol Patil, Sonal Kulkarni, Dipali Tamhane have attended Two days state level seminar on the topic "Research Methods and Tools required in Data Analysis, at MACS college, Pune at 12th & 13th Jan 2016.
2. Niket Tajne, Amol Patil, Nisha Rathod, Ninad Thorat have attended one day workshop on "Lab Course Implementation of TYBSc (Comp.Sci.) held at "PVG college Of Science, Pune. at 1st Aug 2015.
3. Niket Tajne has participated in International Symposium "Accounting, Auditing, Governance & Contemporary Issues in

Management in the SAARC Group of Nations "Held at Institute of Management & Entrepreneurship Development, Kothrud, Pune at 3rd Dec 2015.

2. Research Work :

1. Dr. Pallawi Bulakh has awarded PhD in Computer Application in July 2015. Her topic was "Design & Evaluation of ontology based tool for document comparison".
2. Ninad Thorat has Paper Presented on "Automated brain tumor detection from MRI images using adaptive thres holding" in 2nd national conference of digital image and signal processing.
3. Ninad Thorat has taken PhD admission under SPPU in department of computer science on "Automated brain tumor detection using image processing".
4. Niket Tajane has Registered for PhD in Bharati vidyapeeth University in dept. of computer Application.

Dr. S. S. Bhatambrekar
HOD, Computer Science

CHEMISTRY

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

- Department of Chemistry conducted three days Workshop under STAR-DBT on Analytical Techniques for S.Y.BSc. students during 23-25 June 2015.
- Department of Chemistry in association with Board of Students' Welfare, Savitribai Phule Pune University will organize a Workshop on "Guidance for NET-SET Examinations" during March 2nd to 4th 2016.
- One day workshop by Dr. Prabodh Chobe on 'Science Motivation' for undergraduates on 16th February 2016.

Cultural Activities:

Visit to Campus/ Industries/ institute:

- M. Sc. I and T.Y. B.Sc. students visited Kirit Soap Factory at Hubli, Karnataka on 28th January 2016.
- F.Y. B.Sc. students visited Malegaon Sugar Factory and Nandan Dairy in Baramati on 29th January, 2016.
- M.Sc. II and S.Y. B. Sc. Students visited National Forensic Laboratory, Pune on 30th January 2016.

STAFF ACHIEVEMENTS

Dr. Madhuri S. Kulkarni

- Paper presentation in International conference on "Innovative teaching methods at Modern College, Shivajinagar, Pune on 28th and 29th January. Also won 2nd prize for the presentation.
- Participated in "Nano for students" seminar at IISER on 29th February 2016.

- Organized summer training program for S.Y.B.Sc. students under STAR DBT scheme.
- Organized One day Workshop for undergraduate students on “Motivation in Science ” 18th February 2016.
- Presented paper in International conference on on 'Functional Eco-friendly Smart Emerging Materials (FESEM)' held during 10-12 March 2016 at B. R. Gholap College, Pune.
- Co-author for poster entitled “ Liquid-Liquid extraction on Cd by using high thiocyno-4-arenes in acidic medium at National Conference in Amravati university on 29-30th Jan.

Mr. Dnyaneshwar Thakar

- Attended Refresher course “Science Academics Refresher course on Recent Advances in chemistry” for 2 weeks at A.S.College of S.K.M university at Jharkhand from 14th dec-26th dec.
- Abstract in international conferece on Innovative Teaching Methods held at Modern College, Shivajinagar.

Mrs. Anuradha Bhamidi

- Passed a Certificate course in Sanskrit with distinction (SPPU).
- Participated workshop 'POGIL Teaching methodologies in Abasaheb Garware college on 25th Jan.

Dr. Sushma Katade

- Paper presentation in International Conference in Innovative Teaching at Modern College, Shivajinagar, Pune.
- Won first prize in Recipe competition held in college during Vividha-2015-
- Participated in National Level Competition in Innovative model making and Teaching at Dept. of Chemistry, SPPU on 28th February 2016.
- Won 2nd prize in National Conference on 'Faunal Diversity: Assessment and Conservation' held on 22nd-23rd January 2016.

Dr. Mukula Joshi

- Paper presentation international workshop on

“Photochemistry and Radiation” at SPPU, Pune

Dr. Mohini Kute

- Attended international workshop on “Photochemistry and Radiation” at SPPU, Pune.

Mrs. Ketaki Saravate:

- Presented paper in International Conference on 'Functional Eco-friendly Smart Emerging Materials (FESEM)' held during 10-12 March 2016 at B. R. Gholap College, Pune

Mrs. Gayatri Shrotriya

- Participated in workshop “ POGIL Teaching Methodologies” in AGC on 25th January, 2016.
- Attended one day workshop on “ Microwave assisted reactions” in S.P.college on 25th Nov, 2015.

Ms. Sampada Sonawane

- Participated in one-day workshop on “Microwave assisted reactions” in S.P. College on 25th Nov, 2015.

Dr. Manish Raut

- Participated in National Level Competition in Innovative model making and Teaching at Modern College, Shivajinagar, Pune.
- Resource person in NET SET guidance workshop at the college.

Dr. Nilesh Rathod

- Received Ph.D. degree, May 2015 from Savitribai Phule Pune University, Pune
- Presented poster entitled “ Liquid-Liquid extraction on Cd by using high thiocyno-4-arenes in acidic medium at National Conference in Amravati university on 29-30th Jan.

Dr. Nikita Nalawade (Parekh)

- Received Ph.D. degree, Ocober 2015 from Savitribai Phule Pune University, Pune
- Publication entitled “Efficient synthetic route toward biologically active γ -carboline derivatives” got acceptance from synthetic communication and published online with DOI no.10. 1080/00397911.

STUDENTS' ACHIEVEMENTS:

- Paper presentation by T.Y. B.Sc. students Ms. Ankita Mishra and Ms. Sailaja Avishkar inter college competition organized by SPPU 6.10.15
- Mangesh Pacharne won the Consolation Prize in

M.J. Pujari Lecture Competition in A. G. College, Pune on 27.2.16.

- Participation in International Conference at Delhi by Ms. Ankita Mishra (T.Y.BSc.) during 1-4 March 2016.

Dr. Madhuri Kulkarni

HOD, Chemistry

ELECTRONICS

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

A. Activities conducted by the department :

- 1) Hands on training on Photo-voltaic system installation and use of solar energy :The students are made aware of solar energy utilization . They were given a training to calculate load, find the photo-voltaic system requirement and install the same. The training was conducted on 4th & 5th September 2015. Twenty four students from B.Sc. (General), B.Sc.(Comp.Sc.) & B.Sc. Biotechnology.

2) Hands on training on Printed Circuit Board (PCB) Design :

To bridge the basic gap between the Industry & Academia, the department had organized a training on "Introduction to steps involved in Electronic Product Design and PCB designing using Express PCB software" sanctioned under DBT STAR college scheme on 5th, 6th, 12th and 13th Feb. 2016. The workshop was successfully conducted with the participation of sixteen students of B.Sc.(General) & B.Sc.(Computer Science). Experiment boards for Code converter is the outcome of the training.

3) One day Workshop on Lab Safety :

Department of Electronics and Physics organized a one day workshop on Lab Safety on 30th June 2016. Our principal and in-house staff and resources from Sciencetech Pvt. Ltd. guided the participants from various colleges about safety

guidelines and instrument handling in various laboratories.

4) Guest Lecture:-

- a) Guest lecture was arranged for S.Y.B.Sc. students.

Dr. Jayshree Bangali, Asst. Professor from Department of Electronics, Kaveri College, Pune delivered a lecture on "Smart Spaces" on 9th January 2016.

- b) **Mr. Giwdra Pandu** delivered lecture on "Talent to innovation" on 12th September 2015.

- 5) **Project Exhibitions:** Forty students exhibited projects/models on various ideas applied for security, aid for handicapped people, agriculture, meters and displays.

- 6) **Quiz** was conducted in Snake and ladder game form to improve basic knowledge of the students

- 7) **One minute games** were arranged to improve the technical skills of the students.

B. STUDENT ACHIEVEMENT:

- Balika Gawade and Amit Kadmallu, students of B.Sc. Computer Sc. presented a poster on vigilant attendance system using fingerprints in an research project competition "Avishkar" organized by B.R.Gholap college, Pune and Savtribai Phule Pune University, Pune.
- F.Y.B.Sc. (Computer Science) students Mayuri Rawate and Nikita Kolekar won 1st prize for the project "Traffic Light Control" in an project competition "Anubhuti" organized by science association of our college.
- S.Y.B.Sc. [Computer Science] students Jitin Nair, Winnie Nakijoba, Mangesh Panhale and Ronik Mane won 3rd prize for the applied project

“Gas Sensor” in an project competition “Anubhuti” organized by science association of our college.

- Thirteen of the S.Y.B.Sc. [Computer Science] students have completed certificate course on “Embedded Systems and it’s Applications” sanctioned by UGC. These students developed applied projects like Gas sensor, Thermometer for blind, Irrigation system using WSN network.

C. PERSONAL/STAFF ACHIEVEMENT :

- Mrs. Varsha Bapat** published a paper on “Design of a compact Test -Jig for Opto-interrupters in the Crop Field Perimeter Control” in International Journal of Advanced Research in Electrical, Electronics and instrumentation Engineering. {Vol-4, Issue8 August 2015, ISSN (print):2320-3765, ISSN (online):2278-8875}
- Presented a paper on “Modeling of crop damage due to animal attack for technology assisted crop security system” in National Conference on Wireless Technology (Dec.2015).
- Mr. Kumbhar Deepak** presented poster on “Development of wireless sensor network for monitoring and analysis of concrete compressive strength development in early age concrete structure” in an international conference on Functional Materials and Microwaves (ICFMM:28-30 Dec. 2015) organized by Department of Physics, Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad.

- Mrs. Mrinalini Bhadane** delivered a guest lecture on “Communication Principles” in Marathwada Mitramandal’s Commerce College, Pune
- Mrs. Vaishali Salunke** guided the students to represent poster in an research project competition “Avishkar” organized by B. R. Gholap college, Pune and Savitribai Phule Pune University, Pune.
- Mrs. Mrinalini Bhadane** attended a one day workshop on “Graduation Ceremony” organized by Modern College, Shivajinagar and Savitribai Phule Pune University, Pune.
- Mrs. Mrinalini Bhadane** guided the inter departmental project named Gas Sensor to be implemented in Chemistry Department to sense the LPG gas leakage and secure the department from probable hazard of fire.
- Mrs. Varsha Bapat** guided Agri-electronics project “Irrigation system using WSN network” of UGC-COC students
- Mrs. Pathakji Pradhnya** guided project “Talking Thermometer” of UGC-COC students.

C. CO-CURRICULARACTIVITY :This year also we successfully conducted one year course titled ‘Embedded Systems & Applications’ sanctioned by UGC under XIth plan for career oriented courses. Total of 15 students enrolled for this course

Varsha Joshi
HOD

Department of Electronics

PHYSICS

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

- One day workshop on 'Laboratory Safety' was organized by department on 30th June 2015 in collaboration with Electronics department under DBT star college scheme, sanctioned by Department of Biotechnology, Government of India. Around 35 non teaching staff from all the faculties & outside colleges were participated in the workshop.
- Department had organized a “Poster and simple model competition” on Tuesday, 15th September 2015 for all science Faculty students for the celebration of International year of Light. Around 35 students were participated in this event.
- Department was celebrated “Discovery of gravitational waves” on 18th February 2016. In this, we have given the information on gravitational waves and discovery of gravitational waves through video.

STAFF ACHIEVEMENTS

Mrs. Varsha Joshi-

1. Attended Refresher course from 1st July to 21st July in Savitribai Phule Pune University.
2. Participated in "Avishkar" Competition held at B.R.Gholap college sangvi.
3. Attended International conference & presented Poster on "opportunities for using smart material in Musical Instruments".

Mr. Mahendra Waghmare:-

- Sanctioned B.C.U.D. project Rs.4,70,000 on "Synthesis and characterization of Nanoferrites by Solgel method".
- Books written-
  1. Atomic and Molecular Physics, text book T.Y. B Sc.(Success publication) with ISBN (978-93-5158-378-3)
  2. Nuclear Physics, text book T. Y. B Sc.(Success publication) with ISBN (978-93-5158-488-9)
  3. Oscillations, Waves and Sound text book S. Y. B Sc.(Success publication) with ISBN ( )

STUDENT ACTIVITY

Study tour-

- F.Y.B.Sc.— Tour was organized on 29th January 2016 at Agro Tourism, Baramati.

Science Exhibition-

- Kalyani Bhat, Veersen Singh and Ajinkay Balwadkar students of F.Y.BSc. got first prize in poster "Physics in Car" at college level.
- Manpreet Kaur and Clinton Singh students of F.Y.BSc won the first prize in model on "Formation of sine wave by using simple pendulum" at college level.
- Prasad Shelar, Abhishek Waykar and Amol Walke students of F.Y.BSc won the second prize in model on "Hydro Electric power station with turbine" at college level.
- Arti Kamble, Rushikesh Nigade and Randeer

Dubey students of F.Y.BSc won the third prize in model on "Hydraulic lift" at college level.

- Nachiket Kortikar a student of S.Y.BSc won second prize in project competition on "Intensity dilation due to magneto optical Rotation" at college level.

Inter class Competitions—PHYSIQIA - 2016

1. Physics Quiz was held on 21st Jan 2016. 08 teams participated in the quiz.

F.Y.B.Sc. Biotechnology team was the winner. Shweta Pardeshi, Prasanna Sanas, Shweta Vaideswaran and Yashwant Yadav the members of winning team.

2. Physics Puzzle competition was held on 21st Jan 2016. 11 teams participated in the event. Samiksha Shetty, Bhagawanti Chaudhari and Shanti Chaudhari students of S. Y. B.Sc. stood first.

3. A competition of Rangoli based on Physics Theme was held on 22nd January 2016.

8 teams participated in the event. Vaishali Naik and Priyanka Shinde students of F.Y. B.Sc. Biotech stood first for their rangoli on "Launching of satellite".

Deepali Raut and Manpreet Kaur from F.Y.BSc. stood second for their rangoli on "Windmill". Loukik Patil and Govind Sharma students of F.Y.BSc. Biotechnology stood third for their Rangoli on "Alpha particle scattering".

4. Cartoon Making competition was held on 22nd January 2016. Total teams participated in event was 12. Samiksha Shetty student of F.Y.BSc Biotechnology stood first prize for her theme on "Laws of motion".

Kamathe Amruta and Sonawane Gauri from F.Y.Bsc won second prize for their theme on "speed of light".

Rafat Pathan and Pooja Rathod from F.Y.Bsc won third prize for their theme on "use of electromagnetic spectra".

STUDENT ACHIEVEMENTS

- Pooja Galande a student from T.Y.BSc Physics attended a lecture on “Experimental physics” delivered by a expert H.C Verma at Abasaheb Garware College on 25th January 2016
- Veersen Singh, Harsh Kamble and Pooja Galande, Students of F.Y., S.Y. and T.Y.B.Sc.(physics) participated in inter collegiate quiz competition held by Indian Physics Association, Pune Chapter at Fergusson college on 12th February 2016.
- Pooja Galande, Laxmi Patil and Shalaka Khot students from T.Y.BSc. physics attended a workshop on “Solar Energy” at B.R.Gholap college on 10th, 11th, 12th Feb 2016.
- Pooja Galande a student from T.Y.BSc Physics attended a lecture on “Nanoscience” at IISER, Pune on 29th Feb 2016.

Mrs. Varsha Joshi
Head of the Department

MICROBIOLOGY

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

WORKSHOP/SEMINAR ORGANIZED

DBT-STAR Training Workshop

Sr. No.	Class	Date	Workshop title	Resource Person, designation, Place of work	No. of students
1	T.Y. BSc	11/12/15 and 12/12/15	Biosafety Principles and ELISA Technique	Dr. Gururaj Rao Deshpande, Scientist C, NIV-MCC and Mr. Ojas Kaduskar, Project Assistant (Research), NIV-MCC	30
2	S.Y. BSc	25/06/15 and 26/06/2015	Physicochemical and Microbial Characterization of Soil	Mr. Mihir Thatte, Vaintey Chem Products Pvt. Ltd.	30

Training Course Conducted

Sr. No.	Title	Status
1	Certificate Course: “Applied Techniques in Industry and Laboratories”. Coordinator: Dr. Mrs. Kavita Parekh, Assistant Coordinator: Mr. Prasad Deshmane	Sanctioned by UGC; started in academic year (2012-13)

Educational and Industrial Visits:

- Parvati Waterworks Pune by SY.B.Sc. students on 27/01/16 & 28/01/16. They were shown, working of plant, water purification, testing and details of supply.
- Shri Someshwar Sahakari Sakhar Karkhana Ltd., Nira Baramati, Pune and Jubilyant Life Sciences Ltd., Nira by M.Sc. II and TY.B.Sc. students on 19/01/16. They were shown fermentation plant, distillery and biogas plant.
- MCC-NCCS, Sai Trinity Building, Pune by MSc I students on 1/10/16. They were shown Automated Gene Sequencers, MALDI & FAME.
- National Centre for Cell Science by MSc II students on 11/09/15. They were shown

Fluorescence-activated cell sorting (FACS)

- 5) PMC's Sewage Treatment Plant, at Dr. Naidu Hospital, Pune, by M.Sc. II students. They were shown the Sewage Treatment Plant.
- 6) Agritourism, Baramati by F.Y. B.Sc. on 29/01/16. They were shown agricultural farm, fruit plantation, Nursery, Sericulture, Dairy, Vermiculture, poultry, goat farm, sheep farm, organic fertilizer production, water irrigation system, green house, polyhouse.
- 7) Janakalyan Rakta Pedhi by T.Y. B.Sc. on 5/01/16. They were shown functioning of a Blood Bank: Selection of donor, blood grouping by tube and gel technique, separation and maintenance of blood and its components, Automated ELISA for detection of HBV, HCV, HIV, NAT, disposal of blood and contaminated materials.
- 8) Plant Pathology Department, Indian Agriculture Research Institute, Pune by M.Sc. I students on 24/02/16. They were demonstrated infectivity assay and study of plant virus diseases.
- 9) Agharkar Research Institute by M.Sc.-I students on 11/03/16. They were shown molecular techniques and anaerobic techniques and instrumentation like anaerobic glove box, gassing manifold, gas chromatography.
- 10) Indian Institute of Science Education And Research (IISER) Pune, by TY B.Sc. students on 16/02/16. They were shown instrumentation for biochemistry and biotechnology, ultracentrifuge, FACS, X-ray, PCR, Nanodrop.

Guest lectures: 2015-16

- 1) Dr. Absar Ahmad, Senior Principal Scientist at Biochemical Sciences Division, NCL, Pune had delivered a lecture on "Synthesis of nanoparticles using microorganisms and its applications" on 06/02/15 for M.Sc. II, MSc I, TY B.Sc. students in Microbiology, Dept, MCASC, GK.
- 2) Dr. Yogesh Shouche, Scientist G, MCC-NCCS had delivered a lecture on "Next Generation Sequencing" on 30/09/15 for MSc I students at

MCC-NCCS.

- 3) Dr. Santosh Sutar, Assistant Director/Assistant Professor, Yashvantrao Chavan School of Rural Development, Shivaji University, Kolhapur delivered two days lecture on "Non-parametric tests (Run test, Sign test, Wilcoxon's signed Rank test, Mann-Whitney test) and its problem solving" on 05/09/15 and 06/09/15 for MSc I students at Microbiology, Dept, MCASC, GK.
- 4) Dr. Dheeraj Dhotre, and team, MCC-NCCS delivered a lecture on "Gene Annotation workshop" on 19/10/15 for MSc II students at MCC-NCCS.
- 5) Dr. Leena Yeolekar, Consultant, Serum Institute of India Ltd., Pune demonstrated hands on experiments on "Egg Inoculation Technique" to MSc-I & T.Y.B.Sc. on 08/02/16 at Microbiology, Dept, MCASC, GK.
- 6) Dr. Gururaj Rao Deshpande, Scientist C, NIV-MCC and Mr. Ojas Kaduskar, Project Assistant (Research), NIV-MCC conducted a workshop on "Biosafety Principles and ELISA Technique" on 11/12/15 and 12/12/15 for T.Y. B.Sc. Microbiology and Biotechnology students at Microbiology Dept, MCASC, GK.
- 7) Mr. Mihir Thatte of Vaintey Chem Products Pvt. Ltd. Conducted a workshop on "Physicochemical and Microbial Characterization of Soil" on 25/06/15 and 26/06/2015 for S.Y. B.Sc. Microbiology students at Microbiology, Dept, MCASC, GK

STAFF ACHIEVEMENTS:

1) Mrs. Sneha Ogale:

- 1) Presented Poster in Two days International Conference on Innovative Trends in Chemical, Physical and BioSciences (ITCPB-2016), 9th and 10th February, 2016 at Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Pune. Abstract published in e-Proceedings with ISSN No.
- 2) Participated in and presented Poster at National-level Workshop on 'Research Based

Pedagogical Tools for Teachers of Undergraduate Colleges', conducted from 10-12 March 2016 by IISER- Pune. It was supported by DBT, MHRD, British Council and Newton-Bhabha Fund.

- 3) Participated in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016), 22nd and 23rd January, 2016. Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune.
- 4) Participated in Hands-on training workshop on 'Gene Annotation' on 19/10/15, organized by AMI (Pune Unit) and MCC-NCCS.

5) Publications in peer reviewed journals:

1. Ogale Sneha, Patel Mansi and Tank Jagruti Anti-Microbial Potential of Plant Extracts Against Multi-drug Resistant Uropathogens Int.J.Curr.Microbiol.App.Sci.2015.Special Issue-2: 222-239.
2. Neelima Kulkarni and Sneha Ogale, 'ICT in Higher Education: A case study'. Dnyanmay (2015); 1: 50-54.
3. Ogale Sneha, Nalawade Shweta and Mulla Kajal (2016). "Bioprospecting of Endophytes from Indigenous Medicinal Plants for Plant Growth Promoting Activities and biotechnological Applications". Abstract for poster published in e-book of abstracts with ISBN No.
- Life member of Society of Biological Chemists (India).
- Life member and Executive Council member of Association of Microbiologists India (Pune unit).

2) Mrs. Anupama Sonawane:

1) Publications in peer reviewed journals:

Anupama Sonawane, Manali Mahajan and Sonali Renake, 'Antifungal Activity of a Fungal Isolates against Pomegranate Wilt Pathogen Fusarium Int.J.Curr.Microbiol.App.Sci.2015. Special Issue-2: 48-57.

2) Vaidhei Dande, Anupama Sonawane, Shruti Gordiya, Ashwini Ghule, Manali Mahajan, Sonali Renake, 'A study of a Unique "Herbal Elixir as a potential Green pesticide for integrated pest management' Int. J. Microbiol. App. Sci. (2015) Special issue 2 388-398, ISSN; 2319-7706.

3) Attended National conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation FDAC-2016, sponsored by BCUD, Savitribai Phule Pune University, Pune on 22nd and 23rd January 2016.

4) Organized 15th State Level Microbiological Contest and Microbio Olympiad organized at Shirpur.

5) Life member of Association of Microbiologists India.

3) Dr. Mrs. Neelima Kulkarni:

1) Participated and Completed Refresher course in Environmental Sciences (Microbiology) conducted by Department of Environmental Sciences, SPPU and ASC, SPPU during 1st - 21st Oct 2015.

2) Attended National conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation FDAC-2016, sponsored by BCUD, Savitribai Phule Pune University, Pune on 22nd and 23rd January 2016.

3) Participated in and won 1st prize for poster presented at International Conference on 'Innovative Trends in Chemical, Physical and Biosciences (ITCPB 2016) ', organized by Dept. of Microbiology, Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar Pune, on 9/02/16 and 10/02/16.

4) Life member of Association of Microbiologists India.

5) Life member of Society of Biological Chemists (India).

Publications in peer reviewed journals:

4) Neelima Kulkarni and Sneha Ogale, (2015) 'ICT

in Higher Education: A case study'. Dnyanmay; 1: 50-54.

- 5) **Neelima Kulkarni, Yogita Patil and Gayatri Sahasrabuddhe** (2016) 'Screening of Actinomycetes for production of anticancer enzyme L- asparaginase' Abstract published in e-book of abstracts. ISBN

4) **Mr. Prasad Deshmane:**

- 1) Participated in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016), 22nd and 23rd January, 2016. Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune
- 2) Co-coordinator for Certificate Course: "Applied Techniques in Industry and Laboratories".

5) **Dr. Kavita Parekh:**

- 1) Attended Gene Annotation workshop on 19/10/15 held by Dr. Dheeraj Dhotre, and team, organized by AMI (Pune Unit) and MCC-NCCS.
- 2) Participated in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016), 22nd and 23rd January, 2016. Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune.
- 3) Coordinator for Certificate Course: "Applied Techniques in Industry and Laboratories".
- 4) Life member of Association of Microbiologists India.

6) **Mr. Sougata Ghosh :**

- 1) First prize in oral presentation in Third International Conference on Nanotechnology for Biological and Biomedical Applications (Nano-Bio-Med 2015), Indian Institute of Technology (IIT Bombay), Mumbai, India.
- 2) Poster Presented in International Conference of new ideas in cancer – Challenging dogmas, 26th to 28th February, 2016. Tata Theatre, National Centre of Performing Arts, Mumbai.

- 3) Poster Presentation in National Symposium on Medical Biophysics, 25th and 26th September, 2015, Department of Physics, University of Pune, Pune.

- 4) Poster Presentation in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016), 22nd and 23rd January, 2016. Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune.

Publications in peer reviewed international journals:

1. Ghosh, S., More, P., Nitnavare, R., Jagtap, S., Chippalkatti, R., Derle, A., Kitture, R., Asok, A., Kale, S., Singh, S., Shaikh, M.L., Ramanamurthy, B., Bellare, J., Chopade, B.A. (2015) Antidiabetic and antioxidant properties of copper nanoparticles synthesized by medicinal plant *Dioscorea bulbifera*. Journal of Nanomedicine and Nanotechnology. S6: 007. doi:10.4172/2157-7439.S6-007
2. Ghosh, S., Nitnavare, R., Dewle, A., Tomar, G.B., Chippalkatti, R., More, P., Kitture, R., Kale, S., Bellare, J., Chopade, B.A. (2015) Novel platinum-palladium bimetallic nanoparticles synthesized by *Dioscorea bulbifera* : Anticancer and antioxidant activities. International Journal of Nanomedicine. 10:1-4.
3. Ghosh, S., Parihar, V. S., Dhavale, D. D., Chopade, B. A. (2015) Commentary on therapeutic potential of *Gnidia glauca*: A novel medicinal plant. Medicinal Chemistry. 5(8):351-353.
4. Ghosh, S., Jagtap, S., More, P., Shete, U. J., Maheshwari, N. O., Rao, S. J., Kitture, R., Kale, S., Bellare, J., Patil, S., Pal, J. K., Chopade, B. A. (2015) *Dioscorea bulbifera* mediated synthesis of novel Au@Ag shell nanoparticles with potent antibiofilm and antileishmanial activity. Journal of Nanomaterials. 2015: Article ID 562938.
5. Ghosh, S., More, P., Derle, A., Kitture, R., Kale, T., Gorain, M., Avasthi, A., Markad, P., Kundu, G.

- C., Kale, S., Dhavale, D. D., Bellare, J., Chopade, B. A. (2015) Diosgenin functionalized iron oxide nanoparticles as novel nanomaterial against breast cancer. *Journal of Nanoscience and Nanotechnology*. 15:1-9.
6. Ghosh, S., Parihar, V. S., More, P., Dhavale, D. D., Chopade, B. A. (2015) Phytochemistry and therapeutic potential of medicinal plant : *Dioscorea bulbifera*. *Medicinal Chemistry*. 5(4): 154-159.
- Publications in Conference Proceedings:**
1. Ghosh S., Derle A., Kitture R., Kale S.N., Chopade B.A. Promising magnetic nanoparticles functionalized with diosgenin inducing apoptosis against breast cancer. 26th to 28th February, 2016. A conference of new ideas in cancer – Challenging dogmas, Tata Theatre, National Centre of Performing Arts, Mumbai. (Poster presentation) pp. 65.
  2. Luikham S., Ghosh S., Chopade B.A. Promising magnetic nanoparticles functionalized with diosgenin as novel anticancer nanomedicine against breast cancer. 26th and 27th February, 2016 National Conference on Innovative Research in Life Science (IRLS), Sinhgad College of Science, Pune. (Poster presentation)
  3. Luikham S., Jadhav S.P., Sawant H.S., Ogale S.S., Ghosh S. Antimicrobial synergy and antidiabetic activity of Litchi chinensis peel extracts. 22nd and 23rd January, 2016. Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016). Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune.
  4. Ghosh S., More P., Kitture R., Kale S., Bellare J., Chopade B.A. Diosgenin functionalized magnetic nanoparticles as novel apoptotic inducers against breast cancer. 1st to 4th December, 2015. Third international conference on nano technology for biological and biomedical applications (Nano-Bio-Med 2015), Indian Institute of Technology (IIT Bombay), Mumbai, India. (Oral presentation-Contributory talk).
  5. Ghosh S., Jagtap S., More P., Kitture R., Kale S., Bellare J., Chopade B.A. Novel AucoreaAgshell nanoparticles synthesized by *Dioscorea bulbifera* as potent biofilm inhibitor and leishmanicidal nanomaterial. 1st to 4th December, 2015. Third international conference on nanotechnology for biological and biomedical applications (Nano-Bio-Med 2015), Indian Institute of Technology (IIT Bombay), Mumbai, India. (Poster presentation)
  6. More P., Ghosh S., Kitture R., Asok A., Kale S., Bellare J., Chopade B.A. Biogenic copper nanoparticles as potent α -amylase and α -glucosidase inhibitor with free radical scavenging potential. 1st to 4th December, 2015. Third international conference on nanotechnology for biological and biomedical applications (Nano-Bio-Med 2015), Indian Institute of Technology (IIT Bombay), Mumbai, India. (Poster presentation)
  7. Kitture R., Kale S., More P., Ghosh S., Avasthi A., Chopade B.A. Rutin functionalized Fe₃O₄ for cancer therapeutics. 1st to 4th December, 2015. Third international conference on nanotechnology for biological and biomedical applications (Nano-Bio-Med 2015), Indian Institute of Technology (IIT Bombay), Mumbai, India. (Poster presentation)
  8. Kitture R., Avasthi A., Ghosh S., Kale S., Chopade B.A. Synergistic effect of iron oxide (Fe₃O₄) upon conjugation with rutin for bio-applications. National Symposium on Medical Biophysics, 25th and 26th September, 2015, Department of Physics, University of Pune, Pune. (Poster presentation) pp. 85.
- Member of Editorial Board/Reviewer's Team**
- 1) International Journal of Advances In Engineering Research (IRA Publications).
  - 2) International Journal of Research in Science and Technology (IRA Publications).
  - 3) Chemotherapy Research and Practice (Hindawi Publications)
- 1) **Arabian Journal of Chemistry (Elsevier).**

Social Activities :

- 1) Organized Republic Day celebration with street children – Food and cloth distribution, painting and learning initiatives on 26th January, 2015 at Pune University Signal.
- 2) Organized Toys from Trash workshop with the street children on 25th December, 2015 at Pune University Signal.
- 3) Delivered Lecture on “Benefits of organic farming and potential of medicinal plants as complementary and alternative medicine” On 25th and 26th April, 2015 at Pani Panchayat, Saswad, Maharashtra.

7) Gauri Bhagat

- 1) Participated in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016), 22nd and 23rd January, 2016. Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune.
- 2) Co-Coordinator for Certificate Course: “Applied Techniques in Industry and Laboratories”.
- 3) Organized 15th State Level Microbiological Contest and Microbio Olympiad organized at Shirpur.

8) Dr. Manasi Tukdeo

- 1) Participated in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016), 22nd and 23rd January, 2016. Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune.
- 2) Participated in and won 1st prize for poster presented at International Conference on 'Innovative Trends in Chemical, Physical and Biosciences (ITCPB 2016) ', organized by Dept. of Microbiology, Annasaheb Magar

Mahavidyalaya, Hadapsar Pune, on 9/02/16 and 10/02/16

9) Mrs. Gauri Dalal

STUDENT ACHIEVEMENTS :

1 Ms. Yogita Patil and Ms. Gayatri Sahasrabuddhe

M.Sc. II, Microbiology Best Poster Award in Two days International Conference on Innovative Trends in Chemical, Physical and BioSciences (ITCPB-2016), 9th and 10th February, 2016 at Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Pune

2 Ms. Anindita Karkhanis

M.Sc. II, Microbiology Best Poster Award in Two days International Conference on Innovative Trends in Chemical, Physical and Bio Sciences (ITCPB-2016), 9th and 10th February, 2016 at Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Pune

3 Mr. Soching Luikham

T.Y.B.Sc. Microbiology Won First Prize in poster presentation at National Conference on Innovative Research in Life Science (IRLS) at Sinhgad College of Science, Pune organized on 26th and 27th February, 2016

4 Mr. Soching Luikham

T.Y.B.Sc. Microbiology Won First Prize in poster presentation at National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation (FDAC-2016) at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd and 23rd January, 2016.

5 Ms. Pranali Mehre

F.Y. B.Sc. Microbiology Won best poster award at 15th State Level Microbiological Contest and Microbio Olympiad organized at Shirpur.

Sneha Ogale

HOD, Microbiology

MATHEMATICS

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

- **STATE LEVEL SEMINAR :** - Department has organised one day state level seminar on 'Exploring Effective Pedagogies In Mathematics' on 9th January 2016 under quality improvement program , BCUD , Savitribai Phule Pune University.
- **Mathematics training program for F.Y.B.Sc. (Biotech) students:-**
A special training program for the F.Y.B.Sc. (Biotech) students with poor mathematics background was arranged in the month of August 2015. Total 8 lectures were conducted under this. Mrs. Shamal Deshmukh Mrs. Pratibha Pawar, Mr. Sagar Vispute & Ms. Apeksha Pawar guided students about various important basic topics in Mathematics such as integration , differentiation etc.
- **C-Programming training to T.Y.B.Sc. students:-**
B.Sc. students were taught basic C- Programming Language in this course. Both the programs were conducted under DBT star scheme.
- **Science Exhibition:-** Ankita Jadhav and pooja Kasabe exhibited a model in the science exhibition "Anubhuti-2016". They got first prize for the model.
- Screening of an educational film for the school

students in Jambe village. Also T.Y. B.Sc students taught them some topics in their curriculum.

TEACHERS ACHIEVEMENT :-

1) Mrs. Swati M Kandharkar :

- Attended a Workshop on "Research based Pedagogical tools for Teachers of Under Graduate Colleges " in IISER , Pune from 10th to 12th March 2016.

2) Mrs. Shamal Deshmukh:

- Attended ISL workshop on Functional Analysis during 18th May 2015 to 30th May 2015 at IIT Kanpur.
- Attended one day state level workshop on 'Linear Algebra and Applications' on 13th February 2016 at S.P. college , Pune
- Worked as a co-ordinator for the state level seminar.

3) Mrs. Jayshree Jain :

- Attended one day state level workshop on 'Linear Algebra and Applications' on 13th February 2016 at S.P. college , Pune
- Attended a Workshop on "Research based Pedagogical tools for Teachers of Under Graduate Colleges " in IISER , Pune from 10th to 12th March 2016.'

Swati Kandharkar

HOD, Mathematics

STATISTICS

DEPARTMENTAL ACTIVITIES

A) DBT STAR HANDS - ON TRAINING PROGRAM :-

A hands- on training program was arranged for F.Y.B.Sc.(Gen.), F.Y.B.Sc.(Comp.Sci.) and S.Y.B.Sc.(Gen.) students. The aim was to give training on the topics which are not included in their syllabus. As such we covered the following topics: Some unconventional charts which are practically useful like, i) Stem and leaf chart , ii) Spider chart ,iii) Nightingale chart.

A presentation was given by our staff members and students practiced the drawing of the charts by using software.

B) GUEST LECTURE :-

Prof. P.S.Chirputkar ,vice president, P.E.Society, was invited to give a lecture to F.Y. and S.Y.B.Sc. statistics students. He guided the students about their future plans and career in general.

1) STAFF ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS :

(a) Dr. Mrs. A. A. Dharmadhikari:

- Was invited as a speaker for Statistics Day celebration by the Regional Office Of NSSO under Ministry Of Statistics And Program

Implementation on 29th June, 2015.

(b) Mrs. Sonia Joshi :-

- (i) Qualified SET examination-2015.
- (ii) Attended Statistics Day celebration on 29th June, 2015 at S.P.College, Pune.
- (iii) Was invited as a referee to judge projects at science exhibition in S.P.College, Pune.
- (iv) Was invited as a judge for S.Y.B.Sc. (Statistics) Quiz round II conducted at Modern College, Shivajinagar, Pune.

(c) Miss Yogita Shah:-

- (i) Attended Statistics Day celebration on 29th June, 2015 at S.P.College, Pune.
- (ii) Attended state level workshop on "Reliability and Survival Analysis" on 9th January, 2016 at

Modern College, Shivajinagar, Pune.

STUDENTS' ACHIEVEMENTS:

(i) SPPUSA QUIZ IN STATISTICS:-

9 students of F.Y.B.Sc.(General), 24 students of F.Y.B.Sc.(Comp.Sci.) and 9 students of S.Y.B.Sc.(Gen) participated in this quiz.

- Miss. Pragati Waghare and Miss. Akshata Tekwade (S.Y.B.Sc.(Gen.)) were selected for 2nd round of the quiz.
- Mr. Prasad Shelar (F.Y.B.Sc.(General)) and Mr. Rahul Bhatia (F.Y.B.Sc.(Comp.Sci.)) were the toppers at the quiz.

(ii) ANUBHUTI :

In all 11 projects were presented in Poster form in Anubhuti exhibition-2016.

Mrs. A.A.Dharmadhikari
(Head-Dept. of Statistics)

ZOOLOGY

- Department organized National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation in collaboration with BCUD, SPPU, Pune.
- DBT week was organized by Department of Zoology, Modern college, Ganeshkhind, Pune-16 between 8th to 13th February 2016. This activity was funded by the DBT-STAR COLLEGE SCHEME.

This workshop was organized for the UG students which includes F.Y.B.Sc. (General), S.Y.B.Sc.(General) and T.Y.B.Sc. (Zoology) students. A total 263 students were benefitted.

• Anubhuti: 2015-2016

With a view to encourage, popularize and inculcate scientific temper among the students of the college, Science association, Department of Zoology, organized science exhibition (ANUBHUTI) during 11th-16th January 2016. A total 65 students from various departments of science (Physics, Chemistry, Botany, Zoology, Microbiology, Biotechnology, Electronics, Computer science, Mathematics and Statistics) participated.

- Summer Training Program 2016: Department has organized intercollegiate Summer Training Program on, "Diversity and Taxonomy with special reference to Entomofauna and Ichthyofauna" for Undergraduate students during 15th to 17th March, 2016. A total 30 students from different colleges has participated in this program.
- Hands on Training on Biological Techniques: Department has organized Hands on Training on Biological Techniques for Undergraduate students during 18th and 19th March, 2016. A total 20 students from F.Y.BSc has participated in this workshop.
- Training on Disaster management was given to undergraduate students. A university level workshop has total 50 students from Pune, Nagar and Nashik as participated in this workshop. It offered training on handling natural and manmade disaster situation, as well as rescue and first aid training to the students.
- Training on polyhouse organic farming and Gir cow nurturing. Students were made aware of organic farming, with the help of polyhouse. Training on

conservation and nurturing of indigenous Gir cow was provided. Total 55 students from various colleges participated in the training program.

Guest Lecture Series:

Under DBT STAR College Scheme department has organized lecture series of eminent scientist for undergraduate and postgraduate students.

Manojkumar J. Jadhav on 28th December, 2015. During this endeavor students observed the Insects, Amphibians, Reptiles, and Birds. They learnt how to prepare a field data sheet, how to take field notes and data analysis.

Guest Lecture	Institute	Topic
Dr. Baban Ingole	National Institute of Oceanography, Goa	Ecological assessment and conservation of marine fauna along the Konkan coast.
Dr. Pandit Radhakrishnan	Professor, Dept. of Zoology, SPPU, Pune.	Conservation techniques and assessment techniques in biodiversity
Dr. B B Nath	Professor, Dept. of Zoology, SPPU, Pune.	Non-Molecular Approaches to Supplement Faunal Biodiversity Assessment
Dr. S. Basavarajappa	Professor, Dept. of Zoology, Mysore University, Mysore	Aquatic Avifaunal Diversity and Their Conservation
Dr. Vartak	Pune	Paleo-philately: New Dimensions in Fossil Diversity Studies
Dr. Girish Kadadevaru	Dept. of Zoology, Karnatak University Dharwad	Impact of Habitat Destruction on Biodiversity of Western Ghats
Dr. Satish Pandey	Ela Foundation, Pune	Vulture Conservation
Dr. Jagbir Singh	Dept. of Zoology, Punjabi University Patiala, Punjab	Insect Diversity and Impact of Climate Change.
Dr. B.L.V. Prasad	CSIR-NCL, Pune	Chemical Synthesis of Nanoparticles

Educational and Industrial visits

- Study Tour: Department has organized various study tours for undergraduate students:
- Students of F.Y.B.Sc visited Baramati to study different industries under the guidance of Mr. Kishor Gound. During the study tour students visited sugar industry, sericulture unit, dairy unit, distillery unit, fruit plantation unit, nursery unit, agriculture farm, poly and green house, goat and poultry farming. They could acquire knowledge about agriculture and associated activities.
- Students of T.Y.B.Sc. Zoology visited Jambhe Village, to study the animal diversity of Jambhe Village and environs under guidance of Dr.

- Visit to Biogas plant
- Visit to CBIRT
- Visit to Abhinav polyhouse

STAFF ACHIEVEMENT:

I. Dr. S. S. Kharat

- Book publication: Freshwater fishes of Western ghat of Maharashtra. Published by: PCCF, Social Forestry, Maharashtra State, Pune. 1:125 pp
- Worked as Convener in National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held by Zoology department.

II. Dr. Shakera Inamdar

Paper Publication:

1. Dr. Shakera Inamdar. New species of genus *Apanteles*, forester (Hymenoptera: Brachonidae), from Western Maharashtra. 2015. National conference on recent trends in Life Sciences, S. M. Joshi College of Arts, science and Commerce, 217-220 pp. ISBN- 978-93-5235-362-0.
2. Dr. Shakera Inamdar. Taxonomic study of the genus *Dolichogenidae*, Viereck 1911 (Hymenoptera : Brachonidae) in Pune, Maharashtra, India. 2015. National conference of Entomology, Patiala 67 pp. (poster presentation).
3. Dr. Shakera Inamdar, Akshaya Padatane, The biology of *Apanteles creatonoti* Viereck (Hymenoptera : Braconidae), a larval parasitoid of *thiocidasposticawlk.* (Lepidoptera). 2015. National conference of Entomology, Patiala. 68 pp. (poster presentation).
4. Dr. Shakera Inamdar. Diversity of Braconid Wasps (Hymenoptera : Brachonidae) on Pestiferous Lepidopteran larvae of vegetable crops. 2015. National conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation, 131-133 pp., ISBN. 978-81-928564-2-1.
5. Dr. Shakera Inamdar, A. A. Phadtare, M. M. Divekar, Study of Diversity of Pest Parasitoid (Hymenoptera: Brachonidae) from Northern-Western Ghats of Maharashtra. 2016. National conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation, 134-137 pp. ISBN, 978-81-928564-2-1.
6. Dr. Shakera Inamdar, Pooja Nagarkar, Payal Chandak, Avinash Kuwar, Rhopaloceran richness in relation to larval host plant from Pune, 2015, 83 pp. (poster presentation).
7. Dr. Shakera Inamdar. Biosystematic study of *Parenion bhairavi* Hymenoptera: Braconidae), International conference- ICSCCB, Pune. 2016. 261 pp.
8. Dr. Shakera Inamdar, Gir cow-Golden cow with golden milk. 2016. State level conference, 153-155 pp. ISBN- 978-81-928564-3-8.
9. Dr. Shakera Inamdar, Manisha Divekar, Ashwini Gujar. Study of stored grain pests of different types of grains from Pune region. National Conference on Innovative Research in life Science, Shinghgad

college of Science, Ambegaon BK, Pune. 2016. 99 pp.

10. Dr. Shakera Inamdar, Rachana Rokade, Akshay Phadtare, Diversity of Beetles (Order : Coleoptera) from Pune region and Environs. National Conference on Innovative Research in life Science, Shinghgad college of Science, Ambegaon BK, Pune. 2016. 90 pp. (poster presentation).

III. Dr. Ravindra V. Kshirsagar

Paper publication:

1. Epimorphic regeneration in *Dugesia tigrina*, planaria". Ravindra V. Kshirsagar Pankaj Gorule, Manoj Pise and Chandani Verma "Recent trends in Life Sciences". Organized by S.M. Joshi college Hadapsar Pune. ISBN 978-93-5235-362-0, pp-75-77
2. Presented and Participated Research paper on bird diversity from Manas lake. Ravindra V. Kshirsagar. National conference on, "Biodiversity" organized by YCM college, Kothrud Pune.
3. Aquatic Diversity from Manas Lake, Bhugaon, Pune, Maharashtra , Pratibha D. Sawant and Ravindra V. Kshirsagar. National conference on, "Faunal diversity: Assessment and conservation" organized by Modern College Ganeshkhind Pune. ISBN: ISBN: 978-81-928564-2-1 Pp: 106 -108.
4. NEOCHETINA WEEVILS: POTENTIAL BIOCONTROL AGENTS OF WATER HYACINTH Faruk Shaikh, Sachin Bishnoi, Samarth Bhosale, R.V. Kshirsagar. National conference on, "Faunal diversity: Assessment and conservation" organized by Modern College Ganeshkhind Pune. ISBN: 978-81-928564-2-1 Pp: 158.

IV. Dr. Nayana Patil

1. Nayana S. Shaiwale, B B, D D. Deobagkar, D N. Deobagkar, S K. Apte. (2015) DNA adenine hypomethylation leads to metabolic rewiring in *Deinococcus radiodurans*. Journal of Proteomics 126 (2015) 131–139 Elsevier.
1. R R Kulkarni, Nayana Shaiwale, D N Deobagkar, DD Deobagkar. (2015) Synthesis and extracellular accumulation of silver nanoparticles by employing radiation-resistant *Deinococcus radiodurans*, their characterization, and determination of bioactivity. International Journal of Nanomedicine 2015:10. Dove express

V. Dr. Manoj. J. Jadhav

Paper Publication:

1. Jadhav, M. & S.M. Gaikwad. (2015). "गांधीलमाशांची (कीटक: हायमेनोप्टेरा) विविधता आणि संवर्धन: एक दृष्टीक्षेप". Paper presentation in Marathi seminar on "प्राणीविविधतेच्या संवर्धनात वर्गीकरण विज्ञानाचे महत्त्व", held at WRC, ZSI, Pune.
2. Gaikwad, S.M. & M. Jadhav (2015). Paper wasps (Vespidae) and hairy wasps (Scoliidae) in campus of Shivaji University Kolhapur : An assessment. Bionano Frontier, 8(3) : 272-275
3. Khude, G., R.P. Potbhare and M.J. Jadhav. (2015). Diversity of Scarab Beetles (Coleoptera : Scarabaeidae) from Maharashtra. National Conference on Entomology, held at Punjabi University, Patiala on 29th-30th October, 2015.
4. Naikwadi, N., Raut A. and M.J. Jadhav. (2015). Diversity of Butterflies in Gardens and Parks of Pune City. National Conference on Entomology, held at Punjabi University, Patiala on 29th-30th October, 2015
5. Jadhav, M.J. and P.D. Saha (2016). An abstract on Entomofauna of Kasar Sai Dam and Environs: An Inventory. Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016 Pp: 157. ISBN: 978-81-928564-2-1.
6. Bagal, M. P.D. saha and M.J. Jadhav. (2016). An abstract on "A brief Study of Genus Scolia Fabricius, 1775 (Insecta: Hymenoptera: Scoliidae) from Northern Western Ghats, Maharashtra, India." Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation on held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune, 2016. Pp: 160. ISBN: 978-81-928564-2-1.
7. Nagawade N., Chandak, P.S., Sawant Sonali, S.R., Khude, G., Saha P.D. and M.J. Jadhav. (2016). An abstract on, "Distributional Patterns of Coccoidean Insects across India." Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation on held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016. Pp: 164. ISBN: 978-81-928564-2-1.

VI. Mrs. Trupti A Kale

Paper publication:

1. Trupti Kale and Ravindra V. Kshirsagar (2016). Tricladidan Diversity From Northern Parts Of Pune. Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016 Pp: 117-122. ISBN: 978-81-928564-2-1.
2. Ravindra Kshirsagar, Trupti Kale and Renuka Potbhare (2016). Regenerative Studies On Tricladidans From Pune Region. Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016 Pp: 123-126. ISBN: 978-81-928564-2-1.

VII. Dr. Prinyanka Datta

Paper Publication

1. Saha, P. D., and Gaikwad, S. M. (2015) Odonata assemblage at a small marshy land in Khadki (Pune city) - An Assessment. Journal of Entomology and Zoology Studies. 3(1): 53-64
2. Jadhav, M.J. and P.D. Saha (2016). An abstract on Entomofauna of Kasar Sai Dam and Environs: An Inventory. Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016 Pp: 157. ISBN: 978-81-928564-2-1.
3. Bagal, M. P.D. saha and M.J. Jadhav. (2016). An abstract on "A brief Study of Genus Scolia Fabricius, 1775 (Insecta: Hymenoptera: Scoliidae) from Northern Western Ghats, Maharashtra, India." Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation on held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016. Pp: 160. ISBN: 978-81-928564-2-1.
4. Nagawade N., Chandak, P.S., Sawant Sonali, S.R., Khude, G., Saha P.D. and M.J. Jadhav. (2016). An abstract on, "Distributional Patterns of Coccoidean Insects across India." Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation on held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016. Pp: 164. ISBN: 978-81-

928564-2-1.

1. Roy Sanaskaran, Biswas Olive, Chakraborty Udipta, Priyanka Dutta Saha. (2016) Diversity Of Aquatic Bugs (Insecta: Hemiptera) From Sunderban Biosphere Reserve, India. Proceedings of the National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation on held at Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune on 22nd-23rd January, 2016. Pp: 148. ISBN: 978-81-928564-2-1.

STUDENT ACHIEVEMENT:

1. Pradeep Kumkar has published research work in national journal
  - Badis britzi, a new percomorph fish (Teleostei: Badidae) from the Western Ghats of India. 2015. Neelesh Dahanukar, Pradeep Kumkar, Unmesh Katwate & Rajeev Raghavan. Zootaxa, 3941 (3): 429-436.
  - Redescription of Nemachilichthys rueppelli, a senior synonym of N. shimogensis (Teleostei: Nemacheilidae). 2015. Ashwini Keskar, Pradeep Kumkar, Unmesh Katwate, Anvar Ali, Rajeev Raghavan & Neelesh Dahanukar. Zootaxa, 4059 (3): 555-568.
  - Length-weight and length-length relationships of seven loach species (Teleostei: Cypriniformes) from five localities in northern Western Ghats, India. 2015. Ashwini Keskar, Pradeep Kumkar, Mandar S. Paingankar, Anand Padhye & Neelesh Dahanukar. Journal of Threatened Taxa, 7(15): 8205-8220.
2. Hrishikesh Chuneekar has published research work in national journal
  - Chuneekar, H., Shruti Alekar (2015). Range

Extension of the Calamaria Reed Snake, Liopeltis calamaria (Gunther, 1858) from the Western Ghats, Maharashtra, India. IRCF, Reptiles and Amphibians 22 (2): 79-80.

3. Pooja Nagarkar and Manali Dani presented paper in National conference held in Patiala organized by Department of Zoology, Punjabi University.
4. Akshay Phadtare won third prize in poster presentation at National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held in Pune, organized by Department of Zoology, Modern College, Ganeshkhind, Pune.
5. Faruk Sayyad Ali Shaik and Sachin Bishnoi participated in Avishkar 2015 Zonal level research project competition at Baburaoji Gholap College, Sangvi
6. Faruk Sayyad Ali Shaik, Samarth Bhosale and Sachin Bishnoi participated and won first prize in science exhibition 2016.
7. Faruk Sayyad Ali Shaik, Samarth Bhosale and Sachin Bishnoi participated and won second prize in poster presentation National Conference on Faunal Diversity: Assessment and Conservation held in Pune, organized by Department of Zoology, Modern College, Ganeshkhind, Pune.
8. Amol Sarode attended army attachment, CATC camp, Indian red cross society, abhinav farmers club & NABARD, NSS camp Jambhe, Vividhaa cycle rally and marathon 2016.
9. Karma Lobzang received full scholarship for UPSC coaching by capacity building institute, Govt. of Sikkim, India.

Dr. Shakera Inamdar

HOD. Zoology Department

CENTRAL LIBRARY

LIBRARY COLLECTION:

Total number of books in the library reached 27, 032. In the year 2015-16 total 1758 books has been added in the library. Library subscribes 98 periodicals in the library. Library has taken membership of DELNET and NLIST-Inflibnet Consortia to accesses online paid and free

journals, books and other scholarly publications in electronic forms. Library has taken institutional membership of British Library, Jayakar Library and Maratha Chamber of Commerce and Agricultural Industries for exchange of resources.

DEPARTMENTAL ACTIVITIES:

1. Celebrated "Reading Inspiration Day" at Central Library in association with all Language Departments on the occasion of Hon. Late Bharat

Ratna Dr APJ Kalam's 84th Birth Anniversary on 15th October 2015.

2. Celebrated Indian Constitution Day by organizing speech of Advocate Dr. Saurav Deshpande and Mr. Nandakumar Ekbote.
3. Librarian conducted Library orientation and Information Literacy programs for newly admitted and PG students in that she gives demonstration of how to access NLIST and Delnet and other online resources and gives details about library facilities and services offered in the month of August 2015.
4. Librarian conducted sessions on "Google Scholar, LinkedIn and Academia Profiles : Advantages and Usage in Research" for all teachers on 19th, 20th, 24th and 25th August 2015.
5. Book Bank facility is provided to 47 needy students
6. Organized Grand Book Exhibition on 27 Aug 2015 for all Staff & Students.
7. Live Inspirational Speech of Hon. President Narendra Modi to all Schools and Colleges in India telecasted in Library Reading Hall.
8. Celebrated Birth Anniversaries of Eminent Personalities.
9. "Granthavedh" Library E_Newsletter Published in the month of Jan 2016.
10. Celebrated "Marathi Din" on 27th February 2016 by organizing rare and special collection of marathi books in the library, conducted reading sessions for students and staff and spread awareness about importance of Marathi Din and Kusumagraj by displaying Posters.
11. Organized three days certificate course in 'Harmfulness Relaxation & Meditation' of Shri Ramchandra Mission for Students 29/2/16 to 2/3/16 for their self development and concentration building through value based education.
12. Digital library has started giving access to federated search engine using open source tool. Access Electronic resources like online databases, books, ejournals, syllabus, question papers and

other scholarly literature listed on Library Portal are made available on a Single search Engine. For more details and search visit following link.

<http://moderncollegecentrallibrary.blogspot.in/p/gateway-to-e-resources.html>

13. Donations: Library received huge collection of back issues of reputed scientific journals from ISSER, Pune.

LIBRARY STAFF ACHIEVEMENTS AND PUBLICATIONS:

Prof. Sangeeta N Dhamdhare, Librarian

- Sangeeta Dhamdhare and Egbert De Smet (2015). "Study of use of web and cloud technology for providing services and educating patrons by selected top traditional universities in USA and India", Paper presented at annual International conference at the Joseph B. Martin Conference Center at Harvard Medical School, 77 Avenue Louis Pasteur, Boston, Massachusetts, from 26 to 30 May 2015.
- Knowledge Management Model for Higher Educational Institutes. Journal of Commerce and Management Thought. Vol. 6 No. 1. pg.130-161. ISSN:0975-623X. Online ISSN: 0976-478X. DOI:10.5958/0976-478x.2015.00010.5
- Importance of Knowledge Management in Higher Education Institutes. Turkish Online Journal of Distance Education - TOJDE. January 2015 ISSN 1302-6488 Volume: 16 Number: 1 Article 11, pg.162-183.
- Knowledge Management Strategies and Process in Traditional Colleges: a Study. International Journal of Information Library & Society. Volume 4 Issue 1 January 2015., pg.47-55.
- Knowledge management applications and status in Indian education system: a survey. Elixir International Journal of Library Science. Vol.80 (2015). 30815-30823.
- Knowledge Management Practices in Education: Indian Scenario. Elixir International Journal of Education Technology. 80(2015) 30824-30834.

- K. Kannan, Imtiaz Basha, Sangeeta N Dhamdhare(2015). An assessment of satisfaction of research scholars: a case study. International Journal of Library Science. Vol.14 Issue 1, October 2015.,pg.1-13. ISSN 0975-7546.
- Completed Refresher Course in Research Methodology from Chandigarh University in the month of 1-21 September 2015 with "A" Grade.
- Worked as a Reviewer for International Knowledge Press, Europe and Science Domain International.
- Sangeeta Namdev Dhamdhare and Egbert De Smet (2015). The use of web services for patron education and information by selected top university libraries in USA and India. Journal of

Teaching and Education. ISSN: 2165-6266, Vol. 04 Issue 02, pg.175–196.

OTHER LIBRARY STAFF ACHIEVEMENTS:

- Mr. Santosh Mohol, Library Attendant cleared B.Lib.I.Sc Examination.
- Mr. Makarand Shedkar, Library Attendant cleared B.Lib.I.Sc Examination.
- Mr.Mahesh Darekar, Library Attendant cleared B.Lib.I.Sc Examination.

Sangeeta Dhamdhare

Librarian

कार्यालय अहवाल

महाविद्यालयाच्या कामकाजामध्ये कार्यालयाचा अतिशय महत्वाचा सहभाग असतो. त्यामुळे विद्यार्थी केंद्रबिंदू मानून आम्ही काम करीत असतो. विद्यार्थी व कर्मचारी यांची माहिती अद्ययावत ठेवण्यासाठी दृष्टीकोनातून माहिती तंत्रज्ञानाचा जास्तीत जास्त वापर आम्ही आमच्या कार्यालयात करतो आहे. या शैक्षणिक वर्ष २०१५-१६ चे प्रवेश आम्ही ऑनलाईन पद्धतीने अतिशय यशस्वीपणे पार पाडले.

- रामभाऊ मळगी प्रबोधीनी, संस्था बांधणी आणि नेतृत्व अध्ययन केंद्र आयोजित कार्यालयीन व ग्रंथालयीन कर्मचारी क्षमता विकास प्रशिक्षण या कार्यक्रमाचे यशस्वी आयोजन
- दिनांक १८/०७/२०१५ रोजी ऐतिहासिक स्थळ महाराष्ट्राचे दैवत छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे जन्मस्थळ किल्ले शिवनेरी येथे सहलीचे आयोजन
- इतिहास विभागाच्या प्रमुख प्रा. सौ श्रुती भातखंडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली योग शिबीराचे आयोजन.
- महाविद्यालयाचे प्रयोगशाळा परिचर श्री. चारुदत्त लाटे यांनी समाजशास्त्र या विषयात पदवी प्राप्त केली.
- प्रोग्रेसिव्हएज्युशन सोसायटीच्या तर्फे दिल्या जाणाऱ्या प्रशासकीय कर्मचाऱ्यांच्या गुणवत्ता वाढीच्या प्रोत्साहनामुळे श्री. मकरंद शेंडकर , श्री. संतोष मोहोळ व

श्री महेश दरेकर यांनी B. Lib ही पदवी प्राप्त केली.

- महाविद्यालयाच्या लेखा विभागाचे कनिष्ठ लिपिक श्री. नितिन काकडे यांची सह- संचालक उच्च शिक्षण यांच्या HTE कार्यालयात ऑनलाईन सॅलरी संदर्भात सेवार्थ प्रणालीच्या प्रशिक्षण शिबीरात प्रशिक्षक म्हणून निवड करण्यात आली.
- महाराजा शाहू महाविद्यालय, पुणे यांनी आयोजित केलेल्या प्रभावी कार्यालयीन व्यवस्थापन व प्रशासकीय कर्मचाऱ्यांची भूमिका या विषयावरील कार्यशाळेत महाविद्यालयाचे प्रबंधक श्री. गणेश साठे , मुख्य लिपिक श्री. राजेद्र येमुल आणि कनिष्ठ लिपिक श्री काकडे यांनी सहभाग घेतला.
- प्रजासत्ताक दिनाच्या दिवशी शिष्यवृत्तीचे कामकाज अत्यंत प्रामाणिकपणे व सचोटीने करणारे कार्यालयातील श्री. काशीराम कदम यांचा मा. प्राचार्यांच्या हस्ते सत्कार.
- या वर्षीचा आदर्श शिक्षकेतर कर्मचारी पुरस्कार महाविद्यालयाचे प्रामाणिक व कार्यतत्पर कर्मचारी. अशोक सूतार यांना प्राप्त झाला.

गणेश साठे

कार्यालय प्रबंधक

Seminar and Workshop Reports

MATHEMATICS

One Day State Level Seminar

Department Of Mathematics had organized a one day state level seminar on 9th Jan 2016 at the Shankarrao Kanitkar Hall. The topic for the seminar was "EXPLORING EFFECTIVE PEDAGOGIES IN MATHEMATICS." A total of 39 teachers and research students from different colleges of Maharashtra participated in this seminar.

Inaugural function:- Prof.(Dr) S.A.Katre , Department Of Mathematics ,Savitribai Phule Pune University inaugurated the seminar. In the welcome speech, Principal Dr. Sanjay Kharat stressed the need of discussing new methodologies in mathematics so that it can be effectively taught to the students. On this occasion the Head of the Department, Mrs. Swati Kandharkar presented the departmental profile and told about the various activities undertaken by the department. The coordinator of the seminar Mrs. Shamal Deshmukh explained the purpose of organizing the seminar.

First Session:-The first session started at 10:30 am. Dr.S.A.Katre , Department Of Mathematics, Savitribai Phule Pune University guided the participants about the use of new technologies for teaching. He also stressed on the use of day to day life examples during teaching. According to Dr. Katre, history of mathematics must also be told while teaching in the classroom. Anchoring for the inaugural function and the first session was done by Ms. Himani Khatri.

Second Session:- For the second Session, Prof. Ajit Kumar from Institute of Chemical Technology, Mumbai was the resource person. He guided about the mathematical software's. He explained how CAS(Computer Algebra System) can be employed in teaching. Vice Principal of Commerce, Prof Shubhangi Joshi felicitated the guest and Pratibha Pawar compeered this session.

Third Session:- Third Session held between 1.30pm. to 2.30 pm. Prof. Dr. Vinayak Sholapurkar, Head, Department Of Mathematics, S.P.College was invited as the speaker for this session. In this talk, he said that we should not teach students mathematics but we should teach them how to learn mathematics. Also he discussed qualities of a good mathematics teacher. Vice Principal of Science faculty felicitated the guest. Mrs. Shamal Deshmukh compeered this session.

Fourth Session:- Fourth Session started at 2.30 pm. Dr. Mangala Gurjar from Xavier College, Mumbai was the resource person for this session. She explained the use of puzzles while teaching mathematics to make it more interesting for the students. She also explained the leap year calculations using continued fractions. Mrs. Swati Kandharkar felicitated the guest. Anchoring for this session was done by Ms. Apeksha Pawar.

At the end of the seminar, a presentation session was arranged. In this session, Mr. Manadar Khasnis and Mrs. Asha Chugh from CHM College, Ulhas nagar, Mumbai gave presentation on GEOGEBRA Software. They explained some of the difficult concepts from Calculus and Linear Algebra using this software. All the participants appreciated these presentations.

Valedictory Function:- Principal of the College Dr. Sanjay Kharat and Vice Principal & Head of the Department Mrs. Swati Kandharkar were present for the Valedictory Function. The coordinator of the seminar gave a review of the day. On behalf of participants Mrs. Atiya Khan from Poona College and Mrs. Pooja Paratne from Modern College, Shivajinagar, Pune-05 expressed their views about the seminar. Principal congratulated the department for the successful completion of the event. Compeering for Valedictory Function was done by Mrs. Pratibha Pawar. Mrs. Swati Kandharkar delivered vote of thanks.

Swati Kandharkar

Co-ordinator

National Conference

It gives me immense pleasure to give brief report on national conference organized by P.G. Department of Zoology, Modern College, Ganeshkhind, Pune. The theme of the conference was Faunal Diversity: Assessment and Conservation.

The inauguration of the conference has been carried out by the auspicious hands of Chief Guest Mrs. Prof. Jyotsna Ekbote, Joint Secretary, P.E. Society. The Dignitaries present were Prof. P.G. Dixit, Deputy Secretary and Visitor, Modern College Ganeshkhind, Prof. Suresh Todekar, Joint Secretary and Chairman, P.E. Society, Pune and Guest of Honour Dr. Baban Ingole, Chief scientist, CSIR-NIO, Goa. After the lightening of Lamp, welcome speech was given by our respected Principal, Dr. S.S. Kharat. The felicitation of the guest was followed by Release of Proceeding.

Invited Speaker:

- 1) **Dr. Baban Ingole, Chief scientist, CSIR-NIO, Goa**
Key note address delivered by Dr. Baban Ingole, on Ecological assessment and conservation of marine fauna along the Konkan coast.
- 2) **Dr. R.S. Pandit, H.O.D. Department of Zoology, SPPU, Pune**
Delivered a lecture on what is biodiversity, its level, its application and importance.
- 3) **Dr. Satish Pande, a renowned Ornithologist. ELA Foundation**
The next talk was delivered by Dr. Satish Pande, a renowned Ornithologist. He delivered a talk on Vulture Conservation.
- 4) **Dr. R. Bano, Scientist-D, Zoological Survey of India, W.R.C. Pune.**
Dr. R. Bano has an expertise on the lesser known groups like collembola. Her paper was on A Preliminary Note on the Springtails (Entognatha: Collembola) of Kolhapur District, Maharashtra.
- 5) **Dr. S. Basavarajappa, DOS in Zoology, Manasagangotri, University of Mysore.**
His presentation was on Aquatic Avifaunal Diversity and Their Conservation.

- 6) **Prof. Dr. B. B. Nath, Dept. of Zoology, SPPU, Pune**

The next talk was delivered by Prof. Dr. B.B. Nath, Dept. of Zoology, SPPU, Pune. He gave a very informative talk on Non-Molecular Approaches to Supplement Faunal Biodiversity Assessment.

- 7) **Ajit Vartak**

He delivered a talk on Paleo-philately: New Dimensions in Fossil Diversity Studies. He said about the new method of studying biodiversity through postal stamp collection.

- 8) **Dr. Girish G. Kadadevaru, Department of Zoology, Karnatak University, Dharwad**

The talk was on Impact of Habitat Destruction on Biodiversity of Western Ghats. He gave a detailed description of the causes of habitat destruction and its impact on existing faunas of the Western Ghats.

- v **Inauguration of Poster Presentation Competition and Coin Exhibition (Presenting animal diversity through currency coins of the world)**

The inaugural ceremony of the poster competition by honorable guests Dr. S.G. Deshpande, NCL, Pune and Dr. Ashtekar, Department of Zoology Wadia College. Students from all over the country participated in the Poster competition.

Coin Exhibition: The exhibition was given by S.R. Bhatt. It was an really wonderful exhibition where coins of more than 200 countries were exhibited. All the coins have some animal engraved upon them which presents the animal diversity of world.

The Valedictory function

The Valedictory function started with the Welcome speech of honorable Principal Dr. S.S. Kharat. Dr. Vitthal More, Joint Director, SPPU, Pune was present as a chief guest for this session. Summary Report of the conference delivered by Dr. S.A. Inamdar, H.O.D, Department of Zoology, Modern College, Ganeshkhind, Pune.

A total 178 students, teachers and researchers from 32 different colleges and institutes belonging to 10 different states had participated in the conference. Thus the conference concluded on a success note.

Dr. S. A. Inamdar

Co-ordinator

STATISTICS

ONE DAY WORKSHOP

A one day workshop was organized under DBT-STAR college scheme.

The details are as given below:

Day & date: Thursday, 9/07/2015

Topic : Use of software & internet for effective learning.

In all 39 students from F.Y.B.Sc. and S.Y.B.Sc. attended the workshop.

Following topics are covered:

Graphical representation of data by some unconventional graphs was explained to students and it was demonstrated by using the software MS-Excel.

Following graphs were discussed:

- 1) Stem and leaf chart
- 2) Spider chart
- 3) Nightingale chart

Different real life situations in which the data can be represented by these charts were discussed.

Students were asked to read the literature by using Google on internet.

Due to novelty of these techniques, students were excited.

Impact of this workshop:-

Students effectively used the contents while doing their projects for Science exhibition.

Dr. A. A. Dharmadhikari
Co-ordinator

ECONOMICS

REPORT ON STATE LEVEL CONFERENCE

One day State Level Conference on “New Dimensions of the Emerging Indian Economy” was organized on 4th February 2016. The objective of the conference was to initiate an in-depth and comprehensive debate and deliberations of acceptable standards regarding present status, challenges and issues confronting the present India. About 62 delegates from across the state participated and 35 research papers were accepted and the Conference Proceedings was brought out in CD.

Prof Dastagir Pathan, Coordinator & Head-Department of Economics, gave the welcome address. Dr. Sunil Dhapte, Director, YASHADA, Pune, in his inaugural address spoke on “Make in India”. Prof. Prakash Dixit, Deputy Secretary, P.E. Society and Dr. Sanjay Kharat, Principal shared their views in the inaugural session. In

the second session Dr. W.N. Salve, Associate Prof. Shri Venkatesh College, Ichalkarnaji, Kolahpur, addressed the participants on “Inclusive Development and Status of Social Groups in Higher Education in India”. The resource person for the third session was Dr. Pradeep Apte, Fergusson College, who spoke on “Indian Agriculture in 21st Century”. Dr. Avinash Nikam, Chief Editor, Arthasamvad, Shahada enlightened the participants on “Climate Change in Indian Economy”.

In the Valedictory session, Dr. Jyoti Gagangras, Vice-Principal Arts, gave the vote of thanks and Dr. Abaso Shinde gave the gist of the Conference. Prof. Motilal More & Prof. Jyoti Acharya from Department of Geography, Prof. Shweta Sawale & Dr. Priya Gohad from Department of History, Prof. Ajit Padwal from Department of Sociology extended their support to the organizing committee.

Dastagir Pathan

Coordinator & Head, Department of Economics

REPORT ON ADULT AND CONTINUING EDUCATION AND EXTENSION ACTIVITIES - (2015-16)

One Day Seminar

1. **A One Day Seminar** on “Dr. Babasaheb Ambedkar and National Integration” was organized in the College on Wednesday, 28th October 2015. About 52 students participated in the seminar.

In the first session, Dr. Vijay Khare gave the inaugural address on “Dr. Babasaheb Ambedkar's Reservation policy and National Integration”. Dr. Dhanjay Lokhande, Director, Department of Adult and Continuing Education and Extension, S.P. Pune University talked about great people's work on national integration. Dr. Sanjay Kharat, Principal Modern College of Arts, Science and Commerce, Ganeshkhind, Pune, spoke on the importance of Dr. Ambedkar's policies.

In the second session, Dr. Amol Vidyasagar, Department of History, Abasaheb Garware College, Karve Road, Pune, talked on “Dr. Babasaheb Ambedkar's Historical Perspective and National Integration”.

Third Session was conducted by Dr. Vrushali Randheer, Department of Commerce, Ness Wadia College of Commerce, Pune. She spoke on “Dr. Babasaheb Ambedkar's Policy from the Woman's Perspective and National Integration”.

In the Fourth session, Smt. Annanya Bibewe, Vice-Principal, Modern Law College, Ganeshkhind, Pune spoke on Dr. Babasaheb Ambedkar's Constitutional National Integration Policy”.

The programme was a grand success due to the efforts of Dr. Sanjay Kharat, Principal, Dr. Jyoti Gagangras, Vice-Principal Arts, Dr. A. Shinde, Seminar Coordinator, Prof. Shruti Bhatkhande, Prof. Rajkumar Gandhale, Prof. Shweta Sawale, Dr. Priya Gohad, Prof. Ajit Padwal and Prof. B.G.

Sawaishikre.

2. **A One Day Seminar** on “Employment and Entrepreneurship” was organized in the College, on Thursday, 11th February 2016. About 102 students participated.

In the first session, the inaugural address was given by Mr. Suresh Babanrao Umap, Divisional Officer, Maharashtra Centre for Entrepreneurship Development. Mr. Ninad Mahajan, Director, Pioneer Enterprises and Unique Engineering Services, Pune, in the second session guided the students on various Employment Opportunities.

Dr. Sanjay Kharat, Principal, Prof. Shubhangi Joshi Vice-Principal-Commerce and Prof. Parag Shah also gave their valuable inputs. The programme was successful due the efforts of Dr. A. Shinde, Programme Coordinator, Prof. Sujata Deshmukh and Prof. B.G. Sawaishikre.

3. **A Guest Lecture** was organized on Friday, 12th February 2016 on the topic, “National Integration”. 52 students participated in the programme. Principal Dr. Sanjay Kharat talked on the contribution of citizens on national development.

The programme was inaugurated by Mr. Subash Vare, Secretary, S.M. Joshi Foundation, Pune. His talk was on “Indian Constitution and National Integration”.

Dr. Sanjay Kharat, Principal, Prof. Swati Kandarkar Vice-Principal-Science and

Dr. Madhuri Kulkarni guided the students. Dr. A. Shinde, Programme Coordinator, Prof. Trupti Kalyankar and Prof. Shardul Joshi together made the program successful.

Dr. Abaso Shinde
Co-ordinator

...

ARTs

ART CIRCLE

More than 250 students participated in the various activities – Dramatics, Music, Singing, Dance, Painting, Poetry Reading conducted by the Arts Circle.

TRAINING PROGRAMS:

- Our alumnus Ketan Rakshe, Gargee kulkarni and Sudhanwa Panse conducted discussions, film and dramatics appreciation work shop for the members of drama group
- Our alumnus Tejashree Gugale conducted a workshop on Dance
- Our alumni Aditya Apte and Uday Suryawanshi conducted a workshop on Music

SPECIAL PROGRAM:

- Renowned Music Composer, Singer and Instrumentalist Jitendra Kulkarni conducted an Interactive Session on Music appreciation for the students and faculty members on 3/9/2015.

INTER CLASS COMPETITIONS:

- Singing and dance competitions were organized in August 2015. The judges were Ajitav Chakraborty and Sabyasachi Chatterjee for singing and Pranita and Saurav Pandit for dance.

The list of winners is as follows:

Singing:

Rupankar Chatterjee (First)

Kiran Kale and Suchitra Pednekar (Second)
Chaitany Shinde (Third). Madhav Patil and Ninur Padung (Consolation)

Dance:

Yashwant Borhade (First), Prajakta Kamble and Devika Murali (Second), Saili Gosavi and Shubham (Third), Aarti Kamble and Ninur Padung (Consolation)

Participation in Inter Collegiate Competitions was as follows:

- Suman Natya Vachan (2 teams)
- Sarpotdar Role play competition (2 teams)
- Drama competition organized by SPPU Student Welfare Department
- Dnyanakranti drama competition
- Lions Club Pune Elite Singing Competition
- ISBM music and dance
- MIT music and dance
- Achievers Jallos

In house participation:

- Music and Dance group performed in Vividha 2016. They also performed for welcome and farewell functions.
- Winners in Intercollegiate competitions and achievements :

Sarthaki Mategaonkar received a Special prize for acting in Dnyanakranti Karandak

- Mrunal Patrdeshi has acted in commercial plays like Karti number one, Darling, darling and will be acting in an upcoming movie SEZ
- Shashikant Thosar has acted in commercial plays and short films
- Satish Shirsat sang and helped in Fund raising for farmers for Swarangan and NAM foundation.

CO-ORDINATORS :

Music Group: Rajat Kumbhare

Dance Group: Shaheen and Surabhi Kamble

Drama Group: Parag Suryavanshi and Prashant Walke

Dr Sadhana Natu

Chairperson, Arts Circle Committee

BEST STUDENT TROPHY

A prestigious competition of the college, the 'Best Student Trophy' is awarded to a student who is academically sound, and has made remarkable contribution in sports, cultural and co-curricular activities. He must also be soft-spoken, polite, well-behaved, responsible and an asset to his alma-mater.

Instituted in the year 1999, the award comprises of a Rolling trophy, a memento, certificate and cash prize.

The selection procedure for the Best Student involves scrutiny of his credentials by an in-house committee comprising of the Vice-Principals and faculty members. This is followed by a mental ability test and preliminary interview. A specific number of shortlisted students are then interviewed by the Principal of the college and a

panel of experts. The Best Student is finally chosen based on his communication skills, presence of mind, general awareness and his firm conviction and dedication towards work and life.

This year the competition invited voluntary participation from students. Five finalists qualified for the Final round amongst 18 applicants. The expert panel comprised of Prof. Dr. Radhakrishna Pandit, Head, Department of Zoology, Savitribai Phule Pune University and Principal of the college Dr. Sanjay Kharat.

The recipient of the Best Student Award for the academic year 2015-16 is Indari Omkarof Msc-Part-II Biotechnology.

Shampa Chakraborti
Co-ordinator

विद्यार्थी कल्याण मंडळ

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे, विद्यार्थी कल्याण मंडळ आणि मॉडर्न महाविद्यालय, गणेशखिंड, पुणे यांच्या संयुक्त विद्यमाने सन २०१५-१६ या शैक्षणिक वर्षात विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

१. कर्मवीर भाऊराव पाटील- 'कमवा व शिका योजना' महाविद्यालयात १ जुलै २०१५ ते २९ फेब्रुवारी २०१६ या कालावधीत योजना राबविण्यात आली. यामध्ये विद्यार्थ्यां मध्ये श्रम संस्कृतीची जाणीव निर्माण होऊन मानवी श्रमाची प्रतिष्ठा वाढावी आणि उच्च शिक्षण संपादन करण्याच्या उद्देशाने आर्थिक दृष्ट्या गरीब गरजू आणि होतकरू विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयातील बाग काम, ग्रंथालय, ऑफिस, सायन्स विभागातील लॅबोरेटरी, शारिरीक शिक्षण विभाग इत्यादी मध्ये २ ते ३ तास काम देऊन त्यांना प्रती तास ३० रुपये या प्रमाणे मोबदला दिला. सदर योजनेत यावर्षी एकूण ५८ विद्यार्थ्यांनी काम केले.

२. सेंद्रिय पॉली हाऊस प्रशिक्षण कार्यशाळा- मुळशी तालुक्यातील मान गाव येथील अभिनव फार्मस क्लब येथे १७ व १८ डिसेंबर २०१५ रोजी कार्यशाळा आयोजित केली. सदर कार्यशाळेसाठी विविध महाविद्यालयातील ५५ विद्यार्थी उपस्थित होते. या दोन दिवसीय कार्यशाळेत श्री

ज्ञानेश्वर बोडके यांनी सेंद्रिय पॉली हाऊस या विषयावर मार्गदर्शन करताना पॉली हाऊस स्थापनेचा उद्देश सांगून २८ गुठ्यात प्रति महिना ३०००० रुपये कसे कमविता येतात या बाबतचे अर्थशास्त्र सविस्तर सांगितले. डॉ.मठपती यांनी 'गिर गाईचे संगोपन' या विषयावर मार्गदर्शन केले. त्यानंतर प्रिया बोडके यांनी महिला बचत गटातर्फे शेत मालाचे मार्केटिंग, पॅकिंग, ग्रेडिंग व थेट ग्राहकापर्यंत विक्री या विषयाचा सविस्तर आढावा घेतला. या कार्यशाळेच्या समारोप प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.संजय खरात यांनी देशाच्या विकासात आधुनिक शेतीचे महत्त्व सांगून या उपक्रमाचे कौतुक केले. कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी समन्वयक प्रा.डॉ.शाकेरा इनामदार, व प्रा.दस्तगीर पठाण यांनी परिश्रम घेतले.

३. आपत्ती व्यवस्थापन कार्यशाळा- महाविद्यालयामध्ये एक दिवसीय जिल्हा स्तरीय कार्यशाळा दिनांक १८ फेब्रुवारी २०१६ रोजी आयोजित केली. सदर कार्यशाळेसाठी विविध महाविद्यालयातील १०० विद्यार्थी उपस्थित होते. या कार्यशाळेत आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी, पुणे महानगरपालीका श्री गणेश सोनुन यांनी आपत्तीच्या काळात काय करावे या बाबत मार्गदर्शन केले. सौ माधूरी लडकत यांनी आपत्ती काळात उपयोगी पडणाऱ्या उपकरणांची माहिती देऊन प्रात्यक्षिके करून दाखविली. सौ.सुजाता कोडग यांनी आपत्तीच्या काळात घ्यावयाच्या

दक्षते बाबतचे मार्गदर्शन केले. औध अग्रिशामक दलातील श्री पांडूरंग शिवाजी साबळे यांनी आग लागल्यानंतर ती कशी विझवली जाते त्याचे प्रात्यक्षिक करून दाखविले. कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी समन्वयक प्रा.डॉ.शाकेरा इनामदार, व प्रा.दस्तगीर पठाण यांनी परिश्रम घेतले.

४. आदिवासींनी बनविलेल्या वस्तूंचे प्रदर्शन- समाजशास्त्र विभागाने २७ व २९ फेब्रुवारी २०१६ रोजी कार्यक्रमाचे आयोजन केले. यामध्ये २७ फेब्रुवारी २०१६ रोजी डॉ.रॉबीन त्रिभूवन सहसंचालक, महाराष्ट्र राज्य आदिवासी संशोधन केंद्र, पुणे यांनी आदिवासींच्या समस्या बाबातची माहिती दिली. श्री भोरु व श्री वासू थोराड यांनी बांबू पासून आकर्षक वस्तू तयार करून दाखविल्या. २९ फेब्रुवारी २०१६ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातील इरावती कर्वे संग्रहालय येथे शैक्षणिक भेटीचे आयोजन केले. सदर कार्यक्रमांमध्ये ५० विद्यार्थी सहभागी झाले व १००० पेक्षाही जास्त लोकांनी या प्रदर्शनास भेट दिली. या कार्यक्रमांच्या समन्वयक म्हणून कला शाखा उपप्राचार्या व समाजशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.ज्योती गगनग्रास यांनी काम पाहिले.

५. महिला विरुद्धचे गुन्हे व जन जागृती- समाजशास्त्र विभागाने २५ फेब्रुवारी २०१६ रोजी कार्यक्रमाचे आयोजन केले. उदघाटन प्रसंगी डॉ.विजय नारखेडे, सहसंचालक, उच्च तंत्र शिक्षण, पुणे विभाग यांनी समाजातील 'महिलां विरुद्धचे हिंसाचार' या विषयावर मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाचे व्हिजीटर व सहकार्यवाह प्रा.प्रकाश दिक्षित यांनी पारंपारिक व्यवस्थेमध्येच हिंसाचाराचे मूळ दडल्याचे सांगितले. दुसऱ्या सत्रा मध्ये ट्रस्ट 'I Soch' च्या सर्व टिमने उपस्थिताना पुरुष प्रधानता व महिला हिंसाचाराबाबतची चित्रफित दाखवून मार्गदर्शन केले. मासूम या NGO च्या पदाधिकारी क्रांती दबी, डॉ.मेघा देशपांडे व श्री रविद्र मते यांनी 'समाजशास्त्र व हिंसाचार' याबाबत मार्गदर्शन केले. सदर कार्यक्रमास विविध महाविद्यालयातील १२० विद्यार्थी सहभागी झाले. या कार्यक्रमाच्या समन्वयक उपप्राचार्या व समाजशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. ज्योती गगनग्रास होत्या.

६. कॉस्ट फेस्ट कार्यशाळा- महाविद्यालयातील वाणिज्य शाखेअंतर्गत विद्यापीठ स्तरीय १०,११ व १२ फेब्रुवारी २०१६ या तिन दिवशीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात

आले. विविध महाविद्यालयाती १०५ विद्यार्थी उपस्थित होते. कॉस्टिंग कला आवगत करून शिक्षण आणि उद्योगातील दरी कमी करण्याबरोबरच विद्यार्थ्यांमधील आत्मविश्वास वाढविण्याचा उद्देश कार्यशाळा घेण्यामागे होता. कार्यशाळेचे उदघाटन मा.डॉ.शिरीष लिमये यांच्या हस्ते करण्यात आले. समारोप प्रसंगी श्री अनिल केळकर CMD, Dimple Chemicals, Pvt. Ltd, यांच्या हस्ते स्पर्धेतील विजेत्यांना पारितोषिक वितरण करण्यात आले. या कार्यक्रमाच्या समन्वयक म्हणून प्रा. प्रेरणा सुरू यांनी काम पाहिलं.

७. विद्यार्थींनी मंच (विद्यार्थींनी व्यक्तिमत्व विकास)- महाविद्यालयात या कार्यक्रमाचे आयोजन ०४ जानेवारी २०१६ रोजी करण्यात आले. महिला सबलीकरण या विषयावर मा.श्रीमती आर्चना सबलवार यांनी मार्गदर्शन केले. अभिव्यक्ति या संस्थेमार्फत या कार्यक्रमाच्या आयोजन करण्यात आले होते. निर्भया फिल्म फेस्टीवल अंतर्गत दोन चित्रफिती या वेळी दाखविण्यात आल्या. स्वसंरक्षणासाठी महिलांनी कसे तयार व्हावे व आपली मानसिकता कशी बदलावी या संदर्भात या वेळी मार्गदर्शन करण्यात आले. उपक्रमाच्या समन्वयक प्रा. श्रुती भातखंडे यांनी व विद्यार्थींनी मंचच्या सदस्यांनी या कार्यक्रमाचे संयोजन केले.

८. नेट सेट कार्यशाळा- विज्ञान शाखेतील रसायनशास्त्र विभागाने २ ते ४ मार्च २०१६ या तिन दिवशीय कार्यशाळेचे आयोजन केले. सदर कार्यशाळेचा १३० विद्यार्थ्यांनी लाभ घेतला. कार्यशाळेच्या उदघाटन प्रसंगी मा.डॉ.डी.डी.ढवळे यांनी 'फोटो केमिस्ट्री' या विषयावर मार्गदर्शन केले. मा. डॉ. बी. जी. महामुलकर, मा.डॉ.ए.के.निकु म, मा.डॉ.सुजाता काळे, मा.डॉ.आर.एस.माळी, मा.डॉ.एस.एस.गेज्जी व मा.डॉ.मनीष राऊत यांनी नेटसेट परिक्षेतील बारकावे सांगून प्रश्नपत्रिका कशी सोडवावी याबाबत सखोल माहिती दिली. समारोप प्रसंगी मा.डॉ.अरविंद नातू आणि महाविद्यालयाचे व्हिजीटर व उपकार्यवाह मा.प्रा.प्रकाश दिक्षित तसेच महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.संजय खरात यांनी सहभागी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करून पुढील वाटचालीसाठी शुभेच्छा दिल्या. समन्वयक प्रा.डॉ.माधुरी कुलकर्णी यांनी या कार्यक्रमाचे संयोजन केले.

९. आई माझ्या महाविद्यालयात पालक मेळावा- ही एकदिवसीय कार्यशाळा शनिवार दिनांक १३ फेब्रुवारी २०१६ रोजी महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आली. या कार्यशाळेसाठी ४७ पालक उपस्थित होते सदर कार्यशाळेत मा. सौ. लीना खांडेकर, मा. डॉ. साधना नातू, मा. डॉ. वर्षा जोशी आणि मा. डॉ. सुमेधा भोसले यांनी मुलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी आई म्हणून काय प्रयत्न करता येतील तसेच त्यांच्याशी सहज संवाद कसा साधता येईल आणि व्यायाम व योग्य आहार या विषयी मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय खरात उपस्थित होते. या कार्यक्रमाच्या समन्वयक प्रा. वर्षा जोशी व पालक मेळावा समिती सदस्यांनी या कार्यक्रमांचे आयोजन केले होते.

१०. स्वरमाधुरी शास्त्रीय व नाट्यसंगीत गायन स्पर्धा- ही राज्यस्तरीय, आंतरविद्यापीठीय शास्त्रीय व नाट्य संगीत गायन स्पर्धा मंगळवार दिनांक ०२ फेब्रुवारी २०१६ रोजी आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेचे उद्घाटन महाविद्यालयाचे व्हिजीटर मा. प्रा. प्रकाश दिक्षित व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय खरात यांच्या हस्ते

झाले. या स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून श्री शेखर कुंभोजकर, सौ. अंजली मालकर, श्रीमती मधुवंती दांडेकर व सौ. अश्विनी गोखले यांनी काम पाहिले स्पर्धेसाठी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाबरोबरच एस. एन. डी. टी. महिला विद्यापीठ, भारती विद्यापीठ, तसेच राजगुरुनगर, नाशिक, अहमदनगर येथील विविध महाविद्यालयातून १७ स्पर्धक उपस्थित राहिले. समारोप प्रसंगी तालयोगी पंडित सुरेश तळवलकर यांनी मार्गदर्शन केले. स्नेहल ठोसर या सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातील ललित कला केंद्राच्या विद्यार्थिनीला शास्त्रीय संगीतातील प्रथम क्रमांकाचे, पुजा कुलकर्णी भारती विद्यापीठ यांना द्वितीय क्रमांकाचे व ओंकार देऊळगावकर अहमदनगर महाविद्यालय यांना तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले. या कार्यक्रमाचे माध्यम प्रायोजकत्व विद्यावाणी या एफ. एम. वाहीनीने केले. सदर कार्यक्रमाच्या समन्वयक प्रा. वर्षा जोशी व स्वरमाधुरी समिती सदस्यांनी या कार्यक्रमाचे आयोजन केले.

दस्तगीर पठाण

विद्यार्थी कल्याण अधिकारी

COMPETITIVE EXAMINATION GUIDANCE CELL

3 August 2015

Introductory meeting of the Cell along with all the old and new committee members to discuss action plan for the academic year. The committee tried to understand student preferences about competitive examinations by conducting a survey. Around 200 students have communicated their preference.

27 August 2015

Inauguration of the Cell : at the hands of Mr. Pradeep Sanap, Asstt. Registrar, Co-operatives, Government of Maharashtra and Dr. Nilesh Palve, Asstt. Commissioner, Sales Tax, Government of Maharashtra. Principal Dr. Sanjay Kharat presided over the meeting. In his inspiring Presidential address Dr. Kharat emphasized that student should decide their aim and employ hard work towards achieving the same. Students should have determination and willingness to work hard. Also should know their competition and to get ready for the hard work.

9 September 2015

A meeting with the Principal to chalk out action plan of the cell. It was decided to collect data of students passing different competitive exams and to start a Study Circle for the students.

22 November 2015

The Cell conducted State level entrance exam of ACEC, YASHADA, Pune jointly with Centre for Talent Search and Excellence, Wadia College, Pune. 350 students appeared for this exam.

Dec 15 to Feb 2016

Study Circle : Procured Text Books of Mathematics, English and Mental Ability and Paper Sets and additional material of Scholarship Examinations so as to provide additional practice material to the students. Also seven lectures on Mental Ability by Prof. Ajit Padwal and seven lectures by Prof. Jayashree Jain on Mathematics were conducted. This helped students in solving problems and papers. Also individual queries were solved.

Gauri Kopardekar, Co-ordinator

COUNSELING CELL

The Counselling Cell offers a range of services like Individual One on One Psychological Counselling, conducting Study Skills and Life Skills workshops, conducting sessions on vocational guidance and premarital education. These activities are conducted by the Department of Psychology.

The details about this year's functioning are as follows:

1. 30 students of Arts, Science and Commerce came for multiple sessions of Individual Counselling
2. 8 Sessions of Study Skills for 400 students from the following courses : Chemistry, B Voc, Biotechnology, Psychology
3. 1 Session of Life Skills for 35 female students of M Sc. Zoology
4. Premarital counseling and Career guidance for Arts students

5. Vocational Guidance and academic inputs to 10 students

6. 3 Staff members came for counselling

Dr. Sadhana Natu conducted a Gender Sensitisation Session where Heads of Departments, Vice Principals and Principal participated. Deliberations on gender issues and the Anti Sexual harassment Act took place.

Dr. Sadhana Natu conducted a session for Mothers of students on Challenges in parenting of Young Adults organized by the Student Welfare Committee.

An orientation session was conducted by Dr Sadhana Natu for Assistant Counselor to familiarize her with College Mental Health Issues.

Dr Sadhana Natu was assisted by Dr Suvarna Bobade in Counselling and conducting workshops.

Dr Sadhana Natu
Counsellor and Head
Department of Psychology

NCC

National Cadet Corps is a Tri-Services Organization comprising the Army, Navy and Air Force, engaged in grooming the youth – “The Leaders of Tomorrow” – into disciplined and patriotic citizens.

Aims and Objectives:

National Cadet Corps is a novel initiative undertaken by the college which aims at inculcating the significance of discipline, patriotism and core values in the young students of our college.

Presently there are 15 students in the college who have sought admission to NCC.

All these students have to participate in weekly parades

taken at NCC Head Quarters and at NDA. In these weekly parades the NCC cadets have to undergo different types of activities like exercises, drills, physical training as well as they have some lectures on discipline and how to perform better in NCC.

Many of these NCC cadets have attended ATC camps held at different places across India. Some of them attended a camp held at KanhePhata from October to December 2015. The cadets participate in a variety of activities in such camps and get a lot to learn from these camps. They participate in competitions, debates and many other activities apart from regular parades and physical training. In a way NCC camps prove very useful to these cadets in the overall process of their personality development.

S. K. Sanap
Co-ordinator

PRIZE DISTRIBUTION

Annual Prize Distribution Ceremony of our college was held on 16th January, 2016 on the College Ground at 11 a.m. This is the event where students who participated in various intra and inter-collegiate competitions besides University, State, National and International level. Students received prizes for their excellence in academic, curricular, co-curricular and extension activities at the hands of dignitaries present for the function.

Principal Ashokrao Bhoite, Principal of Mahatma College of Arts Commerce and Science, Pimpri and former Pro. Vice-chancellor Shivaji University of Kolhapur was the Chief Guest of the Programme. Programme presided over by Dr G. R. Ekbote (Chairman Business Council, P.E. Society) Prof. Suresh Todkar (Deputy Secretary P.E. Society) graced the occasion by his presence.

The Programme began with the welcome address by Principal Dr. Sanjay Kharat, he has also enumerated the various activities conducted and the achievements of the college.

Prof. Suresh Todkar motivated and congratulated the staff and the students in his address.

Chief Guest of the programme Principal Ashokrao Bhoite, emphasised on the importance of basic life skills in achieving goals.

For the academic year 2015-16 Best Student Trophy was awarded to Omakar Indari the student of Msc.part II Biotechnology.

Prof. Sujata Deshmukh compared the programme and Dr. Priya Gohad, Prof. Shradha Rahane, Prof. Ketaki Sarawate, Dr. Sadhana Natu announced the names of the prize winners.

Prof. Prerana Suru, coordinator of Prize Distribution Ceremony presented the vote of thanks.

All the committee members, non-teaching staff and students put their valuable efforts in successfully completion of the function. The programme was ended with Performance of Arts Circle students.

Prerana Suru
Coordinator

PHYSICAL EDUCATION

Department of Physical Education is working for the physical, intellectual, social, and emotional development of the students. Gymkhana Managing Committee is working for the fulfillment of the goal of the department.

This year college has participated in Athletics, Basketball, Baseball, Softball, Football, Judo Weight Lifting, Cycling, Chess, Cross Country, Volleyball, Swimming, Cricket, Gymnastics, Kho-Kho, and Shooting. We received gold medal in Baseball (Women), Baseball (Men), Bronze medal in Softball (Women) and Athletics Men's Championship. We have also organized Intercollegiate Baseball Competition and Invitational State Level "Modern Shri" Best Physique Competition. For promotion of the Sports and Games among student we organized Interclass Sports Competitions which includes Badminton, Table Tennis,

Athletics (100 M, 400 M, 1600 M, Javelin throw and Shot put), Football, 3-A-Side Football, Basketball, Throw ball, Dodge ball, and Volleyball.

INTERCOLLEGIATE PERFORMERS

1. Pranita Nale FYBSc Softball
  - a. Inter Collegiate Softball Competition Bronze
2. Nikhil Jagtap SYBCom Baseball
  - a. Inter Collegiate Baseball Competition Gold
3. Priyanka Kate SYBCom Softball
  - a. Inter Collegiate Softball Competition Bronze
4. Sukruti Joshi SYBSc (Biotech) Baseball/Table

TENNIS/BADMINTON

- a. Interclass Table Tennis (Mix Doubles) Gold
- b. Interclass Table Tennis Singles Gold
- c. Interclass Badminton Singles Silver
- d. Interclass Badminton Mix Doubles Bronze
- e. Intercollegiate Baseball Competition Gold
5. Sunil Yadav SYBCA Baseball

- a. Inter Collegiate Baseball Competition Gold
6. Avinash Patil TYBCom Baseball/Athletics
  - a. Interclass Javelin Throw Gold
  - b. Inter Collegiate Baseball Competition Gold
7. Praveen Meena TYBA Athletics/Table Tennis/Badminton
  - a. Intercollegiate 4 X 400 Meter Relay Gold
  - b. Intercollegiate 4 X 100 Meter Relay Gold
  - c. Interclass Table Tennis Mens Doubles Gold
  - d. Interclass Badminton Men Doubles Gold
  - e. Interclass Table Tennis Mix Doubles Gold
  - f. Interclass 400 Meter Gold
  - g. Interclass 100 Meter Gold
  - h. Interclass Badminton Mix Doubles Bronze
  - i. Interclass Table Tennis Single Bronze
  - j. Interclass Badminton Mens Single Bronze
  - k. Interclass Javelin Throw Bronze
8. Shalu Sharma TYBSc Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze
9. Amruta Bhoite MSc I Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze
10. Megha Pardeshi FYBA Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze
11. Pranali Supe FYBSc Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze
12. Puja Kshirsagar FYBSc Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze

INTERZONAL AND DISTRICT LEVEL PERFORMERS

1. Prakash Takne SYBSc Biotech Baseball
  - a. Intercollegiate Baseball Gold Medal
  - b. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
2. Sunita Dahikamble SYBCom Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze
  - c. Interzonal Baseball Competition Indapur Bronze Medal
3. Dilip Choudhari TYBCom Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal

- b. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
4. Shweta Arya TYBSc (Zoology) Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold
  - b. Intercollegiate Softball Bronze
  - c. Interzonal Softball Competition Yeola Bronze Medal
5. Manav Phule FYBCom Gymnastics
  - a. Artistic Gymnastics State Championship Sangli Team Gold
  - b. 50th Artistic Gymnastics State Championship Sangli Parallel Bar Gold Medal
  - c. Intercollegiate Gymnastics Competitions Bronze Medal
  - d. Interzonal Gymnastics Competition Pravaranagar Participation
6. Vijay Ingle SYBCom Gymnastics
  - a. 50th Artistic Gymnastics State Championship Sangli
    - i. Team Gold Medal
    - ii. All Round Bronze Medal
    - iii. Horizontal Bar Bronze
  - b. Inter Zonal Gymnastics Competition Participation
7. Abhijit Shirke TYBA Athletics
  - a. Annual Senior Athletics Meet 4 X 400 Relay Mumbai Gold Medal
  - b. Ashwamedh Competition Ramanad Tirth Marathwad University Nanded
    - i. 400 Meter Bronze Medal
    - ii. 4 X 100 Meter Relay Bronze Medal
    - iii. 4 X 400 Meter Relay Silver Medal
  - c. Inter Collegiate Athletics Meet Pune
    - i. 800 Meter Silver Medal
    - ii. 4 X 400 Meter Relay Gold Medal
    - iii. 4 X 100 Meter Relay Gold Medal
    - iv. 400 Meter Silver Medal
    - v. 200 Meter Bronze Medal
8. Abhijit Yande MCom I Baseball/Softball
  - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
  - b. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
9. Fulchand Karad TYBA Gymnastics
  - a. 50th Artistic Gymnastics State Championship

Sangli

- i. Floor Exercise Bronze Medal
  - ii. Roman Ring Bronze Medal
  - iii. Horizontal Bar Silver Medal
  - iv. Team Championship Gold Medal
10. Samadhan Bawdhakar TYBCom Baseball/Softball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. State Softball Championship Yawatmal Participation
    - c. PCMC Softball Mayor Trophy Pimpri Participation
    - d. Amit Joshi Memorial Softball Competition Pune Participation
  11. Shubham Sutar TYBCom Baseball/Softball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
    - c. State Softball Championship Yawatmal Participation
    - d. PCMC Softball Mayor Trophy Pimpri Participation
  12. Palash Kedari MCom I Softball/Baseball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
    - c. State Softball Championship Yawatmal Participation
    - d. PCMC Softball Mayor Trophy Pimpri Participation
  13. Rushikesh Kale MCom I Softball/Baseball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
    - c. State Softball Championship Yawatmal Participation
    - d. PCMC Softball Mayor Trophy Pimpri Participation
- NATIONAL PERFORMERS**
1. Aditi Kale FYBCom Cricket/Baseball/Softball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. Intercollegiate Softball Competition Bronze Medal
    - c. Interzonal Cricket Competition Pravaranagar Silver Medal
    - d. All India Inter University
  2. Nikhil Shahane FYBA Athletics
    - a. Ashwamedh Competition Swami Ramanad Tirth Marathwada University, Nanded
      - i. 400 Meter Silver Medal
      - ii. 4 X 400 Relay Silver Medal
    - b. Intercollegiate Athletic Championship Pune
      - i. 400 M Gold Medal
      - ii. 4 X 100 M Relay Gold Medal
      - iii. 4 X 400 M Relay Gold Medal
    - c. Annual Senior Athletics Meet Mumbai Participation
    - d. 31st National Junior Athletics Championship Ranchi Participation
    - e. 13th Federation Cup National Junior Athletics Competition Telangana Participation
    - f. Inter University Athletics Competition Panjabi University Patiyala Participation
  3. Nilesh Chougule FYBCom Taekwondo
    - a. 5th National Rural Games Taekwondo Championship Participation
  4. Amit Anantwad SYBA Shooting/Trithalon
    - a. Intercollegiate Rifle Shooting Championship Bronze Medal
    - b. Interzonal Rifle Shooting Championship Participation
    - c. 59th National Shooting Championship New Delhi Participation
    - d. Pune District Trithalon Competition Pune Participation
  5. Archana Adhav SYBA Athletics
    - a. 19th Federation Cup Senior Athletics Championship Mangalore Participation
    - b. 55th National Inter State Senior Athletics Championship Chennai Participation
    - c. State Level Women Athletics Competition Osmanabad
      - i. 800 M Gold Medal
      - ii. 4 X 400 Relay Gold Medal
      - iii. 400 M Gold Medal
    - d. National Level Women Sports Competitions

- Jammu
- i. 400 M Bronze Medal
  - ii. 800 M Gold Medal
6. Madhuri Ngdeve SYBA Weight Lifting
    - a. 28th Women Junior State Weightlifting championship Chadrapur Participation
    - b. 31st Women Senior National Weightlifting Championship Panjab Participation
    - c. Inter University Weight Lifting Competition Nagarjun University, Guntur Participation
    - d. Senior Weight Lifting Championship Kalyan Gold Medal
    - e. Inter Zonal Weight lifting Competition Nagar Gold Medal
  - 7.
  8. Malik Shaikh SYBA Weight Lifting
    - a. All India Inter University Weight Lifting Competition Nagarjun University, Guntur Participation
    - b. Inter Zonal Weight Lifting Competition Shrirampur Gold Medal
  9. Akshay Nimbre TYBCom Baseball/Softball
    - a. State Softball Competition Yawatmal Participation
    - b. Interzonal Softball Competition Lasalgaon Gold
    - c. PCMC Mayor Softball Competition Pimpari Participation
    - d. Amit Joshi Memorial Softball Competition Pune Participation
    - e. All India Inter University Baseball Competition Panjab University Participation
    - f. Interzonal Baseball Competition Baramati Participation
    - g. Intercollegeiate Baseball Competition Pune Gold Medal
  10. Gauri Gondil TYBA Judo
    - a. Senior National Judo Championship Punjab Participation
    - b. Interzonal Judo Competition Pune Gold Medal
    - c. 43rd Cadet and Junior Maharashtra State Judo Championship Nanded Gold Medal
    - d. 43rd Maharashtra State Senior Judo Championship Aurangabad Gold Medal
    - e. Junior National Coaching Camp Lucknow Participation
  - f. All India Inter University Judo Championship Bhuvaneshwar Participation
  11. Prashant Kapse TYBA Rifle Shooting
    - a. Interzonal Rifle Shooting Championship Participation
    - b. Intercollegiate Rifle Shooting Competition Gold Medal
  12. Shraddha Talekar MA I Gymnastics
    - a. 50th Artistic Gymnastics State Championship Sangli
      - i. Uneven Bar Gold Medal
    - b. State Level Women Gymnastics Competition Amravati
      - i. Table Vault Gold Medal
      - ii. VB Gold Medal
      - iii. Balance Beam Gold Medal
      - iv. Floor Exercise Gold Medal
      - v. All Round Championship Gold Medal
      - vi. Team Championship Bronze
    - c. Inter University Gymnastics Competitions Panjab University Participation
    - d. National Level Gymnastics Competitions Hyderabad
      - i. Individual All Round Bronze Medal
      - ii. Uneven Bar Silver Medal
      - iii. Team Championship Bronze Medal
  13. Bhyagyashree Pingale MCom I Softball/Baseball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. Intercollegiate Softball Competition Bronze Medal
    - c. Interzonal Baseball Competition Indapur Bronze Medal
    - d. Interzonal Softball Competition Yeola Bronze Medal
    - e. Open State Senior Softball Competition Yawatmal Participation
    - f. All India Inter University Softball Competition Jalandhar Participation
    - g. All India Inter University Baseball Competition Chandigad Participation
  14. Varsha Jadhav MCA II Softball/Baseball
    - a. Intercollegiate Baseball Competition Gold Medal
    - b. Intercollegiate Softball Competition Bronze

- Medal
- c. Interzonal Baseball Competition Indapur Bronze Medal
  - d. Interzonal Softball Competition Yeola Bronze Medal
  - e. Open State Senior Softball Competition Yawatmal Participation
  - f. All India Inter University Baseball Competition Chadigad Participation
15. Akshay Fulambrikar SYBA Triathlon/Cycling/Water polo/Bithale/Swimming
- a. Maharashtra State Triathlon Competition Sindhudurg Mix Relay Gold Medal
  - b. Maharashtra State Triathlon Competition Sindhudurg Triathlon Gold Medal
  - c. Intercollegiate Cycling Competition Pune Track Silver Medal
  - d. All India Interuniversity Water polo Competition Participation
  - e. 6th Modern Pentathlon National Championship Pune Gold Medal
  - f. 16th World Biathle & Triathlon Championship Georgia Selection
  - g. National Swimmathon Championship Goa Silver Medal
  - h. Intercollegiate Swimming Competition(200 M) Bronze Medal
  - i. Intercollegiate Swimming Competition(400 M) Silver Medal
  - j. Interzonal Swimming Competition Nashik Participation
16. Raghunath Mali SYBA Triathlon/Cycling/Water polo/Bithale/Swimming
- a. Maharashtra State Triathlon Competition Sindhudurg Triathlon silver Medal
  - b. The Pune Triathlon Competition Gold Medal
  - c. Interzonal Cycling Competition Takli Dhokeshwar Participation
  - d. All India Inter University Cycling Competition Panjab University Patiyala Participation
  - e. All India Interuniversity Water polo Competition Participation
  - f. 6th Modern Pentathlon National Championship Pune Silver Medal
  - g. 16th World Biathle & Triathlon Championship Georgia Selection
  - h. Interzonal Swimming Competition Nashik Participation
  - i. 77th Senior Aquatic Championship (Water polo) Nagpur Participation
17. Yogita Shildankar
- a. Shiv Chatrapati Awardees Cycling For Year
18. Deepali Shildankar SYBCom Cycling
- a. Shiv Chatrapati Awardees Cycling for year 2013-2014.
- Best Sports Person of the Year : Shraddha Talekar (MA)
Class Championship : TYBCom
Faculty Championship : Science

Dr. Deepak Shendkar

Head, Department of Physical Education

PLACEMENT CELL

ACTIVITIES CONDUCTED DURING THIS ACADEMIC YEAR :

In this academic year various placement related activities were conducted in the college to make student realize the industrial environment and the skillset they need to have in order to be employable. Observing the demand for the B.A. and B.Com students , more focus was given to B.A and B.Com students who are mostly required in Banking and Service Industries. It is

observed that most of the students in these courses lack in Communication and Presentation skills. Due to this fact they are low in confidence and are unfit to get a job. There was a need to make them aware about the opportunities in specific Fields. Placement cell members decided to introduce the students to industry demand and to make them aware about the expectations of industry from the employees.

The event "Industry Connect 2015 " .is ongoing activity of the Placement cell in the college from the last year. The purpose of this activity is to bridge the gap between the Industry and the academia and to make the student

industry ready at their final year. This year placement cell had planned this activity and it was decided that throughout the first term we will arrange various sessions for the students. The Industry Connect 2015 began in the first week of September.

SESSIONS FOR ARTS STUDENTS

For arts students three sessions were organized on Communication skills and resume writing by Mrs. Archhanna Sabarwal, who is a corporate trainer in the field of Personality development and overall capacity building. She has more than 15 years of experience in this field. In the first session she guided the students about basic communication and etiquettes in industries. She asked students to give their self introduction in front of the class and guided the students by telling them their mistakes. She suggested various techniques to improve their communication. In the second session she guided the students about the personality grooming and about the appropriate body language while facing the interview sessions. She explained the importance of decent dressing styles for the interviews and the way the students have to sit on the chair or enter the room. In the third session Mrs. Sabarwal gave instructions regarding the preparation of good resume. She explained the flow and introduced the students to various resume formats. At the end of the session she asked them to prepare their resumes and discussed the loop holes.

For Biotechnology, Microbiology & all biology related students

First session was organized in the first week of September 2015 for UG and PG students. The industry resource person for this session was Dr. Anjali Apte-Deshmukh, Director, Dogma, Pune, who discussed on "Biotechnology industry in India and need of skilled manpower". She gave idea about the industry requirements to the students and asked them to

exercise their basic knowledge in their respective fields. The session was an interactive session and students participated in the session with enthusiasm.

- An exhibition regarding different courses available in various Universities was organized for the students in the campus on 16th February 2016. About six Universities displayed their skill based courses and provided information about the courses and career opportunities in different fields. Following is the list of the Universities and the courses offered by them for all streams of the students.

- 1) DYPDC :- PG Diploma in Digital Modeling
- 2) Reliance :- Animation and VFX
- 3) VLCC :- Beauty and Fitness Services
- 4) Christine Valmy :- beauty school
- 5) MIT :- Automobile engineering
- 6) Times and Trends :- interior design and fashion designing

PLACEMENT DETAILS OF COMMERCE STREAM:

Sr. No.	Job profile/ Company Number of	students placed.
1.	Countrywide Showroom	3
2.	Tata Consultancy Services	1
3.	Assistant to CA practitioner	5

Placement Details of Chemistry Department

Following companies are expected in the month of April

- Lupin Ltd.
- Jubilant
- Few Pharmacy companies

PLACEMENT DETAILS 2015-16:MCA

Sr.No.	Company Name	Date	No. of Student Selected	Name of student Selected
1	Wpoets	4th June 2015	-	-
2	Trident	7th June 2015	-	-
3	Herbniger	13th June 2015	-	-
3	Drivage	20th June 2015	1	Akash Kondekar
4	FTB	25th June 2015	2	Omkar Kulkarni Ketki Dugge
5	101Apps	June 2015	2	Akash Kondekar Swapnali Chavan
7	Webtech	7th July 2015	-	-
8	Zcon Solutions	17th July 2015	2	Omkar Kulkarni Akash Kondekar
9	VSH Solutions	-	-	-
10	Dimetrix	28th July 2015	-	-
11	Max PC Secure	7th Aug 2015	-	-
12	Zeal College Job Fair Companies: 1. Proto Tech Solutions(PTS) 2. InvaTech 3. Evisipro Solutions Pvt.Ltd. 4. Syntego Global IT Systems Pvt. Ltd. 5. GelvinInfotech 6. Logos Solutions	21st Aug 2015	-	-
13	Omega Solutions	25th Aug 2015	2	Sujit Ghadge Babita Nayal
14	L & T	28th Aug 2015		

Placement Details 2015-16 MSc(Computer Science)

Sr. No.	Company Name	Date	No. of Student appeared	No. of Student Selected	Name of student Selected
1	Wpoets	4th June 2015	-	-	-
2	Trident	7th June 2015	12	1	Choudhary Venkatesh Dilip
3	Herbniger	13th June 2015	3	0	-
3	Drivage	20th June 2015	-	-	-
4	FTB	25th June 2015	35	1	Shinde Chetan Ankush
5	101Apps	June 2015	-	-	-

Placement Details 2015-16 MSc(Computer Science)

Sr. No.	Company Name	Date	No. of Student appeared	No. of Student Selected	Name of student Selected
6	Webtech	7th July 2015	20	-	-
7	Zcon Solutions	17th July 2015	5	1	Buchade Sandip Gorakh
8	VSH Solutions	-	-	-	-
9	Dimetrix	28th July 2015	15	-	-
10	Max PC Secure	7th Aug 2015	5	2	1. Shinde Shubhangi Shankar 2. Shelar Poonam Bhujang
11	Jetking job fair	19th Aug 2015	11	-	-
12	Zeal College Job Fair	21st Aug 2015	5	-	-
13	Omega Solutions	25th Aug 2015	12	4	1. Naik Anita Pandit 2. Garud Aasish Maruti 3. Choudhary Venkatesh Dilip 4. Pathan Aweej Good sahab
14	L & T	28th Aug 2015	12	1	1. Auti Snehal Prakash

Mrs. Varsha Bapat
Chairperson

RED CROSS

Coordinator, Dr. Abaso Shinde participated in the Councilor Training program on 11th October 2015.

Student Volunteers participated in the Vitiligo Awareness Marathon organized by Shweta Association on Sunday, 31st January at 6:00a.m. Following students and one councilor provided First Aid service for which they received Certificates and Medals:

1. Mr. Chetan Chandar Jadpe, FYBA

2. Mr. Siddant Anandrao Shelke, FYBA
3. Mr. Shyam Maruti Datal, FYBA
4. Mr. Hanumant Regi, FYBA
5. Ms Suraksha Ulhas Kahdane, FYBA
6. Mr. Vishal Siddram Asade, FYBA
7. Mr. Rajendra Ram Kumbhar, FYBA
8. Ms. Priyanka Gangadhar, TYBA
9. Mr. Prashant Prakash Valke, TYBA

Dr. Abaso H. Shinde
Coordinator

RESEARCH COMMITTEE

The College has constituted the research committee according to the guidelines of UGC and Board of College and University Development (BCUD) Savitribai Phule Pune University. The committee looks after all the requirements for the research work carried out in the college.

Recommendation made by Research committee during Academic Year: 2015-16

- To inculcate research attitude among the students.
- To make provision for financial support from the college budget for the research activities of the faculty and students.
- Organization of State, National and International

Conferences.

- To encourage teachers and students to participate in seminars and conferences, to publish research articles/papers and to participate in competitions like AVISHKAR.
- To make provision for purchase of chemicals and instruments required for research.
- Organization of Intracollege research competition: Anubhuti To provide computer facility with internet connection in every department.
- To subscribe print and e-journals.
- To publish research compendium of papers published by the faculty every year.
- Organization of Avishkar orientation lectures for the researchers.

Impact of Committee on research activities:

- Increase in the number of faculty participation in writing research proposal to different funding agencies like UGC, BCUD, SERB.ISRO, MOEF, DST, DBT, ISSR,
- Organization of State and national conferences by the department like Economics Mathematics, Zoology and sociology departments.
- Number of research publications in reputed research journals has increased . Students of post graduate departments published their research work in reputed peer reviewed journals.

- Laboratory facilities are augmented with research equipments, computer and Internet facility.
- e-journals are subscribed.
- 15 students with 8 Projects UG and PG students of the college participated in the AVISHKAR and about 435 students Participated in Anubhuti Comptition.
- Organized lecturers of eminent speakers especially focusing on research aptitude and research methodology.
- The college has compiled the research articles of the faculty members in the compendium. This is kept in the library for students and others stake holders.
- Organized of Avishkar orientation lectures for the researchers of Pune district.
- Research Project Audit has been carried out.
- DBT STAR Scheme; lectures and DBT Week is organized by beneficiary departments of the college.

Faculty of the college is actively involved in the research Project. Following faculties successfully completed their research project and submitted their finding to the funding agencies in academic year

Year: 2014-15 Minor Research Project: 7

Dr. Ravindra Kshirsagar
Co-ordinator

STAFF ACADEMY

The staff academy was inaugurated on 18th August 2015 by Principal Nandakumar Nikam Sir. He guided the staff on the topic 'Bench marking in quality education'.

Faculty development programme was conducted with Ashavan Adept Foundation for 2 days on Computer Operations and Security. 20 teachers participated in the workshop.

Swacchata Abhiyan was celebrated with NSS students of college on 2nd October 2015, in which departmental cleaning was conducted. All staff members extended co-operation for the same.

Ashayaghan Programme for teaching and administrative staff was organized in Term I for recreation purpose. 14 artists performed in the programme.

Manisha Bele
Chairman

व्यक्तिमत्व विकास कार्यक्रम

मॉडर्न महाविद्यालय, गणेशखिंड येथे दहा दिवसीय सॉफ्ट स्किल कार्यशाळा संपन्न झाली. या कार्यशाळेत कला, विज्ञान व वाणिज्यशाखेतील तृतीय वर्षाच्या ६० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता. कार्यशाळेचे उद्घाटन प्रा. योगेश्वर कस्तुरे यांच्या हस्ते झाले. उद्घाटनपर भाषणात त्यांनी विद्यार्थ्यांना स्वतःची बलस्थाने व क्षमता ओळखून ध्येयप्राप्ती करण्याचा करण्याचा कानमंत्र दिला. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय खरात यांनी व्यक्तिमत्व विकासाचे महत्व विद्यार्थ्यांना सांगितले. ते म्हणाले प्रत्येकाच्या व्यक्तिमत्वाला विविध पैलू असतात. प्रत्येकाकडे काही गुण उपजतच असतात तर काही प्रयत्नपूर्वक आत्मसात करता येतात. कार्यशाळेचे समन्वयक प्रा. पराग शहा यांनी प्रास्ताविक केले व कार्यक्रम घेण्यामागची भूमिका सांगितली. प्रा. डॉ. आबासो शिंदे यांनी सुत्रसंचालन केले. प्रा. सतीश अंबिके यांनी आभार मानले.

दहा दिवसांच्या या कार्यशाळेमध्ये व्यक्तिमत्व विकास, मुलाखतीची तंत्रे, संभाषण कौशल्ये, गटचर्चा, ताण-तणाव व रागाचे नियंत्रण, सृजनशीलता, वेळेचे व्यवस्थापन अशा विविध विषयांवर तज्ज्ञांची मार्गदर्शक व्याख्याने झाली. प्रा. रवींद्र कोठावदे, श्री. राजीव तुळपुळे, प्रा. पियुष पहाडे, श्री. प्रसाद पवार, डॉ. प्रशांत मोहिते, सौ. प्रीती शाह, प्रा. अतुल पाटील, प्रा. अँड. प्रताप साळुंके, प्रा. अमोल पाटील, डॉ.

आबासो शिंदे, प्रा. पराह शाह यांनी मार्गदर्शन केले. कार्यशाळेच्या समापनासाठी प्रचार्य डॉ. श्रीधर चितळे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. व्यक्तिमत्व विकासासाठी जीवनावश्यक कौशल्ये आत्मसात केली पाहिजेत. संभाषण कौशल्याबरोबरच श्रवण कौशल्य आत्मसात करणे गरजेचे असल्याचे त्यांनी सांगितले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय खरात यांनी सहभागी विद्यार्थ्यांमध्ये सकारात्मक बदल झाल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन केले. विद्यार्थीदशेत मिळालेले मार्गदर्शन भविष्यात उद्दिष्ट गाठण्यासाठी उपयोगी पडणार असल्याचे त्यांनी नमूद केले. कार्यशाळेचे समन्वयक प्रा. पराग शहा यांनी दहा दिवसांच्या कार्यशाळेत विद्यार्थ्यांना त्यांच्यातील सुप्त कलागुणांची ओळख करून दिल्याचे सांगितले व विद्यार्थ्यांनी स्वतःतील गुण ओळखून ध्येयपूर्तीसाठी झेप घ्यावी असे सांगितले.

समापन समारंभात सहभागी विद्यार्थ्यांच्या वतीने प्रियंका शेडाळे, नागेश डोके, वैभव साळुंके, हनुमान जायभाय व रन्हेहा जगताप यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. सुत्रसंचालन कु. राजश्री कोठे व कु. संजोक्ता सुपेकर यांनी केले. मनाली वीरकरने पाहुण्याचा परिचय करून दिला. रईसा जमादार हीने आभार प्रदर्शन केल.

पराग शहा
समन्वयक

SCIENCE ASSOCIATION

Science association is one of the committee working at a college level. The purpose of science association is to develop interest of students in science, to facilitate understanding of science through different activities, to develop research and scientific aptitude in the students and to make students aware about different issues related with environment.

Inauguration of these activities was done by Principal, Dr. Sanjay S. Kharat. Teachers of science faculty were present for the inauguration, after the guiding talk by the Principal, a film Brain Games (Source - National Geographic Channel) was projected which showed the mechanism of brain functions.

Dr. Ravindra kshirsagar had also initiated the discussion about his research activities on Planeria regeneration.

On the occasion of wild life week, efforts were taken to spread awareness about wild life conservation. This was followed by film – Animal Babies (Source - National Geographic Channel) displayed for developing interest of students in wild life.

Students had given and signed the document mentioning simple solutions which they can follow to reduce environmental pollution.

The concept of seed bank was introduced in the students mentioning the importance of 'seeds', their role in establishment of green environment, significance of indigenous seeds and plants and their suitability for the species of birds, animals and insects occurring in our environment and importance of polygenic plants.

Science Exhibition ANUBHUTI was organised under science association. The purpose of science exhibition

was to give glimpse of research to students, to encourage innovative ideas and to improve presentation skills of the students .

The exhibition included Project , Model and Poster Competition . Undergraduate and post graduate students had participated in the competition.

The topic for the competition was 'Applied Science'. The purpose behind giving this topic was to give student ideas about the connecting link between theoretical science and its applications.

Some of the innovative ideas and topics on which interesting projects models and posters were presented are

Plasto fuel, control of water hyacinth by insect species Nepochetina weevils, Wireless power transmission , Bio-WiFi , Water level indicator, Physics in cars, Wine making, Biofilms ,psi waves ,Hydraulics ,Smart city , Medicinal plants ,Nanoparticle synthesis , stem leaf chart display of PMPML (Pune Mahanagar Parivahan Mahamandal)bus time table, Statistical analysis of students performance in internal examination, Statistical comparison between children's schooling on

the basis of parent's economical status ,Seven bridges of Konigsberg, Chemistry behind chocolate etc.

More than 400 students had participated in the exhibition .

Exhibition was judged by Dr. Pathade from H V Desai College (Biology Group) Dr. Sujata Patil from M. E. S. Garware College (Electronics And Physics Group) . Mrs. Swati Kandharkar (Mathematics and Statistics Group), Dr. Vinay Kumar (Biology Group), Dr. Sushma Katade (Chemistry) had worked as internal examiners for the competition .

Eight students from Psychology Department (Arts Faculty) also participated in science exhibition

Students from four nearby Schools were invited for the exhibition and

School students had visited and enjoyed the exhibition Guest lecture by Mr. Ashish Patil (M. Sc. Psychology and B.Sc . Microbiology) was organised on 'Positive Thinking in Science Career' for post graduate students.

Prasad Deshamane

Co-ordinator

राष्ट्रीय सेवा योजना

नियमित कार्यक्रम अहवाल

- बुधवार दि. २० ऑगस्ट २०१५ या दिवशी आचार्य आनंदक्रष्णीजी रक्तपेढी, पुणे यांच्या सहकार्याने महाविद्यालयात रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. या शिबिरात एकूण १०७ विद्यार्थ्यांनी रक्तदान केले.
- प्रा. हणमंतराव कराळे-पाटील (सचिव श्री. शिवांजली शिक्षण प्रसारक मंडळ, कराड) सरांचे वाचनाने घडतो माणूस या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- शनिवार दि. ५ सप्टेंबर २०१५ सार्वजनिक क्षेत्रात काम करणाऱ्या लोकायत या संस्थेकडून पुस्तक प्रदर्शन व विक्री या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.
- मंगळवार दि. ८ सप्टेंबर १५ : पेट्रोलियम अनुसंधान परिषद (PCRA) यांच्या सहकार्याने 'इंधन बचत व जागतिक तापमान वाढ यात विद्यार्थ्यांची भूमिका' या विषयावर श्री. मुकुंद आपटे यांचे व्याख्यान झाले.
- रविवार दि. ३० सप्टेंबर २०१५ : या दिवशी महाविद्यालय परिसरात श्रमदानाचा कार्यक्रम घेण्यात आला.
- गुरुवार दि. १ ऑक्टोबर २०१५ : महात्मा गांधी जयंतीनिमित्त

एक दिवस अगोदर दिल्ली विद्यापीठाचे प्राध्यापक डॉ. अपूर्वनांद झा (हिंदी विभाग) यांचे गांधीजींचा शेवटचा महिना या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते.

- शुक्रवार दि. २ ऑक्टोबर १५ : राष्ट्रपिता महात्मा गांधी जयंतीनिमित्त स्वच्छ भारत मिशन अंतर्गत 'राष्ट्रीय स्वच्छता अभियान' हा कार्यक्रम महाविद्यालयात राबविण्यात आला.

हिवाळी शिबीर अहवाल

- बुधवार दि. १४ ऑक्टोबर १५ ते शुक्रवार दि. २३ ऑक्टोबर २०१५ : या वर्षीच्या नवरात्र उत्सवात चतुःश्रृंगी मंदिराच्या टेकडीवर निर्माल्य संकलन व सेंद्रिय खत निर्मिती प्रकल्प' हा उपक्रम एकूण १० दिवस अत्यंत यशस्वीरीत्या राबविण्यात आला.
- शुक्रवार दि. ११ डिसेंबर २०१५ या दिवशी कच्छ बँक, जनकल्याण रक्तपेढी व राष्ट्रीय सेवा योजना यांनी संयुक्तपणे रक्तदान शिबिराचे आयोजन केले होते.
- सोमवार दि. ११ जानेवारी २०१६ : दि. ६ जानेवारी १६ ते १३ जानेवारी १६ या दरम्यान 'किलॉस्कर वसुंधरा चित्रपट महोत्सव' पुण्यात राबविण्यात आला. या महोत्सवा अंतर्गत महाविद्यालयात व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. जेष्ठ पर्यावरणतज्ञ श्री. संजीव घाटगे यांचे व्याख्यान आयोजित

केले होते. पर्यावरण आणि बदलते हवामान - नव्या पिढीसमोरील आव्हाने' हा व्याख्यानाचा विषय होता.

- शनिवार दि. १३ फेब्रुवारी १६: पर्यावरण मंत्रालय, भारत सरकार यांच्या आदेशानुसार प्लॅस्टिक कचरा मुक्त पुणे शहर अभियान रा. से. यो.च्या विद्यार्थ्यांमार्फत महाविद्यालय व चतुःश्रृंगी मंदिर परिसरात राबविण्यात आले. या विद्यार्थ्यांनी १० पोती प्लॅस्टिक गोळा केले. या कार्यक्रमात मोठ्या संख्येने विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
- बुधवार दि. १७ फेब्रुवारी १६ : पुणे येणाऱ्या शिवजयंतीच्या निमित्ताने शिवचरित्रावर व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. शिवचरित्रकार श्री. गणेश सुतार यांनी अत्यंत ओघवत्या शैलीत व अभ्यासपूर्ण भाषणात शिवाजी महाराजांच्या जीवनातील महत्त्वपूर्ण घडामोडी व आजही महाराजांच्या विचारांचे महत्त्व याविषयी आपले विचार मांडले.
- सोमवार दि. २३ फेब्रुवारी १६ ते बुधवार दि. २५ फेब्रुवारी १६ : UTI या भारत सरकारच्या संस्थेतर्फे महाविद्यालयात पॅनकार्ड शिबीराचे ३ दिवस आयोजन केले होते. या शिबिरात जवळपास

१२५ विद्यार्थ्यांनी आपले पॅनकार्ड काढून घेतले.

- शुक्रवार दि. २६ फेब्रुवारी २०१६ : या दिवशी रस्ता सुरक्षा अभियाने या अंतर्गत रस्ता सुरक्षेवर एक व्याख्यान घेण्यात आले. लोकायतचे कार्यकर्ते मा. वृषल यांनी पुण्यातील हाताबाहेर गेलेली वाहतुकीची समस्या व रस्ता सुरक्षेसाठी कराव्या लागणाऱ्या उपाययोजना इ. अनेक मुद्द्यांचा वेध घेतला.
- शनिवार दि. २७ फेब्रुवारी १६ : मॉडर्न विधी महाविद्यालय यांनी आयोजित केलेल्या पथनाट्य स्पर्धेत राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या स्पर्धेत महिलांचा मंदिर 'प्रवेश हक्क' या विषयावर पथनाट्य सादर केले.
- गुरुवार दि. २५ फेब्रुवारी १६ : सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या नामदेव सभागृहात Digital India या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन केले होते. या कार्यशाळेत एकूण ९ विद्यार्थी व १ कार्यक्रम अधिकारी मिळून १० लोकांनी सहभाग नोंदविला.

मोतीलाल मोरे

समन्वयक

YUVASAPTAH

Yuva Saptah is celebrated on the occasion of Birth Anniversary of swami vivekanand on 12th January every year. This day is celebrated as National Youth Day. It has been celebrated consistently from last 21 years in the college.

This year it was inaugurated on 12th January 2016 by the Chief Guest Prof. Hanmantrao Karale Patil, CEO Mauli Dnyanprabodhini, Malkapur, Karad. The topic of his speech was Swami Vivekanand and His Philosophy. During this programme an inspiring speech on Swami Vivekanand (Audio Clip) was played. The principal Dr. Sanjay Kharat sir also shared his views on this occasion. The welcome and introductory speech was delivered by Prof. Manisha Bele. The introduction of Chief Guest was given by Prof. Ranjana Shevkar. The whole programme is compared by Prof. Yogita Shah.

On the same day i.e on 12th January 2016, following four competitions were organized.

Poster competition organized on the topics ' Smart city and Unity in Diversity' under which 14 posters were presented by the students. The judges were Mr. Vinayak Kulkarni, President of NGO: Kalpataru –Ek hat

aapulkicha and Prof. Gauri Kopardekar. Prof. Dr. Nilima Kulkarni with her team members co-ordinated the competition.

Mehendi competition was also arranged. The participants were 33. Mrs. Sharmila Malu and Prof. Sujata Dahiwal were judges for the competition. Prof. Suvarna Mhasekar with her team members co-ordinated the competition.

Handwriting competition was also arranged on the same day in English, Marathi, and Hindi language selected paragraphs were printed on papers which were circulated to participants for writing. 267 Students participated in the competition. Prof. Dr. Savita Sabnis, Prof. Shampa Chakraborty and Dr. Sankruti Awalganekar judged the event. Dr. Abasaheb Shinde with his team members co-ordinated the event.

Salad Decoration and Floral arrangement competition was also held. The team participated were 7 and total participation of students were 25. It was judged by Vice Principal of Science Faculty Prof. Swati Kandharkar and Mrs. Pradnya Shintre, Wellknown Artist and Teacher. Prof. Jayashree Jain with her team members co-ordinated the competition.

On 13th January, 2016, Rangoli

competition was arranged. 15 students participated and beautiful rangolis were displayed on the themes prescribed for competition. The themes were dotted rangoli (traditional), Save Nature, and Smart city. Mrs. Pradnya Shintre, Well known Artist and Teacher and Prof. Suvarna Mhasekar judged the performance. Prof. Meenal Jabde with her team members co-ordinated the competition.

On the same day Elocution Competition was arranged the topics decided for elocution competition were thoughts of Swami Vivekanand, Role of youth in Agriculture, Youth and Mobile, Role of youth in Woman Safety, Food wastage and Indian Economy, Pune as Smart City. The competition was arranged in Marathi, Hindi, and In English. The participated students were 28. Ms. Leena Khandekar, Proprietor Lees Spa and Beauty Salon, Pune and Mr. Amar Chandere, Alumni of Modern College and Dr. Sanskruti Awalgaonkar judged the performance. Dr. Kavita Parekh with her team members co-ordinated the competition. Ms. Leena Khandekar guided the participants on this occasion.

Next was Poetry reading competition arranged on 14th January. The number of participated students were 50. The competition was arranged in Marathi, Hindi, and English. Most of the poems were self composed by the students which were appreciated by judges the competition. Prof. Shampa Chakraborty, Mr. Tushar Vaje, Alumni of Modern College and Prof. Vaishali Mohite, wellknown Poet were the judges. Dr. Prof. Sanskruti Awalgaonkar with her team members co-ordinated the competition.

The Programme concluded with Short Film competition. There were 4 entries for competition. Ms. Sarika Runwal judged the competition. The social messages given on Save Water, Flag of India, etc. Dr. Mamta Shende with her team members co-ordinated the competition.

The winners of all competitions under Yuva Saptah were felicitated in Annual Prize Distribution ceremony organized on 16th January, 2016.

Manisha Bele
Co-ordinator

ALUMNI ASSOCIATION : MODERNITES

MODERNITES is a registered alumni association of our college. It works with the mission of "a silent but powerful movement that transforms...". In the academic year 2015-16 it has conducted the following activities..

1. PERFORMANCE OF DHOL TASHA PATHAK:

Modernites with the effort of Mr. Sagar Kanekar has formed Dhol Tasha Pathak of female students in the year 2012-13. It has performed an excellent program during Ganapati festival in collaboration with five Ganapati mandals. Around 40 students had participated.

The female students performed Dholtasha performance during welcome of the various guests on the occasion of Vividhaa.

2. ENDOWMENT GOLLAPUDY SCHOLARSHIPS:

Mr. Sandeep Gollapudy ex student of second batch

of our college has sponsored two scholarships in the name of his late father and late mother. This year these scholarships were given to the student of commerce and Arts.

3. HR MEET:

An association had organized HR meet at campus to collaborate Yuva Saptaha and Vividhaa exhibition with a view to gather their suggestions and involve them as judges of various competitions. The Vividhaa team approached about 32 corporate people and around 7 HR authorities had participated and visited to the campus as judges during Vividhaa and Yuva Saptaha. They had also shown their involvement to design and implement career oriented courses. Mrs. Shelly John coordinated this event.

4. Entrepreneurship skill development Training program:

With the objective of encouraging youth towards entrepreneurship an association took an effort to impart some skills in the areas of origami and paper art, jewellery designing and chocolate and cookies making. Around 175 students had participated and acquired some skills and later on tested their marketing skills by putting their stall during an exhibition. Mrs. Patil Nayana coordinated this event.

5. Transformation certificate course:

This academic year Transformation certificate course of four months was conducted in collaboration with Less Beauty Center and Spa Karve Road who is an honorary member of Modernites. Ms. Pragati Mulekar alumnus of computer science department and previous beneficiary of this course assisted in implementation of this course. Ms. Mulekar had also evaluated the performances of the 14 participated students and a trophy was sponsored by Mrs. Leena Khandekar founder of Less Beauty Center. The student of T.Y.B.A History MS. Ranjana Makane got the first prize of presentation. The course was coordinated by Mrs. Dahiwal Sujata under the guidance of Ms. Kulkarni Vijayalaxmi.

6. VIVIDHAA AN EXHIBITION:

Every year VIVIDHAA is organized with the inspiring themes. This year the theme was 'YOUTH EMPOWERMENT'. All the programs were designed to achieve the objectives of the theme. The students displayed their talents in the areas of snacks and beverages, jewellery, dress materials, handicrafts and origami articles, and brain storming games in vividhaa during 13th Jan to 16th Jan 2016. The program was inaugurated by Mrs. Sayali Gankar chairperson of woman entrepreneurship committee MCCIA Pune and Mrs. Jyosna Ekbote Joint secretary of Business council P.E. Society Prof Prakash Dixit joint secretary of P.E. Society, Prof. Suresh Todkar Chairman of Local Management Committee of the

college and Dr. Sanjay Kharat Principal were present for the ceremony. About 220 Students had hired the stalls to apply their entrepreneurial talents. The following programs were organized on this occasion.

A. INSPIRE YOURSELF: In order to create a social awareness amongst youth the students were inspired by Mrs. Swati Raje Founder of Bhhasaa Foundation working for slum area children. This program was coordinated by Mrs. Dahiwal.

B. HAPPY GO LICKY: Prof. Waghmare who is well-known as Junior Makarand Anaspure appreciated the efforts of students in the voice of Makarand Anaspure and appealed the audience to donate the funds and profits to NAAM foundation to support the victim farmers. This program was coordinated by Mr. Dahiwal.

C. MUSICAL HEALING: Dr. Sachin Deshmukh and Dr. Rajeev Joshi have guided our students on physical and mental health management through a singing program. The parents of the students also attended this program. They had created awareness amongst youth about the importance of health management in the competitive world by way of giving simple health mantras. This program was coordinated by Dr. Ghosh.

D. MARETHON: The 58 students had participated in mini marathon from college to pashan circle to college with a cause of 'run for health'. This event was inaugurated by our ex student Ms. Supriya Bhosale shivachhatrpati award winner. This program was coordinated by Mr. Ambike.

E. AMACHI SANSKRITI AMACHA VARASA: This program was coordinated and sponsored by History Department in which the students performed a cultural program on culture of Maharashtra.

F. STREET PLAYS: The students performed street plays on various environmental issues. The performance was evaluated by Ms. Jyoti Mungse alumnus and founder of HRUDAYAJYOTA. This program was

coordinated by Mr. Thorat Ninad.

G. OPEN FORUM: The objective of the open forum was to create a dialogue of youth with their icons. The theme of the open forum was 'Youth and Media'. The various personalities from various media gave the valuable message to the students. Mrs. Kranti Pawar police inspector, Mrs. Nandakumar chief editor Sakal, RJ Shruti, Mrs. Pratibha Chandra from Sahara channel had graced the occasion. The interview was taken by Mr. Kadam Kedar ex student and executive committee member of Modernites. . This program was coordinated by Mrs. Manjusha Kulkarni.

H. MODERN CHEF: The recipe competition was organized in collaboration with B.VOC department for the P.G. students, staff, Non teaching staff and alumni. Mrs. Dhaphare was invited judge to evaluate the food items presented by the participants. About 20 were the participants. The event was coordinated by Prof. Oswal Sheetal

I. YAADONDI BAARATA: The cultural program yaadonki baarat was organized. The students and ex students together performed a singing and instrumental program. Around 200 including teachers, parents and alumni were present on this occasion.

J. VISIT OF CELEBRITY: Famous Marathi film personality Ms. Mrunmai Deshpande and film producer Dr. Garad gave visit to the exhibition and gave message to youth that the colleges always have tremendous contribution in the progress of the students. So that they should take keen interest in the various platforms provided by college for making their future bright. This program was coordinated by Dr. Kharche Jayashree an alumnus of the college.

L. ALUMNI MEET: Around 200 alumni were visited vividhaa to encourage the present students for their entrepreneurial and cultural talents. The first batch of our college gave donation of Rs. 5,000 only in the form of cheque to Bhashha Foundation to support her work for slum area children.

The stall approval, registration, allotment and evaluation were coordinated by Mrs. Ketak Sarawate, Mrs. Nisha Thorat, Mrs. Shelly John and Mrs. Jyoti Acharya.

The Vividhaa was coordinated by Dr. Jyoti Gagangras- Vice principal of Arts, Ms. Vijayalaxmi Kulkarni and Mr. Kiran Desai vice president of Modernites.

**DR. GAGANGRAS JYOTI
KULKARNI V.M
DESAI KIRAN
Co-ordinator**

RESULT ANALYSIS

In the academic year 2014-16 the result analysis committee has carried out analysis using various parameters. In addition to method which uses class

obtained, category wise and gender wise analysis was carried out for UG classes. For post graduate classes analysis was based on the grade secured by the student. The data was processed to get result for college as a whole.

**Dr. Neelima Kulkarni
Co-ordinator**

GENDER CHAMPION REPORT

As per the guidelines of the UGC and Savitribai Phule Pune University, we have constituted a Gender Champion Club.

Gender Champions have been selected by following the norms laid down in the guidelines and a Staff Member has been appointed as Nodal Teacher. Their details are given below:

Gender Champions:

Shivani Vani(SYBA, Psychology Special)

Hemant Vani(SYBA, Psychology Special)

Nodal Teacher:

Dr Sadhana Natu (who has been working in the area of Gender and Psychology for the last 25 years and is the head, Department of Psychology)

Activities conducted so far:

1. Group Discussions on Gender and Sexuality with the students under Disha, the Psychology Study Circle
2. Students have written numerous articles and done information dissemination about gender equality in Kaleidoscope the student magazine of the Department of Psychology as well as in Akanksha in the college magazine
3. Shivani and Hemant have facilitated group discussions on How to build Self Confidence and

How to deal with the barriers of gender and poverty disadvantages

4. Workshops for boys on Growing Up male have been conducted by Anand Pawar and Milind Chavan, activists working on gender equality.
5. Premarital counselling and gender issues have been addressed under Vidyarthini Manch
6. Films on Gender and Violence followed by discussion have been organized in Disha Psychology Study Circle

Students have participated in the 8 March rally for Gender Equality organized in the city to mark International Women's Day.

Dr. Sadhana Natu

Co-ordinator

TRANSFORMATION

(Employability skill development training program)

Transformation course was started in our college from last three years. It aims at grooming of female & Marathi background students to impart some employability skills amongst them. This course is a collaborative effort with Lee's beauty center & spa, Karve Nagar, Pune.

In the year 2013-14 'Image Building' course was started for the transformation of female students of Arts, Commerce & Science. 20 students were benefited with the crash course of one week and it was sponsored by Lee's beauty center & spa.

In the year 2014-15 'Health & Personality Grooming' course was undertaken with same objective. About 25 students got benefit out of this self-financed crash course. After these two constant collaborative efforts we had observed a tremendous change in the personality of our female students.

In the year 2015-16 it was decided to run four months certificate course with well-defined syllabus

known as 'Transformation'. The course contents were business English skills, yoga, general Knowledge, beauty importance & usage, anatomy, hygiene, time & stress management, confidence building, mock interviews, etc. About 15 students got the benefit of transforming their personality which suits the requirements of corporate world.

At the concluding session college and center decided to 'Test their transformation' through the presentation competition on various current issues. Ms. Pragati Mulekar working at Cognizant as a team leader, previous beneficiary of image building course was invited as a judge to evaluate the performance of the participants. Ms. Makhane Ranjana a student of History department was declared as a winner of the best presentation. A trophy sponsored by Lee's beauty center & spa was given to the winner at the hands of Mrs. Leena Khandekar & Dr. Sanjay Kharat.

Prof. Dahiwal Sujata works as a coordinator of this course under the guidance of Prof. Vijayalaxmi Kulkarni.

Sujata Dahiwal

Co-ordinator

College Staff

Arts Faculty

Commerce Faculty

Editorial Board

Non-Teaching Staff

ARTS

Valedictory function - State Level Conference - Economics

Inaugural session - State Level Conference - Economics

Department of Sociology
Tribal Handicraft Exhibition Cum Sale - Sociology

Department of Sociology Educational
Visit to Muktangan Rehabilitation Center - Sociology

Department of Sociology Programmer
Displacement Due to Development - Sociology

Department of Psychology
Uncovering of Kaleidoscope Magazine Volume VIII

Department of Psychology The Entire Team of Enthusiastic Students and Faculty at the Psychology FEST 'PSY WORLD'

Study Tour Aga Khan Palace - HISTORY

Study Tour - Geography

August Tilak death anniversary - HISTORY

Rajgad Trekking - Geography

Study Tour Chaphekar Wada - HISTORY

FLAIR, The Wall Magazine - English

Guest Lecture on Opportunities in English - English

मराठी भाषा दिन : ग्रंथ प्रदर्शन - मराठी

शब्दगंध काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन - मराठी

COMMERCE - BCA

Prize Distribution - MAGN - IT

Prize Distribution - MAGN - IT

Aptitude Test - BCA

Aptitude Test - BCA

SCIENCE

Lecture by Dr. Mohini Kute in S.Y.B.Sc workshop of Analytical Techniques on 23 June 2015 - Chemistry

S.Y.BSc visit to Department of Chemistry, SPPU,Pune - Chemistry

Study Tour of F.Y.B.Sc to Nandan Dairy, Malegaon Baramati, 29 Jan 2016 - Chemistry

Visit to Forensic lab,Pune by S.Y and T.Y.B.Sc students on 30th January 2016 - Chemistry

B.VOC

B.Voc. staff and students at Seminar on Nutritious foods for Active and Healthy Life, SNDT - B.VOC

World Food Day 1 - B.VOC

Dignitaries at Hunar Express - B.VOC

Study Tour - B.VOC

BIO-TECHNOLOGY

Dr. Milind Watve, Professor of Biology at IISER, Pune

Speaker- Dr. Anjali Apte, Director, Central Dogma Pvt Ltd

Company: My Lab Life Solutions

Speaker: Mr. Asthoush Parachand, IP Analyst, IPFACE, Venture center, NCL, Pune

MICROBIOLOGY

ZOOLOGY

Release of the Proceeding of National Conference on Faunal Diversity- Zoology

National Conference - Zoology

Dr. Satish Pande, Ornithologist. ELA Foundation: Delivered a talk on Vulture Conservation - Zoology

Inauguration of Poster Presentation Competition - Zoology

COMPUTER SCIENCE

Inauguration ceremony by Mr. Deepak shikarpur & Mr. P.G.Dixit in INTERACTION 2015-16

Prize Distribution ceremony by Mr s.s. Teke in INTERACTION 2015-16

PHYSICS

Science Exhibition - Physics

Launching Satellite - Physics

ACTIVITY

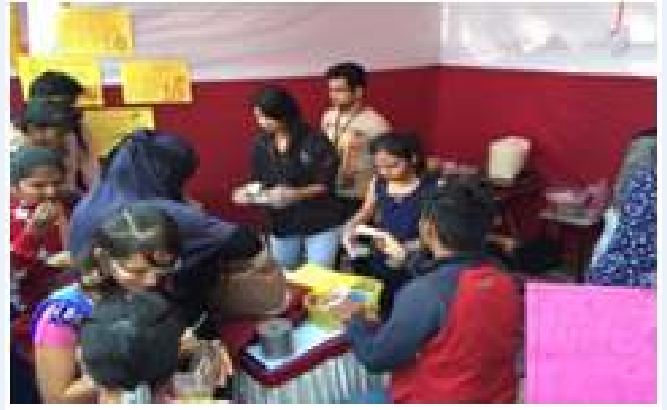
Inauguration - Soft Skill Development Programme

Role Play - Soft Skill Development Programme

VIVIDHAA AN EXHIBITION 2016 GLIMPSES

VIVIDHAA AN EXHIBITION 2016 GLIMPSES

ARTS CIRCLE PERFORMANCE AT VIVIDHA

ARTS CIRCLE PERFORMANCE

Fasted Provied Keet Dr.Shinde A.H. and Student Indian Red Cross

Prize Distribution - Swarmadhuri

सौर-पवन मिश्र ऊर्जा प्रकल्पाच्या उद्घाटन प्रसंगी संस्थाध्यक्ष डॉ. गजानन एकबोटे, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. वासुदेव गाडे आणि पुणे चे पालक मंत्री मा. गिरीश बापट

Prize Distribution - Swarmadhuri

Science Exhibition

Science Exhibition

State Level Seminar – Participants and volunteers - Mathematics

State Level Seminar - Mathematics

Industry Connect - Placement

Industry Connect - Placement

Library

Book Exhibition - Library

SPORTS

ZONAL LEVEL

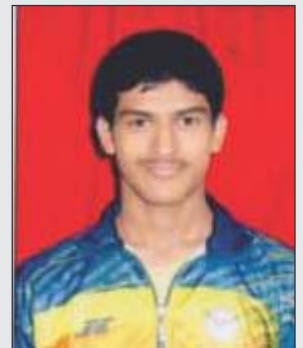
Abhijeet Yande

Akshay Nimbre

Dilip Choudhary

Fulchand Karad

Megha Pardeshi

Prakash Takane

Pranali Supe

Puja Kshirsagar

Rushikesh Kale

Samadhan Bavdhankar

Shubham Sutar

Shweta Arya

Sonita Dahikamble

**NATIONAL
LEVEL**

Abhijit Shirke

Aditi Kale

Akshay Fulambarkar

Akshay Nimbre

Amit Aanantwad

Archana Adhav

Bhagyashri Pingle

Dinesh Dass

Dipali Shildankar

Gauri Gondil

Madhuri Nagdeve

Malik Shaikh

Nikhil Shahane

Prashant Kapse

Raghunath Mali

Shraddha Talekar

Shubhangi Wandhe

Varsha Jadhav

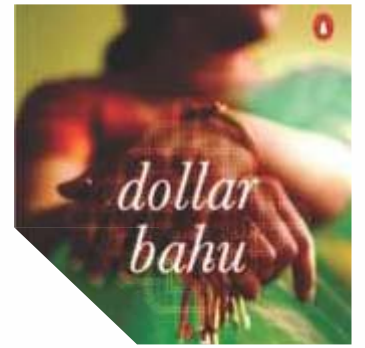
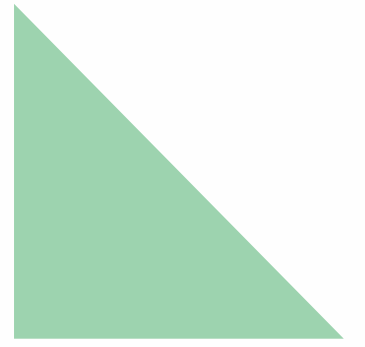
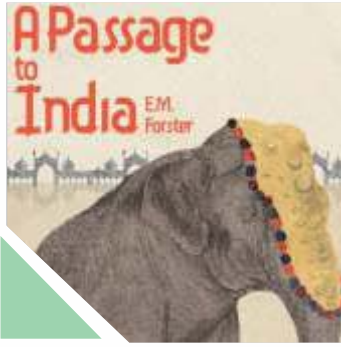
Vijay Ingle

सौर-पवन मिश्र ऊर्जा प्रकल्पाच्या उद्घाटन प्रसंगी संस्थाध्यक्ष डॉ. गजानन एकबोटे,
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. वासुदेव गाडे, प्राचार्य डॉ. संजय खरात आणि पुण्याचे पालक मंत्री मा. गिरीश बापट

Progressive Education Society's
Modern College of Arts, Science & Commerce
Ganeshkhind, Pune - 411 016.

Best College Award from Savitribai Phule Pune University

- Accredited by NAAC with 'A' Grade
  - DST-FIST sponsored College
  - STAR College Scheme sponsored by DBT
- www.moderncollegegk.org